

Kalan Kunfolo Minisiriso

Kalan pepinini Jemogoso
Balikukalan Jemogoso

Mali Jamana

Fasojama kelen -
Kuntilenna kelen - Janiya kelen

BAMANANKAN

KALANGAFE

San 6 nan

Baara kebagaw

Sebenbagaw:

1 Mariyamu	Gindo	Dumanzana «C», Bamako
2 Adama	Tarawele	Banankoronin, Segu
3 Burehima	Fofana	Kalan pepinini jemogoso, Bko
4. Muntaga	Jara	Balikukalan jemogoso, Bko
5 Lamini	Danbele	Kalan pepinini jemogoso, Bko
6 Sidi	Jabate	Banzana, Kayi
7 Mariyamu	Tarawele	Balikukalan jemogoso, Bko
8 Koninba	Danbele	Kalan pepinini jemogoso, Bko
9 Alihasani	Ba	Bamako III
10 Usumani	Jakite	Mara kalanko jemogoso, Segu
11 Mamadu	Jakate	Kalan pepinini jemogoso, Bko
12 Amara	Sise	Bko Faaba kalanko jemogoso
13 Mahamadu	Jakite	Darisalamu, Bamako IV
14 Musa	Sise	Bolibana A, Bamako
15 Salifu	Sogoba	Mali Uniwersite - Bamako
16 Jibirili	Jara	Kalan kufolo jemogoso, Bko
17 Sanusi	Songomo	Mara kalanko jemogoso, Segu
18 Ayisata	Jara	Balikukalan jemogoso, Bko
19 Kaja	Sise	Balikukalan jemogoso, Bko
20 Oroberi	Sise	Ncila, Kulukoro
21 Aminata	Si	Santiri komeresiyali Segu I

22 Nansa	Dunbiya	Kalan jɛninini jɛmɔɔso, Bkɔ
23 Umɔ	Jara	Balikukalan jɛmɔɔso, Bkɔ
24 Jazan	Danbele Mara	kalanko jɛmɔɔso, Kulukɔrɔ
25 Yala	Jara	Balikukalan jɛmɔɔso, Bkɔ
26 Alasani	Bagayɔkɔ	Bamako IV
27 Koninba	Sanogo	Jikɔrɔnin «C», Bamako
28 Cɛmɔkɔ	Kɔne	Sogobugu, Sikaso
29 Musa T.	Tarawele	Same, Kayi
30 Sira	Tanbura	Balikukalan jɛmɔɔso, Bkɔ
31 Bakari	Keyita	Kalabankura, Bkɔ
32 Duga	Sisoko	Kalabankura, Bkɔ
33 Mukutari	Keyita	JPK - Kati
Jadilannaw:		
1 Seyidu	Togola	Kalan jɛninini jɛmɔɔso, Bkɔ
2 Sayibu D.	Sise	Mara kalanko jɛmɔɔso, Kkɔrɔ
3 Sekina	Kante	Kalan jɛninini jɛmɔɔso, Bkɔ
4 Abudulayi	Keyita	Kalan jɛninini jɛmɔɔso, Bkɔ
5 Felikisi	Jɔpu	Jɔnɔn
6 Baba	Kasoge	Jɔnɔn
7 Bubakari Ali	Mayiga	Kolokani
8. Jakɔbu	Gindo	Kenyereye baarakɛla.
Mansinnasebennikɛla:		
Jingareyi	Mayiga	Kalan jɛninini jɛmɔɔso, Bamako

GAFE KɔNɔKɔW

jɛ

Baara kebagaw	3
Gafe kɔnɔkɔw	5
Jɛbila	9
Jɛfɔli	10
Yɔrɔ fɔlɔ : Keneya	12
Kalanje : Sidabana	13
Kalanje : Farafinuraw	17
Kalanje : Farafinurabɔla Ba Madu	19
Kalanje : Sungura ka kɔnɔta	22
Dɔnniyamasalabolo : Hadamaden farikolo cogoya	26
Dɔnniyamasalabolo : Jɛ ni yeli	28
Dɔnniyamasalabolo : Joliboliminew ani joli bolicogo	29
Dɔnniyamasalabolo : Daboli kɛcogo	31
Dɔnniyamasalabolo : Dumuni tobicogow	33
Dɔnniyamasalabolo : Dumunifen lasagoli du kɔnɔ	34
Dɔnniyamasalabolo : Du baarakenafolo	35
Dɔnniyamasalabolo : Sɔɔsɔɔɔnɔnɔje	36
Dɔnniyamasalabolo : Banakisew keleli :	
banakisekɛlecogo, banakisematanga	37
Dɔnniyamasalabolo : Sugunɛbilen	38
Dɔnniyamasalabolo : Falakabana	39
Dɔnniyamasalabolo : Ninakiliminew n'u lakanacogo juman	40
Dɔnniyamasalabolo : Sumanyɛlɛmaniminɛn	42
Dɔnniyamasalabolo : Jɛlamanw ni jinɔɔw mabɔli	44
Dɔnniyamasalabolo : Janɔyi :serɔmu nafa	45
Lakalita : Fulake ka melɔnko	46
Baabolodalen : Fɛnɛnamaw kamalicogo	47
Warisaraseben	48
Dɛpɛlatulon	49
Ja kumama : Sɔɔsɔɔɔnɔnɔje	50
Poyi : Kalanyɔrɔ	53
Yɔrɔ filanan : Lamini	54

Kalanje : Joliba tipeni	55
Kalanje : Wuluwulu	61
Kalanje : Wuluwuluko	63
Kalanje : Dugukolonon	67
Donniyamasalabolo : So	69
Donniyamasalabolo : Misi	71
Donniyamasalabolo : Sonsan	73
Donniyamasalabolo : Basa	75
Donniyamasalabolo : Nteben	77
Donniyamasalabolo : Jenentugannin	79
Donniyamasalabolo : Nɔgɔw : farafinnɔgɔ, tubabunɔgɔ	80
Donniyamasalabolo : Kunnanagaziyali	81
Donniyamasalabolo : Nimafen Kɔkolomaw	82
Donniyamasalabolo : Forokɔntila ni senefenyelema	83
Donniyamasalabolo : Dugukolo ladonni	84
Donniyamasalabolo : Dugukolo kuraw lakodɔnni kɔ	85
Donniyamasalabolo : Dipekɔnɔfenw cogoya saba	86
Lakilita: Cɛbugomuso	87
Nsiirin : Donso kamalen ni jaramuso den	91
Baarabolodalen : Falenfen suguyaw latɔmɔcogo	94
Yamaruyadiseben	95
Ja Kumantan : Lamini Tipeni	96
Poyi : Dugukolo nunanna :	99
Yɔrɔ Sabanan : Ladamuni	101
Kalanje : Fɔlɔ denlamɔcogo	102
Kalanje : Bi denlamɔcogo	104
Kalanje : Ladamuni Bamananna	109
Donniyamasalabolo : Gana mansabamara :	
k'a ta a jujɔnw f'a sanga waati	113
Donniyamasalabolo : Kalanyɔrɔtɔn	114
Donniyamasalabolo : Sariyatabulon	116
Donniyamasalabolo : Faso	117
Donniyamasalabolo : Jamanakuntigi	118
Donniyamasalabolo : Komini	119
Donniyamasalabolo : Fɔli	120
Donniyamasalabolo : Ja	121
Donniyamasalabolo : Kalali	122
Donniyamasalabolo : Kolonin	123
Donniyamasalabolo : Jenini	124

Donniyamasalabolo : Fen kura dilannenw	
hadamadenya furanceyiriwali waati laban na	125
Donniyamasalabolo : Farafinjago	126
Maana : Waramuso ka saya	128
Juru sementiyaliseben	130
Ja Kumama : Nansaraw ka Farafinjago	131
Poyi : Danbe	134
Poyi : Karamɔgɔw	135
Yɔrɔ naaninan : Farikolonenaje, tulonw	136
Kalanje : Dipe ntolatanba Nizeriya san 1999	137
Kalanje : Negesoboli	142
Kalanje : Tegeretulon	147
Donniyamasalabolo : Dugukolo kuraw lakodɔnni	151
Donniyamasalabolo : Mali mansabamara	153
Donniyamasalabolo : Segu Bamananmansajamana	155
Donniyamasalabolo : Karata Masasiw ka mansajamana	157
Donniyamasalabolo : Farafinna banni Tubabuw ka marama :	
Amadu	159
Donniyamasalabolo : Samori banni Tubabuw ka mara ma	161
Lakalita : Npogotiginin ye mɔbili kɔnɔna kasa goya	163
Nsiirin : Donso Famori	165
Baarabolodalen : Fipetaafanjiralan	169
Maana : Fugulafeerela ni warabilenw	170
Tulon : Kɔtelatulon	172
Telegaramu	173
Tulon : Kuruleru-leru	174
Ja Kumama : Sigida lakanani	175
Baarabolodalen : Sutura dilancogo	178
Fen sɔrɔli sementiyaliseben	180
Dapelatulon	181
Poyi : Dipe paamina	182
Poyi Donso Bayiri	184
Yɔrɔ duuranan : Laadaw ni ko kɔrɔw	185
Kalanje : Npɛsoba dasiri	186
Kalanje : Seerebugu dasiriko	189
Kalanje : Sinankunya	190
Kalanje : Dugu bilakorɔtɔn	193
Kalanje : Kamalentɔn	195
Donniyamasalabolo : Mali : bololabaara, izinibaara	197

Donniyamasalabolo : Mali : dugukolo nafolow, sene, baganmara, monni	199
Donniyamasalabolo : Mali : Waati cogoya, kungoda ani dugukolo jiko	201
Donniyamasalabolo : Mali : mogo hake, mara cogo	203
Donniyamasalabolo : Mali sigicogo, dance , kene ani jamana kecogo	205
Donniyamasalabolo : Afiriki tilebinyanfan.	206
Donniyamasalabolo : Koroborow ka mansabamara : Gawo	208
Donniyamasalabolo : Koroborow ka mansabamara sanga waati	210
Donniyamasalabolo : Tumutu ni Jene, san keme tan ni wooronan na	212
Donniyamasalabolo : Koroborow ka mansabamara binni	213
Donniyamasalabolo : Masina Fulaw ka mansajamana	214
Donniyamasalabolo : Kenedugu mansajamana	216
Donniyamasalabolo : Yoro kura segesege law Sudan konon n'o ye Mali ye bi	219
Donniyamasalabolo : Tubabuw donni Sudan konon (Mali)	222
Donniyamasalabolo : Farafinw banni Tubabuw ka mara ma	223
Donniyamasalabolo : Burudaamew banni Tubabuw ka mara ma	225
Nsiirin : Fulake ni Suruku	227
Lakalita : Asa Camu	229
Maana : Subilenw	231
Yerekunna fonidiseben	235
Seki	236
Ja Kumantan : Sikaso mineni	237
Poyi : Densorobaliya :	240
Poyi ; Fasodenjuman	242
Mali : fasa	243
Piyoniyew fasa	244
Dapeseben	245
Sinsin kera gafe minnu kan	259

Jɛbila

Gafe in sebenna lakolikaramogojekulu kerenkerennen ka jekabaara senfe jɛnon, Segu mara la, k'a ta zuluyekalo tile 31 la k'a bila utikalo tile 21na, san 1999. Jekulu in mogow bora kalan kun folo Minisiriso bolofara bee la.

Baara in kera kalansen kura hukumu de konon, n'an b'a wele tubabukan na Pedagozi konwerizanti « Pédagogie Convergente ». O ye kalankɛfɛere ye min sinsinbere ye fasokan ni walikan taakonuman ye jɛnon fe kalan ni degeli hukumu konon.

Baarakeminen in kuntilennna ye ka denmisenw ka sew jiidi kumajogonya, korofɔ fota, korofɔ sebenta ani kalanje la.

Gafe in konoko fanba ye kalanje ni donniyamasalabolow ye. O kun ye ka donniya nafamaw di denmisenw ma u laminiw ni dije kow kan.

An ka foli kerenkerennen be ka taa «USAID» ma a ka deme koson nin baara siratige la.

Ɲefoli

Gafe min b'aw bolo nin ye, karamogɔ ni kalanden ka gafe don tilalen don yoro kunba 5 ye.

- Yoro folo : Keneya
Yoro filanan : Lamini
Yoro sabanan : Ladamuni
Yoro naaninan : Farikolonenaje ni tulongw
Yoro duurunan : Laadaw ni ko korow

Yoro kelen o kelen konofenw ye: ja, kalanje masalabolow, kumapogonyaw, donniyamasalabolow ani ja dilannen kumama walima kumantanw ye.

Min ye baarabolodalenw, poyiw, masalabolo lakalitaw, tulongw, nsiirinw ani dajelatulongw ye, olu tila-tilalen don yoro duuru ninu ni jogon ce.

N'a bora nsiirin, tulongw, poyiw ani Mali fasa ni Piyoniyew fasa la, gafe in konɔ masalabolo kelen o kelen n'a degeliw don. Olu kan baara ketaw bilalen be karamogow yere ka bolo kan.

Karamogɔ be se ka degeliw ni masalabolo werew sugandi minnu be tali ke gafe konotaw la.

Donniyamasalabolow degeliw ma ke gafe konɔ nk'a jininen be karamogow fe, u ka degeli dow laben, u yere hakili la, minw b'u ka kalandenw nafa.

O degeliw ka kan ka bo masalabolow ni sariyasun faamuyali kan.

Karamogow ka kan fana ka kalandenw bila ka jininiw ke baaradaw la ani ka jininkaliw ke u somogow ni mogɔ faamuyalen werew la masalabolo ninu konofenw kan.

Gafe in konoko nafa kama karamogɔ ka kan k'i sinsin kosebe degeliw kan.

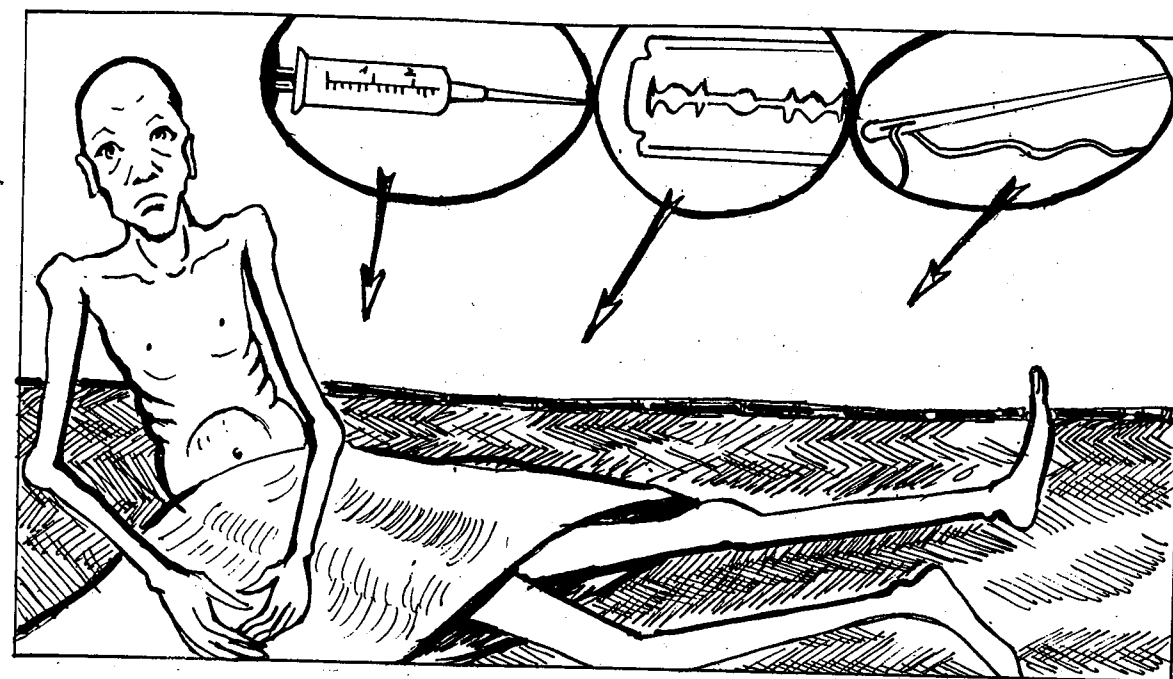
An balima karamogow, an b'a jini aw fe, gafe in kalannen ko ka baara ke n'a ye, a' k'aw ka kolosiliw n'aw hakilinataw lase an ma.

Kalan Kun folo Minisiriso la

BP..... Bamako

An ka foli be bee ye.

Keneya

Hereso tun ye dugu dumanba ye , Buguba mara la . Dafeduguw la, a sangajogon tun te forobaaraw kecogo juman na , nka tungafetaa nana ni geleya do ye dugu konɔ. Kabini duguden kelen taara duguba konɔ ka segin, duguden caman y'a k'u deliko ye . San o san , sumanw ladonnen ko , u be taa duguba konɔ fenpini na . Nin san in , Aramata fana y'i sar'a somogow la k'a be taa kojominen jini . A bangebaaw y'a bilasira ni dugawu ni laadilikanw ye . A taara jigina tenemuso Badusu kan Masabala. Tenemuso in siginogon do y'a ta baarakedenya la. Tile baaraw mana ban , a be taa si Badusu ka so. Tenemuso ka kin na , a ye terimuso dow soro minnu n'a te bo dugu kelen na. Kamalenba do tun togo bolen be yen ko Ngolo. O somogow tun ye fentigi ye , wa mogo sebew tun don fana , nk'a yere tun te mogo basigilen ye. N'a tugura musomannin min ko , a be wari tije cogo min , a be wari tije ten. N'a ye tile fila ke ni muso min ye , a b'o bila ka dowere ta . Kabini a ni Aramata ye jogon don , a y'i kali fo a k'o furu. Aramata hakili tora a somogow ka laadilikanw na , o ma son ka bilakojuguyasiraw ta .

Ngolo tora , taakasegin , ladiyalaw ni kuma dumanw na fo ka na Aramata hakili keleku. Tenemuso jorola fo a ye Aramata laben k'a bila ka taa so ni minen damado ye .

A ser'u ka dugu la doron , u y'a kun ko k'a d'a ce ma.

Kalo saba temenen , Aramata ye fasa damine , farigan ni kunkolodimi y'a mine ani , konoboli kotigebali. A tilala ka nogoya donin .

San kelen be dafa tuma min , ce fana ye fasa ni bana misenw damine. Fura suguya bee ker'a la ka dese co , nka bana nin m'a to. A salen ko Aramata jiginna nka den seginn'a ko.

Aramata dir'a nimogoke ma . Kalo damado temenen Aramata fatura. San fila nin bee ko, nimogoke fana ye dije to. Dugumogow bee dabali banna : galaw kan , kolondaw la , kolonsenw koru , i mana taa fan o fan , nin jigitigesayaw kuma de kera bee dalagese ye .

Ninmogoke fatulen , dutigi y'a jira o muso filanan ka di a dogoke ma. Oma son , fo bana ninu kun ka jepini dogotorow fe. Jolitaw jaabi kera sidabana ye .

Dogotoro y'a jini dugutigi fe , a ka dugudenw wele lajeba la. Dugudenw lajerela , dogotoro y'a jira ko Aramata ka dugubakonotaa de kera sababu ye ka sida ladon dugu konu , wa o de nana ni saya ninu bee ye .

A sorola ka kunnafoni kerengerennenw di dugumogow ma sidabana kan : a sorocogo , a yelemacogo , a taamasienw ani yeretangafeerew . /.

Degeliw.

I. A'ye nininkaliw jaabi .

1°) Tungafetaga nana ni geleya jumen ye Hereso ?

2°) Aramata kera sababu ye ka sidabana ye lema jonnaw fe ?

3°) A donna cogo di ko dugu kasaraba in sorola sidabana de fe ?

II. A'ye kobila ninu seben tomiw no na kumasenw konu fe , la, kan , fe koru

- A taara jigin a tenemuso Badusu, Masabala.

- Kolonsenw, i mana taa fan o fan nin kuma de be bee da.

- Dogotoro y'a jini dugutigi, a ka dugudenw wele lajeba

A'ye masalabolo in dafa ni dape dilen jumanw ye

Mali jamana kasinsinbere ye cike yiriwali ye , nka cike te se ka sira soru ni ma sabati jamana , maraw ni dugumisenw la. O de koson an ka kan k'an janto banaw la minnu be dugumisenw mogow balini nafasorobaaraw la. Banajugu do bolen be bi-bi in na , nkama soru a la halibi. A le de be se ka du ni dugu ci yoru nin kelen .	jetaa - seginni bana - keneya jiritige-cike fura - cike fura-feere baara -sababu konoma-debe sira,bilasira mananin-berenin yeretangafeere- yerelabila kun-sen
A be soru nin ninu fe kafogonya , jolidi , pikiribiye kundilamu (ni lamu ma falen) ani sidato la	
An ka jamana yedon dugudenw bee koru ni feere kerengerennen kelen ye n'o yeye , nka min jigon te o ye yeremine ye . An k'an kolosi fana kundiyoru ni kundilanyoru la , an kana son an ka di ni lamu koru ye. An be se soru bana in kan n'an ye lakanani feere ninu labato.	

debe : konu (muso konu)

Nininkaliw

1-An ka kan ka banaw kunben ni feere jumenw ye ?	- An ka na son lamu kelen ka ke ka mogu fila kun di kundilanyoru la .
2- Fura sorola sida la wa ?	- Sumaya be soru sosokinda fe
3- Yeretangafeere jumenw sorola sida la ?	- Konoboli kotigebali, sogosogu banbali
4- An man kan ka son mun ma kundilanyoru la ?	- saniya, boloci, jantonyerela - kunfilanintu de taamasienw
5-Sida taamasienw ye mun ni mun ye ?	ye konoboli ni fonu ye - Fura ma soru folo sida la

6- Sida be se ka soro sira jumenw fe .
 7- Sumaya be soro mun fe ?
 8- Sosow dagayoro ye yoro jumenw ye ?
 9- Boloci ka kan ka ke kabini tuma jumen ?
 10- Konoboli ni foono be se ka ke bana jumen taamasiyenw ye?

- Yeremine, mananin , mogo kelenkanu .
 - Pikiribiye, bolokolimuru jinsusumiseli , kundisirife.
 - An kun kana di ni mogo were ka lamu ye
 -Jibasigilenw, jinogow,
 wuluwuluji ani dibimayorow.

Kalanje : Farafin Furaw

A be fo ko foyi te keneya bo, ko jugu te mogo la min be bana bo.

Bana be yoro min , keneya te yen , keneya te yoro min fana netaa te yen . O de y'a to diye fan tan ni naani bee la, yiriwali baaraw fanba sinsinnen don kerenkerennnya la keneya sabatili kan. Nininikela wasirilen don su ni tile , cogo min bana juguw be silatunu dugukolo kakan.

Tubabufurapininikela o farafin furapininikela o, bee jijalen don nin ko in na . Furakise ni furamugu be jensen cogo min na , furaji ni furakuruw be jensen o cogo kelen na. Tuma ni tuma i b'a men ko jininikela do ye fura walima feere do soro bana do la .

An fe yan , kabini lawale, furabola lakodonnenw be yen minnu be bana caman furake i n'a fo sumaya , kononabanaw , denmisenbanaw , bangekolosili , mulukulibanaw ani dowerew. N'i ye kolosili ke , i b'a soro farafinfura fanba be bo jiriw la, u diliw, buluw walima u denw.

Dow be tobi k'u ji min. I be ko k'i wusu dow la, dow be ja k'u mugu bo, dow ni fen werew be jagami . Farafinna bana dogolen dow fura ye tafo, seben walima kilisi ye .

O feerew te di bee ma ka da ko caman kan.

Mogow be bana caman furake ni tubabufuraw ye ka dese kasoro olu fura puman be farafinfuraw la . Sayi b'o la . Sayi ye bana juguba ye min be biyen mine . N'a meenna yere a be fiye bila a la . O de y'a to a ka kan ka furake joona sann'a ka tineni ke . A fura puman do ye manjebulu, sibulu ani mangorofara ye . Olu be tobi k'o ji min , ka tila k'i ko ni farafinsafune ye .

Furudimi ni « tansiyon » fana ye banaw ye minnu fura be soro an ka furabolaw bolo.

Tiye don furabola ninnu dow be bana caman don wa u fura b'u bolo fana , nka an ka kan k'an kolosi u la bawo , bee te danamogo ye . Caman nen ka di nka kise te jaba la.

Folo farafinfura songo tun ye laada doron de ye , dorome , woro kelen , se kelen, nka diye geleyali kera sababu ye ka furabola caya , ka fura songo geleya. O fana nana ni fura lamosili ye .

Walasa ka sira da o furabola sugu ninnu je ani ka farafinfura lakodon , k'a sankorota , baarada sigira senkan min pesinnen be fura dilanni n'a jensenni ma an ka jamana konon a n'a kakan. O be wele « Farimakope ».

A be Darisalamu zandarama kan folo kerefe.

Ni Farimakope ka yamayura te furafeerela min bolo , mogoman kan ka fura san o fe .

Farimakope furaw ka ni , u saniyalen don wa u songoman -ca . Furamugu be soro yen ani furakuru ni furaji . A furaw be soro fana furafeereyoro tow la minw be wele faramansi.

Degeliw : A' ye pininkaliw jaabi

- Keneya siratige la pininikelaw cesirilen be mun na ?
- Farimakope be fura suguya jumenw dilan ?
- An ka kan ka fura san farafinfurafeerela jumen bolo ?
- Farimakope baarada be yoro jumen ?
- Munna bana ka ca farafinna ?

b) Sariyasun

1) kumasen ninnu konon walew koori ka waletigi koro ci .

- Farimakope ye farafinfura caman dilan .
- Mogow be bana caman furake ni tubabufuraw ye.
- Dape kodonnen kelen di dape ninnu kelenkelenna bee la .
 - Keneya
 - Silatunu
 - Tineni

C) kumapogonya do dilan masalabolo in kan.

Kalanje : Farafinfulabola Ba Madu

Ba Madu ye cekoroba donnikela ye min lakodonnen don kosebe farafinfulako la, kerengerenneya la denmisenbana ni musobanaw . Su o , tile o, a be banabaatow laje ka furaw jini u ye. Kamalennin fila b'a bolo, olu b'a deme baara in na . Kabini fajiri, olu be taa furabo la kungo konɔ.

Ba Madu ka furaw ka ji wa u songo man ca. Banabaato minnu ka bana ka jugu Ba Madu b'olu lada a fe yen . A be dumuni d'u ma, ka baro k'u fe, k'u laadi walasa u ka bana ta ni limaniya ye.

N'a desera bana min na , a b'o tigi bila ka taa furabola nana were fe yen walima dogtoroso la. Sisan korɔ sera Ba Madu la nk'a ye sira min siyen ka bila a ka kalanden fila je , olu be taama o fe hali bi .

Degeliw: A'ye dape pumanw bila tomiw no na

Kalanden	Ba Madu ye cekorobaye min lakodonnen don kosebe	donnikela
farafinfulako la, kerengerenneya la denmisenbana ni musobanaw.	tubabufurako
baganw furaw	Su o tile o Ba Madu be laje ka jini u ye.	banabaatow songo
furabo duminiw	Kamalennin fila b'a bolo olu b'anin baara in na . kabini fajiri, olu be taala kungo konɔ. Ba Madu ka	deme bana
juguka ji wa u songo man ca .	furaw
kalan	Banabaato minnu ka bana ka kosebe Ba Madu b'olu lada a fe yen . A be d'u ma, ka baro k'u fe, ka laadilikanw d'u ma	noɓon
limaniya jine	walasa u ka bana ta niye .	dumini juguya
dogtoroso	N'a desera min na, a b'o tigi bilaka taa furabola nana were fe yen walimala	kalanyoro

II. Degeliw : A ye tiiri ke ka jininkaliw n'u jaabiw bolo don noɓon bolo.

1°) Farafinfula fanba be soro mun na ?	Farimakope furaw be soro faramansiw la
2°) Farafinfulapininikelaw ni tubabufurapininikelaw cesirilen be mun ko la ?	Furabola cayali, fura songo geleyali ani dije geleyali nana ni farafinfula lagosili ye .
3°) Bana jumenw furake ka teli ni farafinfula ye ?	Farimakope ka yamaruya be minnu bolo an ka kan ka fura san olu bolo.
4°) Sayi be furake cogo di ?	Furamugu, furakuru, furaji be soro Farimakope la .
5°) Folo farafinfula songo tun ye joli ye ?	Farimakope nesinnen be farafinfula dilanni n'a jensenni ma .
6°) Mun nana ni farafinfula lagosili ye ?	I be manjebulu ni sibulu ani mangorofara tobi k'o ji min k'i ko ni farafinsafune ye .
7°) Baarada jumen nesinnen be farafinfula dilanni n'a jensenni ma ?	Sayi, tansiyon ani furudimi furake ka teli ni farafinfula ye
8°) An ka kan ka fura san furafeerela jumenw fe ?	U cesirilen be walasa ka bana juguw silatunu dugukolo kakan
9°) Fura sugu jumenw be soro Farimakope la ?	Farafinfula fanba be soro jiriw, u dili , bulu ani denw na
10°) Farimakope furaw be soro yoro were jumenw na ?	Farafinfula songo tun ye dorome, woro kelen, se kelen ye.

Sungura tun ye denmisen ye min dolo ka bon kosebe. Kabini a fitinin , a ka ko diyara bee ye k'a sababu ke a tun ce ka ni, sara b'a la wa a tige cogo ka ni . Sungura mankutu bonyara dugu kɔnɔ, kabini mɔgɔw b'a fa a ko, f'u b'a wele k'a d'a tulo kan. Sungurunin n'o hakila wulila. A hakili nana diya lakoli la o kera diya dan ye. Nin bee ye do fara sungura ka mandiya kan. Du kɔnɔ, n'a ko min, o de be ke ; dugu kɔnɔ,

cemisen fara npogotigiw kan bee ko sungura. U tun te fosi ke n'a te min jemogoya la. Se tun b'a fa ye, o koson sanga ni waati bee a labennen tun don ni dakabana finiw ni sanbara dagelenw ani masirimafen werew ye.

Bamananw ko « tanu te kun sifin na ». Sungura dako jugu a yere la, a y'a ka ceɓe, sara, mandiya n'a ka dawula ke jagokun ye.

A nana ke npogotigi sabatibali ye. A be dugu fan bee fe kamalenninw ni jɔgon ce . Bajanbilaya in kɔnɔna na, sungura nana garijege k'a soro a t'a kalama. Ba sigalen y'a jininka, a ma jo a la. Sungura temena a ka girin fe. A ka bana misenw cayara tuma min, a ma je dogotorɔsolataa ko. Dogotorɔ y'a sementiya k'a lajolen don kalo duuru.

Kabini o don , sungura ka segen n'a ka pani daminena tigi kelen si ma soro kɔnɔ in na, n'a ye min jira o b'i foosi. A fa dusukasi kojugu y'a gen ka bo du kɔnɔ. Fosi ma jigin Sungura kɔnɔ yere faga ko. O kɔnɔnafili kɔnɔ a terimuso do y'a ladon , ka soro k'a deme ka kɔnɔ in tije. Kɔnɔtije kɔfe, Sungura ma se k'a yere soro cogo si la kɔnɔdinni banbali fe. Npogotigi dawulama in nana fasa k'a halaki, fo k'a ke donbagalafili ye. Tenemuso kelen k'a ye yoliyoli la , o taara n'a ye dogotorɔso la. Furakeli senfe dogotorɔ y'a jira, ko Sungura denwolonugu bee tipena , Sungura kera konamuso ye. Walasa ka npogotigiw kisi Sungura ta in jɔgon ma, jininikelaw ye bange kolɔsili feere dow soro. O feere ninnu ye : furakise, mananinw , pikiri, kalanin n'u jɔgonnaw.

Nin feere ninnu be da mɔgɔw tulo kan, baroninw senfe telewison ni arajow la ani kunnafonisebenw kɔnɔ walasa ka denmisenw kisi nin geleya n'a jɔgonnaw ma, dabali ka kan ka tige ka bange kolɔsili feere ninnu kalancogo jepini kalansow kɔnɔ.

I. a)-Mun ye Sungura kodiya bee ye ?

- Mun b'a jira ko se tun be Sungura fa ye ?

- Sabatibaliya ye mun lase Sungura ma ?

- A'ye bangekolɔsili feere dow seben .

b) - A'ye dape kodonnen jini nin dape ninnu na : denmisen , sifin, mandiya, sabatibali; tipena

- A' ye dape saba jini masalabolo kɔnɔ nɔrɔnna be minnu na.

c) A'ye nonabila pini dape korocilenw na .

- Sungura mankutu bonyara dugu kono.
- Bamananw ko tanu te kun sifin na
- Ba sigalen y'a nininka

d) A' ye masalabolo in waleyali kumama laben ka ke kalanso naaninan kono.

II. Dape pumanw pini k'u seben.

Banaba

fankelen baara	Madu tun ye saramaba ye . Barika tun b'a la wa si tun t'a kepe. Cemisen fara npogotigi kan bee ko Madu. Dugu kono npogotigiw ka sijeta	kamalen bara
be sababu tun ye Maduko ye	bee
Sameya baana	in konona na banaba nana Madu mine	saramaya bana
cencen faaba de ye mogo halala ye . Kamalen in nofe jama nana k'a to a kelenma . Fa y'a bila ka taa a benke fe yen	jensen taala
keneya	Benke in y'a timinandiya Madu furakeli fe fo ka t'a A kera kunnadiyaba ye ka d'a kan bana in ma fiye si bila Madu la. Madu keneyalen seginna ka taa u ka dugu la. Nin don kera ninsondiyaba ye kono . Madu somogow teriw bee sewara. U ye	beseya
sugu	penajeba ke Madu ka la	dugu
keneyali		sanuyali

III. Nininkaliw n'u jaabiw bolo di jogon ma.

pininkaliw	- Jaabiw
1. Sogosogoninje taamasiyen ye mun ye ?	- Dogtoroso be sogosogoninje sidon kaari segesegeli de fe
2. Mogo be se k'i tanga sumaya ma cogo di ?	- Tulogerenya ni boboya ye kanjabana kololow ye .

3. Sogosogoninje be sidon cogo di dogtorow fe ?

- Senfagabana de be denmisenw sen faga.

4. Mun be janjoni bila mogo la ?

- Sogosogo banbali ye sogosogoninje yen taamasiyen ye .

5. Kanjabana kololow ye mun ye ?

- fura ma soro sida la folo.

6. Konoboli be soro mun fe ?

Banaba de be bolonkoniw ni sennkoniw tige

7. Bana jumen be denmisenw sen faga ?

- jonin be don fariganba, nejibo ani dakononabilen fe .

8. Jonin be don mun fe ?

- Nege nsonma ni bogo de be janjoni bila mogo la .

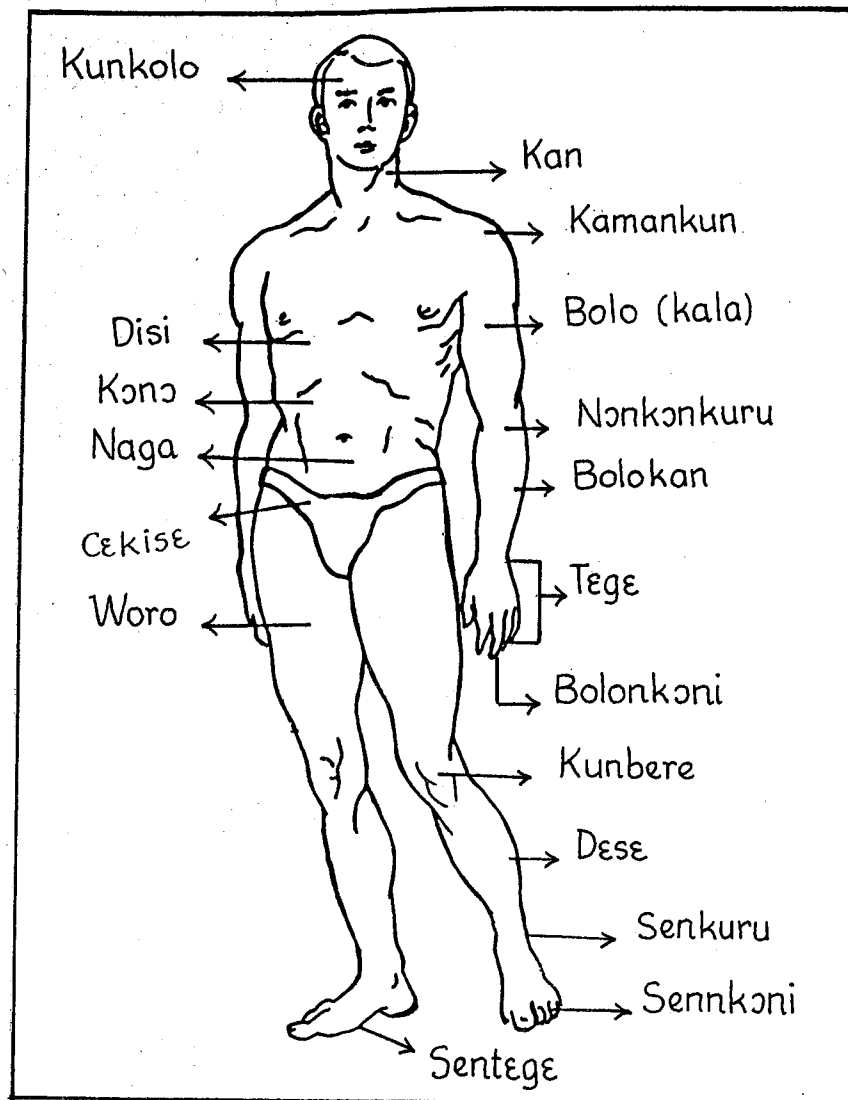
9. Fura ma soro bana jumen na folo ?

- Sangekoroda ni niwakinita be se ka mogo tanga sumaya ma.

10. Bana jumen be senko ninw ni bolonkoniw tige ?

- konoboli be soro nogo fe.

Dɔnniyamasalabolo : Hadamaden farikolo cogoya

Hadamaden farikolo tilalen don yɔrɔ kunba saba ye : kunkolo , cesana ani sɔgolanw n'olu ye sen ni bolow ye.

Ɓɛw , da , nun , ten , taman , tulow ani ton, olu be kunkolo la.

Kan be kunkolo ni cesana tugu jɔgɔn na . Si be bo kun na. Disi , kɔnɔ , kɔ olu be cesana na. Bolo ni senw ye hadamaden sɔgolan ye. Bolo tilalen be kamankun , tugukan , nɔnkɔnkuru , bolokala ani tegefura ye. Sen fana tilalen be woro , kunbere , genenkala walima pelenpelen ani sentabara ye .

Senw ni bolo jeci ka bon an ka hadamadenya la. U b'an lase yɔrɔw la. An be fenw mine n'an bolow ye.

Hadamaden farikolo bee bilalen don jɔgɔn na wa u bee n'u jɔyɔrɔ don hadamadenya taabolo la.

Farikolo saniya

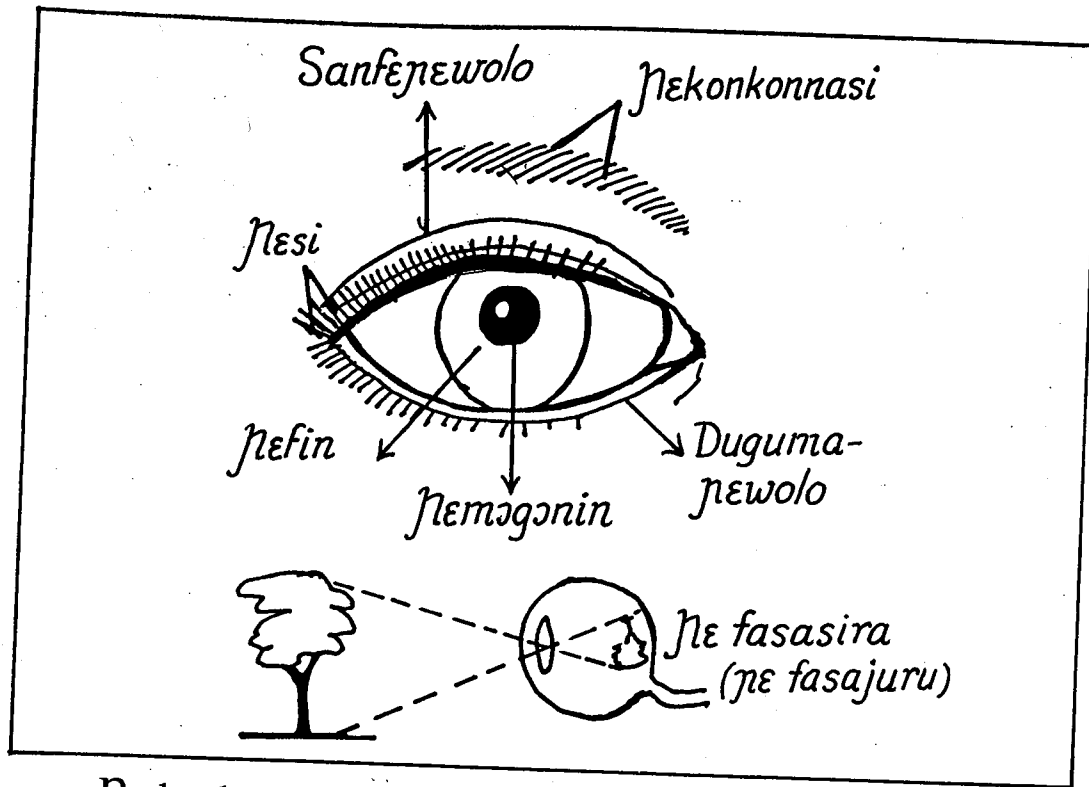
N'an ye papiye jeman walima fini jeman do josi an ten na , an b'a kolosi k'a be nɔgɔ . O b'a jira ko hadamaden farikolo ye fen nɔgɔta ye . Bana caman sababu ye nɔgɔ ye. O la , farikolo ka kan ni saniya ye tuma bee. N'an ye farikololabaara ke , an b'a kolosi k'an be wɔsi. Fife mana ci , gɔngɔn be wuli. O gɔngɔn in be da farikolo kan k'a sibɔwoninw geren. O kosɔn , don o don an ka kan k'an ko ni ji saniyalen , fu ani safune ye walasa k'an farikolo saniya. N'o kera , an be tanga farikololabana caman ma minnu ju ye nɔgɔ ye i n'a fo kaba , neje

An k'an sɔnniw tige , ka to k'an kunsigiw dalakeje fana waati ni waati , an ka kɔrimugu dɔnin don kala kologelen na , k'an tulow nɔgɔ bo.

Farikolo saniya kɔfe , a ka ji an k'an da fana saniya walasa k'an kisi dadiminbanaw ma i n'a fo sumu.

Donniyamasalabolo : Ne ni yeli

Ne den be nedinge kono. Newolo ni nesi b'a lakana. Ni fen bena ne soro doron, newolow be datugu u yere ma. Nesi b'a to wosiji te jigin ne kono.

Ne den niginnen don tuma bee. A koorilen don k'a lamini ni fara misen saba ye : folo ye jeman ye, o ka fasan, filanan finnen don, ne magonin b'o kono. Sabanan dalen don fo ne konna na. Ale be laban ni ne fasajuru ye.

Ne joro ka bon hadamadenya la. Ale de b'a to an be fenw ye, ku faranfasiya.

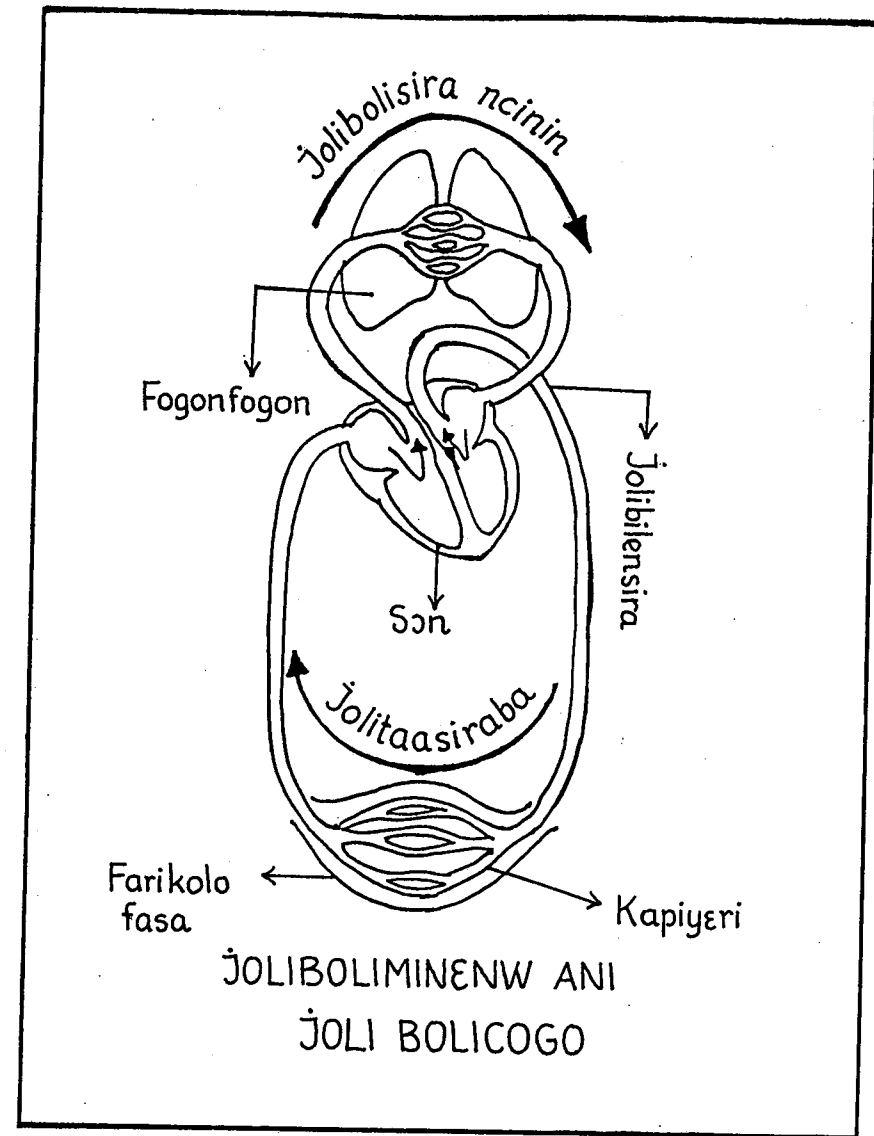
Ne bana suguya ka ca : dow b'a la, i te yeli ke yoro jan fe, dow b'i bali ka yorosurunfenw ye. O nedimi sugu fila be furake ni nuneti ye.

Koro be se fana ka na ni nedimi werew ye. An k'an jija an kana an new tereke n'an tege nogolen ye.

A man kan ka sebenni ni kalan ke yeelen fitinin walima yeelenba la.

N'an sera ka nin wale ninnu labato, an ne be meen jumanya la.

Donniyamasalabolo : Joliboliminew ani joli bolicogo

JOLIBOLIMINENW ANI
JOLI BOLICOGO

N'i ye mogo walima bagan yoro do tige ni muru ye, joli be bo. N'i ye joli fese fese, i b'a soro jolikisebilenw ani jolikisejew b'a kono.

Jolikisebilenw ka ca. N'i y'u file, i b'a soro, u koorilen don k'u penpenren, k'u dawolow funu.

U be na ni nigazi ye ka joli saniya, k'a ke bilenman coricori ye.

Jolikisejew fana ka ca. U be yeelen labila , nka u man ca i n'a fo jolikisebilenw. Jolikisebilenw ni jolikisejew be lamaga joli salasala kono.

Fen damadow be soro joli salasala in na : nikogow , labalolanw, fen nafantanw. Mogo te olu ye ne na : N'i ye joli kene bila fine na , a be simi k'a ke jolikuru ye. Ji fana be ye a sanfe. Nka n'i ye joli kene lamaga ni kalaninw ye , ale te se ka simi. O b'a jira k'a nimanfenw bor'a la.

Son be disi kono fogonfogonw ni jogon ce. Son yere ye sogobu ye min konona tilalen don fila ye : kininyanfan ani numanyanfan. Sontulo be ni fan kelen - kelen bee la.

Son ka baara ye ka joli sensen farikolo nefe ni sira fila ye. Olu ye : jolitaasiraba ani jolitaasira ncinin.

Ni joli bora son na, ka taa kononaminenw na ,ka kosegin son na , o be wele jolitaasiraba.

Ni joli bora fogonfogon na , ka segin ka na son na , o de ye jolibolisira ncinin ye. Nin b'a jira ko son te jo.

Walasa joliboliminenw ka se k'u ka baara ke ka ne sanga ni waati bee , an ka kan ka farikolon ke tuma bee , ka fini corilendon , ni dolominkojugu ani sigaretimin dabila.

Donniyamasalabolo : Daboli kecogo

Daboli ye ka den fara ka bo a ba sin na . O waati la , dumuni werew be don den ka balo la min te nono ye. O dumuniw dili ka kan ka jatemine.

- Den daboli ye waajibi ye .

A jininen don o waati , ka den ka dununiw falen - falen n'a ye kalo saba walima kalo naani soro.

Den ka lamoni , a ka jinbo n'a kolow sigili , olu b'a farikolo segen , o koson a waajibiyalen don a ka dumuniw ka falen falen.

Nono ye den labalolan puman ye fo ka se kalo woro ma , nka n'o temena , a te mago bere ne a ye .

Daboli ka kan ka ke donin - donin walasa ka den dege dumuni kuraw la.

Den dabowaati ka kan ka jatemine.

A man kan ka dabo funteniba waati , jinbo tuma , ani boloci tuma hali konoboli gansanw waati.

Den dabowaati , a ka kan ka dumuni nafamaw dun, labalolan caman be minnu na.

A ka dumuni girinmandun kana caya i n'a fo to , basi , kini n'u jogonnaw.

Den minnu be balo biboron na, n'olu ye tile tan ni duuru soro jiridenji ka kan ka di olu ma , den minnu be balo sinji la , jiridenji ka kan ka di olu ma u kalo fila.

Den kalo saba uruyi be d'a ma , nakofenw fana be se ka tobi ka ke naji ye ka d'a ma.

Kalo duuranan , a ka uruyi be tobi ka girinya.

Fan neremayoro , sogo ni jege , olu be si ka don den ka dumuni na. O waati kelen na , a be se ka jiridenw dun.

Bije , ni bagankunseme be fara a ka dumuni ketaw kan n'a ye kalo wolonwula soro.

Dønniyamasalabolo : dumuni nafama falen -falenni.

Dumuni nafama ye dumuni ye , min be hadamaden mōdiya , k'a barika , k'a tanga bana ma.

Dumuni nafama suguya ka ca :

- Dōw be mōgo mōdiya i n'a fō : sogo , fan , jege , nōnō ni nōnōmafenw , sō , tiga , tiganinkuru. Olu ye kolosinsinnanw ye.

- Dōw be mōgo barika i n'a fō : nō , malo , kaba , ku , keninge , woso , kōmitere , bananku , sukaro , di , tuluw. Olu ye funtenin-donnanw ye.

- Dōw be mōgo tanga bana ma i n'a fō : karōti , tamati , nkōyo , nabuluw ani jiridenw. Olu ye tangalanw ye. Mali kōnō an ka balo fanba sinsinnen be funtenindonnanw kan.

Dumuni nafama tōw , kolosinsinnanw ani tangalanw durni man ca fan bēē fe .

Dumuni in kelen-kelen bēē n'a jōyōrō don farikolo la.

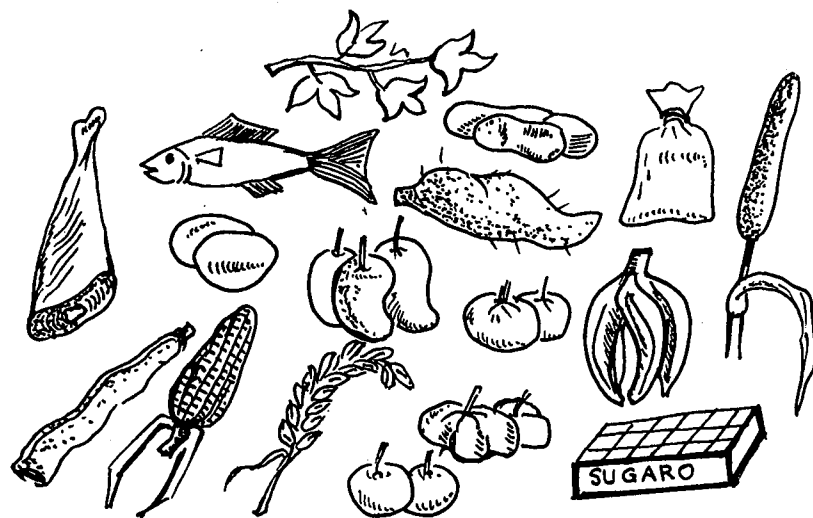
A ntanya be se ka na ni a dama bana ye.

Kerenkerennenya la , denmisenninw ka kan ni baloko numan ye. Bololabaarakelaw ni farikolopenajekelaw ka kan ni sukaromafenw caman durni ye .

Musokōnōmaw ni denbatigiw ka kan ni kolosinsinnan caman durni ye.

Walasa an ka keneya ka sabati , an k'an jija ka dumuni falen tuma ni tuma.

An k'an kolōsi tulumafen caman durni na./.

Dønniyamasalabolo : Dumuni tobicogow.

Dumuni be tobi walasa k'a magaya , k'a dun diya , k'a yelema diya fana . Dumuni be tobi k'a banakise faga. Dumuni tobicogo ka ca. Tobicogo bēē n'a kun dōn.

Dōw be bila jisuma na k'a tobi i n'a fō : sogo , jege nabuluw n'u nōgōnnaw ; olu man timi , nka u na nafa ka bon . Dumuni minnu be tobi ji wulilen na , olu diya n'u labalolan be to u la , nka u nafa be dōgōya. O dumuniw ye to , woso , ku , sōnin n'u nōgōnnaw.

Minnu be tobi ji funteni na , olu be diya kosebe , u labalolan n'u diya bēē be t'u la , i n'a fō basi , karōti , fari , kōmiteri n'u nōgōnnaw.

Dumuni be se ka tobi ni tasuma funteni gansan ye ka sōrō ji ma k'a la , o ye dibilatobili ye . A be fō o ma ko ōrōtili.

O dumuniw ye sogo , se n'u nōgōnnaw. Dumuni ōrōtilen ka di a nafa ka bon . Dumuni be se ka tobi ni tasuma funteni ye k'a sōrō a te fuuru walima daga kōnō , o y'a jenini ye.

Dumuni jeningen nafa ka bon , a ka di , wa a ka fisa denmisenw ni banabaatōw ma. Dumuni be se ka jiran fana , o ye k'a tobi tulu bilennen na. Olu ye jege , logo , fan , kōmiteri ...

Dumuni jirannen ka di . Dumuni dōw be se ka jiran fana tulu fitin'in bilennenba la , minen kōnōjannen kōnō , olu ye nōmi sogo mōbali , fan mōbali.

Kumafen be se ka tobi naji la , o la sogo be jiran , k'a ji don , ka nafenw k'a la , ka sōrō k'a laban ni kumafen ye.

Dumuni dōw be yen , olu be jiran ka bilen , ka sōrō k'u tobi u yere ji la minen datugulen kōnō min funteni te bō.

A kolōsira ko dumuni dōw yelema ka teli nugu fe o ye minnu tobira ji la , minnu ōrōtilen don ani minnu jeningen don . Dōw yelema ka gelen , olu ye dumuni jirannenw ni kumafen tobilenw ye.

Donniyamasalabolo : dumunifen lasagoli du kɔɔ.

Dumuni lasagoli y'a maracogo numan ye waati surun walima waati jan kɔɔ , a nafamayɔɔ, a diya n'a kasa te tije cogo min.

Dumuni maracogo numan be gadonmuso deme ka sumanw falen-falen , a b'a to dumuni dɔw be sɔɔ hali n'u waati te , wa a be do bo tobilikela ka musakaw la.

Lasagoli la , dumuni kene numanw de ka kan ka sugandi. Du kɔɔ , dumuni be se ka lasago feere caman na.

Lajali : o ye ka fen kenew yereke tile walima fiɛ na , k'u ji sama ka b'u la. Sisan lajali caman be ke ni tilelalajalilan ye i n'a fo : sogo, gan, jege , mangoro , namasa n'u ɲogonnaw.

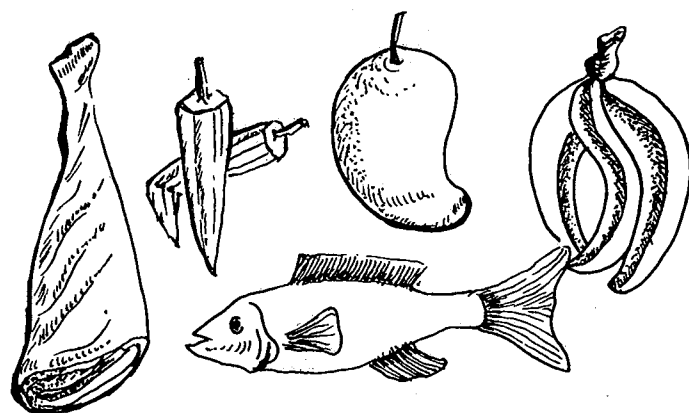
Fen kenew be lasago fana yɔɔ sumannenba la , firigo walima kɔnzelateri , fiɲekɔɔlaw kɔɔ , o be se ka ke sogo , jege, fanw, nakɔfenw n'u ɲogonw ye.

Dumunifen dɔw be se ka lasago ni tasumasisi ye i n'a fo sogo ni jege; a be f'o ma wusuli.

Sukaro fana be se ka ke ka dumunifen dɔw lasago i n'a fo jiridenw. Olu ni sukaro be se ka je ka tobi ka ke siro walima nɔɔɔ ye.

Kogo fana ye lasagolilan do ye . A be dumunifenw ji sama ka b'u la , k'u bali ka tije.

Min ye nonokene ye , ale be se ka mara , n'i y'a wuli k'a banakisew faga ./.

Donniyamasalabolo : Du baarakenafolo.

Du lakananiko numan koson , denbaya bee ka kan k'a ka soro jatemine ka soro ka musakaw ke . Du baarakenafolo ye du soro n'a musakaw faralen ye ɲogon kan.

Du baarakenafolo tilalen be saba ye : soro , musaka ani bilankoro. Soro ye suguya fila ye : soro dadonnen ani soro balalen . Soro dadonnen, o ye soro ye i sigilen be ni min ye : dudenw ka kalosara , jago tɔɔ , senefenw feereli , kalandenw ka burusi , luwanse wari ani panson.

Soro balalen o ye soro ye i sigilen te ni min ye , sannifenw, ninifenw, tiyen , ladiyalifenw ani furunafolo.

Musaka suguya ka ca : jolenw , wajibiyalenw , minnu ma wajibiya n'olu ye soro laada ye ani balalenw.

Musaka jolen ye musaka ye min te ke penatuma na wa fen t'a bali , o ye nisongo , sosara , jurusara , ji ni kuransara , denmisenw ka lakolisara n'u ka mobili pase.

- Musaka wajibiyalenw te je keli ko nka do be se ka bo u la . Olu ye balo , ferobo du kɔɔ magonɛfenmiseninw ani so masirifenw.

- Musaka minnu ma wajibiya olu ye nidungolakow ye. Musaka balalenw ye musaka cunnenw ye minnu be soro kasara, bana , dunanbisimila , here ni here tana senfe.

Ni soro cayara ni musaka ye , bilankoro ka kan ka ke . Bilankoro be na ni hakilisigi ye du kɔɔ.

A caya be na ni du yiriwali ye ./.

Dɔnniyamasalabolo : Sɔgɔsɔgɔninje

Sɔgɔsɔgɔninje ye banajugu ye. A be se ka hadamaden kolo , a nugu walima a fɔgɔfɔgɔn mine. A ka teli ka fɔgɔfɔgɔn de mine ka teme yɔrɔ tɔw kan.

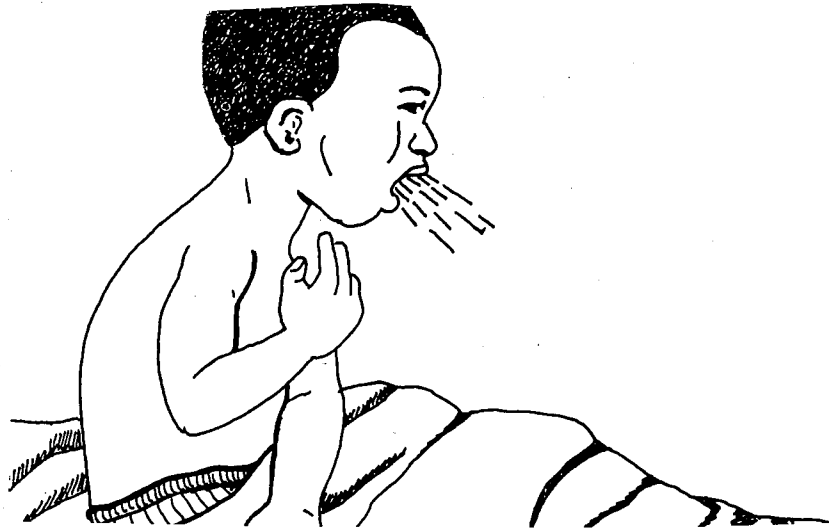
Bana damine na , banabagato be sɔgɔsɔgɔ , a be fasa dɔɔnin - dɔɔnin. Don o don , sɔgɔsɔgɔ in be juguya ka taa a fe. Sɔgɔsɔgɔninjeto ka dajitu ka ca. A fari be to ka goniya. N'a ye dɔgɔkun damado sɔrɔ , a disi be to k'a dimi. A fanga be dɔgɔya, a be fegenya. Joli be bo a kari la , wa a fɔgɔfɔgɔn be tipe dɔɔnin dɔɔnin.

Sɔgɔsɔgɔninje banakise togo ye Basiyidekoku. Banakise in be sɔrɔ fiye na. A caman be bo banabagato daji la. A be ye a ka fini n'a bolofenw fana na.

Banakise ninnu be se ka kalo wɔrɔ ke jenemaya la gɔngɔn na , nka tilegoni b'u faga waati damado kɔnɔ. Farikolo jolikisew te s'u la .

Mɔgo keneman be se ka bana in lasɔrɔ misinɔnɔ wulibali minni fe. A be se ka yelema fana banabagato bolofenw walima a kaari fe. Gɔngɔn yere b'a lase mɔgo ma .

Yerelakana hukumu kɔnɔ , an k'an ka yɔrɔ funfun ni ji ye ka sɔrɔ k'a furan. An kana dorogo sɔgɔsɔgɔninjeto la , an k'an tanga a bolominenw ma. A ka ni ka sɔgɔsɔgɔninjeto mabo mɔgow la. Sɔgɔsɔgɔninje ye bana juguba ye, nk'a be furake k'a ban pewu n'a donna joona. Boloci be mɔgo tanga a ma.

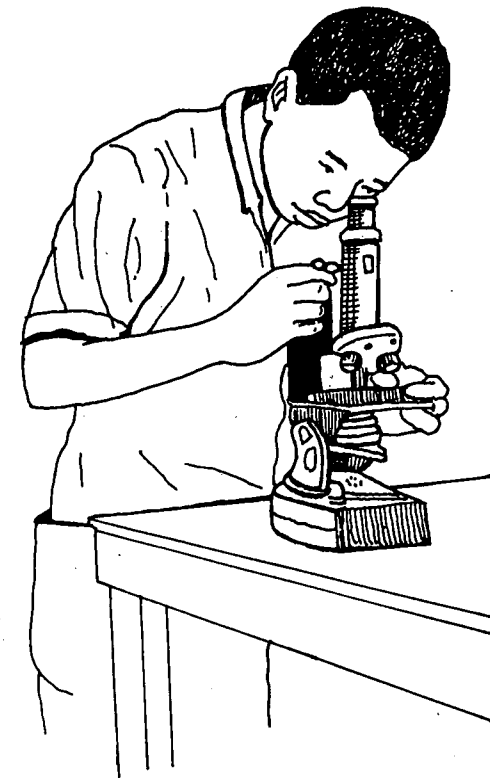

Dɔnniyamasalabolo: Banakisew kelesi : banakisekelecogo, banakisematanga

An ka sigiyɔrɔ n'a lamini na , banakisew ka ca. Walasa k'an tanga o banakise ninnu ma , hadamaden ye feere dɔw jini. O feerew ye suguyaba fila : banakisekelecogo ani banakisematanga.

Misali la , n'an fari fan do tigeria, o be ke joli ye, banakise be se ka don min na k'a juguya. O banakise be furake ni alikoli, perimanganati , safune o n'a jɔgɔnnaw ye.

O fura ninnu be ke ni hake , ni kolɔsili ye. Banakisematanga ye feere ye min be banakise bali ka don joli la. O la, se be ke mine o mine ma furakeli senfe, o ka kan ka saniya ni alikoli ni iyodi ye, walima k'a tobi. Dɔgɔtɔrɔw ka minenw n'u donfiniw bee ka kan ka saniya baara kuntaala kɔnɔ.

Donniyamasalabolo : Sugunɛbilen*

Sugunɛbilen ye bana ye min be se ka hadamaden nugu walima a sugunɛbara mine.

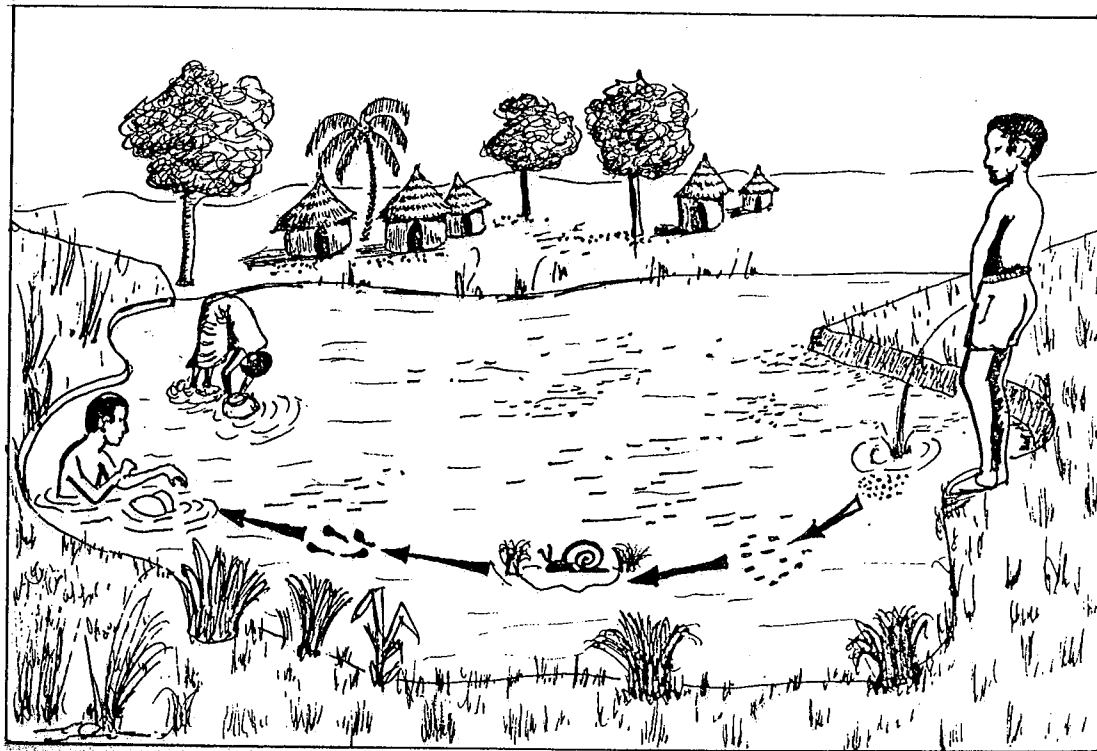
Bana in be sɔrɔ koli de senfɛ, kɔ walima dala la. A be damine ni kunkolodimi ye. Banabagatɔ fari be goniya , sɔgɔsɔgɔ gelennin b'a mine.

Bana damine na sugunɛ be laban ni joli ye , n'a ma furake jona , sugunɛ beɛ be yelemaka ke joli ye.

Banabagatɔ nagakɔrɔla b'a dimi.

Bana in mana nugu mine , banabagatɔ kɔnɔ be boli , joli be se ka bɔ a banakɔtaa la. A mana bo walima sugunɛ ke, a be banakisew fili a nɔfɛ. O banakisew b'u nɔrɔ jilakɔtɛ misennin na. U be caya o kɔnɔ. U be tila ka jensen ji la. Ni mɔgɔ kenɛman donna o ji in na , u be don o tigi sogo la. O ye bana sɔrɔlen ye. N'an b'a fɛ k'an tanga bana in ma an kana sugunɛ wali banakɔtaa ke fan beɛ fɛ. Banabaatɔw kan'u sigi ni bana in ye ,u ka se dogɔtɔrɔso la.

*Sugunɛbilen : nkɔrɔsiyen : jɛgenɛbilen

Donniyamasalabolo : Falakabana

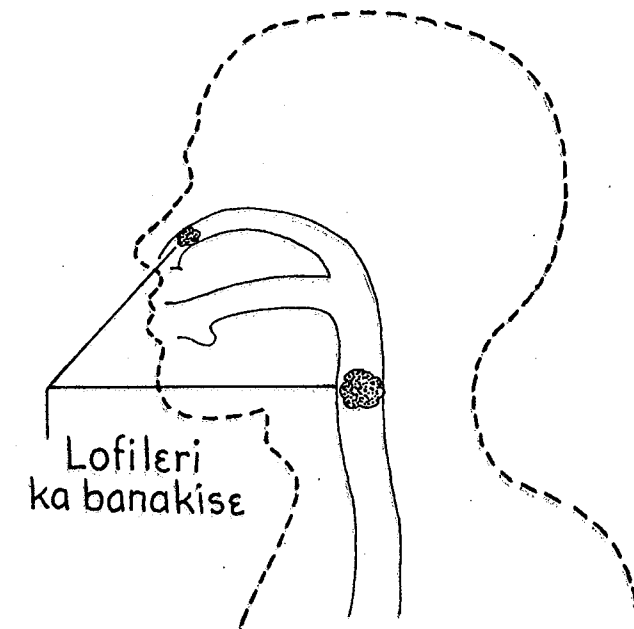
Falakabana ye ngɔnɔnabana ye min yelemaka di mɔgɔ fɛ. A ka teli ka denmisenw de faga minnu si b'a ta kalo saba la ka se san wɔrɔ ma.

Bana in be damine ni farigan ye. Kankɔnɔdimi be banabaatɔ bali ka dumuni ke. Falaka be da a nagalo , ngɔnɔ ani nun kɔnɔ. A be kurubaw sigi a kan kɔnɔ.

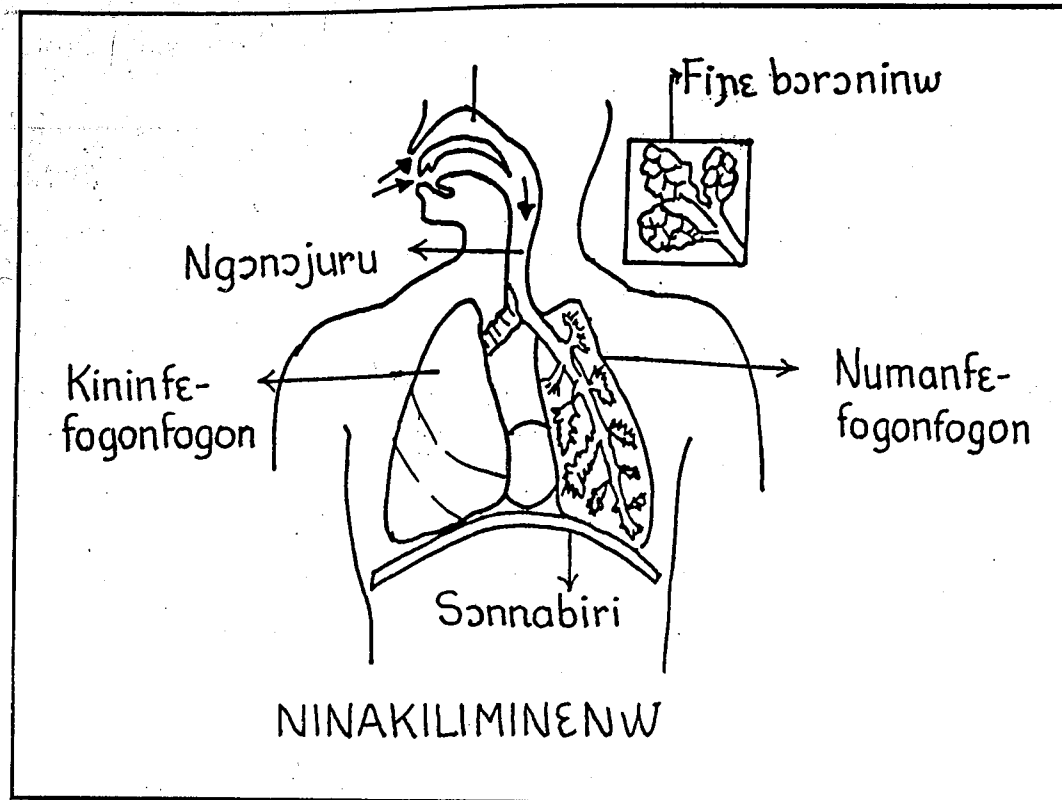
Falakabana sababu ye banakise min ye , o be wele Lofileri ka banakise.

Mɔgɔ kenɛman be se ka bana in sɔrɔ banabaatɔ fɛ. Walasa denmisenw ka kisi bana in ma, u bolo ka kan ka ci ni Detekɔki ye.

Ni bana in ye mɔgɔ min mine , taa ka kan ka ke n'o ye jona dogɔtɔrɔso la.

Donniyamasalabolo: Ninakiliminew n'u lakanacogo numan.

Ninakiliminew jɔyɔɔba be an ka penamaya la sabu an ka fineminekabila sirilen b'u la.

Ɔɔnminenw tilalen don ninakilisiraw ni fogonfogonw ye. Fen min ye ninakilisiraw ye, olu be damine nunwow la ka jigin ngɔɔɔnjuru fɛ, ka na tila fila ye fogonfogonw kɔɔ. Fogonfogonw ye finɛforoko fila ye disi kɔɔ: numanfeta ani kininfeta.

Fogonfogonw sigilen be sɔnnabiri kan min be disi ni kɔɔbara danfara. Fogonfogonw ka magan, u be to ka funun k'a fɔge. U burubaw tilalen be burumisenninw ye minnu labannen be ni fɛɛ bɔɔɔninw ye. N'an be ninakili, an be fɛɛ saman an nun fɛ, an disi be kɔɔta o be wele finemine. Ni fɛɛ ye boli damine disi be jigin. O b'a jira ko fogonfogonw fɔgera, o de ye finɛbila ye.

Mɔgo keneman be ninakiliko tan ni duuru jɔɔɔna ke sanga kelen kɔɔ. A ka ji an ka jɔn tuma beɛ an nun fɛ, sabu nunfile be fɛɛ saniya k'a goniya yann'a ka se fogonfogon kɔɔ.

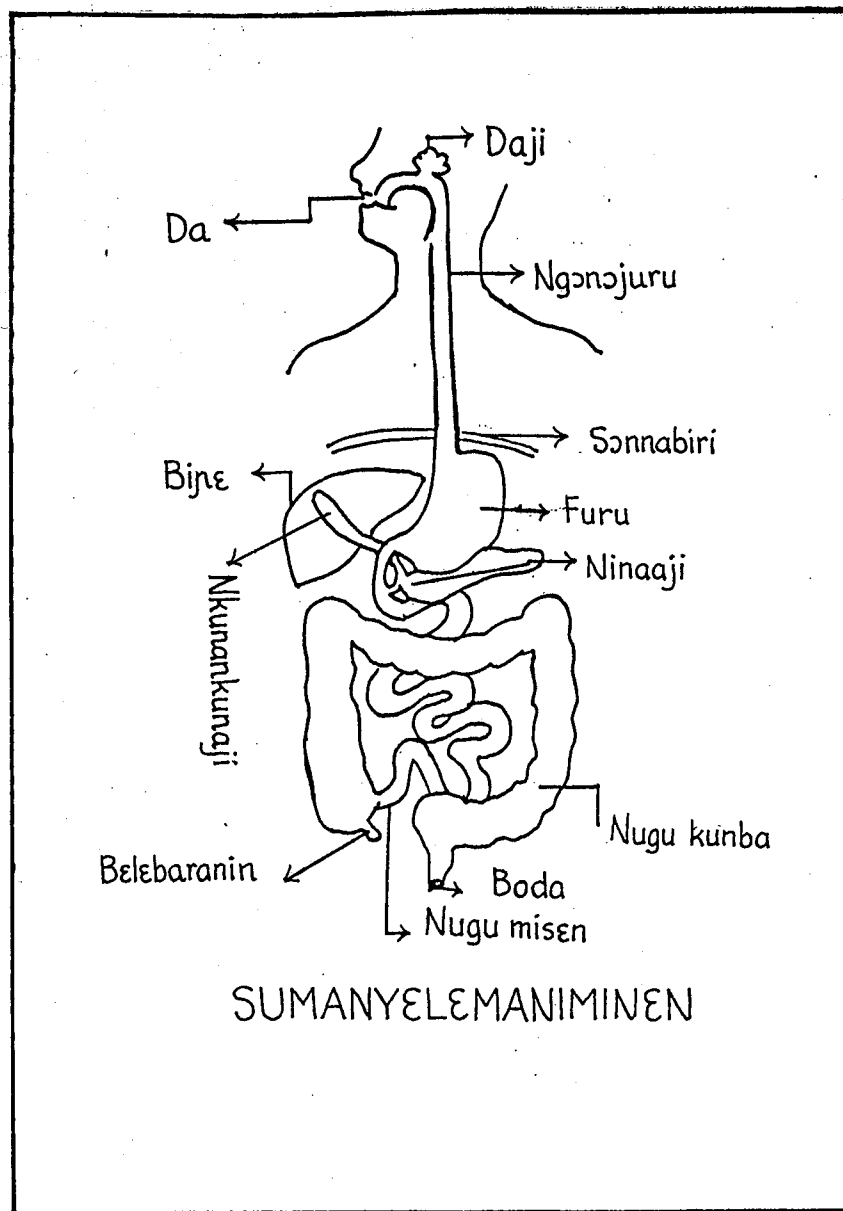
Walasa an ka keneya ka sabati, a ka ji an ka farikolonw ke, minnu be disi kɔgo ka fogonfogonw ka finɛta nɔgoya.

An ka sigaretimin dabila sabu o sisi be fogonfogonbanaw lase mɔgo ma i n'a fɔ sɔgɔsɔgɔninje n'a jɔɔɔnaw.

A ka ji sanga ni waati beɛ an ka ninakili an nun fɛ k'an da to yen.

* Ɔɔnminenw = ninakiliminenw
Fɔge = fɔgoɔbe

Ɖonniyamasalabolo: Sumayelemanimin

An mana dumunifen don an da kɔɔ, a be teme buru suguya ɗo de kɔɔ fe n'o be wele dumuniyemaburu. O buru in kɔɔminenw ye : da , ngwɔɔfile , ngwɔɔjuru , furu , nugu misenw ani nugu kunba.

Minen folo n'o ye da ye , o kɔkanfenw ye dawolow ni dafurukuw ye. A kɔɔfen kunbaw ye jinsira fila , dakolow ani nen ye. Fen min ye ngwɔɔfile ye , ale de ye dumunisira ni ninakilisira jɔɔɔben yɔɔ ye.

Ngwɔɔjuru ,o be i n'a fo negeburu koorilen min janya ye santimete 25 jɔɔɔn ye , o de tugulen be ngwɔɔfile la. Ale be sannabiri teme ka se furu ma. Furu yere ye foroko ye min kɔɔ ferelen don. Nugu misen janya ye metere 7 ye , a tugulen be furu la ka sɔɔ ka laban ni nugu kunba ye.

Suman te se ka bo da la ka se fo nugu misenw kɔɔ nin ji kerenkerennen suguya ɗow ma fara a kan. O ji ninnu ye : daji , furukɔɔji , nkunkunanji , samaneneji ani nugumisenji. U be dilan kuru ɗow fe n'olu be wele gilandiw ani bije ni ninaana.

Dumuniyemaburu kɔɔminenw ni ji kerenkerennen ninnu be jagami jɔɔɔn na ka suman yelema , o kɔɔn u bee lajelen be wele sumanyelemanimin.

Yeleman siratige la , sumanw mana don da kɔɔ , jinw b'u tige , k'u fara-fara , k'u jimi ka nuguya , daji be jagami u la k'u kolokolo. U be sɔɔ ka jigin furu kɔɔ. Sumanyelemanimin tow b'u ka baara ke ka suman nafama ni nafantan bo jɔɔɔn na.

Nafama be taa joli kɔɔ , nafantan be bo n'o be wele banakɔta.

Walasa sumanw ka yelema ka je an ka kan ka :

- suman saniyalen dun min man kalan kosebe wa a sumanlen te kosebe ;
- dumunifenw jimi k'u nuguya sanni u ka kunun ;
- dumuni ke a kewaati kerenkerennenw la
- an tege ko k'a je sanni ka dumuni damine ;
- suman mɔbalidun dabila.

An ka kan fana ka an yere kolosi buwatikɔɔ dumunifen tipenenw la.

Dønniyamasalabolo : Ƨamanw ni jinogow maboli

Sigida nogofenw ka ca : dukonɔpamanw , minenkolonw, jinogow, banakɔtaaw, baganbow ni bagansuw.

Dukonɔpamanw ye dumunitow , furannipamanw ani manaforokow ye. Walasa k'u mabo an na, dow be di baganw ma, dow be ke foronogo ye, dow be jeni, dow be ke pamanminen datugulaman kɔno ka mogow kisi dimogow ni sosow ma.

Minen kolonw ye buwati korow, fini kolonw, were cilenw ani daga kolonw ye. N'an b'a fe k'olu mabo an na , an be dow jeni, ka dow don dugu jukoro , dow fana be bayelema ka ke magofenw ye , a to be fili pamanbɔnminen kɔno .

Jinogow ye minenogokoji , fininogokoji ani jegenji ye. U man kan ka to mogow senkoro.

O la wuluwuludingew ka kan ka dilan u kama. Wuluwulu senyoro ka kan ka woloma , k'a yoro janya kolon na .

N'an b'a fe k'an kisi bana caman ma , banakɔtaa ka kan ka ke yoro kerengerennen na .

Bagansuw ni baganbow man kan ka ke mogow senkorofen ye . Baganbow be se ka ke nakow ni forow nogow ye . Walasa k'an tanga kasara juguw ni dimogow ma', bagansuw ka kan ka don dinge kɔno k'o datugu walima k'u jeni .

Dønniyamasalabolo : Janoyi. Seromu nafa

Janoyi ye bana juguba ye min kasara ka bon kosebe. Bana don min mogofaga ka teli.

A taamasiyen ye fasaja ni faridimi karatata ye. Janoyi be denmisen ni mogokoroba bee mine. Ni janoyi ye mogow mine , i ja be to ka tige, i be dese ka sunogow, tuma bee , i diminen don.

Janoyito te yeelen fe fiyewu, mankan be bana in juguya. Ni bana in бага jensenna farikolo nefe , banabaato fasaw be mine ka ja. A farikolo be ja noyi i ko dogo jalan.

Janoyito jannen sentonton n'a ton doron de be dugu soro , pinw be sigi nogon kan goki, neje be tige. Ni banabaato in ma furake tile saba kɔno , a ka c'a la, a be sa.

Janoyi sababu ye banakise ye min be soro bugurimugu ni banakotagaw la. Negetigeda , kolosogoda , weretigeda , ninnu de ka teli ka k'a sababu ye.

Banakise in b'a бага fili joli fe n'a donna joginnida walima joli korow nogolen fe.

Keneya siratige la , an be se k'an yere tanga bana in ma ni wakisen* ye min be ke denmisenw ni mogokorobaw la boloci senfe.

Sogoli kofe , yeretangacogo werew be yen minnu b'an kisi nsonmafenw ka joginniw ma i n'a fo sanbaradon .

A ka ni ka baara ke ni negemafen saniyalenw ye : lamu, muru, miseli , bibe o n'a nogonnaw.

Ni janoyi ye mogow mine i peno , i jija cogo bee la a ka dogotorsoro soro joona . O be ke sababu puman ye ka dow kisi saya ma.

Janoyi seromu* joyoro ka bon kosebe bana in furakeli la, nka a te se k'a kunben.

* Wakisen ni seromu ye furajiw ye.

Lakalita : Fulake ka melonko

Nin wale in kera jɔnɔ, Sibiridon, kalo tile wolonwula, san 1999 lakolisoba la, Karamogow ka jɔgonlajere senfe.

Laansara waati, kongɔ nana gan Jakiteke la.

Ala la, tilelafanaw tun dunna joona o don, jɔgonye do koson. Fulake ye munumunusaalo caman ke ka n'i sigi k'i suma. Jaga Fula kongoto ce ka jugu !

A ye mogow jininka ni basijalan walima tiganin maralen t'u do bolo. O si ni sababa ma ben katugu fen tun te mogow si bolokoro ka d'a ma. Soenin, a hakili jiginna a ka melonden kelen na aramori konɔ.

A girinna ka wuli ka t'o ta k'o ko ka je ka n'o ni maraka Nimaga la. Bee manwulen tora.

Muru jinini ma y'a ko la bilen, marakake fe sabu o y'a don cori, fen in dili ma s'a ka fulake konɔ, nk'a b'a fe de k'a woro kegunya la a ye. O sinna ka melon in ci a bolo la, k'a cokocoko ji la k'a jimini damine.

Kabako ! Fulake y'a don ko n'ale ma kum'a tuma na, a terike ten'ale kosuma. A kabara, k'i kanto : « N ka ce, miiri be jo ke dulo ye de ! A laje i ka kunkurun di n yere ma. » O bo a da, ale yere o, jama o, bee kirinna yele fe. O y'a soro Nimaga tun ye melon tilance dun kaban. O k'a ma « Ba min be kasi, minogo t'o la ,e te nin jɔgon jo jugu were fili bilen maraka were jena. » A tilala ka saame, jɔgonya yere jaati koson ka fan kelen in di Jakiteke ma.

Degeliw :

I. A'ye jininkali ninu jaabi :

- Fulake ka melonko in kera min ? Waati jumen ?
- Fulake in tun ye jon ye ? A ka kongɔ sababu tun ye mun ye ?
- Fula kongoto be cogo di ?
- Kumasen jumenw b'o jira masalabolo konɔ ?
- Munna Jakiteke kongoto y'a ka melon ni marakake la ?
- O tun ser'a konɔ wa ? A ni tun jenna n'o ye ?
- Mun b'o jira ?.
- Maraka Nimaga labanna ka melon in do di Jakiteke ma wa ?

II. A'ye masalabolo kumase folo ni filanan bila waati nata la.

Baarabolodalen : Fenpenamaw kamalicogo

N be fenpenama dow kamali :

N be n ka mara fenpenama nafamaw n'a nafantanw lakodon k'u cogoyaw fo.

I. Minen pinitaw : Dunden 1 walima buwati datugulama

Muru 1. Kemesu 1. Jɔkala furu walima polisitireni. Pingili walima jiriɔni.

Kariton gelenman ani buwati belebele * Mana (koli).

II. Fenpenamaw kamalicogo :

- Fenpenama kamalitaw jini, i k'u mine.

- I kolosi fenpenama farinw na i n'a fo diden ani dondoli n'u jɔgonna minnu be kinni ke.

- Fenpenana sorolenw bila dunden walima buwati konɔ, i k'o sigi tile la ka fenpenamaw laja.

- Fenpenama ninu kelen-kelen berema kibunin dilan kariton na.

-U bee noro u ka kibuninw na.

-U togow seben papiye kunkurunw ka, k'olu tara kibuninw kelen-kelen je do la.

Mana : Koli. (La colle)

Warisarseben

Warisaralen

Warisarseben be

.....Togo la. Wari hake

Ye, a Sarakun ye

.....

.....San 199.....

N°

Dapetulon

1. Kumasen do be nin katimu in kono « Mali peresidan folo togo tun ye Modibo KEYITA »
N'i ye jateden dow faga i be kumasen in soro.
2. Dape kelen be sira kelen kono wa signiden folo ni laban no bolen don kosebe.

			M	T	A	Z	L	O	P	I				
P	E	V	R	Y	E	T	S	I	D	B	A	N	X	
				F	K	O	L	O						
				T	R	O	G	O						
					T	A	U	N						
						Y	E							
M	L	O	S	F	D	H	R	I	U	B	N	O	Q	
				K	O	E	Y	I	T	A				

Sogosoگونinje

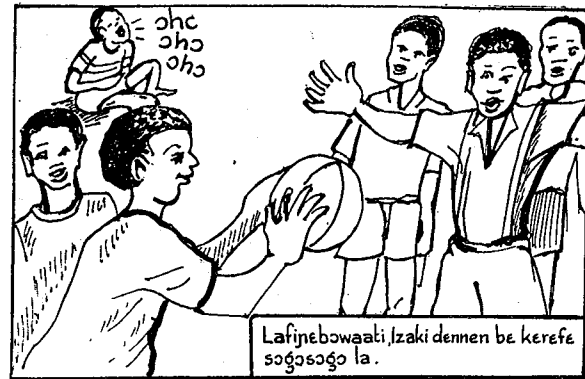

Izaki ye su bee ke sogosogo la a ma se ka da.

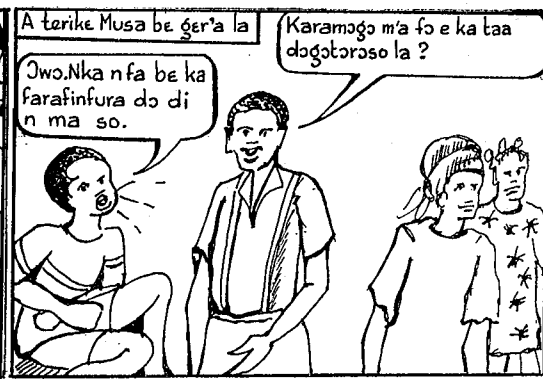
A sigilen kalanso kono, sogosogo daminena
Izaki e ka nin sogosogo banbali in dun? I taara dogotoroso la wa?

Ni lafiyebowaati sera i be kaye ta ka taa dogotoroso la
Ayi n ma taa.

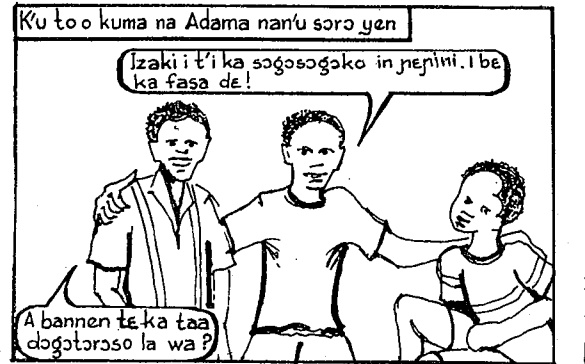
ohc
ohc
ohc

Lafiyebowaati, Izaki demnen be kerefe sogosogo la.

A tarike Musa be ger'a la
Owo, Nka n fa be ka farafinfura do di n ma so.

Karamogo m'a fo e ka taa dogotoroso la?

K'u too kuma na Adama nan'u soro yen

Izaki i t'i ka sogosogoko in nepini. I be ka fasa de!

A bannen te ka taa dogotoroso la wa?

Lafiyebowaati, Izaki sigilen be kalanso kono sogosogo la.

ohc
ohc
ohc

Kalanso kono
Izaki, i taara dogotoroso la wa?

Ayi, n fa be ka farafinfura do di n ma so.

Sini, i n'i fa ka na.

Izaki n'a fa taata kalanso la

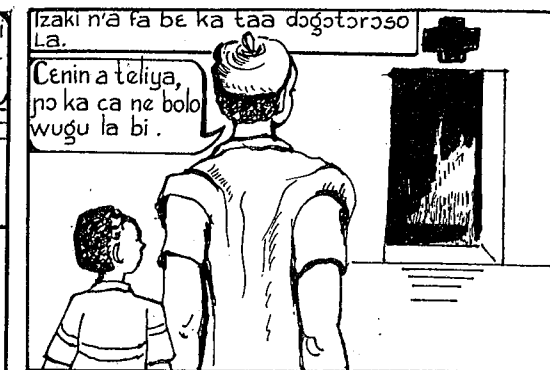
Karamogo be ka ne wele mun de la?

A be soro ne ka sogosogoko de ye.

Karamogo i ni sogoma!
N nan'i ka wele jaabi.

Nba! i ni sogoma, Izaki ka sogosogoko don. Kaye mine i ka taa n'a ye dogotoroso la.

Izaki n'a fa be ka taa dogotoroso la.

Cenin a teliya, no ka ca ne bolo wugu la bi.

Maakoro, a'ye taa ni seben in ye segesegeleyoro la.

Segesegeleke la be Izaki kaari ta.

Alamisadon i be na jaabi mine.

Kalanyoro la

An taara dogotoroso la, u y'a kaari ta, k'an ka taa jaabi mine Alamisa.

Segesegelekeyoro

I ka jaabi file taa a jira dogotoroso la.

Sogosoگونinje de be i den na. A te ne ladaali ko dogotoroso la.

Kalanyoro la

Karamogo, Izaki ka bana kera sogosoگونinje ye. Dogotoro ye ladaaliseben d'an ma.

Ala ka lafiya d'a ma.

Poyi : Kalanyoro

Kalanyoro hakiliyiriwa yoro.
 Kalanyoro hadamadenya sira degeyoro.
 Kalanyoro jamanadenya sinsin kene.
 Kalanyoro kanubaanciya matarafa kene.
 Kalanyoro faamuya jini soba.
 Kalanyoro ben sabati duba.
 Kalanyoro jogonbonya dege bulon.
 Kalanyoro jogondeme waleya foro.
 Cew jolen , kalanyoro.
 Musow wulilen , kalanso.
 Denmisenw kununnen , kalanko.
 Esikeyi ! Kalanyoro,
 I feere ye mun ye ? Kalanso.
 I den kera mun ye ? Kalanden.
 I nafa kera mun ye ? Kalanko puman.
 Bi-bi in na kalanyoro,
 E kera jama je kolon ye.
 E kera jetaa sira jelen ye.
 E kera dipe kaloyeelen ye.
 Ka kodonbaliya dibijugu fara ka bo an je koro.
 K'an je yele ka bila dipe na.
 Dipe k'an ye , an fana ka dipe ye.
 Dipe k'an don, an fana ka dipe don.

Adama Tarawele Karamogo Banankoroni

Segu I

Lamini

Joliba y'an ka Jamana ba bee la belebebeba ye.
A be bo Lagine , ka teme Mali ni Nizeri fe, ka t'i suuru kogoji la Nizeriya .

Mali kono, a be teme mara caman fe , i n'a fo : Bamako, Kulukoro, Segu, Moti, Tumutu ani Gawo. Dugu ninu ka nafasorosira caman dennen be ba in na : jega caman be soro monnikelaw fe a la ; nakofen fanba be soro bada kerefe; malosene yiriwali sababu y'ale ye.

Samiye fe, baton be kulukoro ni Gawo ce taama nogoya. Magoneji bee be bo ba in na : minniji , tobilikeji, koliji, fininogo ni minennogokoji, olu n'u nogonnaw.

A be teme jamana fen o fen fe , a be mago kelen ninu je olu fana kono.

Nin nafa ninu koson , ba in ka kan ni lakananiko juman ye , sanga ni waati bee. Nin san damado in kono , hadamadew kelen be k'a lakanani ke bolokofefen ye . A tineni fanba be soro iziniw fe; bawo olu nogo jiginyoro bee ye ba in de ye .

Galajiw, fininogokojiw, wuluwulujiw, nin bee kundayoro ye bakonona ye .

Bagansuw filiyoro tun ye kungo konona ye ; nka bi, filiyoro si t'u la hadamadenw fe, ni ba konona te . O be cogo min na, namanko fana be ten.

Nin bee temenen ko, binjuguba do nanen be ji fe , an te min boyoro don, n'o ye baga ye . Fen don , min be monnikelaw segen kosebe ; bawo n'a donna jow la, a b'u tipe, wa a be kurunw fana balan.

Malosenenaw fana juguba don, sabu, a be maloforo jibowow geren , ka malosene tipe.

Kuranko geleya sababu do ye baga in ye, ka d'a kan, kurandimansin minnu be munumunu ji la , a be balan olu la, k'u lajo.

Nin fenjugu folenw izininogow, galajiw, wuluwulujiw, fininogokojiw, minennogokojiw ,bagansuw , pamanw ani bagaw, olu de b'an ka baji tipe, ka na ni banaw ye minnu tipenino ka jugu : konodimi, konoboli, togotogonin, wololabanaw. Baji tipeni be se ka na ni geleya caman ye : monni nafa be dogoya, malosene ni nako soro be dogoya; hali a tooro be se mogow ma , minnu dahirime dennen be kuran na.

Nin wale jugu ninnu kebaga ye an yere de ye; bee dun b'a don , k'an ka jamana ye sahelijamana ye, a soro fan belebebeba be bo ba in na, o de koson, ce, muso, denmisen fara mogokoroba kan , bee ka kan k'i jija ba in ladonni na .

A wajibiyalen don sigiyoro n'a lamini minisiriso kan, a ka feere gelenw tige, cogo min ba in be se ka kisi a tipenibagaw ma.

I. Nininkaliw

A- Jamana 2 ani dugu 2 togo di joliba be teme minnu fe.

1 Fen jumenw de be baji tipe ?

2. Baji tipebaga ye jonw ye ?

3. Baji tipeni be se ka na ni mun ni mun ye ?

A'ye feerew seben minnu be se ka baji tipeni bali.

B) A' ye kumasen nin bila waati nata la k'a pereperelatige.

Samiye fe , baton be Kulukoro ni Gawo ce taama nogoya.

- A'ye mankutulan 3 jini masalabolo konko ka kumasen kelen dilan n'u kelen -kelenna bee ye .

- A'ye nin dape ninnu bonna saba-saba jini k'u seben (jege , tipe)

C/ A'ye masalabolo in korofa sebenta dilan

II. A'ye dape pumanw seben tomiw no na.

Yelen	San o san sahelikungo be bonya ka t'a fe. Saheli sigi ka kosebe hadamadenw ni baganw bolo . Ala	gelen
Sun	n'a tilebilen n'a jirintanya koson dow la , ji bere te na	san
Sensen	O de ye ja Saheli konko .Fipekolon be cencen ce a nofe ka t'o	sinsin
buluw	ke ye fan bee fe .	kuluw
siri	Kunbennan te fipe ninnu na bawo afanba bee ye nonju misenw ye	jiri
soro	Hali baganw te bin duntaNin geleya ninnu bee de b'a to sahelikungo sigibagaw te se ka	sara
basigi	Jirituru de be se ka sahelikungo	bisigi
kunben	A be se ka ke sababu ye ka	kanben
dugukololakana tile ni fipe, ka.....,	tipeni
jeni ma ka magonedogo di hadamadenw ma ani ka baganw ladumuni .	baasi

III. Nininkali kelen kelenna bee jaabi pini k'a seben a nefe.

nininkaliw	Jaabiw
1. Fen 3 jumenw be se ka lamini tije ?	- Konodimi, togotogonin, konoboli, kunfilanintu, wololabanaw be soro lamini tineni fe.
2. Baara dow di lamini tineni be se ka geleya lase minnu ma?	- Bageren ni jitolili ye kasaraw ye minnu be se baji ma.
3. Lamini tineni be geleya 2 jumen lase baganw ma ?	- Jiritige, dugukolonon, ji tineni be se ka lamini tije.
4. Lamini tineni kasara 2 di minnu be se mogow ma ?	- Hadamadenw de ye lamini tije baga folo ye .
5. Jonw de ye lamini tije baga folo ye ?	- Dugu jeyali n'a lakani ye lamini jekulu joyoro ye dugu konon
6. Wale 2 di minnu be se ka lamini lakana	-jirituru, jeya.
7. Laminiminisirisoro joyoro ye mun ye lamini lakanani na ?	- Sariya gelenw tali ye lamini minisirisoro ye lakanani na.
8. Dugukolonon be se ka kele ni mun ye ?	- Lamini tineni be na ni banaw ni kuranko geleya ye.
9. Lamini jekulu joyoro ye mun ye dugu konon ?	- Lamini tineni be jikogeleya ni dumunikogeleya lase baganw ma .
10. Lamini tineni be se ka bana jumenw lase hadamaden ma ?	- Dugukolonon be se ka kele ni jirituru ye.

A'ye masalabolo in dafa ni dape dilen puman ye .

Siginogon Cesiri	Dugukolonon be pini ka k'anye n'an man a kelelifeerew labatoli la. Sigida b'i n'a fo hadamaden , n'a fan do y'a , o be fine bila farikolo taacogo n'a la. I mana se dugu o dugu la hali san duuru temenen ko , i be dugukolonon ka dankarili dugu ka penamayakan . Dugukolonon kolosili n'ate sira soro f'an ka jatemine ka ke yereko ye jang'an be desantaralizacion hukunu konon. Komini niyoro baara do ye ka dugumogowsigida lakananisiraw kan . Dugukolo nafamayoro laseginni te se ka ke fo an kadon an kewalew la i n'a fo jiri..... damateme, forokura binni, tadon kungo la o n'a pogonnaw .	Sigiyoro nepini keneya- dilancogo pangili keleli- yelema jeni
dimi kecogo		
kolosi sabatili- sinsinni		
ladamu		
kalan tije		

Nininkaliw.

1- An ka sigidaw la nimafen jumen be dugukolonon to juguya ?	- Jiri minnu lakananen don sariya fe olu ye : si , sebe , nere , bumu ...
2- Dugukolonon ye mun ye ?	- Waribo b'a la , nka a man ca
3- Dugukolonon sababu be bo mun ni mun na ?	- Forokurabo segesegeliw be ke senekelaw, baganmaralaw ani zoforew ka serewisidaw de la .
4-Yanni ka forokurabo i ka kan ka jonni ka yamaruya jini folo ?	- Dugutigi ka yamaruya ka kan ka jini yann'i ka forokurabo.
5- Forokurabo segesegeliw be ke baarada jumenw fe ?	- Hadamaden de be forokurabo juguya .
6- Wari be sara forokurabo la wa ?	- Dugukolo nafamayoro celi ka taa fiye ni jife.
7- Jiri jumenw de lakananen don an ka sariyaw fe ?	- fiye ni ji de ye dugukolonon sababu ye , ani hadamaden ka kewale dow
8- Dugukolo lakananen dow ye mun ye sigida la ?	- Jiriw ni tufinw ye dugukolo lakananen dow ye
9- Feere jumenw ka kan ka tige jiginjiginmayorow la ?	- Kababalanw dilanni de ka kan ke jigingijinmayorow la.
10- Sigida la , kanaanifeerew kolomayoro ye mun ye ?	- Jirituraw de ye sigida lakananifeerew ye .

Kalanje : Wuluwulu

Sigiyoro ye fenba ye hadamadenya kono min ka kan ka lakana kopuman. So caman be jo , nka mogow te jateme ke jinogo taayoroko la .

Jinogo ninnu suguya ka ca : minenkoji , finikoji fo ka taa se koliji ni jegenaji ma o n'a jogonnaw. N'olu dun tora an senkoro o be ke sababu ye ka bana caman lase an ma i n'a fo : konoboli , sumaya ...

Jinogo mana meen dingew kono , a be toli ka ke sosow ni dimogow dagayorow ye . U be bugun o yorow la . O sosow de ka kinni be ke sababu ye ka sumaya bila hadamaden na.

Dimogow man'u sigi jinogow ni banakotaw la, ka tila k'u sigi dumunifenw na, olu mana dun hadamaden fe , o be na ni kononabanaw ye i n'a fo konodimi , konoboli , togotogonin ani kunfilanintu .

N balimaw , bana ninnu kera sababu ye ka wari caman bo an kun , k'a sababu ke furaw songo geleyali ye , ka mogɔ caman faga . Bana ninnu dun ju te dowere ye mogɔ ko , o mogɔ yere dun fana sababu te dowere ye anw yere ko. Bee kelen be k'i sigi k'i new wusu gɔferenama la si ka sira te ko la . Jinogɔw be seri sirabaw kan cogo min , wuluwulujiw be woyo u kan o cogo kelen na . Sugulataa , misirilataa , burannataa walima teribarataa , nin si te je belenbelenni ni panpanni ko i n'a fo nson . Mogɔ dumuniketo , n'i m'i kolosi , i be dimogɔ kunu logoma fe. Datuma , ni sosofagalan ma mene walima ka sange siri , da b'i ye , sunogɔ t'i ye .

Jamanaden bee ka kan ka je k'u bolo di jɔgon ma k'u hakilinaw ke kelen ye ka feerew pini minnu be se ka dankari jinogoko la. O feerew folofolo ye mun ye? Ka jibolisiraw labo ka je walasa ni san nana , ji kana sigisigi yorow la ka laban ka toli , ka pamanbon dabila jibolisiraw konɔ. O temenen ko , an be jinogoko nemeneme. O fura numan ye wuluwulu senni ye dutigi kelenkelenna bee fe.

Wuluwulu ye fen ye min nafa ka bon kosebe . A be jinogɔ mara. Wuluwulu ka ca yoro o yoro la, jinogɔ man ca yen , jinogɔ dun man ca yoro min , soso ni dimogɔ te caya yen . Soso ni dimogɔ fana man ca yoro min , konoboli ni sumaya ka dogo o yorow la. Wuluwulu yere dun be dilan cogo di ?

I be dinge sen ka se metere fila walima metere saba hake ma min konoci ye metere kelen walima metere kelen ni tila ye ka farakuruw bil'a konɔ ka je fo ka dinge in fa nka wonin do be to faraw cemance la . I be tiyo jamanjan do da ka bo jegen konɔ ka n'a bila wuluwulu konɔ ka soro k'a datugu ka je ka tila k'a bari ni siman ye . I be se ka san fila walima san saba ke k'a soro a ma fa . I b'o waati bee ke lafiya ni daamu la bawo i nun te kasa jugu la , wa soso ni dimogɔ fana t'i tɔɔɔ. Jekuluw fana be yen minnu ka baara pesinnen be wuluwulusen ma . Ni minnu te se a baaracogo la, olu be se ka se o jekuluw ma . Nin baaraw kekonuman be belebeleba bo an ka tɔɔɔw la .

Degeliw :

I . A' ye jininkali ninnu jaabi

- 1) A' be jinogɔ suguya jumenw don ?
- 2) Munna jinogow man ji hadamaden ma ?
- 3) Jamanadenw ka kan ka mun ke, walasa ka dankari jinogoko la ?
- 4) A' ye wuluwulu nafa fo .
- 5) Wuluwulu be dilan cogo di ?

II. Sariyasun

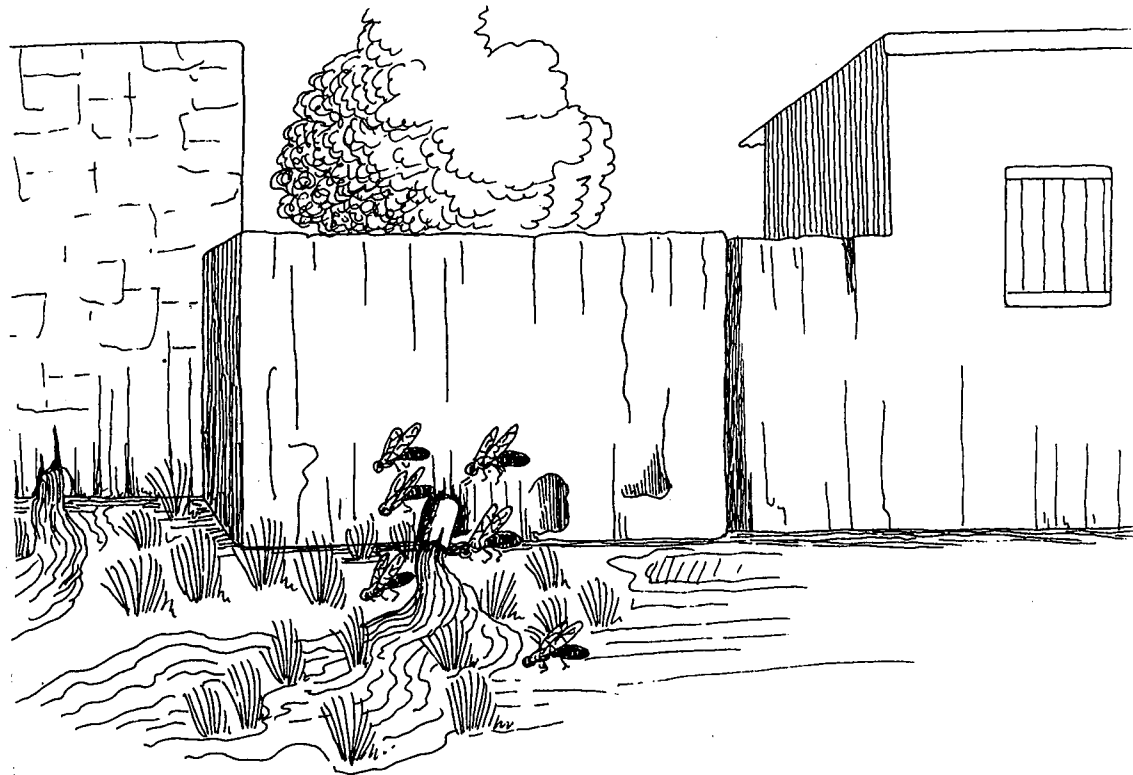
- 1) A' ye nin dape suguyaw fo : wuluwulu , caman , faga , jamanjan (tiyo jamanjan).
 - 2) A' ye nin dapew dapekodonnenw seben : tɔɔɔ , caman .
 - 3) A' ye nin kumasenw bila waati nata ni waati temenen na :
- A be jinogɔ mara
- So caman be jo nka mogɔ te jatemine ke jinogotaayoroko la
- III. A' ye masalabolo in korofɔ sebenta seben.

Kalanje : Wuluwuluko.

A be fo : « banakunben ka fisa ni banafurake ye ». O de koson , wuluwuluko man kan ka ke bolokofefen ye.

Wuluwulu yere ye mun ye , nafa jumen de b'a la ? Wuluwulu ye dinge ye min be jinogow mara i n'a fo : minenkoji finikoji , koliji , jegenneji o n'a jogonnaw . Jinogo mana meen dinge kono , a be toli ka ke sosow ni dimogow dagayorow ye . U be bugun o yorow la . O sosow de ka cinni be ke sababu ye ka sumaya bila hadamaden na .Hadamaden ka kononabanaw fanba ju be dimogow la . N'u y'u sigi jinogow ni banakotaa la ka tila k'u sigi dumunifenw na , n'olu dunna hadamaden fe , o be na ni konodimi , konoboli , togotogonin walima kunfilanintu ye .

N balimaw , bana kofolen ninnu kera sababu ye ka wari caman bo an kun. An be se ka bana ninnu kunben , barisa u ju te dowere ye nogo ko wa nogo yere ju ye hadamaden ye . N'an y'an bolo di jogon ma ka jinogow kele , keneya be sabati , caman be bo an ka musakaw la.

Degeliw :

A'ye nininkaliw n'u jaabiw bolo don jogon bolo ni tiiriw ye .

Wuluwuluko

Mun man kan ka ke bolokofefen ye ?	- N'an y'an bolo di jogon ma ka jinogow kele.
- Wuluwulu ye mun ye ?	- Konodimi , konoboli , togotogonin , kunfilanintu .
- Mun be na ni jinogow tolili ye ?	- wuluwuluko
- Sosow ni dimogow dagayorow ye yoro jumen ye ?	- Jinogow
- Mun de be sumaya bila hadamaden na ?	- Sosow
- Kononabanaw be soro cogo di ?	- dinge min be jinogow mara
- Bana kofolenw ninnu ju be mun na ?	- U mana meen dinge kono
- Nogo ju ye mun ye ?	- dimogow man'u sigi jinogow ni banakotaa la , ka tila k'u sigi dumunifenw na , n'olu dunna hadamaden fe .
- Keneya be sabati cogo di ?	- hadamaden ye .

Baara keta :

A'ye dape pumanw bila tomiw no na nin masalabolo kono.

wuluwuluko	A be fo ko : « banakunben ka fisa ni banafurake ye ». O de koson ,man kan ka ke bolokofefen ye .Wuluwulu yere ye mun ye, nafa jumen b'a la ?	jiko
dinge	Wuluwulu yeye min be jinogow mara i n'a fo minenkoji , finikoji , koliji , jegenneji o n'a jogonnaw.....mana meen dinge kono , a be toli ka keni dimogow dagayorow ye .	kolon jinogon ntumuw
paman sosow	U be o yorow la . O sosow de ka cinni de be ke sababu ye kabila hadamaden na , hadamaden ka kononabanaw fanba ju bela . N'u y'u sigi jinogow ni banakotaaw la ka tila k'u sigi dumunifenw na , n'olu dunna hadamaden fe , o be na ni konodimi , konoboli , togotogonin walima kunfilanintu ye. N balimaw , bananinu kera sababu ye ka wari caman bo an kun. An be se ka bana ninu barisa u ju te dowerere ye nogo ko, wa nogo yere ju ye hadamaden ye . N'an y'an bolo di jogon ma ka jinogow kele be sabati , caman be bo musakaw la.	bugun sumaya sosow kofolenw laje keneya

Kalanje : Dugukolonon .

Bi -bi in na, hadamaden niyoroba be dugukolonon na an ka sigidaw la .

Ni sigida tor'a yere ma, a be yelema cogo la min te fine bil'a la fine min be ke sababu ye ka penamaya bali ka sira soro.

Misaliw ka ca o siratige la. Foro mana bila a yere ma , a be ke tufin ye. O tufin in be se ka ke baganw ka balo ye. A jiri jalanw be ke dogo ye. Dala be ja n'a dafejiriw bee sara.

Dugukolo , jiriw , jiw ani nimafenw bee lajelen ka penamaya sirilen don jogon na . Ni do yelemana , tow be yelema o nefe, nka u yere dama ni jogon ce , yelemayelemaw te na ni tineni ye penamaya la .Hadamadenw ka kewale dow : bagan caman genni yoro koronnen na ani jiritigejojugu, nin kewale ninu de be na ni dugukolonon ye.

Fine ka dugukolonon be dugukolo kanfen nafamayorow ta. O juguya be bo finebaw cili la ka taa fan kelen fe, kene lankolonbaw ani cencendugukolow.

Caman be fara fine ka dugukolonon juguya kan yorow la , la tilema kuntaala ka jan yoro minnu na .

Fine be ke sababu ye ka dugukolo nafamayorow ce, k'a bayelema k'a ke dugukolo jalan ye. Cencen min be da dugukolo kan , o be segin ka ce fine fe , ka taa tonton jiriw jufe .

An ka sigida jiri caman nagasili be bo fine ka nin wale jugu la. Ji ka dugukolonon juguya be bo sanji barika ni jiwoyow janya la

nka dugukolo yere cogoya be se ka do bo ji ka dugukolonon juguya la , n'a ka pasan walima ni jiriw ka c'a kan.

Nin bee de koson , an ka sigidaw la, an man kan ka ke sababu ye ka dugukolonon lajuguya ni forokurabo , kungojeni ani jiritigejojugu ni bagan caman ladumuni ye yoro kelen na.

Degeliw

I A'ye nininkaliw jaabi.

1) Dugukolonon suguya joli kofolen be masalabolo konon ?
A'y'u seben.

2) Kewale jugu jumenw be dugukolonon lajuguya ? A'y'u pini
k'u seben.

II. 1) A'ye kumase ninnu bila bansira kan

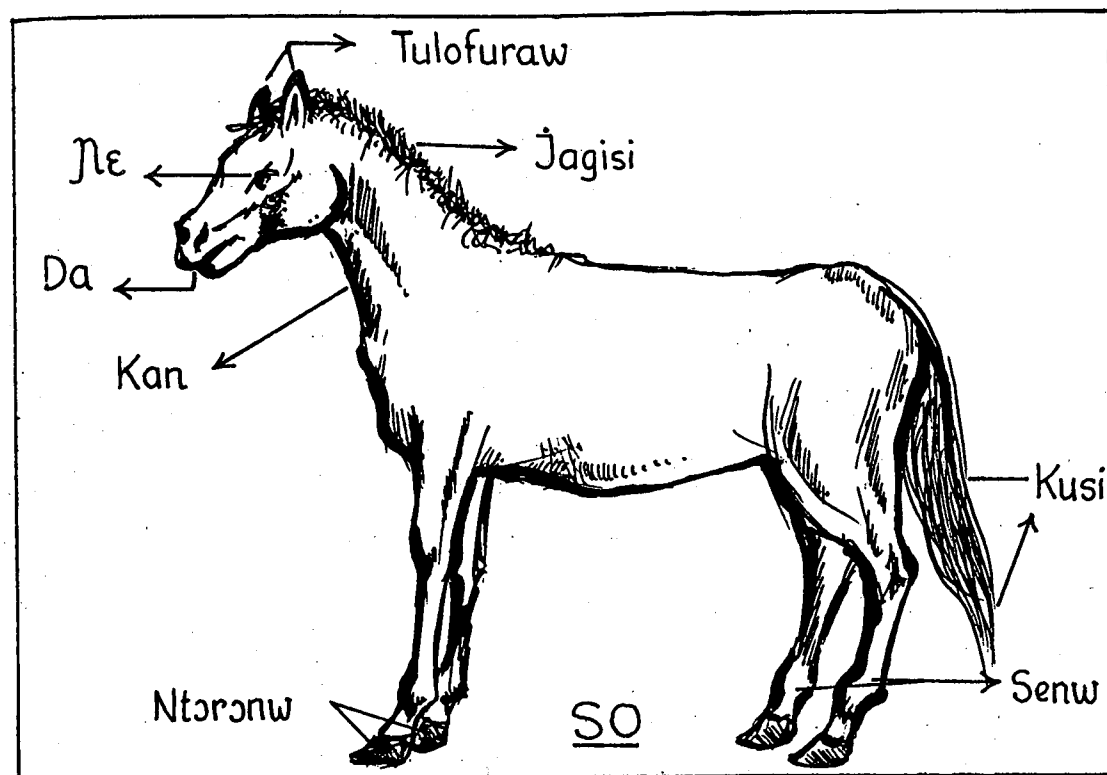
- O tufin be se ka ke baganw ka balo ye

- misaliw ka ca o siratige la .

2) A'ye nin dapew dapəkodonnen pini : nenamaya, tipeni,
nafama .

III. A'ye masalabolo dakun laban to lase ni dugukolonon
lajuguyali kolokololi ye .

Donniyamasalabolo : So

So ye bagan ye min dacogo ka ji; si surunman b'a
farikolo fan bee la. So farikansi Ɔe be so faranfasiya.

So kunkolo lasamanen don , a nunfile ye fila ye, a tulo
fila te to yoro kelen.

So da ka bon , k'a ci . A tulo ka di w'a be kasa men joona.
A Cesana samanen don , a disi ka bon k'a sigi. A kankala ka
jan. A jagisi ka jan w'a ka kunba , o b'a ta a tulow ni jagon ce
ka n'a bila a kanju la.

So cesana be laban ni ku jan ye , si kunba tusumaw be
min na. A be dimogo gen n'o ye.

N'i magara so yoro do la , o be bo a fari fan bee la.

So sen ye belebele jamanjan naani ye minnu labannen don
ni ntoron ye. So ntoron cilen te i n'a fo misi ta . So sen janya
n'a kogocogo an'a ntoronw cogo b'a ke bagan bolilikelaba ye.

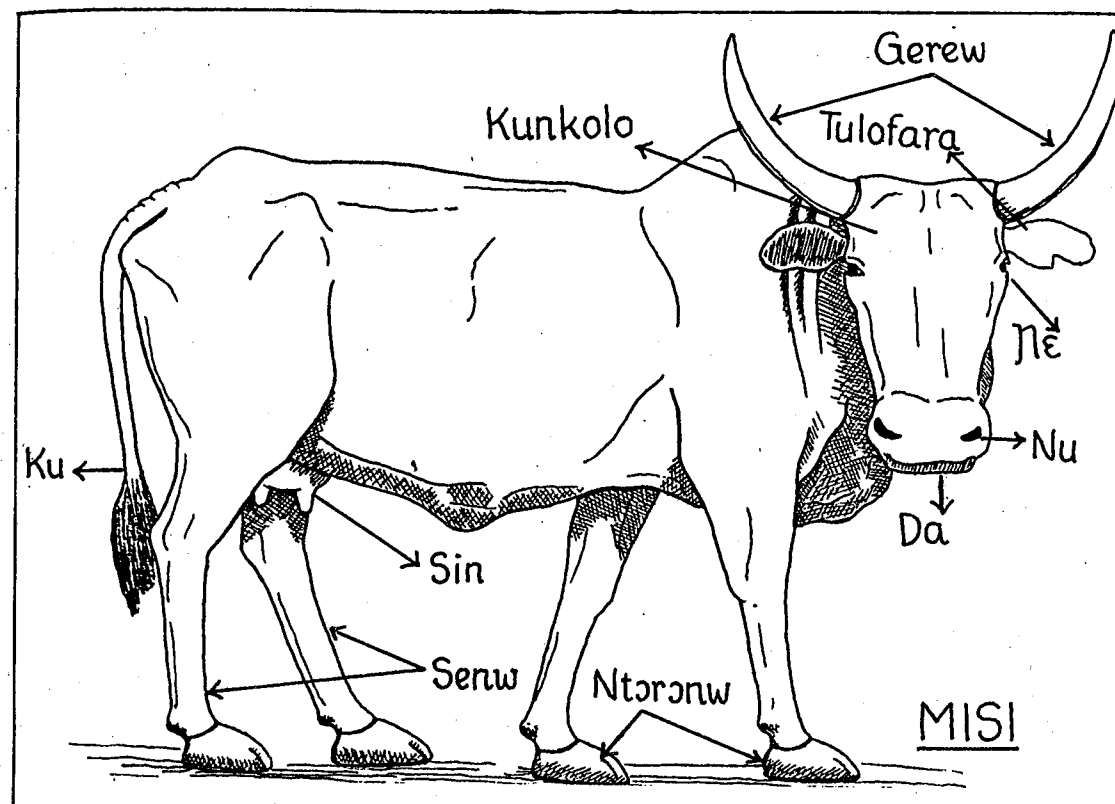
So balo fanba ye bin ye. A te dumuni wugu.

N'a be dumuni ke , a tagarin be taa ka segin . Tigelan b'a
dageleke la. A soliw ka dogo. Nda be soliw ni tagaju ce , karafe
be don yen.

Somuso jigin o jigin , a be den kelen soro.
 Kabin'a wolodon , soden be se *ka jo a yere kolo la , ka taama.
 So b'a den balo a sin na . Bagan sinma don. Ntoronman
 minnu ni so be sere kelen na olu dow ye fali , sofali ni
 kungofali ye. So ye bagan kokolomaw fe minnu senw be laban
 ni ntoron kelen ye . Nin suguya saba be so da kono : tigelan ,
 soliw ani taga. Nin taamasiyenw de ye so n'a jogonnaw ke
 bagan bidunaw ye.

*Ka jo a kolo la : ka jo a yere ye.

Donniyamasalabolo : Kolosilikalan : Misi

Misi ye sokonobagan ye . Suguya fila don anw fe Mali la :
 gongan ani mere .

Si b'a farikolo kan . A farikolo yorow ye : kunkolo ,
 Cesana senw ani ku .

Misi kunkolo ka bon . Gere fila b'o la , tulo fila ani je fila
 k'a laban ni dakala ni nunfile fila ye.

Misi farikolo ka bon , a lasamanen don . A ku be laban ni
 si gelenmanw ye.

Misi senw ka surun . A kelen o kelen be laban ni ntoron
 fila ye. Misi ye bagan ye min be se boli la . O de y'a to a be
 wele ko ntoronman.

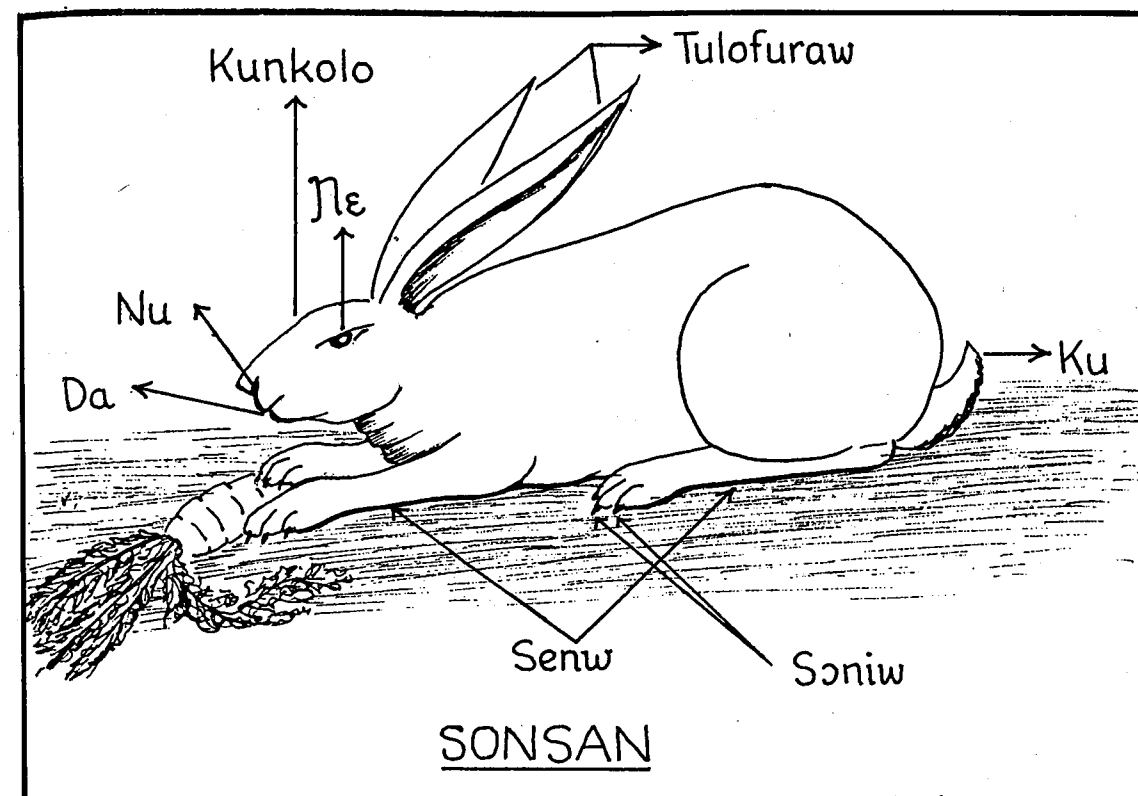
Misi ninw ye suguya fila ye : tigelikepinw ani taga .
 Tigelikepinw be dageleke dugumata kan. Tagaw ka bon u
 ferelen don. U be dageleke dugumata ni sanfeta kan.

Misi furu tilalen don yoro naani ye : furuba , bobilenfuru
 fulafuru ani wolobolafuru.

A balo ye bin ye . Misi be bin ceruncerun k'a lamara furuba kono. A lafiɛɓowaati a b'o wugu doonin-doonin k'a nimi k'a nuguya , ka soro k'a kunun. O de kama a be fo ko misi ye bagan wugulikela ye. O kofe bin be taa fulafuru ni wolobolafuru kono ka yelema ka laban nugu kono.

Misimuso be jigin den kelen na min be wele ko misiden. Misiden be se ka wuli k'i jo a wololen kofe sanga damado kono. Misimuso b'a den balo ni nono ye . O nono be bo sin na. Misi ye bagansinma ye. Saga, ba, ɗogome, sigi ani ntilen olu fana ye wugulikelaw ye i n'a fo misi .

Donniyamasalabolo : Sonsan

Sonsan ye bagan dogomannin ye . Suguya fila don : Sokonota ani kungokonota.

A farikolo tilalen don yoro kunba saba ye : kunkolo , cesana ani senw.

Sonsan kunkolo koorilen don , pekili fila , b'a la ani tulo jan fila minnu be lamaga waati bee, da fitinin fana b'a la. A pinw ye suguya fila ye : tigelilan ni taga . A b'a tigelilanw ke ka fen dogodogonin tige i n'a fo bin , karoti , salati ni subulu , k'a taga ke k'u nimi k'u nugu.

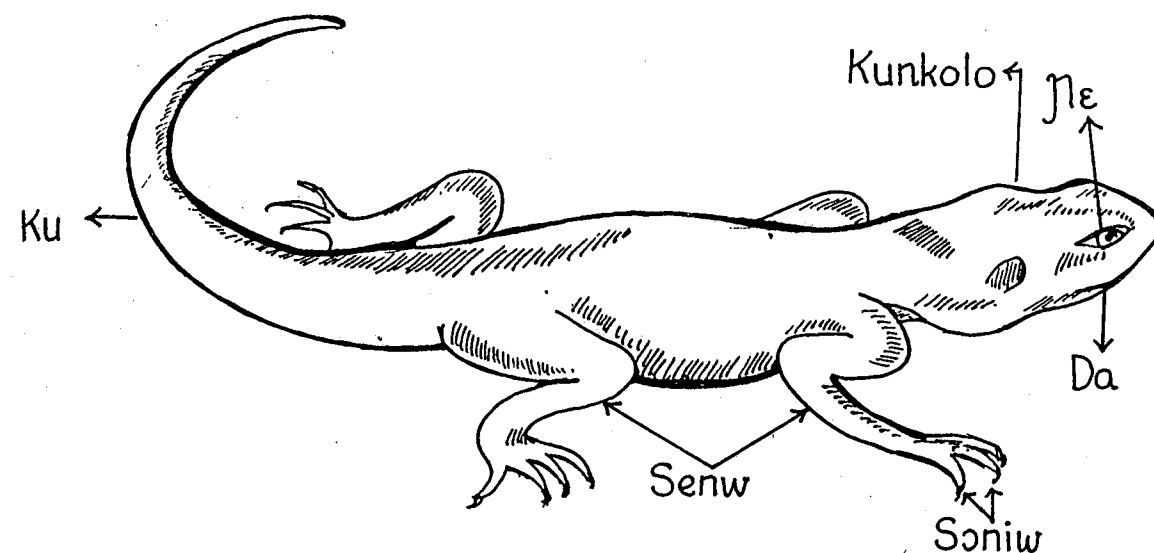
Sonsan fari lasamanen don ka si k'a la ka n'a laban ni ku kunkurunin ye. A senw ye naani ye : jefetaw ka surun ka kofetaw janya k'u kogo. Sen naani ninu labannen don ni sonin gelenw ye minnu te se ka ladon , ka labo . A te taama. A b'a sinsin a kosenw kan k'i pan pan. Sonsan balo ye jiridiliw, kuw, ani bulumafenw ye.

Sonsan muso be naga da dingɛ kɔnɔ , k'a denw wolo yen .
A be se ka den seegin fo'tan ni fila sɔrɔ. Den ninu sintan n'u
ne yelebali be wolo.

U be labalo kunɔgɔn seegin kɔnɔ u ba sinji la . U new be
yele kunɔgɔn filannan laban na.

Nkelen , toto , jine ani sonsan ninu bee ye dantanfen
sugu kelen ye . /.

Dɔnniyamasalabolo : Basa

BASA

Basa ye nimafen ye min jatelen be dugumafenw fe .N'a be
lafiya la , a disi n'a kɔnɔbara be da duguma. N'a be taama , olu
te dugu sɔrɔ bilen. A b'i gongolima. Yɔrɔ kunba naani be basa
farikolo la : Kunkolo , cesana , senw ani ku.

A kunkolo penperennen don. Jɛ fila b'o la , k'olu lakana
ni newolo ye min be kamikami . Tulo ye wonin fila ye , fura te
min na ; u be jɛ kɔfe. A da cilen don f'a tulokɔrɔju .
Nen b'o kɔnɔ ani jin misenninw.

A cesana lasamanen don. O yɔrɔw ye : disi , kɔnɔbara ani
kɔ . Disi ni kɔnɔbara wolo jelen don. Fara b'a farikolo kan , nka
kɔ ta ka jɛjɛ. Kɔnɔbara be laban ni wo ye, bo be bo min fe .
Basa bo ye jɛ fila ye : jeman ni finman. Finmanyɔrɔ ye bo ye ;
jemanyɔrɔ be jate sugune nonabila ye.

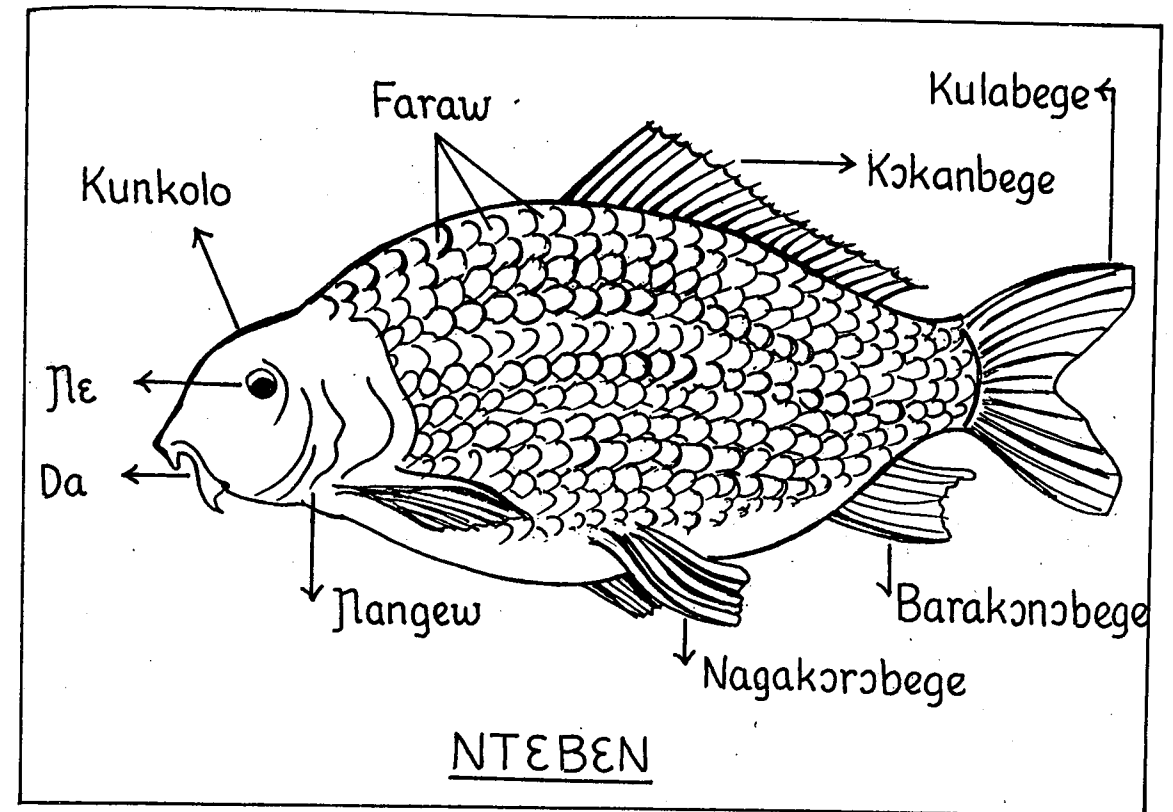
Basa fara bo man di i ko jɛjɛ ta. A fari koyokoyolen i n'a
fo bugurinje. Ni basabo sera , basace n'o be wele kolike , o fari
jɛ be ke bulama ye , k'a kunkolo ke nere ye. Basamusu n'o be
wele dandanni , bilenman be tige - tige o kerew la. Basa ku n'a
da y'a kekekalanw ye. Ni m'a minecogo don , a b'i kin , nka
baga t'a kinnida la.

Basa balo ye fenpenamaninw ye i n'a fontumuw ,
nfirinfininw , ntonw ...o n'a jɔgɔnnaw. A b'olu mine n'a nen
ye k'u kunu ka sɔrɔ a m'u jimi.

Basamuso be dingɛ sen ka fanw d'o kɔnɔ ka sɔrɔ k'o datugu . Tile funteni be fanw tɔrɔ. Sa , koorokaara , bama , nɔnsi o n'a nɔgɔnnaw faɲa ye dugumafen dɔw ye .

Nin nimafen kofɔlɛnw ninnu fari goniya be yelemayelema . U be da . Fara b'u fari kan min be bosɪ san o san . U senw ka surun.

Donniyamasalabolo : Nteben.

Nteben ye jege suguya dɔ ye. A farikolo tilalen don yɔrɔ saba ye : kunkolo, cɛsana ani ku. A farikolo lasamanen don dɔɔnin, k'a penperen a jɔjan fe. Kan tɛ nteben na. Faraw kelen don k'a fari datugu. O faraw ye misenmannin kɔlogelenw ye minnu dadalen be nɔgɔn kan , k'u sɔri a farikolo kɔnɔ, k'a damine kunkolo la ka taa ku la. O faraw nɔgɔnɛn don ni ji namayalen dɔ ye . Nteben faraw tɛ falen. A farikolo cogoya , a kɔkanfaraw n'u namayacogo b'a taali nɔgɔya ji la.

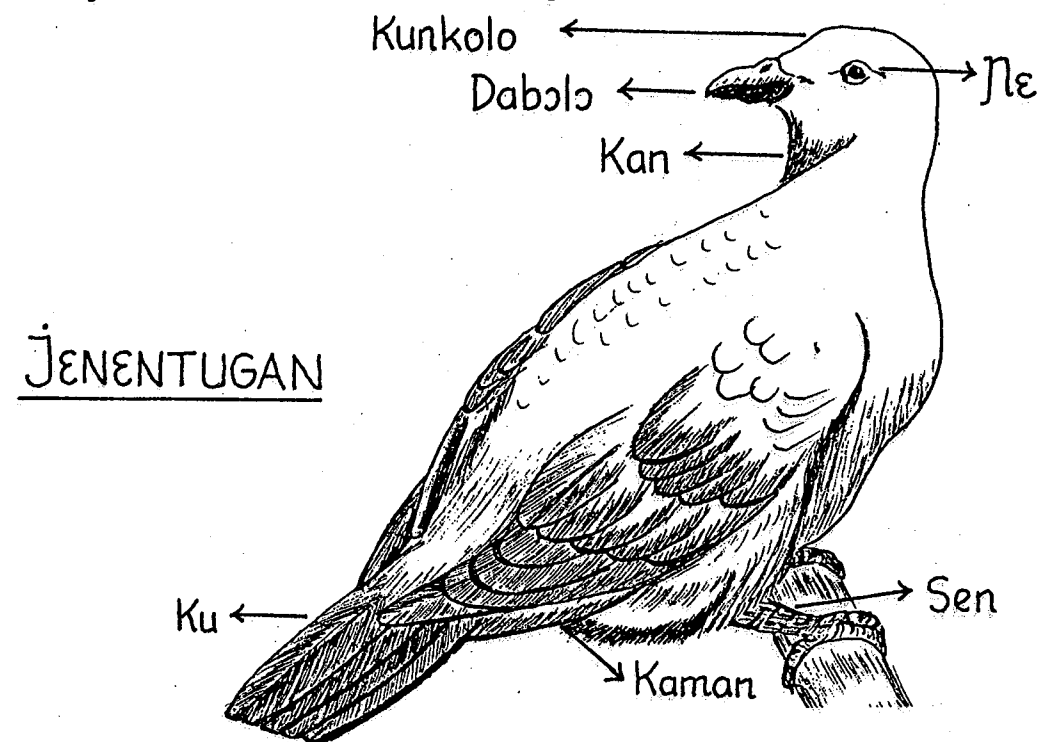
Bege caman be nteben na. Olu y'a farikolo yɔrɔ dɔw bɔlen ye nɔgɔn na, ka sɔrɔ k'u mine ni kolo misenninw ye. O begew de b'a demɛ k'a jɔ yɔrɔ kelen ji kɔnɔ , olu ye : kɔkanbege kelen, kulabege kelen nagakɔrɔbege kelen, barakɔrɔ bege fila ani kunkololabege fila. Cɛmance kolo jamanjan be nteben na , k'a t'a kunkolo la fo a ku. O de y'a to, a be fo ko nteben ye kokolomafen ye.

Nteben be ninakili ji kono. Dayeleyoro fila b'a kunkolo kere fila fe minnu kelen kelen datugulen don ni fara belebele ye. O faraw kelen be ka pangew datugu. Ji be don ka bo pangew koro tuma bee jerge da fe. Olu be soro ka nigasi saman ka karibonigasi fili. Jegew be ninakili n'u pangew ye. Nteben y'a dama donso ye. A be balo ni fenfenemaninw ye minnu be fagon ji sanfe binpagasaw , jegemisenw ani jikonofen dow ye, i n'a fo kotedenw n'u jogonnaw.

Ntebenmuso be fanw da. Fenfenemanin do be bo o kelen kelen kono i n'a fo ntorinin kunba. O be bonya donin-donin, fo ka na nteben yere sawura ta. Jerge b'a dagayoro ji goniya soro an ka bajiw n'an ka kow kono, i n'a fo saalen, wulujerge, sojerge, sajerge, manogo , konkon, nsara , boolo ani ntineni , korokoto, doodo , o n'a jogonnaw.

Taamasiyenw : Jegew ye kokolomafenw ye, fara be dow kan fara te dow la. U be ninakili u pangew fe . U farikolo goniya be yelema. U be fan da. U dagayoro ye ji ye.

Donniyamasalabolo : Jenentugannin

Jenentugannin ye kono ye, min farikolo bee datugulen don ni jolow ye. A fari tilalen don yoro naani ye : kunkolo , cesana , senw ani ku.

Jenentugannin kunkolo ka dogo, tuma bee a kan be yelemani la. A dabolo tilennen don nundingen fila. ani je koorilen fila ye. Tulowo fila b'a kun na.

Kono in cesana lasamanen don ka n'a laban ni ku ye . Kaman fila b'a la minnu b'a lapan. Sen fila labannen don ni soni kogolenw ye . Jolo suguya saba be jenentugannin na : jolo janw, olu be kaman na , jolo mankanw kelen be k'a fari bee datugu, ani sinuguninw, olu b'a kaman jukoro.

Jenentugannin be taama , a be pan fana. N'a be panni na a farikolo be lasama, k'a kaman ni ku yege ,k'a senw seene a ku koro . Jenentugannin be balo jokise la, o be taa ton ncogi kono, bele misenw b'a gesekuru kono ka dumuniw congoli nogoaya . Ji te teme jenentugan jolow fe. Jenentugannin musoman be fan fila da kalo o kalo. Ntugan n'a muso be buguli kelen-kelen bo jogon koro fanw kan fo ka t'u turo. Jenentugannin ye kono ye.

Konow ye dantanfen kokolomanw ye ka jolow ke k'u farikolo datugu. U kamanw y'u bolow ye, jin t'u da, u fari goniya te yelema./.

Dɔnniyamasalabolo: Nɔgɔw: Farafinnɔgɔ , tubabunɔgɔ

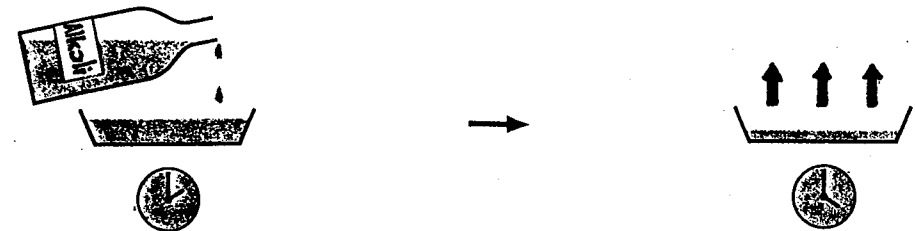
Jiriw b'u balo ta dugukolo jukoro. O be dugukolo fanga dogoya dɔnin - dɔnin. Walasa ka dugukolo fanga basigi, an ka kan ka to ka nɔgɔ k'a la, n'o ye: pamantoliw, nɔgɔ dilannen ani nɔgɔ suguya werew ye. Baganw bo ni bagannɔgɔw be se ka ke nɔgɔ ye. Olu de be dugukolo ne, olu de fana b'a to sumanw be yiriwa, k'u tanga dugukolonon ma. Nɔgɔ tow te do were ke fo ka balo lase jiriw ma.

Baganw bo n'u sugunew de be pagami bin na ka ke bagannɔgɔ ye. Bagannɔgɔ bonnen dugukolo kan, sanni sene tuma ce, o ni dugukolo mana yuguba, o be dugukolo diya kosebe. Bagannɔgɔ tolilen de ka kan ka don dugukolo la n'o te a kene be senefenw jeni. Nɔgɔdinge nɔgɔ ye baganbo ni fen caman pagaminen ye, i n'a fo jiribuluw, nafentoliw, sokonɔpamanw, binw ani negennɔgɔ. Olu be ke dinge do kono ka bɔgɔ k'u kan. Don o don ji be funfun u kan , k'u lamaga. Kalo damado o ko, nɔgɔ in be se ka ke dugukolo la. Dugukolo nɔgɔdoncogo werew be yen minnu be dugukolo diya, i n'a fo senefenw falen-falenni u kolonsoli ani senefen dow ni dugukolo bulukuli ye .

Dɔnniyamasalabolo: Kunnanagaziyali (gerenni), jiyali

Kunnanagaziyali ye jimafen yelemanni ye dɔnin-dɔnin fiye fe , a kunnana fe , k'a ke gazi ye . O misali jonjon ye alikoli yelemanni ye k'a ke gazi ye.

Alikoli te kalaya nka n'i y'a do ke minen dayelelen kono , ka waati ke , n'i m'a soro a banna i b'a soro a hake dogoyara ; fiye y'o sababu ye.

Nin cogoya kelen de la , baji, koji ani fini kolen ji be dogoya walima ka ja.

Kunnanagaziyali jayaroba be sanjiko la. Ale de sababu b'a to ji be yelema ka ke gazi ye , ka taa kabanɔgɔ la ka tila ka segin dugukolo kan a jilama . Ngomi fana y'o misali do ye . O be yelema ka bo gaziya la ka ke ji ye , o be wele jiyali.

Dɔnniyamasalabolo : Nimafen kɔkolomaw

Nimafen dɔw be dije kɔnɔ , kolo misenw tugutugulen be nɔgɔn na minnu farikolo kɔnɔ ka b'u kan na ka t'a bila u cesana walima u ku laban na. O kolomisenkulu in de be wele kɔkolo.

Kɔkolo te nimafen bee la. O la, nimafenw ye suguya fila ye : kɔkolo be minnu na olu be wele kɔkolomaw , a te minnu na olu ye kɔkolontanw ye.

Ji namayalen de be kɔkolo denw ni nɔgɔn ce. O de be ko kuruli n'a jengenni nɔgɔya.

Kɔkoloma ye suguya duuru ye :

- sinmanw , si b'u la , u b'u den wolo : mɔgo , misi, saga ...
- kɔnɔw , jolo b'olu la , u be fan da : ntuban, kami , ntɔnkɔnɔ ...
- dugumafenw , fara b'olu la , u be fan da : sa , basa , bama ...
- ntoriw , olu fari ka nugu k'a sumaya , u be fan da
- jegew , fara b'olu la , u be fan da : nteben , manɔgo , salen ...

Fogonfogon be kɔkoloma dɔw la i n'a fo sinmaw, kɔnɔw , dugumafenw ani ntoriw. Jange de be jegew la.

ɲininkaliw

1. Kɔkoloma ye mun ye ?
2. Kɔkolomaw ye suguya joli ye ?

Dɔnniyamasalabolo : Forokɔnɔtila ni senefenyelema.

Senefenw ka balow te kelen ye. O balo ninnu sɔrɔyɔrɔw te kelen ye dugukolo la. Dɔw be balo azoti la i n'a fo kaba, dɔw ta ye sege ye i n'a fo bananku, dɔw yere ta ye fɔsifati ye i n'a fo malo.

Diliw de be nin fen kofɔlenw jini dugukolo kɔnɔ k'a da u janya n'u cogoyaw kan.

O siratige la , feerew be yen minnu be senekela deme walasa a ka senefenw ka je :

- Ka forokene tila senefenw ni nɔgɔn ce. San kelen kɔnɔ foro be tila yɔrɔ damado ye ka senefen suguyaw tila olu ni nɔgɔn ce.

- Ka foro walima foro yɔrɔ dɔw senefenw yelema-yelema. San o san , forokene walima yɔrɔ senetaw senefenw be yelema.

Misali

Senefenyelema

kaba	tiga	kɔri	kaba
san fɔlo	san filanan	san sabanan	san naaninan

Forotilali

Kaba	kɔmitere
tiga	ku

Dɔnniyamasalabolo : Dugukolo ladonni

Sanjibaw , sanfiɲew ani jiwoyow be dugukolo tiɲe, o tiɲeni ka kan ka kunben. Senew bannen kɔ, ka ntugunw wuli, ka senefen dɔw dan olu kan walima senefen minnu be woyo, k'olu sene ; olu be woyo ka dugukolo bee datugu walasa k'a tanga fiɲe ka tiɲeni ma.

Dugukolo pumanw ka kan ka ladon, u kana tiɲe. Tufinw ni jiriw ye dugukolow lakanananw ye korolen, olu man kan ka tige kunfe . Binw , jirimisenw ani jiribaw diliw be dugukolo sinsin yɔrɔ kelen , k'a tanga nonni ma , walasa a nafamayɔrɔ kana bɔ a la.

Jiri minnu turula ntugunw kan , ka dugukolo datugu, olu nafa ka bon kosebe sabu u be neema lamara, ka dugukolonɔn bali ka sinsin . O siratige la, an ka kan :

- Ka baganw ni bolifenw ka taakasegin dabila senekedugukolow kan.

- Ka ntugunw dilan k'u banamini jiginjiginw ma

- Ka sene dabila jiginjiginw kan.

Walasa ka dugukolo sinsin, sene man kan ka ke jiginjiginw kuntilenna na.

Dugukolo ladonni walima a labarikali kɔrɔ ye, ka fenw don a la minnu b'a je, n'u nafa ka bon a ma kosebe . o kecogow ka ca.

Yɔrɔ min cencen ka ca , i be farasu pagami o dugukolo la walasa k'a cencen dɔgɔya.

Cencen ni bɔgɔ fana be se ka pagami jɔgɔn na.

Jirifuraw ni fensu minnu be toli dugukolo kan , olu fana be dugukolo diya.

N'i ye nɔgɔdinge sen , i be jiri salenw, bagansuw furalipamanw, dumunitow, jiridenfaraw ani fentoli werew k'o kɔnɔ, ka to ka ji funfun u kan . Nɔgɔ were be dilan ni banganw bo ye (misibo, sagabo , babo ani sebo) k'olu pagami bin na ka tila k'u bee don dinge kɔnɔ.

Senefenw yeredama be se ka nɔgɔ jɔyɔrɔ fa ka dugukolo diya./.

Dɔnniyamasalabolo: Dugukolo kuraw lakodɔnni kɔ

Dugukolokuraw lakodɔnni nana ni fen caman ye farafinna kɔnɔ: farafinna kɔgɔjidalaw lakodɔnni , jirisiya kuraw donni jamanaw kɔnɔ; jagosiraw sinsinni, n'o nana ni farafinfeere ye.

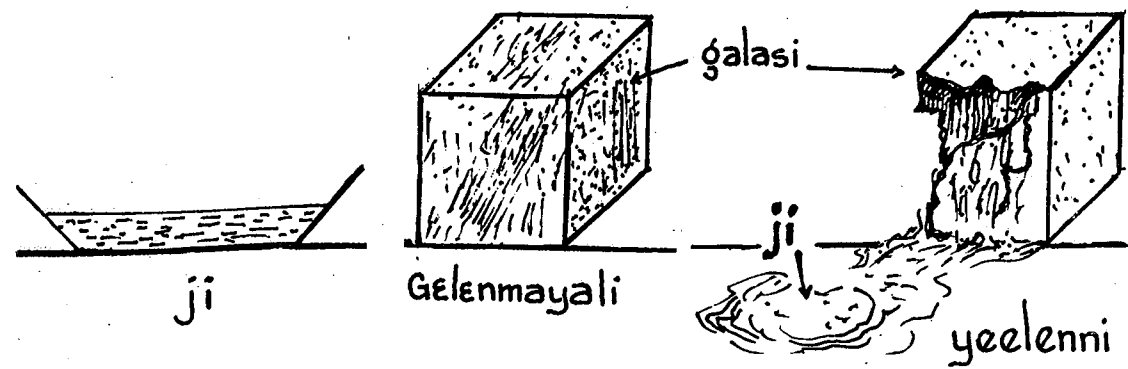
A ka ca ni siyekili kelen ye, faraje jikantaamanaw ye ko bee ke ka farafinna lamunumunu walasa u ka se Endijamana kan nafen suguya werew tun be sɔrɔ yɔrɔ min na.

O la, pɔrɔtigesɪ jikantaamana folo minnu kuntigi tun ye Anrile Nawigateri ye, o sera ka farafinna kɔgɔjida bee lakodɔn.

Farajew ye sira puman bɔ ka jesin farafinna ma jago ni dɔnkow siratigew la.

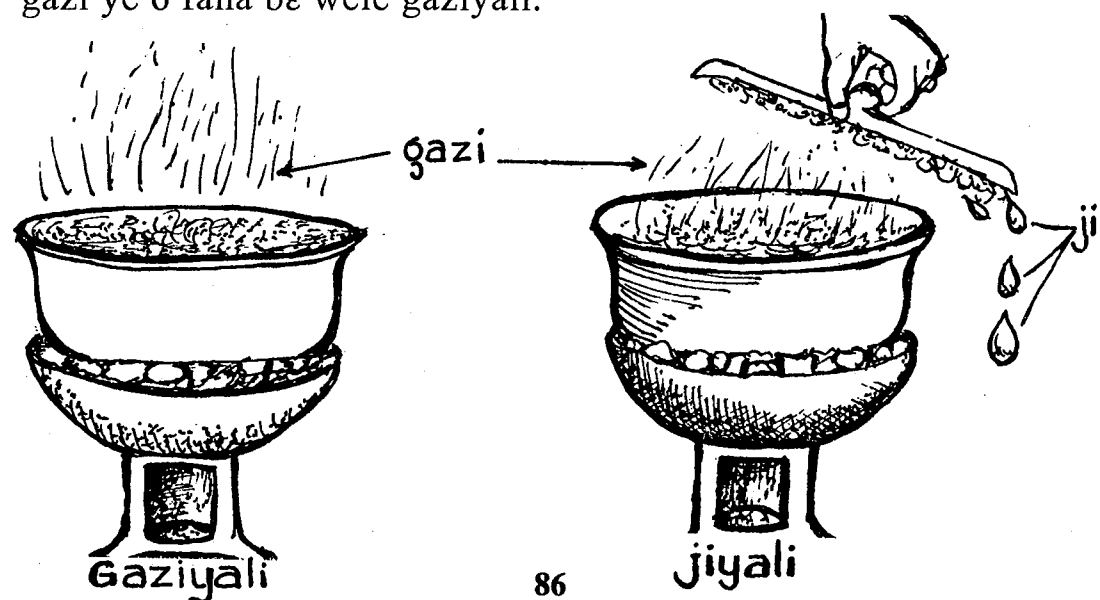
Sannifeere siratige la, farafinna masakew ka dunnaladonko puman de y'a to ni farajew ye sobaw jɔ jago kama farafinna kɔgɔjidaw la . O hukumu kɔnɔ, farajew tun be na u ka kɔnɔnkisew , dungarew, negemafenw, tubabudulow falen farafinw ka sanu n'u ka marijaane n'a jɔgɔnnaw la Kabini siyekili XV^{nan} farafinna jagofenw minnu tun be teme sahara fe, olu yelemana farafinna kɔgɔjidaw la. Kɔgɔjikanjago sabatira ni saharajago ye. Dɔnkow sira kan , pɔrɔtigesiw nana n'u ka diine ye farafinna kɔgɔjidaw la. O kera sababu ye ka keretiyenya sinsin ka tila k'a jensen farafinna woroduguyanfan na. O de ye yelema don yen mɔgɔw ka kanko n'u ka jenamaya cogow la.

Dɔnniyamasalabolo : Dipekonɔfenw cogoya saba

Dipekonɔfenw be cogoya saba de la : gelenmanw i n'a fɔ kabakuru ni kolo ; jima i n'a fɔ ji ni nono , gazima i n'a fɔ fiɛ ni karibonigazi. Fen dɔ be se ka bɔ cogoya dɔ la ka ke cogoya werɛ ye . Ji, o ye jimafen ye , o be se ka yeɛma ka ke galasi n'o ye fen geɛman ye , o yeɛmani be wele gelenmanyali. Galasi be yeɛma ka ke ji ye , o koro ye ko fen gelenman be se ka ke jima ye. O yeɛmani be wele yeelenni . Ji be se ka yeɛma ka ke i n'a fɔ sisi , o koro ye ko jimafen be se ka yeɛma ka ke gazima ye . O yeɛmani be wele gaziyali. Sogomada jona fe , an be ngomi dalen ye binw na , o te fosi ye ji gazima yeɛmani ko ka ke ji ye. O koro ye ko gazi be se ka yeɛma ka ke jimafen ye , o yeɛmani be wele , jiyali .

Ni gazimafen yeɛmana ka ke fen gelenman ye, o yeɛmani be wele fana gelenyali . Fen gelenman yeɛmani ka ke gazi ye o fana be wele gaziyali.

Ji gaziyali ye suguya fila ye : wulili , o ye gaziyali ye min be ke jimafen kono ani kunnagaziyali o ye gaziyali ye jimafen kunnana yeɛmani ye.

A ka c'a la funtenin de be fenw yeelen. Funtenin o kasabi te kelen ye k'a da fen gelenmanw suguya kan. Ji yeɛmani ka ke jikuru ye n'o be wele galasi , o be damine degere o (fu) la. Galasi fana be yeelenni damine ka ke ji ye degere o (fu) la.

Lakalita : Cɛbugɔmuso

Nin kera san 1984 dugu dɔ la ko Nimisaso. Muso dɔ tun be Nimisaso min tɔgɔ ye Sanata. Sanata tɔgɔ ye kɔ tige, ka ba tige ka d'a ka cɛna ni jamannɛnya kan.

Ni mɔgɔ tun ka kan ka Ala barika da, Sanata don, bawo a ye cɛna sɔrɔ, ka dawula sɔrɔ, ka ce sɔrɔ min tun be fen bɛɛ k'a ye, ka den dakabanaw sɔrɔ, w'a yere bolo tun b'a kɔ sɔrɔ, nka dosokɔrɔ te se k'a sonsonroncogo kɔrɔ dabila.

Kamalennin jagokɛla dɔ bɔra taama na Kɔnɔwari ka woro bɔ Sanata nofe. Kamalennin in tɔgɔ tun ye Makan, don tun ka di a la. Sanata somɔgɔw jɛna ni furu ye.

Makan ni Sanata ka furu ma dogo Nimisaso n'a lamini dugu si la.

Furusiri penajew bannen, Makan ni Sanata taar'u sigi Bamako.

San folɔ, Sanata y'i sɔn dogo dɔɔnin , hali n'a tun be jaman ce kunna tuma dɔw la, a tun te keke k'a fe. U tor'o cogo la f'u ye den saba sɔrɔ : musomannin fila ni cɛmannin kelen.

Denw kɔrɔbayato musakaw nana bonya Makan ma. A tun be min ke Sanata ye ka kɔrɔ , a wajibiyara ka dɔɔnin b'o la.

A kera i ko Sanata tun sigilen be k'o kɔnɔ, a y'i bil'a warawolo la.

A te buranke bonya tun, a te sege fili ka ke buranmuso la tun, ce kerebete.

A yaadara ka paga a yere la, ka fanya. Ni ce ko kelen a b'a fo fila, n'o ko fila a be tege bila o da la walima a b'o neni f'o be jugu a yere la.

Ni Ala ye ce ci k'i ta sar'a la, a be bere walima maramafen dɔ ta k'o walon.

Balimaw; siginɔgɔnw, terimaw, bɛɛ kumana Sanata fe ka dɛɛɛ. O yere ye dɔ far'a ta kan.

A tun be bɔ waati min ka d'a ye, ka don waati min ka d'a ye. A t'i sara ce la, a t'i sara muso la.

A kera fo denw t'u fa bonya, u te siran a je tun.

Don dɔ sibiri wula fe , Makan nana ka bɔ baarayɔrɔ la. A y'i sigi k'i sigi , Sanata m'a fo, a ma ger'a la kuma te ka dumuni kof'a ye.

A laban, Makan y'a pininka. O pininkali wolola bone na. A ye sanɔrɔn ci ka neniniba dɔ tar' a furuke la, ka tɛmɛ n'a yere ye, denmusow yelela k'u tege ci jɔgɔn tege. O kelen Maken dusu y'a keɛɛ, a girinna ka da Sanata kan. Hal'a tun kan'o ke, muso jugu in y'i yelema ka tege d'a furuke je kan nami, k'a talon ka t'a firi denw cɛma kasɔrɔ k'i bir'a kan k'a gosi, ka kin , ka firifiri, k'a wagasi k'a pɛda bɛɛ tige-tige.

Makan kelen k'i yere sɔr'a la o ye dɔgɔbere dɔ ta k'a saba n'o ye. Denmusow kelen ka joli bɔtɔ y'u ba la olu nana far'u ba kan k'u fa sebekɔrɔ gosi fo k'a sumaya tɔɔye.

Makan hakili sigilen, a jenn'a muso n'a den bɛɛ kɔ. A y'u gen ka b'a ka so, k'a ka so feere ka t'i sigi kura ye Kɔnɔwari. A ye muso were furu yen ka den fila sɔr'o fe.

Mɔgɔw y'u sen don k'u bolo don walasa Sanata n'a denw ka yaafa jini Maken fe u ma sɔn.

U taara so ta luwanse la kin dɔ la. Yen fana , u y'a bilɛn ka da u siginɔgɔnw tege. Mɔgɔ be keke la Sanata n'a denw be keke la, mɔgɔ be nenini na, Sanata n'a denw be nenini na. Siginɔgɔnw tɔɔrɔla ka tɔɔrɔ, a ma je sotigi y'u gen ka b'a ka du kɔnɔ. U yelemanɔ yɔrɔ were la o fana kera ten. Jɛgan ni geleya nan'u cooko, Sanata n'a denw carinna diɛɛ jɛfe. A yere seginna Nimisaso. Bana jugu dɔ cunn'a kan yen k'a muluku.

Denmusow kera sungurunbaw ye, cɛmannin taar'i yere sɔrɔ fo Nizeriya sonyali ni njanamunamu na.

Muso jugu man ji. Cɛnɛnimuso ni cɛbugɔmuso denw te barika, dangaden sen te sefan ci abada.

Degeliw

I. A' ye pininkali ninnu jaabi

1. Nin wale in kera yɔrɔ jumen ? Tuma jumen ?
2. Sanata tun be cogo di sann'a ka furu ?
3. Furusiri bannen , Sanata ni Maken ye mun ke ?
4. Sanata ce tun ye jon ye ?
5. U ye den joli sɔrɔ ?
6. Denw kɔrɔbayato mun kera ?
7. Mun nana ni Sanata ni Maken ka keke ye ?
8. Kɔfe Maken ye mun ke ?
9. Sanata labanna cogo di ?
10. Sanata denw kera cogo di ?

- II. 1. A'ye nin masalabolo walew bila waati nata la : furusiri jenajew bannen, Mekan ni Sanata taar'u sigi Bamako.
2. A'ye nin dajew korogonmaw di : dawula, yaada, wajibiyara, ka je n'a ye.
3. A'ye hakelan dadonnen saba jini masalabolo in konon k'olu seben.

Nsiirin : Donso kamalen ni Jaramuso den.

Donso kamalen do tun be nin dugu in na. A tun be se donsoya la kosebe. Sogo caman wolo tun dulonnen b'a ka so konon. Npogotigi fen o fen mana na a ka so o b'i kanto a ma : « Waraba wolo dun t'i ka so konon ? Ne te sigi i kun fo n'i y'i ka wolow dafa n'o ye ».

A b'o jaabi : « n fana ye n kali ko n te muso furu fo ni n ye waraba faga ka n sigi o wolo kan ».

A meenna a ni waraba ma jigon ye a ka donsoya senfe. Don do a ka dugawu jaabira. A ye jaramuso n'a den ye yoro jan fe, u be k'u mansaya taama, u m'ale suma mine. A y'a ka kala laben, ka jaramuso in suma, ka kala fili a ma. Sogo in serinna ka bin, ka sa hali a ma mankan bo.

A den sirannen bolila ka taa. Donsoke taara n'a ka sogo ye, k'a wolo fara a ka sokono wolow kan.

Waraba den y'i kali a ba su la, ko n'ale senna n'a ba ta kera kelen ye san o san, ni Ala sanna ma, a b'a ba ta juru sara.

Donso kamalen in ka sokono wolow dafara, do farala a ka sanga kan npogotigiw bolo.

Tuma bee donso kamalen in ni waraba den be jigon ye barisa a be donsoké jena k'a na waraba were soro ka faga o yoro kelen na. Waraba fana ta b'a kono. Nin don in, a y'a sen da a ba senna na, u kera kelen ye, a jagalila. A y'i laben donsoké kama. A selen u jigonnyeyoro la, a y'i yelema k'i ke npogotigi juman ye. Donsoké je da npogotigi in kan a n'a k'i jo, si ma koroya si ye. A jarabila npogotigi in na, a gerela a la, k'a hakilinata fo a ye. Npogotigi in y'a jir'a la k'u te mogo suguya kelenw ye.

Donsoké y'a jaabi « O te baasi ye, n'i be ne fe, n b'i furu. Npogotigi in sanna, u taara jigon fe.

A donnen donsoké ka so, a je su a ba wolo kan a dusu tipena donnin, nka a y'a yere mine k'i kanto a ce ma : « E sera ka nin kungosogo bee faga ? Dalilu jumen b'i bolo ? I dun ka kise » « Owo ! ni n ye sogofarin gosi, n'a ma sa, n be se ka n yelema ka n ke jiri ye. N be se ka n ke fununfunun ye walima miseli. N be se ka n ». K'a b'o kumassen laban donon, musokoroba do temeto ye baro in lamén k'i kanto. « n den, ce t'a ka gundo bee fo muso ye de ! Hali n'i b'a fe i n' a fo i ni. Muso te danaya mogo ye, sango muso min sigituma ma meen i kun ».

A y'i makun. Donsoké jarabikojugu sungurun in na a b'a ko yoro bee la : jitayoro, finikoyoro hali dogoniniyoro la. Muso y'a jini donsoké fe don do, k'a ka t'a bila ntomikari. U taara wula fantan bantan kono. U sera yoro do la, muso y'i tunu donsoké la. A meenna na m'a ye minke, a y'a makono jiri jukoro.

Dennin y'i yelema k'i ke waraba ye a no na ka bo tu la ka bala donsoké la, k'a b'i ke a kan donon a yelenna jiri la.

Waraba y'i to duguma k'i kanto donsoké ma : « Jigin, jigin n'i ye cekise ye, i ka na n soro yan. I ye ne ba faga a san duuru ye ninan ye, n'i sanga n na bi ».

Donsoké fana y'a jaabi k'i to sanfe.

« N'i fana ye cekise ye i ko ne, yelen, yelen ka na n nofe, n be n seko jira i la ».

Waraba galabu karila, a y'i tunu tu la.

Sonin a muso donnen ntomi na o kunbora, kamalen in jiginna ka bo jiri sanfe k'i kanto a muso ma: « n tilala waraba la, ne y'a ba faga a be san duuru bo. A tun b'a fe k'a ta sara bi, nka an be jigon na o te kele ban kan ye ».

U seginna so. K'a muso to tobili la, donsoké y'a ka nkoni ta k'i sigi a kerefe, ka waraba in ka kumassen folenw ke donkili ye.

Muso k'a ma : « O donkili bila, i ka donkili were da, nin man di ».

Donsoké ma son, a seginna a kan. Mogomaye lema in y'a ka sonkalan bo daga kono k'i munumunu donsoké kofe k'o fara a kun k'a kun peren, k'i yelema ka ke wara ye ka wulakonna mine.

Nin de y'a to ce ka kan k'i kolosi muso la. A kan'a ka gundow bee fo a ye.

Baarabolodalen : Falenfen suguyaw latomocogo

Minenw : gafe 1. bikil, murul, fen girinman do, sebenfuraje kariton, sebenfura, koli, manaforokow, falenfenw walima jirifeere kenew.

Baara kecogo

(Baara ninnu be ke kulu de la)

- Falenfen kenew be kelen-kelen da sebenfura do kan ka do were ke k'a datugu.
- Olu be bila - bila gafe new ni jagon ce.
- Fen girinman do be da gafe in sanfe cogo min a be se ka pete.
- Ni falenfenw jara tuma min u be kelen-kelen noro sebenfuraje kan ni koli ye.
- Falenfenw togo be seben u jukoro.
- Sebenfura falenfenmaw bee be bila u danma manaforoko kono cogo min u be se ka mæen mara la.

Yamaruyadiseben :

Yamaruyadiseben ye seben ye, min be mogo were yamaruya ka ko do ke seben in dibaga no na.

Yamaruyadiseben misali do file :

Ne (togo, jamu, baarada) be n siyen k'a fo ko ne de ye yamaruya di.....

(a dira mogo min ma o togo , jamu , aderesi)

a ka ne ka utikalo san 1999 sara ta n no na .

Seben in dirama a k'a josariya nafa soro

togo /jamu

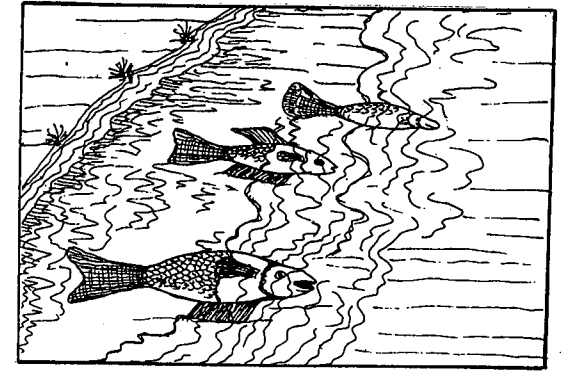
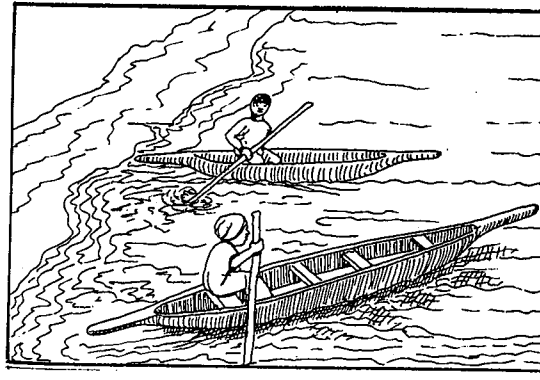
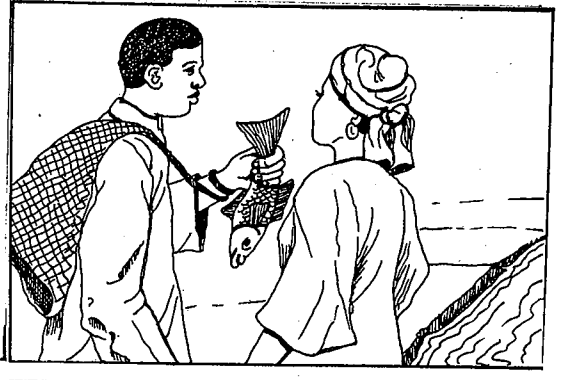
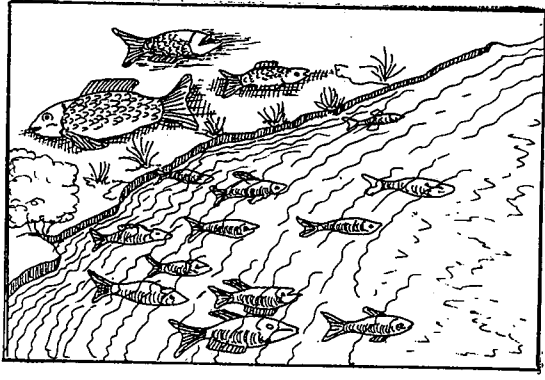
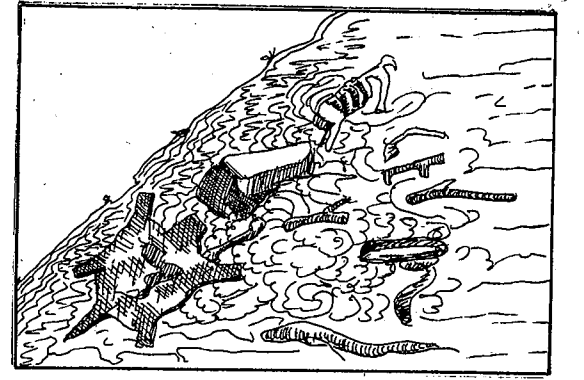
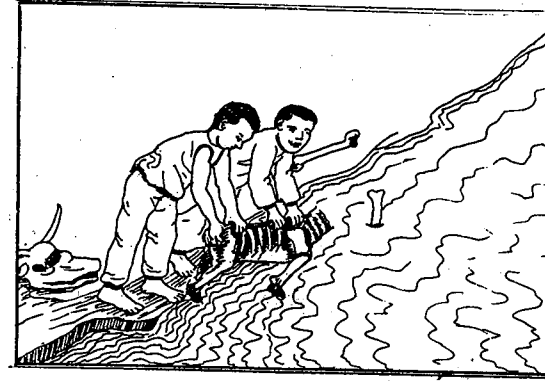
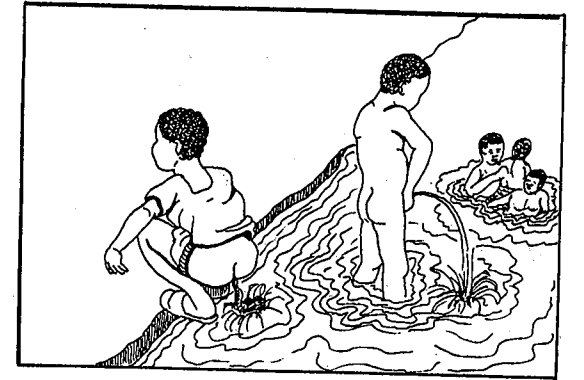
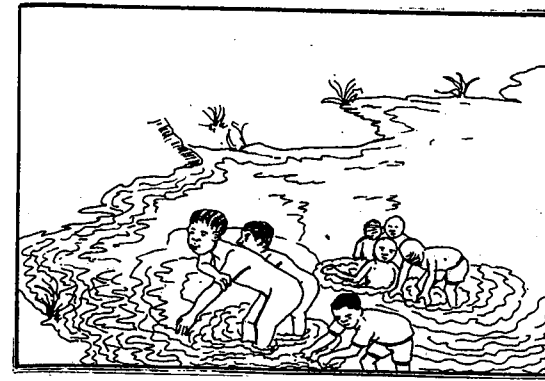
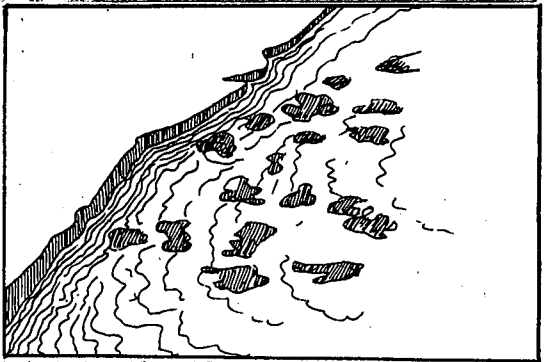
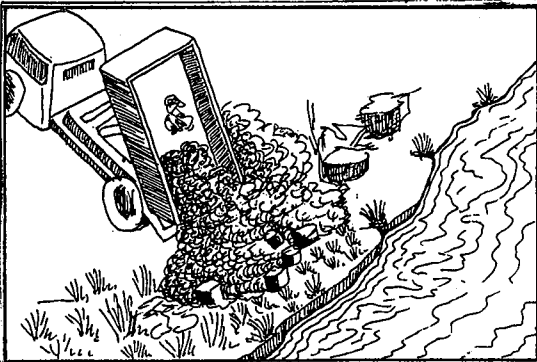
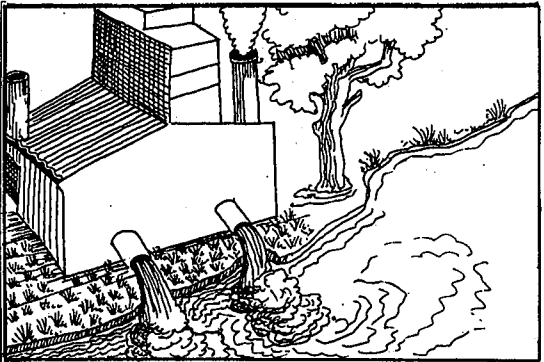
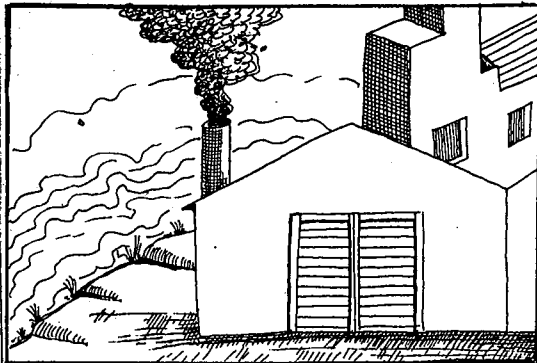
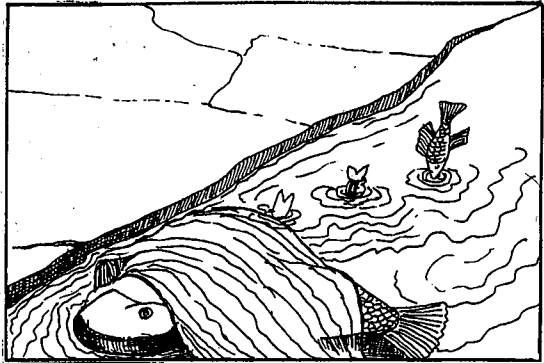
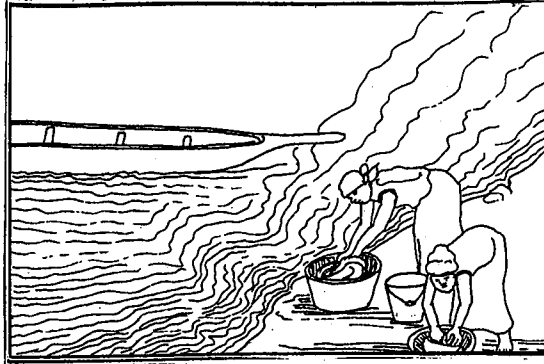
Dugu , don.....

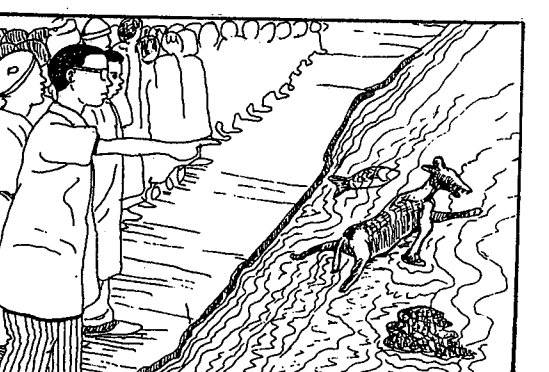
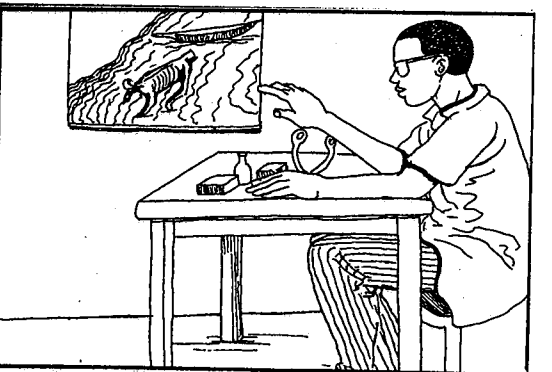
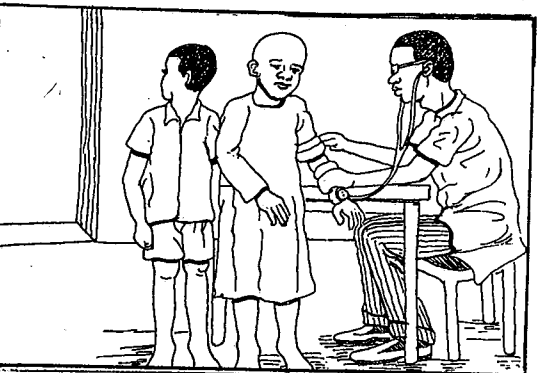
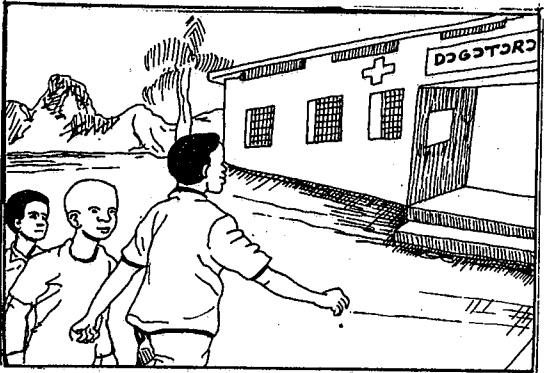
Yamaruyadila bolono

Dugu , don

Meri/Polisiso / Kube jemogo bolono

Lamini tipeni

Poyi : Dugukolo Nunanna.

Dugukolo nunanna !
 A be mun ko kasi ?
 Senfilanin ka kewale juguw
 Sigiyoꝛo n'a lamini kan.
 Min ko forokurabo
 Min ko sirakuradilan
 Min ko dugukurasigi ni sokurajo.
 Min ko sofe juguw yerili
 Dugukolo nunanna tun !
 Senfilanin, e kera nebaatije ye !
 E taato be ja wele
 E seginto be ja wele
 Jon kera jele ni bese ka baara la
 Feerejuguw tigera
 Ka ne jolow kari kelen - kelen,
 Ka ne wolo bunaki ni sofen juguw ni tasuma ye
 I ye ne labila tile n'a funteni ye,
 I ye ne labila ji n'a woyobaw ye.
 I ye ne labila fiye kolonbaw ye
 Hun dugukolo nunanna de !
 A be mun lapini senfilanin fe ?
 Sigiyoꝛo n'a lamini lakanani.
 Jiriw ka turu, k'u ladon
 Kungojeni ka kon
 Sigidaw ka saniya
 Jantoyerela koroko ka ni

Amara SISE, Bamako kalanko pemogoso

Ladamuni

Lawale , denw lamocogo tun ye du ni siginogon bee hami ye .Bee tun b'i fanga fara jogon kan ka denw bila sira pumanw kan. Sogoma o sogoma , bangebaaw foli tun wajibiyalen be denmisenw kan. Yanni fa be bo, a tun be cemanw ka baara keta f'u ye : ka taa sene ke foro konon , ka taa bin kan k'a di baganw ma , ka taa baw siri bin na , o n'a jogonna caman.

O be cogo min , ba fana tun be den musomanw bilasira o cogo la : min be fini ko , min be yoro furan , min be to tobi, o ni baara werew

Bangebaa fila ninnu bee ka kumakan tun batolen be den bee fe . O be cogo min, dogow tun be korow bonya , korow tun be dogow gasi sigi . Bee tun be don da kelen fe ka bo da kelen fe. Waleya dow tun be denw bilasira i n'a fo nekumuni danperebo , suruntuli , nekomini , korili , gunni , ngononasiyen . A tun te kun i la ka ko jugu ke maakorow jena n'u m'i tulo ci ka t'i bila so , wa fosi te bo a la. Dunanya yere tun te jate a la, o de kama denw tun b'u yere mine bolon konon .

Denmusow tun mana si hake do soro u tun siyoro ye musokoronin do ka so ye. O b'u kolosi, k'a jant'u la; ka musoya taasira caman jira u la: jogo puman, senw tacogo, kumacogo, sigicogo, filelicogo, yelecogo, fini dontaw n'u doncogow ani ladamuni caman werew.

Cemannin tun ka ladamuni be dafa ntomokow ni bolokoli senfe. Ton kelenkelenna bee n'a ka sariyaw ni gundow tun don.

Ntomo tun be denmisenw dege jageleya kogelenmupu ni dugu laada caman na.

Solimaso kono, seeme be ceya gundow f'u ye. Tonw kuntilenna tun ye hadamadenya taasira puman waleyali ye ani sariyaw batoli n'u tiimeni ye.

Folo-folo, bamananna, joyoroba tun be denw ladamuni na wa bee kunko tun don.

Pininkaliw

I .1°) A'ye pininkaliw jaabi

a)-Waleya jumen tun be ke ka denmisen bilasira folofolo?

b)-Denmusow tun be bila min n'u ye si hake do soro?

c)-Mun tun be cemannin ka ladamuni dafa?

d)-Seeme ka baara tun pesinnen be mun ma solimaso kono?

- N'Tomo tun be ceman dege mun na?

2°) Dape ninnu dape korokodonnenw jini: Fara jogon kan, puman, lawale

b)-Nin dape ninnu koronogonmaw seben: wajibiyalen, batolen, jageleya.

c)-A'ye kumasan ninnu walew bila waati nata la:

Bee tun b'i fanga fara jogon kan ka denw bila sira puman kan.

Bee tun be don da kelen fe ka bo da kelen fe. Dunanya yere tun te jate a la.

3°) A'ye korofa sebenta seben masalabolo kan.

II. Masalabolo dafa ni dape pumanw ye.

1- lamɔ-faga	Den tun bebee fe, folofolo. Bangebaaw maakorobaw, sijew, korow nin be tun joyoro tun be denladamu na.
2- ma-tun	Bangebaawwajibiyaalen te ka

- 3-jira-dogo
- 4-pekiseci-pekumu
- 5-mana-kana
- 6-sugu-yoro
- 7-dege-boli
- 8-tun-ye
- 9-t'u-b'u
- 10-dun-sinsin

kuma walasa denw b'u faamu u tun b'u fetaden na ni pekomigunni, korili ngococosiyeen n'u jogonnaw ye.
Den.....jogojuguwale do ke dugu kono, a koromajogon n'a bangebaajogon fen o fen mana k'ola, o b'a bilasira. Cemisenw ka ladamuni tun be dafa ton ni jekuluw kono. U bekogelenmupu jageleya ni maakorobonya.
Musomanninw.....dagayoro y'u baw senkorolaw ye. Baw tun bilasira. O bilasirali tun be u ka sijogonfe senfe, musokoronin do ka so.

III. A'ye pininkaliw ni jaabi pumanw bolo di jogon ma.

1. Nafa jumen be denlamocogo puman na?	- Folo u bee ladamucogo tun ye kelen ye.
2. Mogo kelen de tun be den lamɔ folo wa?	- Ni denmisen ni maakoroba donintigi tun benna a be boli k'a ka doniw mine.
3. Folo den tun be son ka nenini ke maakoroba jena wa?	- Den mana ladamu ka je a b'a yere don k'a mogo bonya
4. Danfara tun be den ladamucogow ni jogon ce folo la wa?	- Folo denmisenw tun te son ka nenini ke maakoroba sigilen jena.
5. Ni bee donna da kelen fe ka bo da kelen fe o be mun jira?	- O be ben ni kelenya de jira.
6. Dansigi jumenw tun be dogow ni korow ce?	- Dogo tun be koro bonya, koro tun be dogo gasi sigi.
7. Bolon fe denmisenw tun be maakoroba bonya cogoya jumen na?	- Ohon u tun sabatilen don.
8. Geleyaba tun be folo denmisenw ladamucogo la bangebagaw bolo wa?	- Folo denlamocogo tun ka nogo.
9. Folo denw tun sabatilen don wa?	- Ohon u tun ka ca.
10. Lawale denladamucogo la den sabatilenw tun ka ca wa?	- Ayi folo, ba, fa ani siginogon bee tun be je ka den lamɔ.

Kalanje : Bi denlamocogo.

Denmisennin ye bogokene de ye , n'i y'a mon k'a bila cogo min, n'a jara , a be t'o cogo de la .

Bi, denlansago kera a damanako ye . Danfaraba de b'a ni folo denlamocogo ce. Bi , denw kelen be yeremabilaw ye . U te fa don , u te ba don kuma te koroma . Nin bee sorola mun fe ?

Bangebaaw y'u senbo denw ladamuni na. Caman t'a k'a kunko ye tun. Dow ye denw fisaya n'u yerew ye . Denw mana ko o ko ke , o be ben.

Musalaka bora denko la. Bee y'i yere ta. Si te se ka maga si ta la n'i ma kunko soro. Denw kera bangebaaw nunkonosiw ye . N'i magara min ta la , a b'i n'a fo i ser'o kunnasumuni ma.

O ko , hadamadenw kunko cayara ka da waati geleya kan. Bangebaga dow be bo so kabini fajiri , balopini na . U te don fo su . U t'u ka du kalama kuma te denw ladamuni ma ;fo ni Ala farala olu denw kan.

Bangebaaw dow fana ka soro kelen b'u denw halakili sababu ye , k'u fa k'u yaada , bangebaaw te bonya sango mogow were gansanw. Denw ka ko keta juguw ni maakorodogoya y'u jokow ye . Yerelagosisifiniw donni ye bangebagaaw ka soro jirali ye . Faantanden caman ta ka jugu nin bee la. Olu mansaw y'u kunkow joro ni denladamuni ye . Denw fana y'u ta ke bayanbilaya ye .

Nin bee de y'a to , bi-bi in na karamogow ka baara geleyara u bolo , k'u kononafili barisa mansaw y'u foosi ka b'u doni korok'o bee da karamogow kun. Kow tipena , denw te se ka jangi tugunni karamogow fe . Jigi si te karamogow la bi . Bonya kise kelen t'u kan; u be neni , u be gosi , u be wele fangasow la.

Tanga si dalen te karamogow kan bi-bi in na. O de y'a to denmisenw dara u yere la kojugu kalanyorow la. U be na ka taa waati min mana u diya .

Tipena , an be waati min na bi , mansaw kelen be tonkonow ye ka tugu u denw ko. U bolila u ka baara ketaw ne . U m'u joyorow fa . U kelen te : siginogonw, balimaw , karamogow hali faamaw , ninnu bee y'u kodon denmisenw na k'u t'u yere ma . / .

I. Nininkaliw:

1.) Tije wa nkalon ?

- a) Denmisenw ye kalakene de ye .
- b) Bangebaaw y'u senbo denw ladamuni na.
- c) Denw kera bangebaaw nunkonosiw ye .
- d) Mansaw kelen be sagaw ye .

2) a) A'ye nininkaliw jaabi .

Bangebaaw y'u senbo denw ladamuni na cogo di ?
Mun ye karamogow ka baara geleya u bolo bi ?

b) kumase ninnu bila bansira kan.

- Bee y'i yere ta
- U te fa don , u te ba don , kuma te koroma

C) waletigiw koori kumase ninnu na .

- Bi denlamocogo kera a damanako ye
- O de y'a to denmisenw dara u yere la kojugu kalanyorow la .

d) A'ye dape kodonnen kelen di dape ninnu na

- jara
- Senbo
- Geleya
- bonya

3)° A'ye masalabolo korofa sebenta seben.

II. Nin masalabolo in dafa ni dape pumanw ye .

denmisen - jirisun.

Bi denladamu ye tokaje ye

Amara tun yeye min ma ladamu
A tun t'a fa bonya , a t'a ba bonya
kuma t'a korow ma. O man kan ka bali
tiyewu a bangebaaw fe.
de mogow la a fa n'a ba yerew ka ko
ladiyalen tun don.

kabini - bawo

faantaya - wariba

A fa tun ye pemogoba ye ,.....tun b'a
fe.

segen - nafolo

malobali - ladamunen

A ni siginogon tun mana bila nogon na ,
o tun be penabo faamaso la w'a
bangebaaw katun b'a jotigiya .
Don do, ka in n'a teriw to yaala
la , u ni bamanan cekoroba do benna.

mogow - dimogow

bangebaaw - juguw

Cemisen ninnu bee y'o fo ,fo Amara. Ale
y'a ta ke yele y'a ma. Cekoroba y'a to
yele la k'a bolonkoni sin a ma . O yoro
bee , a da yelelen tora fo be
donkabo k'a fe.

juguya - yelema

Amara.....ye bamananke deli a ma
son . Se kelen dunanke jatigiw ma, olu
y'a deli , a sorola k'a bolo segin ko.
Amara bolen nin ko in na, a y'a
jogo w'a ma son a bangebaaw ka
latije ma.

III. A'ye pininkaliw n'u jaabi pumanw bolo di jɔgɔn ma.

1. Den ka kan ni mun ye ?	. Bangebaaw y'u senbo denw ladamuni na.
2. Bangebagaw ye mun ke bi ?	. Bangebaaw joli u ka doni koro.
3. Segenkojugu be na ni mun ye ?	. Lamocogo puman.
4. Mun be karamogow ka baara nogoya kalanso kono ?	. U te sariya labato sango maakorobabonya.
5. Mun ye denmisenw da u yere la ?	. Denw ladamu kopuman kono ?
6. Faamadenw be cogo di bolon kono ?	. Segenkojugu be denw bila u yere ma.
7. Mun b'a jira ko bi denw ma ladamu ?	. Telewison , arajo , siniman , finidoncogo.
8. Fen were jumenw be denladamu geleya bangebagaw bolo ?	. Denw kumacogo , taamacogo ,
9. Ni den tun ye kojugu ke , a be korofa a mansaw kelen de fe wa ?	. Ladamuni kopuman mansa fe
10. Bi denw ka kan ni mun ye ?	. Bee tun be je k'a pangi .

Kalanje : Ladamuni bamananna.

Kabini lawale , bamananna , hadamaden ka ko ketaw labennen don ka ben kuntilenna kerengerennenw ni laada kologelenw ma.

K'a t'a bagedon na fo ka na se a ka dipelatige waati dow ma , bamananden ka ko ketaw lakololsilen don a bangebaaw ni maakorow fe , ce ni muso . Olu je jolen b'a la , du ni dugu kono. U b'a bilasira ni laadilikanw n'u yere jogo pumanw ye .

Ladamucogo were be den na , min te maakorow ta doron ye : ton ni sere kono ladamuni. Cemanninw ka ton dow ye ntomo , do ni kote ye. Musomanninw ta ye jɔgɔnfesili ye musokoronin do ka so . Nin fen kofolen bee kun ye do farali de ye bangebaaw ni maakorow ka ladamuni kan ye . U sigilen te kun fe bawo, u be tali ke sihake walima waati jateminen do kan , k'a f'u ma sere.

Joyoroba be serekonoladamuni ni serew ka jɔgɔnladamu na bawo sere be koroya sere ye , sere be sere ladamu nka sere bee se ka jɔgɔn soro kulu kelen kono ladamuni siratige la . O

n'a ta bee ladamuni ni jogonbonya hukumu kono, sere bee b'a danyoro don, ceya t'o la, musoya t'o la. Cew kafolen be ke sere ye cogo min ka ladamuni sigi serekunda ye, musow fana kafolen be ten. Bamananna, sere do maaw be ladamu cogo min u korow fe, olu fana b'u dogow ladamu o cogo kelen na. Sere kelen konomaaw fana be jogon ladamu. O koro ye ko sere kelen maaw be jogon son hakili pumanw na, u be jogon bila sira pumanw kan, u be demew lase jogon ma.

A wajibiyalen don fana serew ka jogon bonya, ka jogon don maakoro ni denmisen ye, ka jogon don koro ni dogo ye. O koronidogoya fana be sere kelen kono bawo a wajibiyalen te sere kelen mogow ka ke sihake kelen ye.

Sere dow, i n'a fo cemisensere, olu ka donniyasoro ni ladamuni dow be ke dugu kakan. Cebalenw be yoro janya duw la, fa ni baw la, musow la. O waati, dusu, ceya ni muju de y'u taalan ye. Feerew ni yereminecogo pumanw be d'u ma.

Musomanninw, n'olu be ke sere ye ka kalifa musokoronin do la, olu te si u yere ka duw kono f'u furudon. O sipogonfe in senfe, musokoronin b'u ladamu wa u yeredama fana be jogon ladamu, ka jogon son hakili, musoya, denbatigiya ni furumusoya sira kan.

Cemisensere, musomanninsere, nin bee be tali ke koromajogonsere kan.

I kera cogo o cogo, bamananna, i ye sere do maa ye, i be ladamu o sere kono wa sere were b'i ladamu.

I. Nininkaliw:

- 1) A'ye nininkali ninnu jaabi.
 - a) Hadamaden ka ko ketaw labennen be cogo di kabini lawale?
 - b) Bamananden ka ko ketaw lakolosilen be jonw fe?
 - c) Ladamucogo were jumen be den na min te maakorow ta doron ye?
 - d) Mun wajibiyalen don fana serew kan?
- 2°) A'ye kumase ninnu bila waati temenen na
 - a) A kera cogo o cogo, bamananna, n'i ye sere do maa ye, i be ladamu o sere kono, wa sere were b'i ladamu.
 - b) A'ye kumase kelen ninnu bila waati nata la.
 - c) A'ye dape ninnu bee bonna fila seben
 - bange -jogon - sere.
- 3°) A'ye masalabolo korofa sebenta seben.

Dapew:

1. ni - nin	7. kono - koro
2. barikaba - baara	8. npogotigiw - dugutigiw
3. togo - songo	9. koketaw - kuntaw
4. yere - ye	10 dafa - nafa.
5. bee - bee	
6. kelen - kele	

II. A'ye nin masalabolo dafa ni dape pumanw ye. Bamananna, a be fo ko « ni den pena, bee ta don, nka n'a tipena, a be k'a fa n'a ba doron ta ye ». O de koson, bamanan tun ye don ladamuni na kosebe. Bamanan tuw b'amakaran ka teme fen bee kan. Ni hadamaden ladamuna ka je, a yere folo togo be diya. O hukumu in kono; du kabila, dugu fo ka taa se jamana ma, bee ka kunkorota b'ola. Den ladamucogo puman b'a tanga ko caman ma, n'o dow ye yeredogoyakow, lamaloyalikow ani togotipekow. Dugu musokoronin kelen tun jolen be ni bee ka ladamuni ye. U bee tun be taa si ale de fe yen. U do te bo do ko. A tun ka gelen do ka se ka *were fara, sabu la, u bee je be jogon na; u kala. Tonw ni serew tun be cemiseninw ka ladamuni

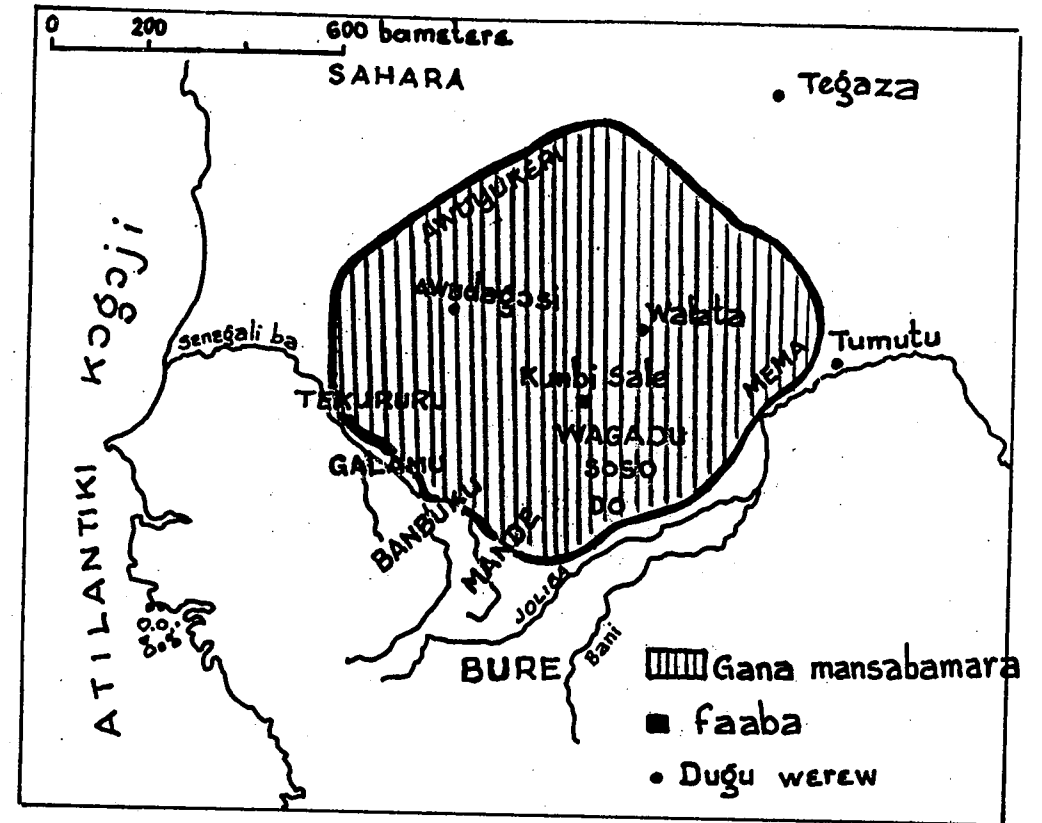
* Ka were fara : Ka kepeke, ka muruti

III. Nininkali ninnu jaabi pumanw bolo di jogon ma.

1. Ladamucogo jumen be se ka hadamaden tanga mun ma?	. sere bee tun b'a danyoro don
2. Mun na den tun kolosilen don a ka ko ketaw bee la?	. Tonkow jodaba tun be ladamuni na.
3. Tonkow jodaba tun be folo ladamuni na wa?	. Ladamucogo puman be hadamaden tanga kele ni malo ma
4. Bugoli tun be folo ladamuni na wa?	- bamanan tun b'a togo makaran kosebe.
5. Folo mogo tun be jogon bonya tofanga kama wa?	- Ohon, bugoli tun be folo ladamuni na,
6. Serew bee tun be min don?	- Cemisenw ka donniyasoro tun be ke dugu kakan.
7. Cemisenw ka ladamuni tun be dafa ni mun ye?	

8. Bamanan tun be mun de makaran kosebe ?	- Fɔlɔ mɔgɔw tun be jɔgɔn bonya si kama .
9. Bamananden ka ko ketaw lakɔlsilen tun don jɔnw fe ?	- Cemisenw ka ladamuni tun be dafa ni tɔnkow ye .
10. Cemisenserew ka donniyasɔrɔ tun be dugu kɔnɔ wa ?	- Bamananden ka ko ketaw tun be a bangebaaw ni maakɔrɔbaw fe .

Donniyamasalabolo :Gana mansabamara : k'a ta a jɔnw f'a sanga waati

GANA MANSABAMARA:k'a ta a jɔnw f'a sanga waati

Mansabamara belebele fɔlɔ min tun be farafinna tilebinyanfan fe, o tɔgɔ tun ye Gana. A lakodonna sira caman fe. Larabu ka tariku sebennen jɛfɔtaw ani dugukɔrɔwɔgɔbeli. Gana mansabamara ni yɔrɔ minnu' tun dan bɔlen don, olu ye : keɛkayanfan fe sahara , woroduguyanfan fe Senegali ani Nizeri baw , tilebinyanfan fe Moritani jamana, kɔrɔnyanfan fe Nizeri folon .Gana sigibaaw kera Nara Marakaw ye. Mansabamara in tɔgɔ tun ye Gana walima Wagadu faaba tun be wele Kunbi Sale. Kabila min tun be fanga la, n'a tun lakodonnen don kosebe, o tun ye Tunkara Siselakaw ka kabila ye min tun sigira senkan siyekili VIII^{nan} na . A ye mansabamara in sanga kɔrɔta ni kele caman ye. Mansaba tɔgɔ tun ye Kaya Makan , o kɔrɔ ye sanu tigi .

Gana tun ye farafinna mara yiriwalen ye. Jagosiraw tun be a ni a siginogon kogoduguyanfan surakaw ani woroduguyanfan maninkaw ce.

Gana mansa ye keleboloba kelen sigi senkan. U ye yoro caman mine. O kera sababu ye ka Gana bonya ka taa kogoduguyanfan ani tilebinyanfan fe. San 990, Gana ye surakaw ka jamanaba Awudagosi mine.

Siyekili XI^{nan}, mansabamara ye a ka sanga waati soro, Marabolo minnu tun b'a kono, olu tun ye : Wagadu, Awukeri, Do, Soso, Mande, Mema, Nizeri kafow fo ka taa se Arazelima, Galamu ani Tekuwuru fan do.

Horonw tun ye silamew ye. O de kera sababu ye ka Tumutu ni Jene yiriwa joona. Jama to tun ye jonna ye.

Kiiriw tun be tige ni Silameya sariyaw ni laadaw ye. Mansa minnu fora Kanku Musa ko, olu la lakodonnenw tun ye Magan Folo ni Mansa Solomani ye. Mansa Solomani bolen ko a la mansa si ma se ka mansabamara binni bali siyekili XVII^{nan} na.

Mansabamara bonyana kojugu f'a mara geleyara. Fanga nofe kelew y'a barika dogoya. Kele banbaliw y'a jensen. Moosiw ye Tumutu ci ka kele bin Masina kan ka taama Walata kan.

Asikiyaw ye koronfemarabolow kele k'olu bila u ka mara kono. Fulaw ye Tekururu mine. O kelen Mali mansabamara to tora siyekili XVIII nan na, Kangaba mara doron de ye ./.

Donniyamasalabolo : Sariyatabulon

Jamana jolan ye seegin ye. Olu ye :

- Jamanakuntigi n'o ye Peresidan ye,
- gofereneman,
- sariyatabulon,
- kiiritigebulon,
- sariyasunba kiiritigebulon,
- sanfekiirida,
- sigidaw togolabulon,
- sorow, hadamadenya, donko ni seko togolabulon.

Sariyatabulon de ye jolan filanan ye. Depitew de ye sariyatabulon mogow ye. Jamanadenw ka mogow sugandilenw don u togo la sariyabulon na. Olu de be jamana sariyaw wote. Sariyatabulon birifini be depitew kan. Sariyatabulon birifini ye fenba ye min be da depite kan k'a sutura, k'a tanga kiiritigelaw ka nomineni ma a ka depiteya kuntaala kono.

Depitew be sugandi san duuru kama. Jamana togo la sariyatabulon be jamana sariyaw sigi. O sariya ninnu boyoro ka ca.

- Sariya dow be bo gofereneman yoro, olu ye sariya bolodalenw ye.

-Sariya dow be bo sariyatabulon na, olu ye sariya dajiralenw ye.

Dɔnniyamasalabolo : Kalanyɔrɔn

Duguw ni kindaw la , tɔnw sigilen bɛ jɔgɔndɛmɛ kama. O tɔnw bɛ lataama ni dugumɔgɔ bɛɛ ka wari bɔlɛn dɛ yɛ . Ni wariw dalajɛrɛra ; balo , fura , foronɔgɔ , sumansi kerɛnkɛrɛnnɛn dɔw walima baarakɛminɛn bɛ san , k'olu juru don tɔndɛnw na dɛmɛ sira kan.

Mali kɔnɔ, kalanyɔrɔn sigilen bɛ kalanyɔrɔ bɛɛ la. Tɔn bɛ sigi kalanyɔrɔ kalandɛnw n'a kalandɛn kɔrɔw fɛ . A tɔn sun yɛ kalanyɔrɔ yɛ . Tɔn in ka jɛtaa n'a sabatili kɔlɔsilɛn bɛ kalanyɔrɔkuntigi ni karamɔgɔw fɛ.

A biro mɔgɔw yɛ : Peresidan , peresidan dankan, Warimarala ani warikɔlɔsila , n'olu bɛɛ yɛ kalandɛnw yɛ. Karamɔgɔ yɛ tɔn kɔlɔsilibaga yɛ walasa bɛn ni kɛlɛnya ka sabati a kɔnɔ.

Kalanyɔrɔn bɛ sigi hakilina damadɔ kan : hadamadenya taabolo , wari labaaracogo, jɔgɔndɛmɛ sira, jɛkabaara ni ladamuni. Kalandɛnw kɛlɛn-kɛlɛn ka tɔnwari saralɛn, u ka bololabaaraw , nakɔfɛnw , baganmisen maralɛn fɛɛrɛwariw ani demɛbaga jumanw ni kalanso teriw ka fɛn dilɛnw, nin bɛɛ y'a warisɔrɔsira dɔ yɛ.

Kalanyɔrɔn kɛ kun yɛ fana dɛnmisenw ka jɛ k'u jantɔ u ka kalanyɔrɔ la , k'a yɛcogo diya mɔgɔw yɛ , k'a ka gafɛmarayɔrɔ, fɛnkɔrɔmarayɔrɔ n'a tulongɛfɛnw ladɔn kɔjuman.

U ka sɛ ka bɔliw , kalanbilajɛnɛjɛw, farikolɔjɛnɛjɛw ni dugutagaw labɛn , ka hadamadenya siraw sinsin kalanyɔrɔ ni bangebagaw ni jɔgɔn cɛ dɛmɛ sira fɛ./.

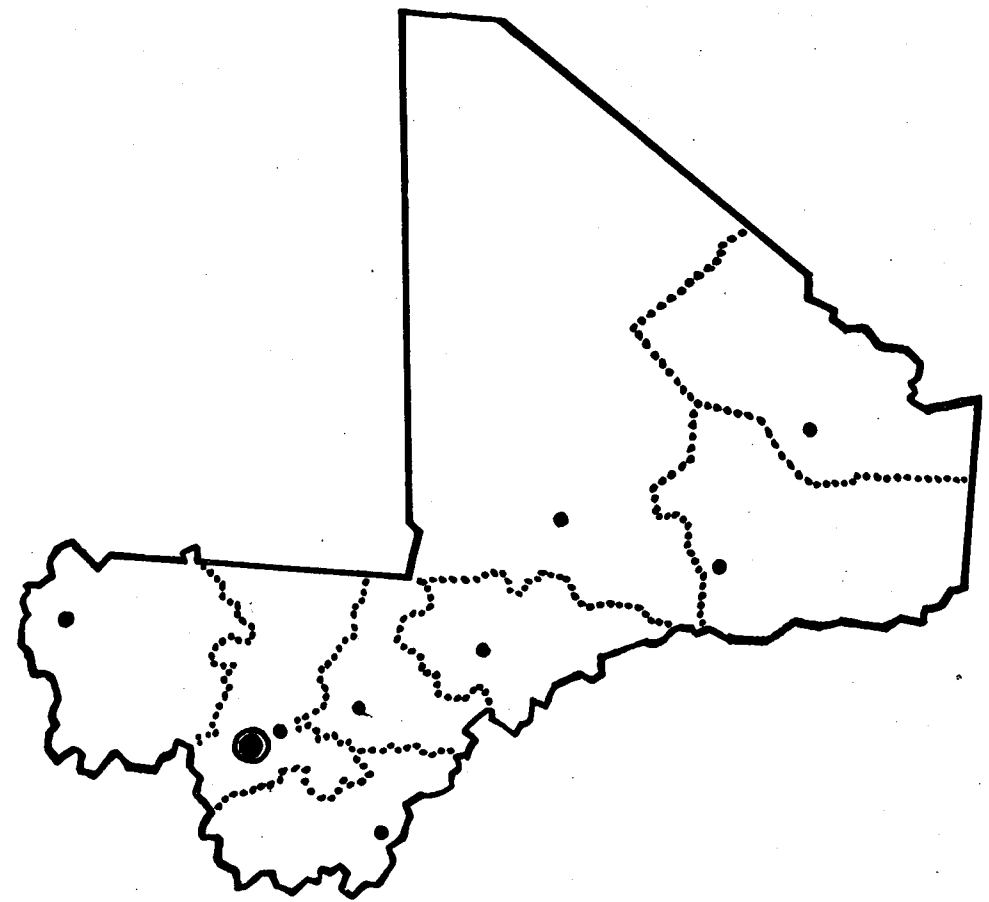
Dɔnniyamasalabolo : Faso

Wolodugu bɛ hadamaden bɛɛ la nka mɔgɔ minnu yɛ dugukolo kɛlɛn dɛnw yɛ n'u bɛ sariya kɛlɛn labato, olu yɛ faso kɛlɛn mɔgɔw yɛ.

U jɛlɛn bɛ facɛn , sɛko ni dɔnko, hadamadenya kɛcogo la. An ka kan ka faso kanu i n'a fɔ an b'an bɔdugu n'an ka dɛnbaya kanu cogo min.

Faso tɛ an ka falaw, muruw , jiriw , dɔnkili dumanw dɔrɔn yɛ. An ka kanw fɔli, dusukun laminni , jamana yɛrɛmahɔrɔnya n'a kɛlɛnya dɔnni ani faw danbɛ . An ka yɛrɛta sankɔrɔtali , an ka sankolo dan , an ka tile yeelɛn , an ka dugukolodumanw fana yɛ faso dɔ yɛ . Dɛnmisen , maakɔrɔba , faama ni faantan , nin bɛɛ bɛ jate faso fɛ.

Faso y'an ka jamana yɛ an ka kan ka kɛ min fɛ , k'a bato k'a lakana ni kiseya ani hakili juman yɛ.

Dɔnniyamasalabolo :

Jamanadenyakalan : Jamanakuntigi

Jamanakuntigi ye jamana jolan fɔlɔ ye .

A be sugandi kalafili senfe. Mɔgɔ keme o keme, mɔgɔ bi duuru ni kelen , n'o ma sɔrɔ kalafili kun fɔlɔ la, filanan be laben. O la mɔgɔ fila fɔlɔ minnu ka jama mana caya, kalafili be ke olu ni jɔgɔn ce. Olu fila la , min ka jama mana caya o be sigi.

Peresidan be sugandi jamanadenw fe minnu si ye san tan ni seegin sɔrɔ, n'u ma deli ka nɔmine abada sariya fe.

Maliden lakika bee be se ka jamanakuntigiya jini. Mɔgɔ minnu y'a jini ka ke maliden ye olu sen t'a la .

Jamanakuntigi be sugandi san duuru kama.

A be se ka sugandi kokura , siɲe kelen pewu , o b'a jira ko mɔgɔ kelen te se ka teme san tan kan jamanakuntiya la.

Jamana peresidan ye fanga kuntigi ye. Ale de ye sariyasunba lakanabaga ye. A be jamana kelenya sabati. Jamana ka yeremahɔrɔnya lakanabaga don. A be kolɔsili ke fen kana tige ka bɔ jamana dugukolo la . A be kolɔsili ke fana an ni jamana were ce saratikanw ni benkanw sabatili la.

Jamanakuntigi de be minisirinemaa sigi. Minisirinemaa fana be mɔgɔw jir'a la minnu be se ka ke gɔfereneman mɔgɔw ye.

Peresidan be se ka gɔfereneman ka baara lajɔ .

Jamanakuntigi be minisiriw ka tonsigi jemɔgɔya.

A be sariyaw sigi, k'a bolonɔ bila latigeseben kerengerennenw na ani jamana kuntigisariya minnu tara minisiribulon ka laje senfe.

Jamanakuntigi be se ka sariyatabulon ci nka n'o be ke, a be minisirinemaa ni sariyatabulon nɛmaa hakilina jini.

Jamanakuntigi ye jamana kelefanga jemaaba ye. Sariyatigiw ka bulonba fana jemɔgɔ don. A be se ka yafa ke mɔgɔw ma sariya ye minnu nɔmine. Ale de be siwilibaaradabaw ni sɔrɔdasibaaradabaw jemɔgɔw sigi , i n'a fɔ sariya y'a fɔ cogo min.

A be danaya da lasigidenw kan jamana werew la . O sira kelen na , jamana were lasigidenw fana be danaya sɔrɔ a kerefe./.

Dɔnniyamasalabolo : Komini

Komini ye jamana tige da ye min b'a yere mara a yere sago la, ka sɔrɔ a ma sariya sɔsɔ.

Komini ye suguya fila ye : wulakonokomini ani dugubakonokomini.

Wulakonokomini ye duguw walima kabilaw faralen ye jɔgɔn kan .

Misali: Wensebugu

- Dugubakonokomini ye kinw dɔrɔn de faralen ye jɔgɔn kan.

Misali : Komini naaninan Bamako.

- Komini fangabonda fɔlɔ ye komini kɔnseyiw ye.

O ye jamakulu ye min sugandira wote senfe . A jemɔgɔ ye Meri ye. Komini mara be kɔnseyi jekulu bolo min fana sugandira wote senfe , a jemɔgɔya be Meri bolo . Kɔnseyi n'a ka biro sigilen de be komini kunkankow bee jɛnabɔ i n'a fɔ yiriwali ni nafasɔrɔbaaraw. Komini mɔgɔ sugandilenw be wele kɔnseyew . Olu be ta wote senfe. Wotekelaw bee ka kan ka ke komini sigibagaw ye. Kɔnseyiya kuntaala ye san duuru ye. Kɔnseyi mɔgɔ hake min be ta, o be tali ke komini jama hake la. Biro jemɔgɔya be Meri bolo.

Meri ka dankan hake b'a ta 3 la ka se 5 ma.

Duguw , kabilaw, kinw , wulakonokomini , dugubakonokominiw nin bee ye dugumasigida lakodɔnnenw de ye . Mali kɔnɔ , sariya N-93-008 be sigida lakodɔnnenw sigi , k'u ci , k'u tila , k'u fara jɔgɔn kan.

An ka yeremahɔrɔnya tali jɛkɔrɔ , komini 13 dɔrɔn de tun be Mali kɔnɔ. San 1977 la komini 6 bangeri Bamako kafo kɔnɔ. O ye kominiw ke 19 ye

Bi-bi in na , desantarisason siratige la komini 682 be jamana kɔnɔ.

Sigida lakodɔnnenw jɔyɔrɔw jɛsinnen be yiriwali baaraw, labenni, u bolodali n'u waleyaliw ma minnu nafa be kafow ni duguw kan.

Komini maracogo n'a kunkankow bee latigeli be kɔnseyijamakulu bolo min hake be tali ke mɔgɔ 11na fo ka se 45 ma. U bee be sugandi wote senfe sigida mɔgɔw fe.

Fasodenw , dugutigiw, kintigiw , kabilajemɔgɔw , demɛbagajekuluw , jamana yere , nin bee ye komini jɔbagaw ye./.

Donniyamasalabolo : Foli

Hadamadenya taalan ye folifenw ye . Hadamaden ye foli ta fen damadow fe i n'a fo sogow kasikan , jisuurukan , konow kasikan , fen fila gosilen jogon na olu mankanw . O b'a jira ko foli ye mankan kafolen ye jogon na, kecogo la, min be tulo daamu ka hadamaden sewa .

Folifenw be se ka sigi kulu saba jogonna ye : folifen gositaw , folifen fiyetaw ani folifen jurumaw .

Folifen gositaw , o ye dunun , bala , karijan , gusunbara , gitafilan , jidunun , jenbe o n'a jogonna caman . Olu de ye folifen folo dilannenw ye hadamadenw fe .

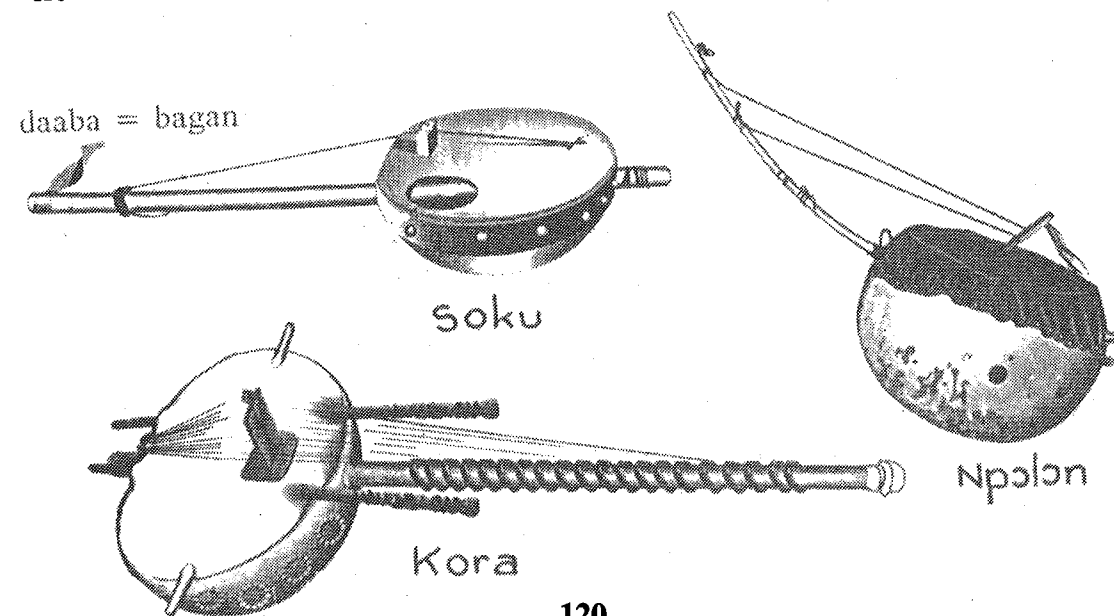
Folifen fiyetaw fana joyoro ka bon kosebe laadala penajew la . O temenen ko , paci belebele b'u la donsow ni bagangennaw bolo .

Donso tununnen b'a yere kofa ni filekanw ye . Bagangenna be daabaw* wele ni filekan ye .

File ni buruw ye folifen fiyetaw misali dow ye .

Kulu sabanan n'o ye folifen jurumaw ye, olu be tali ke soku , nkoni , npolon , kora , dan n'a jogonnaw la .

Nin folifen bee n'u joyoro don an ka laadalatulonkew n'an ka seko ni donkow taabolo la . Bi, ninini caman kera folifenw kan, o ye yelema don folifenko taabolo la an ka jamana konon . Foli te kunfeko ye tugunni, bi a be kalan kalansow konon .

Donniyamasalabolo : Ja

Fenw girinya hake be don ni ja ye. Ja suguya ka ca : muruja, ja bolofilama, basikili ani girinya hake sebenni be ye ja min kan.

N'i ye ja laje ,i be yoro caman y'a la i n'a fo sigilan , bolo, miseli ni minen fila.

Joyoro kerekereennen be nin yoro kelen-kelen bee la. N'i be korotali ke i be fen korotata bila minen kelen konon, ka sumanikeminen bila to kelen do konon.

Korotali be ke ni bagaramu n'a kunnasigiw n'a korosigiw ye.

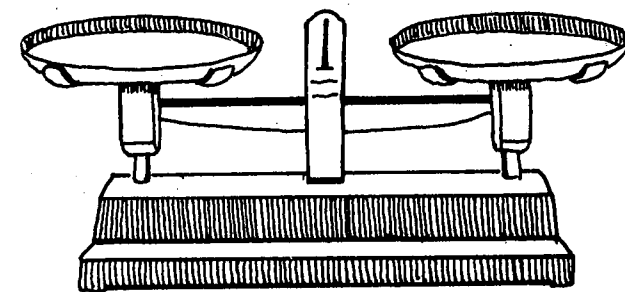
Mankutu saba de be ja puman na : a sigilen don hali ni fen t'a minen si konon ; ni fen fitinin bilala a minen kelen o kelen konon a bolo fan kelen be jigin n'a sigira, hali n'i y'a minenw konofenw sigiyoro falen walima k'u ta ka tila k'u bila u no na , a be to sigilen ; ni fen t'a minen si konon, walima n'i ye girinya hake kelen bila a minen fila konon , a sigilen be to.

Korotali ye suguya fila ye : korotali siye kelen ani korotali siye fila.

Korotali min be ke siye kelen o senfe : fen korotata be bila minen folo konon. Sumanikeminenw be bila, kelen-kelen, minen filanan konon fo ka ja sigi.

Sumanikeminen minnu ye ja sigi olu girinya be kafo , o be ben fen korotata girinya ma.

Korotali min be ke siye fila, o senfe, fen korotata be bila minen kelen konon. Fen do, min ka girin n'a ye, o be bila minen filanan konon. Sumankeminenw be fara fen korotata kan fo ka ja sigi . Olu girinya ye S1 ye. Fen korotata be labo minen konon , k'a nonabila ni sumanikeminen werew ye , S2 ye. Fen korotata be labo minen konon , k'a nonabila ni sumanikeminen werew ye, S2 , ka ja sigi . Fen korotata girinya S ye $S = S2 - S1$

Dɔnniyamasalabolo: Kalali

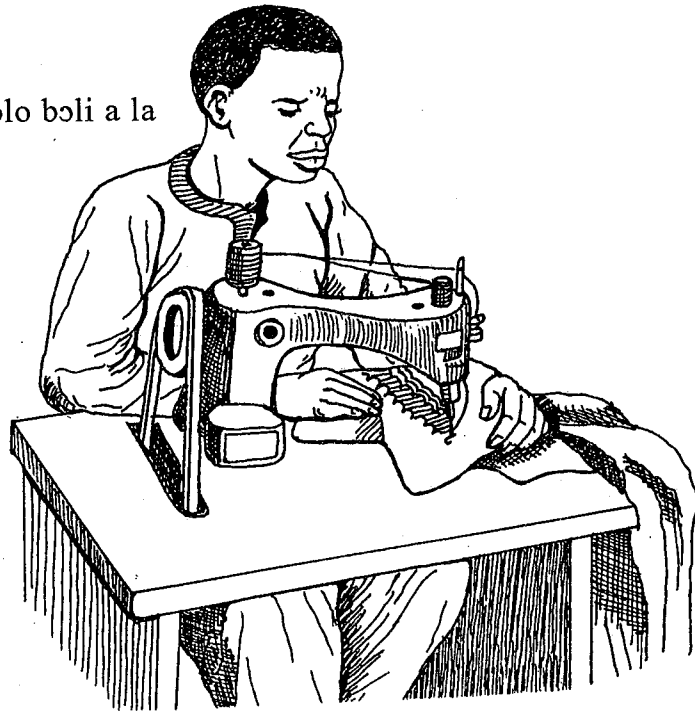
Kabini lawale la , hadamaden be fini ke k'a yere sutura. Kalali nana o sababuya de la. Fɔlɔmɔgɔw tun ka kalali bee be ke bolo la . Fini kelen dilanni tun be se ka kalo yirikaw ke , k'a ta kɔɔri wurusili* la , a paratali k'a ke gese ye , gese dali k'a ke fini ye ani fini kalali k'a ke duloki ye . O duloki kalacogo dɔw tun ye : kɔ-bila-ɲe-bila , kɔ-tige-joona , npogi , lenpen , sendabanin n'u ɲɔgɔnnaw.

Bi-bi in na , kalalikeminew cayara , a bololataw n'a sennataw i n'a fɔ miseliw , misenmanw ni kunbabaw , bololamansinw ani sennamansinw , o sɔgɔlikelan gansanw n'o sɔgɔlikelan yelekew.

Sɔgɔli ni kalali suguya cogoya ka ca ba n'a si ye . Musota dɔw ye : garandakaru , yorobanin , kamisoli , mariniyeri , zupu , tayibasi , sɔgɔmasanji , ɔɔbu n'u ɲɔgɔnnaw . A ceta dɔw ye : forokiya , dulokiba kan sɔgɔlenw n'a kan sɔgɔbaliw , pantalɔn , muguba ani pangene , kulɔti , wesiti n'u ɲɔgɔnnaw.

Nin fini kofɔlen ninnu kalali dama ka kan ce ni muso bee la , nin waati in na Mali kɔɔɔ , ka da kalalikekalansow dayeleli kan, kalali yiriwali kama .

* Wurusili: kɔɔri kolo boli a la

Dɔnniyamasalabolo : Jenini

Fen caman be jeni nigazi la i n'a fɔ nege , finfin. Nege mana meen sumaya la , nson be d'a la.

Nigazi min be fiɲe na o de y'o sababu ye. O la , nege kalayali n'a bilali sumaya la , o b'a to nson be d'a kan. An k'o ma jenini.

Jenini ye suguya fila ye : jenini menema ni jenini menentan.

Ni nege walima finfin jenina fo k'a bilen , n'a ladonna minen kɔɔɔ , nigazi be min kɔɔɔ , dɔ be fara a jenini teliya kan , a be yeelenba bɔ , dɔ be fara a funteni kan. An k'o jenini ma jenini menema.

Ni nege bilala sumayayɔɔ walima fiɲe na , ka meen , nson be d'a kan dɔɔnin-dɔɔnin. A be f'o ma jenini menentan.

Jenini menentan ye jenini ye funteni ni yeelen te bɔ min na. Ale de be ke sababu ye ka nson da nege la . O nson in de be laban ka nege dun dɔɔnin-dɔɔnin, k'a ban.

Walasa ka negemafen tanga nson ma , tulu walima pentiri be k'a la. Nson te da negemafen dɔw la i n'a fɔ sanu.

Fen jenitaw ka ca : jiri , finfin , petɔɔɔli , esansi , butani ni asetileni.

Dɔgɔ ni finfin ye fen jenitaw ye nka baara keli n'u ye , o be na ni kungow ni tufinw silatununni ye. U be se ka nonabila ni petɔɔɔli ni gazi dɔw ye.

Dɔnniyamasalabolo : kolonin*.

Kolonin ye fen kologelen ye min be se ka dilan ni nege, kolo , jiri walima fen were ye. A jeci ye ka fini datugu walima k'a ceɛ.

Kolonin suguya ka ca , kolonin gansan , peresiɔnnama ani agarafulama.

Kolonin sigili y'a kalali ye fini yɔɔ do la .N'i b'a fe ka kolonin sigi fini na, i ka kan :

- Ka gaari da jɔɔn na , k'a don miseli wo la ka sɔɔ kurukun ma k'a la.

- Ka gaari don fini na , kolonin sigiyɔɔ la.

- Ka miseli bo wo do fe, ka taa a don wo were fe. Segin be k'o kan siɛ caman.

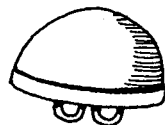
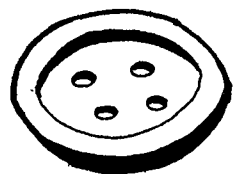
Kolonin man kan ka kala ka nɔɔ fini na, walasa gaari ka se ka munumunuko caman ke kolonin ni fini furance la.

- Ka kalako damado ke fini ko kan , kasɔɔ k'a siri.

Kolonin maboli fini na, o b'a don diya , wa a te tige jona.

Fini , kolonin ani gaari jɛw ka kan ka tali ke jɔɔn na.

* Kolonin: bitɔn (bouton)

Dɔnniyamasalabolo : Fen kura dilannenw hadamadenya furanceyirwali waati laban na.

Sankeme XV^{nan} ni XVI^{nan} na, hadamaden ye fen kura caman dilan , minnu nafa be hali sisan waati mɔɔw kan. O fen kura dilannen dow ye : sebendilanyɔɔ , busoli , baton walan kura , marifamugu.

Sebendilanyɔɔ kera sababu ye ka gafe caya, o de nana ni dɔnniya jensenni ye diɛ kɔɔ.

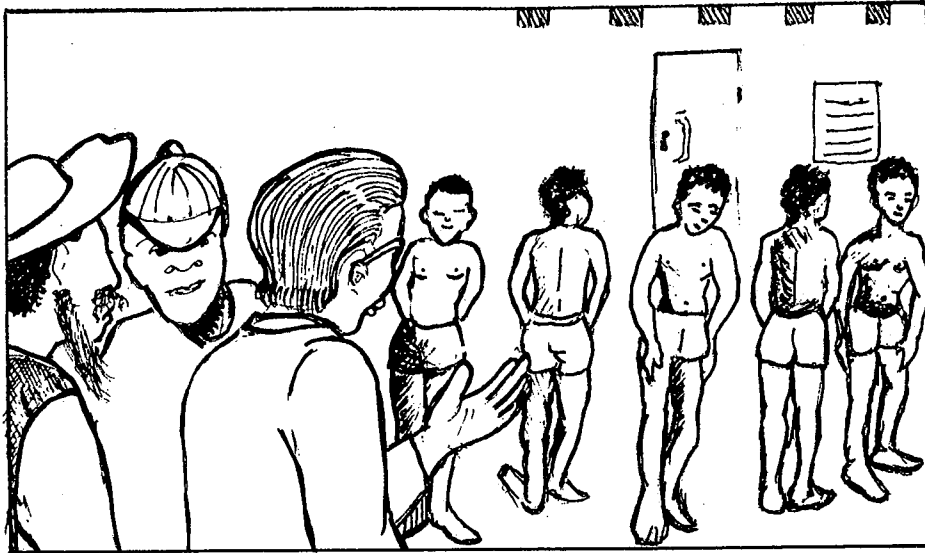
Sebenfura dilanna folo Sinuwajamana kan san 105 , a sera Esipani sankeme X^{nan} na. San 1434 Alimani jamana dɔnnikela min tɔɔ ye Gutenberigi , o ye sebennikemansi jinw dilan. San 1447 a ka gafe folo bɔra.

Busoli dilanna Sinuwaw fe san 1000 ka kɔn Yesu Kirisa bangeli jɛ. A dira Arabuw ma ka na laban nansaraw bolo. Busoli ye minen ye min be mɔɔ deme kosebe taama senfe. Miselinin do b'a la o be kɔɔdugu jira tuma bee ./.

Dɔnniyamasalabolo : Farafinjago

Dugukolokuraw lakodɔnnen kɔ koba min kera o ye farafinjago ye. A daminena siyekili XVI^{nan} fo ka se siyekili XIX^{nan} ma. Farafinjago yere kun tun ye mun ye ?

Lamerikenbangun lakodɔnnen kɔ Kirisitɔfu Kolɔnbu fe san 1492, farajew ye damansen , kɔrisene , sirasene ani timikalasene yiriwa Berezili kɔgɔjidaw la , ani Antiyi gunw ni Luwisiyani kɔnɔ. Endiyen baarakeden minnu tun be yen , olu tun man ca , wa barika bere tun t'u la. O de koson farajew nana ni farafinw ye minnu kolo ka gelen baara la.

Kabini siyekili XVI^{nan} na , farafinjago sigira senkan.

Farafinjago tun be ke cogo di ?

Farajelajagokɔnbaw tun be na u ka fen nafantanw falen farafinjɔnw na. O jɔn minenenw tun be lase kɔgɔjidaw la jagokɔsow kɔnɔ ka sɔrɔ k'u don kɔgɔjikankurun kɔnɔ min togo tun ye Negiriye ka taa Lamerikenjamana kan . Yen , jɔnw tun be feere damansennaw walima lameriken jiriforotigiw ma. Olu ka senefenw fana tun be taa farajejamanaw kan. O jagokɔsira in min tun donna bangun saba ni jɔgɔn ce Lameriki , Erɔpu ani Afiriki fe, a tun be fo o ma « kɔnmerisi tiriYangileri » n'o kɔrɔ ye keresaba ni jɔgɔn ce jago.

Farafinjago kɔ kera mun ye ?

Farafinjago in nana ni fen caman ye Afiriki, Lameriki ani Erɔpu kɔnɔ.

Afiriki kɔnɔ , hadamaden miliyon ba caman ni kenekene bɔra , jɔnmine nana ni kanabaliya ye, caman bɔra hadamaden ka sɔrɔ la.

Lameriki kɔnɔ , farafin miliyon caman dara jɔgɔn kan ka na. Farafinw ka seko n'u ka dɔnko sinsinna yen nka u minekojuguya nana ni murutili , boliw ani yeremahɔronya jinini ye.

Erɔpu kɔnɔ , farafinjago nana ni yiriwali ye nafolosɔrɔ-sira ni dilanni siraw kan.

Maana : Waramuso ka saya.

Kotadenw : Waramuso, Nci, Ngolo, Kariba, Sanba, Waradenw (Sanba ye hadamaden ye, falato don. Waramuso y'a n'a denw lamɔ ɲogɔn fe).

Dakun folo : Waramuso ni donsow ka kele.

Nci : A ! bi ta ye kungoyaala dan ye.

Ngolo : E ko ten wa ? An dun ma segen folo de !

Nci : Bi y'an bila taama na ! Ne b'a fe an ka bi ta bila yan, don bee te kelen ye.

Kariba : A y'a bolo bira a da la k'a fo : Suu !!!

Ce, nin ye mun sponsorilen ye ? (k'i bolo sin waramuso ma)

Nci : Togofobali ke. A y'an ye kaban. N'an be min ke, an k'o ke joona.

Ngolo : An kana ɲogɔn bila de n'o te a b'an kelen - kelen mine.

Kariba : A yere kundalen don an kan sa. Ne folo b'a bon. A tow k'aw ka kisew laben.

Ngolo : Ee ! A y'a min'a sen na. An ka jiri mine.

Kariba : Ee ! wa a b'a la k'a yere jini.

Nci : Aw kana farati waramuso joginnen na de ! Ale ka farin ni ceman ye.

Kariba : Hun ! Negeda min b'a la o t'a to bawo kise in minnen don.

Ngolo : An tun be se ka sogow soro nin kan kan wa ?

U kelen ka nin kasa ta, u te bo.

Dakun filanan : Waramuso nalen so.

Waradenw ni Sanba : Mun y'i soro ? E dun bololankolon nana?

Waramuso : Kungo ma diya, wa n joginna.

Waradenw : Jonni fe ?

Waramuso : N sogogento, ɲoni kunbaba do ye n sogo n sen na.

Waradenw : O dun geleyara de ! An ka taa an ka tulonge la. (olu taara).

Waramuso : Sanba, na yan ! N den, n be tipe fo e ye.

Sanba : Ne ba ni ne jigi, n b'i lamen.

Waramuso : N ni donsoden saba karila ɲogɔn na falada la.

Juguman tun te n kono ka sin u ma, nka u yerepinito ye n jogin.

Sanba : Ne ba, sanni joginda in ka kumu, na n k'a jeni, o b'a бага faga.

Waramuso : Sanba, jenini te fen je nin na. Min ye n bon, a k'a ka nege minnen don бага fariman na. Nin te ne to.

Sanba : Ee, ne ba ! Ne te mogɔ were don e ko. I ye ne lamɔ i n'a fo i yere denw. (o folen Sanba kasira).

Waramuso : Sanba, n t'a fe juguya ka don i n'i dogoninw ce. I kan'a to u ka n jogin sababu don.

Sanba : Dogoya ye mone don n na. N t'a don ne n'i joginbagaw be ɲogɔn ye don min, walasa n k'i ta sara.

Waramuso : I ka o ɲaniya wasara. N'y'a don k'i be n fe, n ka saya kan'i tooro bawo bee n'i ka waati don, do kera, soonin, a fana bena kunbaya. N be taa n lafiya donin.

Dakun sabanan : Waramuso taato a sayoro la.

Waradenw : E man kene, e dun be taa min ? An ma jigin i la tile fila in na dumuniko la: yoroninkelensigi man ji bana ma.

Waramuso : N b'a fe ka taa n sennayaala donin.

Sanba : E je t'i sen in na de n ba ? Do farala a funun kan. I kan i yoro janya an na.

Waramuso : N te taa yoro jan. A y'aw hakili to ɲogɔn na. Aw ka ɲogɔn mine i ko muso kelen den. N be na sisan.

Sanba : (Sanba y'a su kasi kan bawo a y'a don k'u ba taato don a sayoro segere).

Juru Sementiyaliseben

O ye seben ye min be juru talen sementiya.

Misali

Neb'a sementiya
 k'a fo - ko
 YeJuru don ne na.

Juru in sarali sarati yeye

Don , san
 Jurutala bolono.

Nansaraw ka farafinjago

Karilosi, Karilosi i ni sogoma. Bila kasuma t'a la, n mago be jonke kogolen na

O dun cunna de, nka n ya men, i sigi falo.

Nka ce, i b'a don min kera ne la wa?

Ayi, nba don ko ni i k'i cogo koro la

J ka jonkeba dun?

Payi, n nakun de y'o ye. Sanba min nana suru, o dibi la a bolilo

Kafe min falo i k'i hakili sigi. An be feere soro a la bi bee

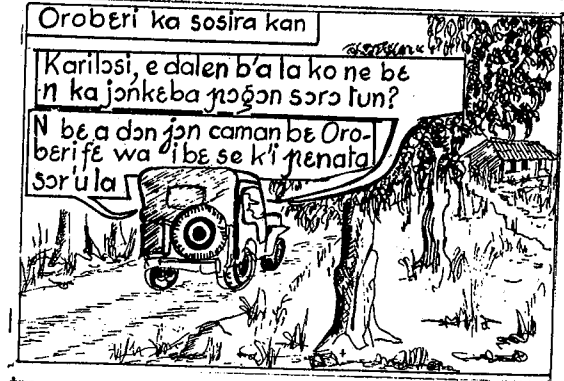
K'i ko ten, i jija a ka ke korolen magon ye k'a kogo k'a jiruw dafa

A b'i ko mago be dala

Co! i benni senina, an tun bena taa Oroberi fe yen

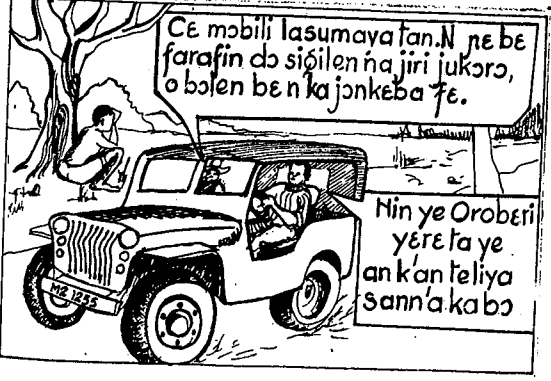
E Jemusi! A tun kera fama ye de!

Oroberi ka sosira kan

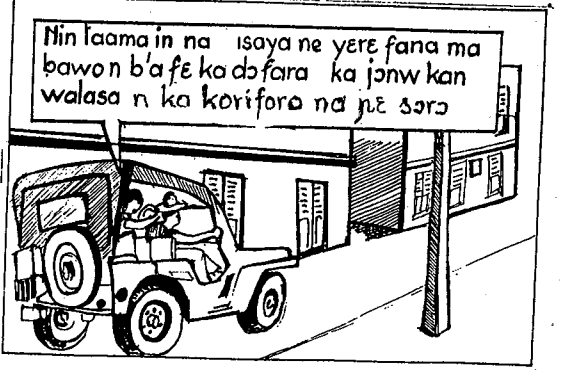
Karilosi, e dalen b'a la ko ne be n ka jonkeba magon soro tun?

N be a don jon caman be Oroberi fe wa, i be se k'i menata sor'u la

Ce mobilu lasumaya tan. N ne be farafin da sigilen na jiri jukoro, o bolon be n ka jonkeba fe.

Nin ye Oroberi yere fa ye an kan teliya sann'a ka bo

Nin taama in na isaya ne yere fana ma bawo n b'a fe ko da fara ka jonw kan walasa n ka koriforo na ne soro

Oroberi ka sada la (U be kilakisan ke, jomuso be boli ka na da yele.)

I maliqi be yan wa?

A be yen be taa a wele

Maliqi! mago fila b'iko

U be coqo di?

Mago fila don, kelen ye nunkarasi ma ye, banfula b'o kun na, to kelen in, bere da b'o bolo.

Koliqi, aw bisimila

Oroberi ka salon kono (Jomuso be minfen d'u ma)

Nin ye nterike Jemusi ye I ka kan ka nakun don.

A y'aw min folo an ka soro k'aw nakun nenabo

E! Karibsi i b'a kalama ka-sara min ye Jemusi soro wa?

O ye kasara jumen ye?

Nka ka kafeforo in! jenina k'a to to taar kelen magon ye (o folen, Jemusi serinna ka bin)

Jemusi nematigelen, u ye kono d'a ma)

Nin min, o be fisaya i ma. Tila i ka taa ji do bon i kan

(ka Jemusi to koli la)

Ce! jonko be di?

Damada ban bolo nka u songon ka ca de, bawo a be i'ko u bafe k'a ko dabila

(Jemusi bora nenan na)

Nka ce, a b'iko, i ka isa sisan, anfan na kun nenabo joona.

be Ala Tanu. An ka teliya Sanni Joni ta magon ka na soro

Jonmarayoro sira kan (Ne ko yoro jumen jonw be'ebolo?)

Farafinna tilebinyanfanfetaw Olu be baara ke kosebe

Jonmarayoro da la

Jonko lasibaqa, negejoko bo i ka fen ninu na kana n'uye yan

Patron, u file.

N teriw, a'ye gere k'u laje.

Jemusi b'a ka bere sin da la k'o lamunumunu ka fan be file.

Nin ka ni, a yoro be dafalen don; da di.

Nin ye ne ka foro ni ye de. Ina kafe bore tan di

k'ut'ola, u jomgon kafeforoligi do kunbora sa kan, seben da b'a bolo.

Soligi do kun b'an kan

A'ye nin kalan

A jefo sa ke!

Ko jonya banna pewu. Ko mago o mago mana min'e, ko sariya b'i no min'e. Ko ka jonw bee labila. (O folen, Jemusi be bin, Oroberi b'i kun min'e ka kule Karibsi jolen be ye-reyere)

(Jonw nisandiyalen be panpan na)

BI ANKERA HORON YE!!!

Poyi : Danbe

Danbe ! danbe ! danbe !
Hadamaden danbe ye fenba ye.
Koba don.
Wari t'a soro, sanu t'a soro.
Ee ! danbe ! danbe ! danbe !
N'a tilala i la sine kelen,
N'i m'i jija, i t'a soro tugun.
I b'a gen, k'a gen, i t'a ye.
Mun ye e bila sonyali la ?
Mun y'i bila nkalontige la ?
Mun y'i bila nanamunanamu na ?
E ta ye nimisa ye, nimisaba.
E danbe be min ?
Anw danbe be min ?
Faso danbe be min ?
Kalan te mogo danbe tila i la
Waripini te mogo danbe tila i la.
Yeredonbaliya de be mogo danbe tunu i la.
E min danbe tununa i la , i ta ye nimisa ye , nimisaba.
Hadamadenya ye miiri de ye.
N'o y'i je doron, i kera bagan ye.
Dijelatige ye sine kelen doron de ye.
I jija, i temeto, i ka puman caman ke.
E min danbe tununa i la,
Sabali i ka segin i ko.
Kewale ni danaya de be danbe soro.
N'i pinena i jujon ko, i labanko b'i joro.

Salifu SOGOBA

Lakolikaramogo Kalanden

Mali Uniwerisite la Bamako.

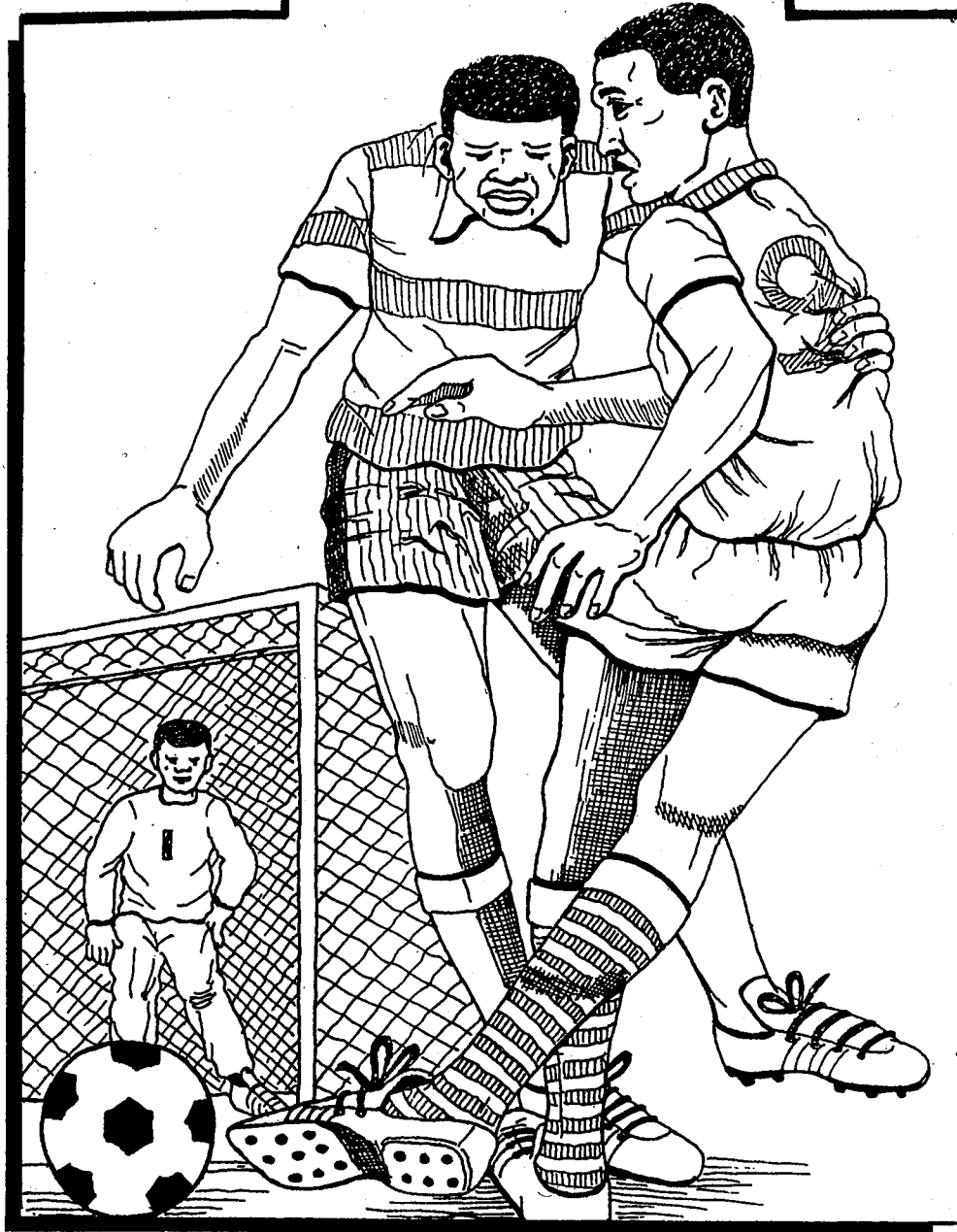
Poyi : Karamogow.

An ka karamogow fo.
Kene bee n'a tigi don.
Don bee n'a dugujekan don.
- Kulukoro karamogow,
- Kayi karamogow,
- Bamako karamogow,
- Sikaso karamogow,
- Segu karamogow,
- Moti karamogow,
- Gawo karamogow,
- Tumutu karamogow,
- Kidali karamogow,
Aw ni ce !
Karamogo minnu ka kalan ma ke yerelafili ye.
Karamogo minnu ye fasiya.bato,
Ka faso danbe sinsin.
Karamogo minnu ye kalaw ta,
Ka gafew dilan kalanbaliya ni faso
Kanw kalan kama.
Aw ni ce !
Aw kera faso sementiyajiri ye
Jiri min te kari,
Ka ke faso sankorotantuloma ye
Dun te min sogo,
Ji te min toli,
Jiri min te yogyogyo.
Fasoden bee ka Foli b'aw ye.

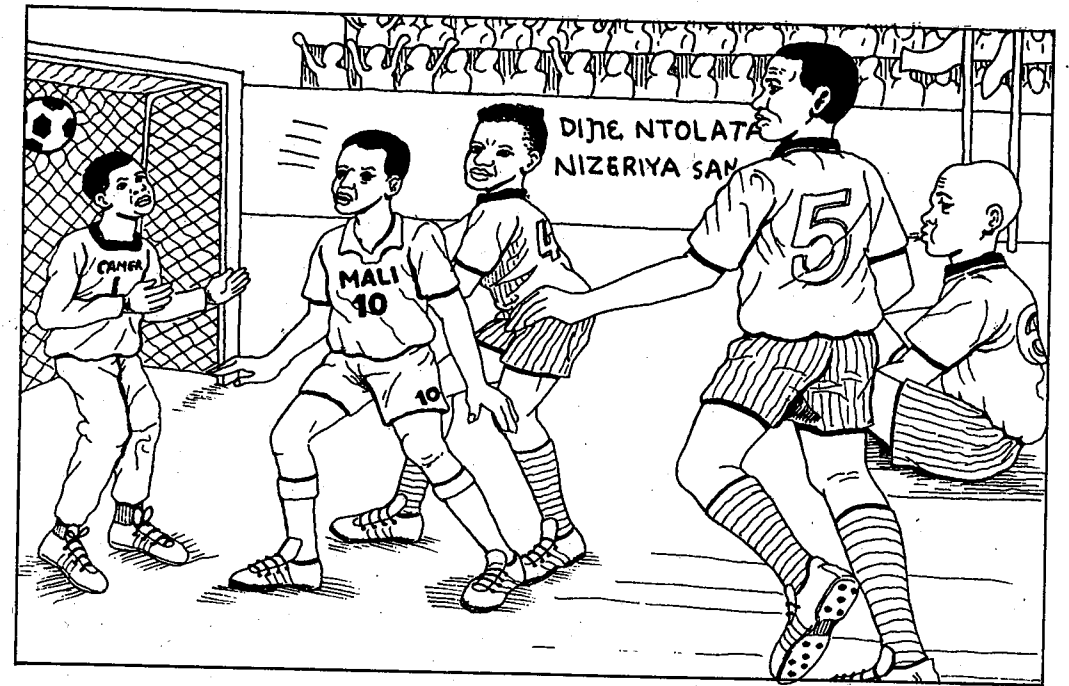
Koniba Sanogoh ka bo jikoronni kalanyoro.

Bamako.

Farikolonenaje Tulonw

Kalanje : Dije ntolatanba Nizeriya san 1999.

A be san caman bo , Mali ntolako tun kera laada latilen ye. Nka ninan , farafinna ntolacila mankanw ka jogonkunben la Gana , an ka jamana ye joyoro min soro , o y'a to an ka denmisenw y'u yere soro dije ntolaciba la Nizeriya min kera awirilikalo temenen in san 1999 na . Kupu in tun be ntolatanna mankanw ni jogon ce minnu si ma san mukan dafa. Bangu naani togolajamana tun be yen : Eropu , Ameriki , Azi ani Farafinna . Jamana duuru de ye farafinna joyoro fa : Nizeriya Gana , Zanzi , Kameruni ani Mali. Nin jogonben in na , an ka jamana ye farafinna kunnawolo.

Ntola daminewaatiw la , jateminenaw tun ma sigi ni an ka samatasege mankanw ka joyoro soro ye. Jaa , dogoya te kele sa ! Fen bee ye dusukolo ye ! Tako folo kera Mali ni Poritigali ye . Yanni a ka damine , bee hamina , bawo , mogow hakili la , Poritigali min y'a tako fila ke o te Mali kokejogon ye. Samatasegew y'olu dasi fila ni kelen. Farajew ye joro damine. A da selen Urugayi ma , an y'olu fana sebekoro gosi fila ni kelen. Samatasegew tora ka danaya soro donin - donin . Kameruni n'o ye farafin jamana do ye , an n'o ye jogon soro. O ntola damine geleyara samatasegew ma

Denmisenw labanna k'olu fana dasi duuru ni naani. O ntola bannen, diɓe bɛɛ sɔnna Mali ye . Bɛɛ dara an na. Mali ni Nizeriya ye jɔgɔn sɔrɔ. n'o ye kupu laben jamana yere ye. Samatasegew y'a jira k'u ta y'u ka ko ye halibi. U ye Nizeriya cun saba ni kelen , u yere ka jamana kɔnɔ , fasodenw jena .

Ntolaci tɔ tora jamana naani ye . Mali dɔrɔn de tun ye farafin jamana y'o la . An ni Esipani benna . Olu ye se sɔrɔ an kan saba ni kelen. Jɔyɔrɔ sabanan jinini na , an ye Urugɛyi bugɔ kelen ni fu .

Samatasegew ye jamana kunnawolo, ka farafinna bɛɛ kunnawolo,.

Diɓe ntolatanna ɲana bɔra Mali kɔnɔ. O kera Seyidu Keyita ye. Mahamadu Disa fana ye warijesanbara sɔrɔ ka d'a kan a kera bidonnan ɲana filanan ye . Mali ye jɔyɔrɔ sabanan sɔrɔ diɓe bɛɛ ka nin jɔgɔndan in na.

Samatasegew seginni kera nisɔndiyaba ye Mali kɔnɔ . Jamanaden bɛɛ kera kelen ye. Bɛɛ tun ɲaniya ye kelen ye ka samatasegew walejumandɔn , k'u fo u ka baara juman na . Motikaw fɔlɔ y'u kunben. Nisɔndiya fe , jama ye yɔrɔ bɛɛ mine. U y'u bisimila , k'u walejumandɔn.

U bɔlen Moti , pankurun jiginna Bamako. Jama taar'u kunben pankurunjiginkene na. Ce , muso , denmisen , mɔgɔkɔrɔba , nin bɛɛ tun be yen . K'a ta pankurunjiginkene na fo k'a bila ntolacikene Modibo Keyita la , sira fan fila bɛɛ tun ye jama ye . Fɔlifɛn suguya bɛɛ dɔ tun be yen. An ka samatasegew sensenna ni tɔlɔn , tegere ni dunun ani balakan ye fo ntolacikeneba kɔnɔ . Nin don in , sigiyɔrɔ dɛsɛra mɔgɔw la kene in kan fo dɔw yelenna fɔnze kulu sanfe.

Samatasegew donnen ntolacikene kɔnɔ , jama wulila k'u fo ni nisɔndiya ye. U ye kene lamini.

Lakalitapininaw tun be boli la u ko jata ni kanta la . Jama jɛmajolen, farikolonɛnaje minisiri ye kuma ta. A ye dantigeli ke jama ye, ka sɔrɔ ka medayi sɔrɔlen in jira. O ko , minisiripɛmɔgɔ ye kuma ta jamanakuntigi ni jamanadenw tɔgɔ la. A ye samatasegew fo kosebe , ka jamana ka danaya kuraya ka t'u fan fe . Tile damadɔ ko , jamanakuntigi y'u wele , k'u bisimila a ka pale kɔnɔ . A y'u fo k'u jansa. Jamanaden bɛɛ y'i seko ni ɲaniya jira nin ko in na. Dɔrɔme kelen tun man dɔgɔ wa ba kelen tun man ca.

Malidenw be meen n'u ma jine ni ntolatan in ko. Samatasegew kera sababu ye ka an ka jamana tɔgɔ bɔ diɓe fan tan ni naani bɛɛ la. U ye sigasiga bɔ jamanadenw dusukun na balɔntan siratige la .

Degeliw :

A'ye pinikaliw jaabi :

- 1) Jamana joli ye farafinna jɔyɔrɔ fa ntolatanba in na ?
- 2°) A ye Mali ka jamana bugɔlenw fɔ . A ka bi donta cayara ani jamana jumen ka jɔgɔnkunben senfe ?
- 3°) Mali ye jɔyɔrɔ jumen sɔrɔ ntolatanba in na ?
- 4°) Jɔn ye medayi sɔrɔlen dantige ?
- 5°) Ntolatanan jumen ye warijesanbara sɔrɔ ?

B°) Sariyasun .

1°) A'ye nin kumaseɛn in dajɛw sigi u ka sow kɔnɔ katimu kɔnɔ:
« Diɓe ntolaciba ɲana bɔra Mali kɔnɔ »

2°) A' ye hakelan naani jini masalabolo kɔnɔ k'u seben .

3°) A'ye dajɛ naani jini masalabolo kɔnɔ nɔrɔnna be minnu na.

C°) Sebenni

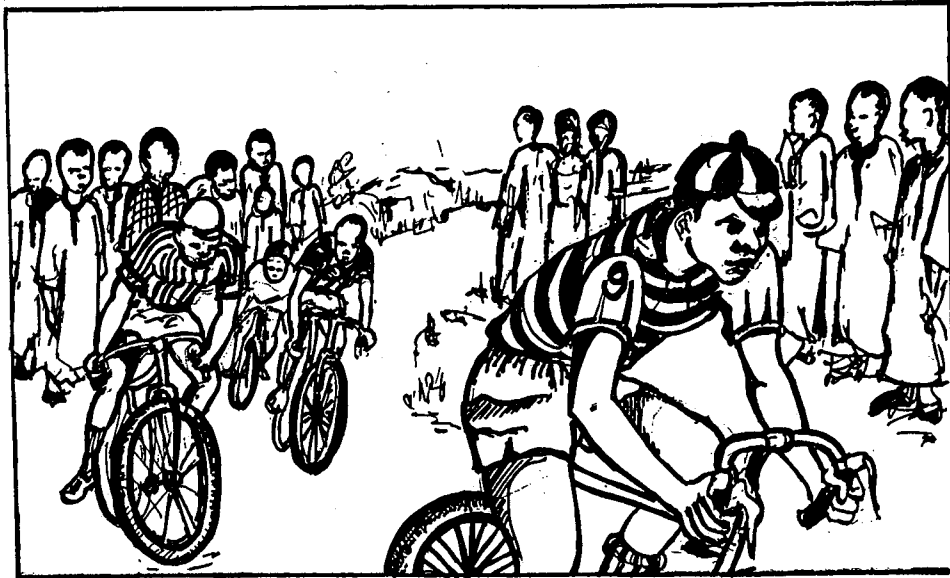
A'ye samatasegew kumbenni jɛfɔ kumaseɛn damadɔ kɔnɔ.

II. Daje puman bila tomiw no na masalabolo kono.

Ngonw	San o san ,ni Bugunikaw be badenya ntolaci do laben.	Kucala
wula fe	Ninan Kucala « dolo teliman » ye Buguni « Banimonoce » bisimila Miyankala faaba kono. Sibiri , Bugunikaw dafalen donna Kucala. U lafasabagaw n'u ka folifenw tun don .	Sanfe
donda	Kabini la, Ala ni foliw fe , Kucalakaw y'a don ko dunanw kunbora.	jukoro
bisimila	Kucala ntolacijemogow y'u Bonya caman ker'u ye. Sagaw fagara, wa minfen suguya caman tun be yen.	neni
dunun	Dugu fan bee tun ye ni bala ye . Karidon, kabini selifana waati , jama ye girin damine , k'i kunda ntolacikene kan .	sene
Sunogora	Waati surunyalen , ntolacijekulu fila ninnu bora kene kan u ni filefiyela. Kumandan ni jemogoba minnu tun be kene kan , olu ka n'u fo .	jiginna
Bugobogaw	Kumandan ye yamaruya di . N'tolaci daminenaye kule damine : Kucala, Kucala , Buguni , Buguni !	Lafasa- bagaw
Kumandaw	Ntolatannaw y'a tan , k'a tan , u ye pi ke ka pa ke ,si ma se si la.	Kuman- dan
ntolaci	Sufeye ntolatannaw bisimila. A y'u fo, k'u walepumandon Denmisenw sira k'uDugu jelen, Bugunikaw ye sira jini. U benn'a kan ko sanwere be ke Buguni	keleku nogon- gen

III. Nininkali n'a jaabi puman bolo don nogon bolo.

- Kucalakaw ni Bugunikaw be mun laben san o san ?	- A banna fu ni fu la
- Jonw dafalen donna Kucala ?	- Su fe
- Balon banna joli ni joli la ?	- Balon daminenen.
- Ntolatanna bee bisimilala kumandan fe waati jumen ?	Kabini selifana waati
- San were badenya ntolaci be ke min ?	- Badenya ntolaci do
- Lafasabagaw ye kule damine waati jumen ?	- Sibiri
- Saga joli fagara ?	- A be ke Buguni
- Denmisenw sira mun na ?	- Saga caman fagara
- Jama ye girin damine waati jumen ?	- Bugunikaw
- Buguni ntolatannaw donna Kucala don jumen ?	- U sira k'u keleku

San o san , an ka jamana ka yeremahoronyatali sanyelemaseli la, penaje caman be sigi senkan : negesoboli, kurunboli , faliboli, sogobo ani tulonke werew.

San 1998 sanyelemaseli la, Nafadugukaw ye negesoboliba do boloda. Nafadugu ye dugu belebeleba ye Segu mara kono. A lamininen don ni duguba duuru werew ye. Nin dugu ninnu bee kono negesoboli ye sangawuliba ye . O koton a kera jogondan penajeba ye Nafadugu n'a kerefe duguw fe.

Kabini Utikalo, labenw daminena, dugu ninnu kelenkelen bee ye negesobolila duuru togo di.

Selidon benna kari ma. Nin don in, a kera i ko Nafadugu ka peren fila ye . Jama be fan bee fe. Penaje suguya caman sigira senkan , barafolaw b'u son , donkelaw be jini k'u yere faga. U wasiji be tonni cogo min , a be tonni ten. Yoro do la daganinw dulon -dulonnen don, bere be denmisennin dow bolo minnu new sirilen don ni fini ye . U be na kelen - kelen ka daga kelen ci, ni fen min bora o kono o ye o tigi garijege ye. Bonbon be bo dow kono, ji be suuru ka bo dow kono, u cilen ntori be bin ka bo dow kono, ladiyalifen werew be se ka soro tulonke in senfe.

Yoro were la nansarafolikelaw b'u son. Olu kerefe , jiribolo kogolen do turulen don, a munnen don ni fen kogolanma do ye , ka ladiyalifenw dulon f'a san legelege la.

Denmisen werew bee b'u garijege laje kelen-kelen. Ni min sera ka yelen jiri in na , o bolo mana ben fen min ma , o be ke o ta ye . Aa ! Nin yoro tun ye yeleko dan ye. O bee la, hadamadenw tun ma jine negesoboli in ko, ale tun be ke penaje tow kofe, wula fe.

Waati surunyalen , dugu mogobaw ye nani damine. Negesobolilaw jolen be kerefe . Ninnu yeli tun ye dabalibanko ye. U masirilen don ni negesoboli duloki ni kulusi kuraw ye , ka pegen cepumanw k'u kan . Bolikela kelen kelen bee n'a ka nimoro don. Nin bee la , kamalen do tun b'u cela, n'a togo ye Karimu, o tun falen don , wa mogo tun m'a dan san duuru laban in kono. Npogotigiw be tegere fo a kun cogo min , u be fasa d'a la ten. Waati selen negesobolilaw y'u jo jogon koro . U tun ka kan ka munumununi damado ke dugu kono, n'olu be ben kilometere tan ni duuru ma . File fiye, a ni kamalen ninnu k'a su a kan o si ma koroya si ye . Waati damado kono u ye munumununi folo ke, Karimu be bee jefe, tegere be ka wusu a kun , nka o ma taa yoro jan, bawo munumununi sabanan selen kamalen wolonwulannan temen a la . Jama jigi misenyara, npogotigiw timinangoyara donkilida la. Munumununi laban na, caman taara ka Karimu to . Mogow dabali banna nin sera ka ke cogo min.

Fugadugu n'o be Nafadugu tilebin fe, o kamalengkuntigi de ye bee dan .Yen dugumogow ye tegere ni donkiliw wusu a kun, musomisenw be gita fo cogo min u b'a fo ten, u bee sewalenba. A kera i k'i ye ji bon Nafadugukaw kan.

Negesobolila duuru folo minnu sera, olu ye wari ni ladiyalifen caman soro. Negesoboli in kera gintanba ye Fugadugukaw fe, wa Nafadugukaw be meen ka soro u ma jine a ko.

Degeliw

I. 1) A'ye pininkali ninnu jaabi :

- Penaje jumenw be ke jamana ka yeremahoronyatali sanyelemaseli la ?

- Mun y'a to negesoboli kera Nafadugu n'a laminiduguw ka penajeba ye ?

- Labenw daminena waati jumen ?

- Jon kera negesobolilaw ka folo ye ? A be bo dugu jumen na ?

- Karimu dannen, npogotigiw kera cogo di ?

- Negesoboli in kera mun ye Fugadugukaw fe ?

2°) - A'ye dajedorogolen duuru jini masalabolo kono k'u seben.

- A'ye nin dakun in kumasenw bila waati nata la « yoro were la nansarafolikelaw b'u son.....»

Aa! Nin yoro tun ye yeleko dan ye.

- A'ye dape ninnu suguya fo , ka kumasen dilan n'u kelen kelen ye : belebebeba, duuru, kerefe, fo (ka gita fo), bawo.

3°) A'ye masalabolo korofa sebenta seben , k'a jiidi

II. A'ye nin masalabolo kalan ka dape puman bila tomiw no na.

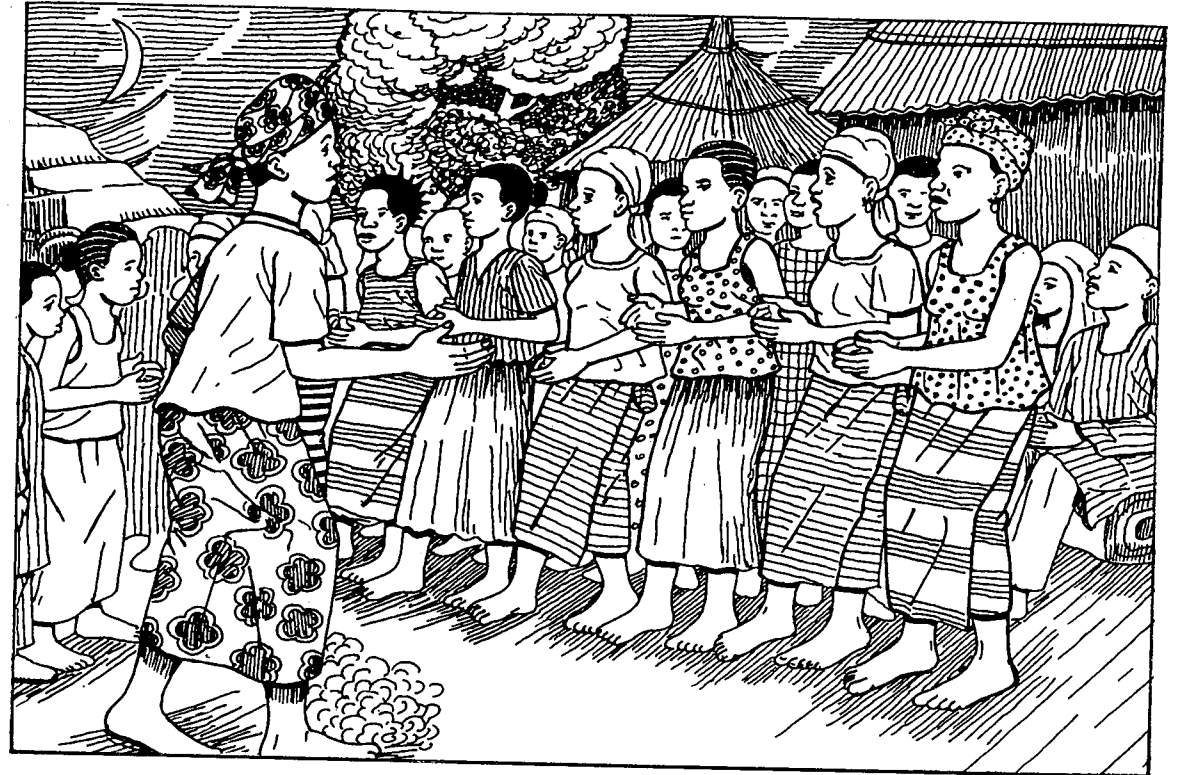
	Musa ni Sanba ka baarita. Salon baaritaba do kera Guuni dugu kono.	
Kun	Baaritalaw tun ye kamalen tan ye U be bo Guuni n'a dafeduguw la	tun
falen	Baarita in kera tile saba kono. Tile fila folo nin kamalentan	folen
be	ye jogon soro feereba kan . U y'u fanga jira jogon na . Kamalen ninnu kelen kelen tun kelen be ka	bee
munumunu	npogiw don . U farikolo tun be ala ni situlu munniko jugu fe.	menemene
je	Sebenw sirilen don u la, bagaw b'u bolow la . Nin masiriw tun be	ce
togow	siyentala ninnu ke sirayanfenw ye. Jama jolen be,be ka jogo	mogow
borra	pininka jon bena ke pinan wane ye . Tile sabanan na siyentala nana to tunMusa ni Sanba ye.Musa ni	tora
koori	Sanba ye jogon soro lansara waati . Dununfolaw kera i ko fa ka wuli u la dununfoko jugu fe. Siyentala fila be	koori
feere	jogon nakono, jama jolen don k'u laje , bee be ka tegere fo i ka cebalen kun . Waati min ni baaritalaw	
soro	be k'a saran k'a jija, Musa yedo ke Sanba la k'a ta k'a peren dugu ma fo gongon wulila. Jama ye tegere wusu Musa kun. A kelen k'a ka ladiyalifenw , a n'a lafasabaaw	feene
	ye penajeba do ke	soso

III. A'ye nininkaliw ni u jaabi pumanw tege di pogon ma :

1. Bamako ntolatanyoroba togo ye di .	- So bi duuru ka kan ka jo komini kelen kelen kono
2. Farafinna ntolatanba be ke jamana jumen na san 2002 la ?	- Amadu Jakite ye Mali ntolatanjekuluba nemogo ye .
3. Dugu jumenw be ka ntolatanba in laben Mali kono ?	- Dugu sugandilenw kono dunanjiginsow , ntolatanyorow, siraba kuraw ka kan ka jo .
4. Jon ye ntolatan in labenjekulu kuntigi ye ?	- Bamako ntolatanyoroba ye « Marisikalo tile 26 » togolantola tanyoroba ye .
5. Mali ntolatanjekuluba nemogo ye jon ye ?	- Ntolatanba be ke Mali kono.
6. Baara kologelen jumenw ka kan ka ke dugu sugandilen kono ?	- Labenw be ka ke Bamako, Kayi, Sikaso, Segu, ani Moti.
7. So joli ka kan ka jo Bamako komini kelen kelen kono lajeliba in hukumu kono ?	- Ntolatanba labenjekulu nemogo ye Ibrahimu Makangile ye.
8. Jamanadenw joyoro ka kan ka ke jumen ye ni penaje in senfe ?	- Labenw wari do be bo goferenema fe , jamanadenw ka bolofarankan hukumu kono , do be jini jamana teriw ani dijeyiriwalijekulubaw fe .
9. Penajeba in be se ka yiriwali se jamana ma sira jumenw fe ?	- Jamanadenw ka kan k'u bolofara pogon kan ni bolomafara di ye ani wale puman werew ye.
10. Nin laben ninnu wari be bo min ?	- penaje.

Kalanje : Tegeretulon.

Kabini lawale la , kalo tun mana je, npogotigiw be pogon soro tegetetulon keyoro, fereba la walima bulonda do la. Surofanadun bannen ko, u be pogon wele kelen-kelen. N'u sera min ka so k'a soro o ma tila a ba ka gadonminenw ladonni na, u be je k'o deme. N'u tilala , o b'i sara a ba la, ka soro ka taa. Sanni tow ka se yen u be bololakaran misenw ni yelekolonbaciw ke .

Tulon te damine fo npogotigiw ka penajekulu ka dafa. Ci be bila ka kofemogow wele. N'u bee dafara , u be fogo dilan . Npogotigiw ka sorofekono be donkili da tow b'a lamine, tegere be fo ka ben donkili ma. Bo donkilida ; sagoni ni filili je. Ni do ye donkili bila, dowere b'a ta , donkili suguya caman be da u fe; koromatigeli donkili , kamalentogofa donkili , donkili koromaw a sugu bee be men u da .Sewa dan ye nin ye! Dow be fili , f'a be k'i pena k'u na turu u da kan . Ee nka dow be se nin na f'u be jago don a la , u b'u pan ka taa yen , k'u munumunu ka boli, ka soro ka n'u fili tow tege kono, u be fili fo sanfe , u jiginto be tegere fo, u bee be je ka kule pogon fe.

Cemisenw be to munumunu na u dafe k'u tulomajo . Folo min mana a togo men , o be sin k'i pan ka saba ci , ka tila ka t'a tege ci a diyanyemogo ka baya kan , k'i yere jini . A seginto ni cemisenkulu nato be ben , u bee b'u jesin npogotigiw ka kene ma : bolokurun, bayajurutige ni lenpenjurusama na ke fosi ye . Npogotigi min be siran o be kasi barisa a ka konon tigera. Ja gelen kelenkelenw b'u kanto : « E kelen ta de tigera wa, i je te Mayimuna la , o ka furu naani bee de tigera ». A terimuso b'a deme ka kononkisew tomo ka tow to hohaho ni kumapefow la . Npogotigiw be kofaradonkili da k'u dayoro segere ./.

Degeliw

I A'ye nininkaliw jaabi :

- 1) Npogotigiw ka tegetulun be damine waati jumen ?
- 2) Donkili sugu jumen ni jumen be da u fe ?
- 3) Tulon be kuncu cogo di ?

II. A'ye nonabila gansan fila ani mankutulan fila jini masalabolo konu k'u seben.

2) A'ye kumase ninnu bila waati temenen na :

- Ci be bila ka kafemogo wele.
- Sewa dan ye nin ye .
- Cemisenw be to munumunu na u dafe .

III. A'ye tulon suguya were jefo sebenfura kan.

A'ye masalabolo in dafa ni dape dilenw ye .

Cekoroba cikew bawo	An fe Mali la , denmisenw ka kalojelatulonw ker'u bolo laadala nenaje ye , cemannin fara..... kan. Denmisenw ka o Ye ladamu fen ye..... a b'u bali bolonkonoyaaala ni kokolonkew la .ka	musomannin tulonw hali
denmisenw	to fere la tulon na , somogow hakili be sigi ka d'a kan denmisenw	mogokorobaw
tulonkeyorodannen don. Hali ni somogow mago sera min ma , ci be se ka bila ka t'o wele, wa	yaalayoro
Salaya fana te ke ka tulon to senna . Cemisenw ni musomanninw be	baara
so	segintuma min , o b'a soro bee fara tulon na .	kungo
baro	jogonbugo te ke ,te ke jango kele , somogow be denmisenw ye k'u to yen , bawo u b'a don tigitigi mankanciw , tegetulunw dogodogonindogow , jogonsamasama ni bololakaranw te laban fosi la yele ni nisondiya ko.	woyo
ladamuni	An k'an janto , wale damado kana fiye bilana i n'a fo sufe dutebamin . Kalojelatulon de ye yeredaamutulon ye .	mara

Tegeretulon pininkaliw

1) Denmisen jumen de be tegeretulon ke ?	- Denmisenw ka kalojelatulon be ke fere la .
2) Cemisenw ka teli ka tulon jumenw ke kaloje la ?	- A be denmisen bali : yaala fuw , kokolonkew la .
3) Kalojelatulonw be denmisenw bali ko jumenw ke?	- Cemisenw ka teli ka barita, dogodogonidogo
4. Denmisenw ka kalojelatulonw be ke min ?	- ni kalo donna dibi la tegeretulon te se ka ke.
5) U be jagon soro fere la cogo di ?	- u be jagon wele-wele kelen - kelen.
6) U taato be mun ke ?	- U taato be
7) Npogotigininw be mun ke ka tulon damine ?	bololakaranw ke . - U be fogo dilan folo sanni ka tulon damine.
8) Jonni de be donkili da ni tow b'a lamine ?	- sorofekono de be donkili da, tow b'a lamine.
9) Nafa jumen be denmisenw ka kalojelatulon na ?	- ladamuni de ye denmisenw
10) Musomanninw ka tegeretulon te se ka ke tuma jumen ?	ka kalojelatulon ye . - Musomanninw de be tegeretulon ke .

Donniyamasalabolo : Dugukolo kuraw lakodoni

Dije kono , siyekili xv^{nan} ni siyekili XVI^{nan} waati , farajew , n'olu ye : Porotigew , Esipanoluw, Faransew , Holandew ani Angilew , olu ka petaa tun sabatilen don kosebe. Olu de folo ye kogojikantaama ke, walasa ka yoro kuraw don.

Farajew ye taama ninu ke k'a da kun caman kan : sorosiraw , dugukolokankalanw , dilannifeerew , diineko.

- Soro siraw kan , walasa ka yelemo don u ka dumunikow la , farajew tun y'u wasa don nafen dow la minnu tun be bo Endijamana kan , i n'a fo : puwawuru, kaneli, zirofili , o n'a jagonnaw.

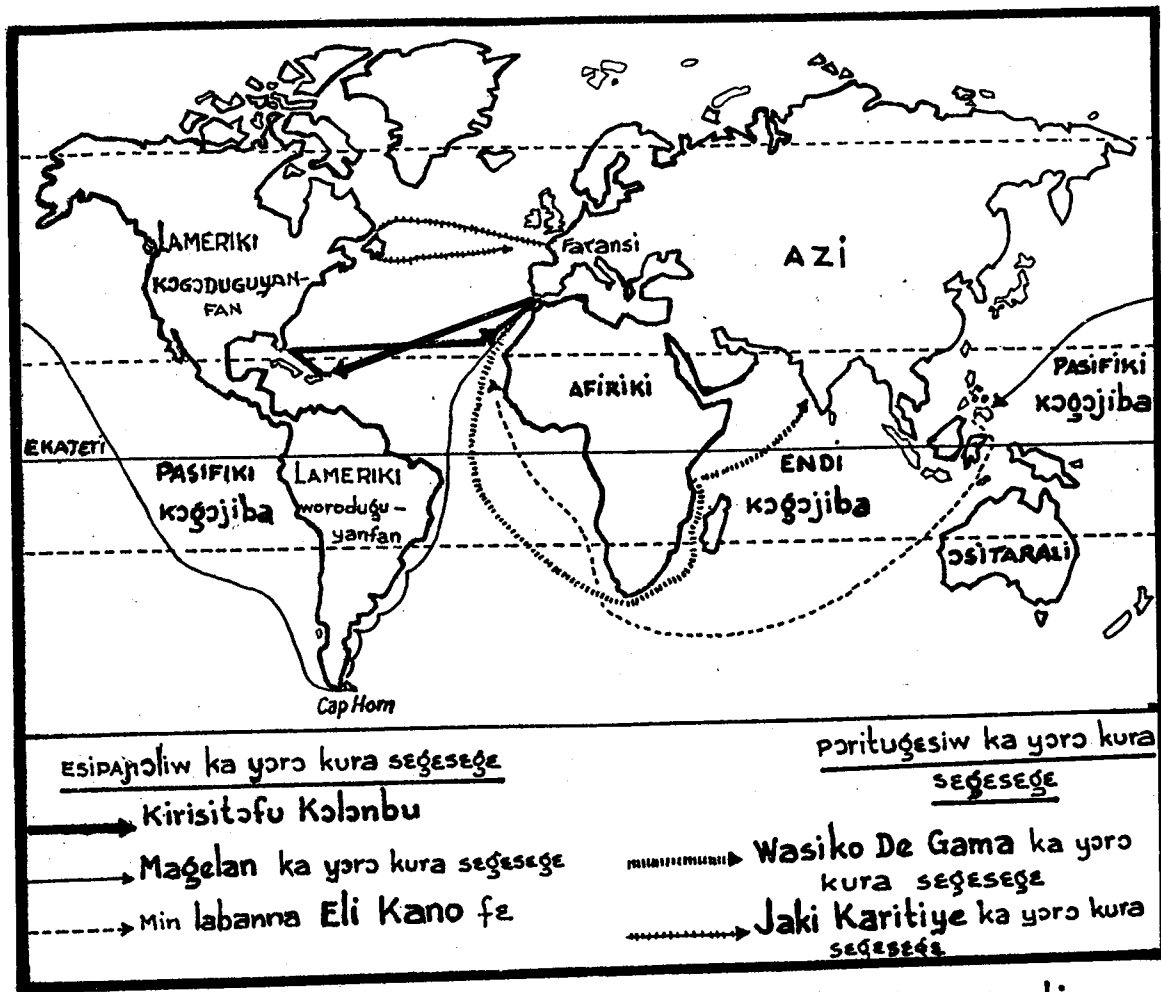
- Dugukolokankalan sira kan , seabdilanyoro yiriwali y'a to nansaraw ye dugukolo koori pedon. Siyekili filanan, dugukolokalankaramogoba min togo tun ye Futolome ye , o tun ye banguw ja dilan min tun b'a jira ko kogojiba do tun be teme farajela ni farafinna ani Azi kerefe. O de kama , n'i tun taara tilebinyanfan fe i tun be se ka bo Endijamana kan.

- Dilannifeerew kadara kono , busoli , batonwalan kura , sekisitan ani karaweli tun ye kogojikantaama nogoya kosebe. Kanani sira kan , marifamugu soroli tun ye nansaraw teme tow la.

- Diineko siratige la , keretiyenw ka hami tun ye ka hadamaden lakodonbaliw tuubi ka da u bolo donni kan keretiyendiine na. Keretiyendiine kuntigi togo tun ye Zan. A sigilen tun be Etiyopi.

- Dugukolo kuraw lakodoni siratige la, walasa ka se ka Endijamana lasoro , porotigesiw ye kogojikansiraw jini. O hukumu kono , Baritelemi Diyasi ni Wasiko De Gama ye farafinna tilebinyanfan kogojidalaw lakodon.

San 1497, Wasiko De Gama temena Kapu de bonni Esiperansi kere fe ka taa Endijamana na. San 1492, Kirisitofu Kolonbu , Endijamana pinini na , a bora Lamerikenbangu kan. Mazelan ye dugukolo lamini ka bo san 1519 la ka taa san 1522 la . Min ye Labaradori ni Terinewu ani Kanada ye , Faransew ni Angilew y'olu lakodon.

Dugukolo kuraw lakodanni siyekili XV^{nan} ani XVI^{nan} waati

Donniyamasalabolo : Mali mansabamara.

Mali mansabamara jupon bora mara fitinin do la min tun be Sigiri ni Kankan ce. A tun be wele Mande walima Mali.

Mara tun don min bora Soso. Soso mansake ,Sumanguru Kante ye Mande ci san 1224, nka Sunjata Keyita , n'o tun ye mansake Nare Famakan denke ye , o ye se soro Sumanguru Kante kan san 1235 Kirina kele senfe. O de y'a to Sunjata kera Mande mansake ye .

Sunjata ye Mande mara k'a ta san 1235 la fo ka t'a se san 1255 ma. A ka mansaya tuma a ye Soso dugu misenninw bee mara.

Mande kabila bee farala jagon kan mara kelen na min tila-tilala ka ke marabolow ni duguw ye.

Jago yiriwara kosebe saharajamanaw ni jagon ce. Sene fana yiriwara o cogo kelen na. Nafolo fanba tun sinsinnen be Bure sanu boli kan. Sunjata ni mansake minnu fora jagon ko olu bee y'u se ke walasa Mali mansabamara ka bonya ka togo soro. Sunjata be sa san 1255 la tuma min , Mali mansabamara tun fensennen be Mande , Bure , Banbuku ani Tekururu ni Soso yoro dow kan.

Mali mansabamara y'a sanga waati soro Kanku Musa tile la , k'a ta san 1312 fo san 1337. Kanku Musa tun ye silameba ye. A taara Mankan san 1324 k'a se san 1325 ma . O de kera sababu ye k'a togo bo arabujamana bee la.

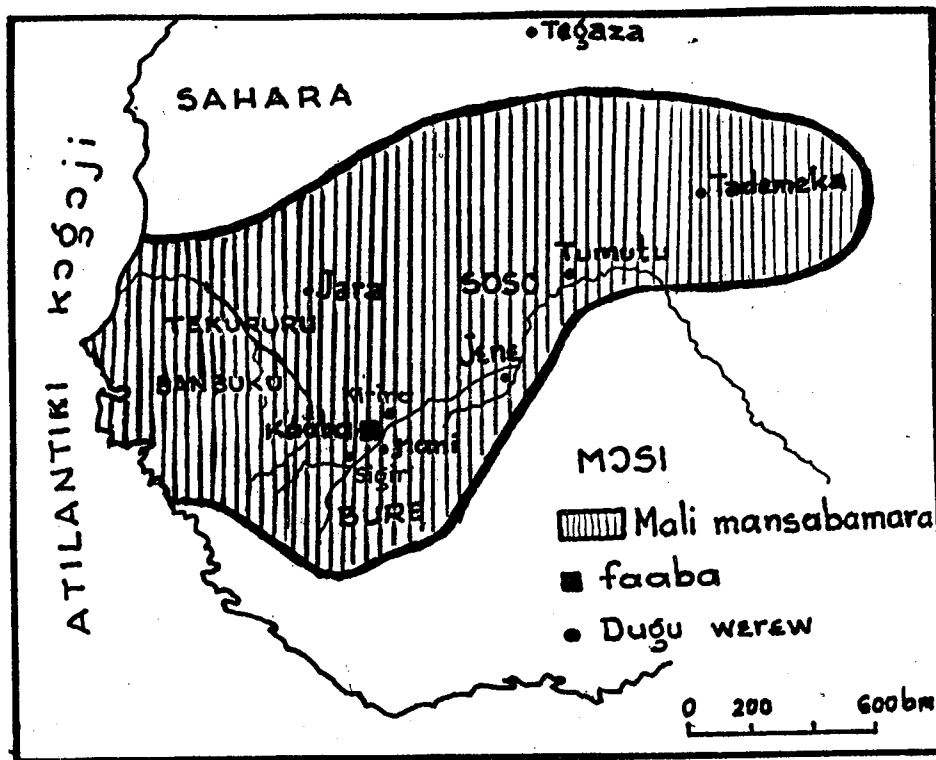
O waati , Mali mansabamara tun be damine Nizeri jamana na ka t'a bila kogoji la min be wele « Atilantiki » ani ka bo sahara la ka t'a bila tufin na.

Mansaba ta tun ye fanga bee ye, nka goferenamaw tun b'a joyoro fa marabolow la ; mansaw tun b'a joyoro fa maraw la. Kanku Musa ka mara tile kera here ye.

- Senefenw jiidira
- dugujukoronafolo caman bora i n'a fo : sanu , nsira , negefin
- jago yiriwara kogodugu ni worodugu ce.

Mansake ka nafolo tun be soro siradawari , sanufeere , jaginniware ani panginnifen werew la.

Mogokulu saba tun be mansabamara kono : horonw , namakalaw ani jonw.

MALI MANSABAMARA KANKU MUSA
KA WAATI

Donniyamasalabolo : Segu Bamananmansajamana

U ka fo la , Bamanan kulubali dow buruju bora yoro la min be konowari fe sisan. U nana u sigi bani ni Joliba fila ni jagon ce san keme tan ni woronan na. U ye soninkew , bosow , fulaw ni bamananw soro yen. Balimake fila tun b'u je , Baramangolo ni jangolo.

Baramangolo y'i sigi Joliba kininbolo fe , Segu Bamananmansajamana bora o de la.

Kulubali ka kabila de ye fanga ta folo.

Mamari Kulubali , n'a be fo a ma Biton , o de kera Segu bamananmansajamana jujonbaga ye.

A ye san 43 de ke fanga na (1712-1755)

A ye kele damadow ke , i n'a fo Suntiyan kele ni Masasiw ka faama n'o ye Filakoro ye , o ni be t'o la.

Biton ka mara tun b'a ta Jene ka na fo jamina ani ka bo Joliba la fo Bendugu.

Biton salen ko , jamana pagamina fanga nofe .

O pagami in konona na, Jaraw ka kabila ye fanga ta. Olu ka masake folo kera Ngolo Jara ye (1766-1787). Ale de ye jamana faaba wuli ka bo Segukoro ka taa Segu, k'o koori ni tata ye. A sera k'a ka fanga boli Masina , Jene ani Tumutu kan , nka a desera Masiw la.

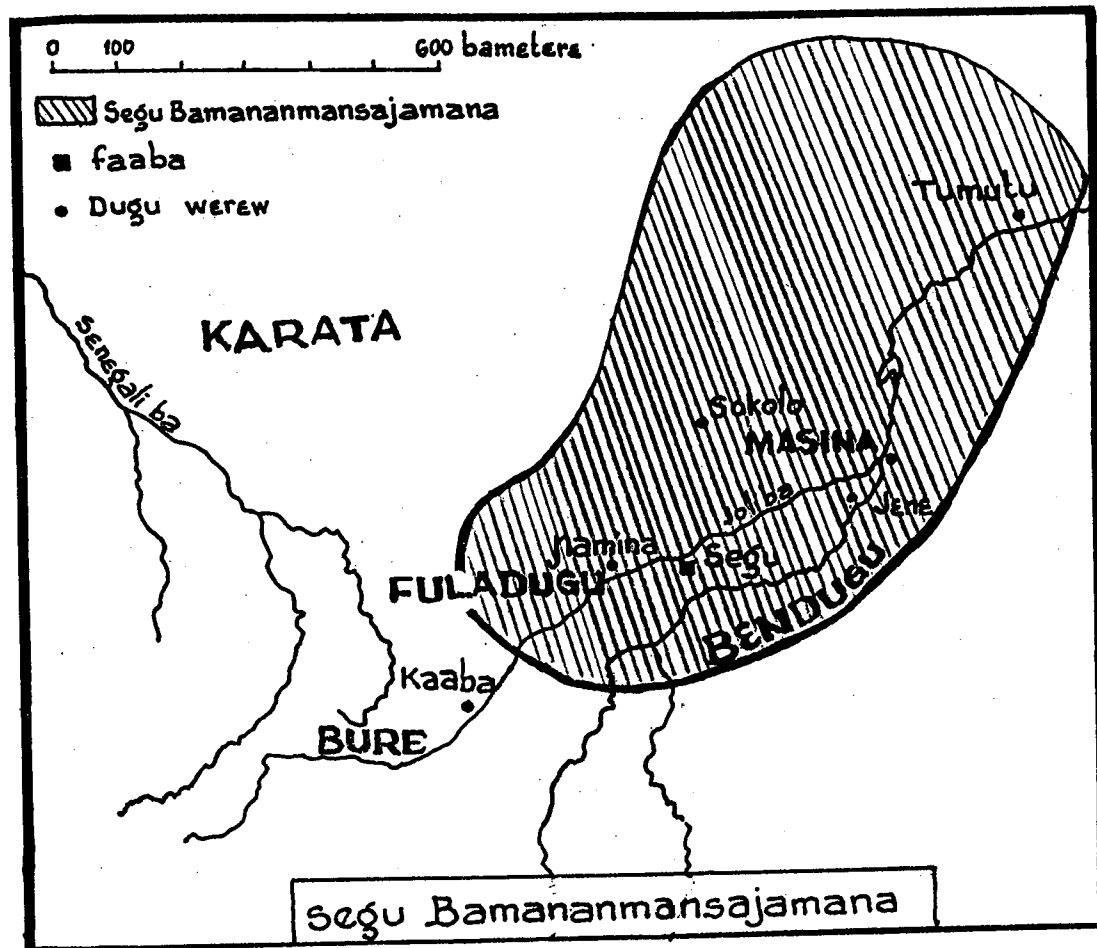
Ngolo salen ko a denke Monzon nana fanga na (1792-1808) . Ale ka fanga ni Bamananmansajamana ka sanga waati benna.

Monzon bolen yen , a denke Da ye fanga ta (1808-1827) Jaraw ka masake laban kera Bina Ali ye.

Laji Umaru Talo y'ale de faga k'a denke Amadu sigi a no na.

Segu mara kono mogow tun tilalen don naani ye horonw , pamakalaw , tonjonw ani jonw.

U ka soro fanba tun be bo sene , baganmara ani moni na. Jago tun sinsinnen be Bure sanu ani Tawudeni kogofin kan ./.

Donniyamasalabolo : Karata Masasiw ka mansajamana

Kulubaliw, n'olu ye jangolo bonsonw ye olu ni Baramangolo bonsonw ma se ka ben sigi la Segú . O de y'a to olu ye ba tige ka taa mara kura sigi senkan san 1600 k'o togo da Sunsana. A faaba tun ye Suntiyaná ye . Ale de tun ye Segú sina ye.

Jangolo moden min togo tun ye Sunsa o de kera Sunsana sigibaa ye.

O denke Mansa de kera Masasiw ka kabila sigibaga ye. Sunsana minenen ko Biton fe , san 1754nan , Masasiw y'u sigiyoro bila ka yelema tilebin fe ka tila ka mara were sigi n'o be wele Karata. O tun be bo kaniyaga Galamu na ani Banbuku Bakunu kono.

Masasi mansake farinw tun ye : Seyi Bamanan , Deniba Bo , Sira Bo , Dese koro , Musokoro Bo ani Bojan Moriba.

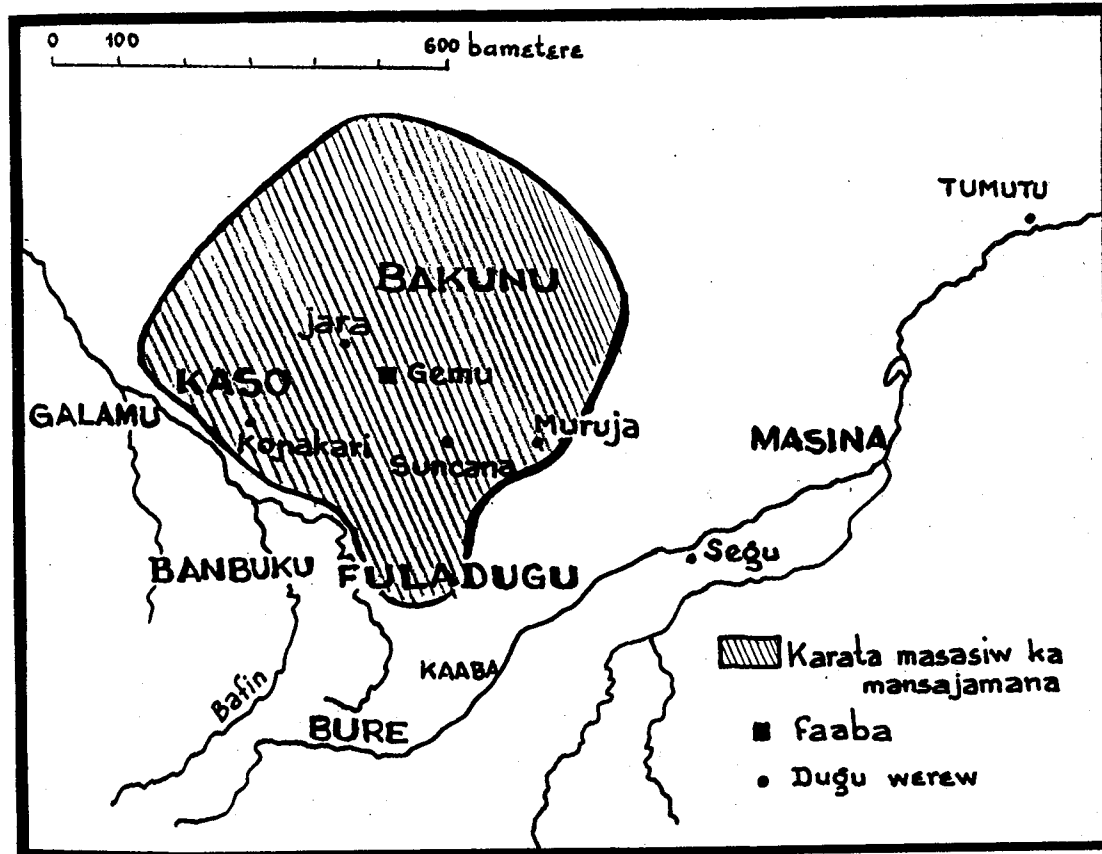
Deniba Bo ye fanga ta san 1758 k'a bila san 1761 na. Ale tun ye kelemansa farin ye min ye Beledugu , Bakunu ani Banbuku mine , nk'a desera Kasokaw la.

Sira Bo ye fanga damine san 1761 ka se san 1788 ma . Ale kera mansakeba ye. A ye faaba yelema Gemu , ka Futadugu Baladugu ani Jawaraw mine. Olu tun be nisongo sara a ye. Ale de kera karata sigibaa jonjon ye.

Desekoro sigira san 1788 fo 1799. Monzon Jara kelen ka Gemu mine , Desekoro y'i sigi Joka ka kelebolo kura sigi senkan k'a ka mara korow bee mine kura ye.

Musokoro Bo ye fanga ta san 1799 k'a bila 1808. O ye dankari kopakari la ani kaso kogoduguyanfanfela.

Bojan Moriba ye fanga ta san 1818 k'a bilia san 1832. Ale ka mansaya benna mansabamara sanga waati ma. Masasi mansakew tun ye kelemansaw ye minw ka fanga tun sinsinnen be kosebe. Mansabamara tun be bo kaniyaga Galamu kono ka t'a bila Banbuku bakunu kono.

Karata Masasiw ka mansajamana

Donniyamasalabolo : Farafinna banni tubabuw ka mara ma : Amadu

- Laji Umaru fatulen Feburuyekalo san 1864 na , a denke Amadu ye fanga ta Segu.

Amadu tun ka kegun wa a tun kalannen don . A ka mansabamara tun ka bon kosebe . Walasa ka marali ke konuman , a y'a tila -tila ka yoro dow kalifa a yere balimaw la . Futakaw tun man ca, nka kelekuntigiw ni mara donbaganaw tun don .

U ni bamanaw ni Masina fulaw tun man di wa fadenyakele tun be u yerew ni jogon ce .

Walasa ka Sudan mineni laban , Fataraba ye ciden bila ka taa Amadu fe yen .

San 1880 , Amadu ni Galiyeni ye benkanseben dilan u ni jogon ce: « Amadu be jagosira labila tubabuw ye wa Galiyeni fana y'a kan di k'a te Amadu ka jamana fan si mine .

Layidu in ma tiime tubabuw fe bawo u ye Kita mine san 1881 , ka Bamako mine san 1883 . O kera sababu ye ka Amadu ka mansabajamana tila fila ye .

O ko , u ye Futakaw gen ka bo Murugula . Amadu ma fen fo nin si la . O n'a ta bee , a sonna k'a bolono bila benkanseben were la tubabuw fe walasa a kelegon Mamadu Lamini Darame n'o tun ye karamogoba ye Senegali k'o silatunun . O fana tun bannen be tubabuw ka mara ma.

Mamadu Lamini minenen ko , do farala tubabuw ka layidu tipeni kan . O ye Amadu toro fo k'a dama teme . A y'a firifiri u bolo ka bataki ci u ma : « Nin ye mun ye? Aw be ka don n ka mansajamana kono ka soro yamaruya t'a bolo . A' y'a dalakan bee soso ».

O folen Arisinari nana i daga sigi Segu da la. Amadu jorola fo a ye Segu bila , ka taa nono . Kele bora dogo la . Tubabuw y'a nobo . Yen , a y'a jija u bolo kosebe, nka a tun t'u ni jagon ce maramafenko la .

Amadu ma son disidadisi la ma bilen . A ye kele kecogo yelema . Waati ni waati , a be bali ka bo tubabuw ni fan do ce , k'u pangata , ka boli .

O n'a ta bee a ka mansabajamana yoro caman minena tubabuw fe i n'a fo Segu , Kopakari , Jala ...

San 1893 , kele tipenen Amadu bolo , a y'a kun da Sokoto kan Nizeriya jamana na . Saya y 'a soro yen san 1898, nk'a ma son tubabuw ka mara ma abada ./.

Donniyamasalabolo : Samori banni tubabuw ka mara ma.

Farafinna mansa caman banna tubabuw ka marali ma. Samori Ture b'o la.

Jon tun ye Samori ye ?

Samori banga san 1840 waati Miniyanbaladugu Keruwani mara la Lajine. Se bere tun t'a mansaw ye. a fa tun ye jula ye.

Sori Ibrahima tun y'a ba mine ka ke jon ye . Ala ni ba kanu koson , walasa k'o kunmabo a tar'a yere di jonya la morikeba in ma . A ye kele dege yen k'a ka morikalan dafa yen fana. San wolonwula dafalen , Sori Ibrahima y'u ka yeremahoronya d'u ma.

O kelen Samori taar'i sigi Sanankoro. San damado o ko, a ye marabolo caman mine Kankan ni Bisandugu kerefe. A ye ben ni kelenya sinsin yen ka laban ka Bisandugu k'a ka mara faaba ye.

A ka mansabamara tun ka bon kosebe. A tun fensennen don ka bo Futa Jalon fo Sikaso. A ka keledenw tun be wele sofaw , minw be kele jedon kosebe. U tun be banfula neremuguma don , wolosamara ani duloki ni kulusi worojilama.

Samori ka keledenw tun tilalen don kulu tan ye . Kulu bee n'a ka kelekefeere tun don. Numuw tun b'a bolo fana minnu be marifa kuraw dilan ani ka korolenw laben.

Samori tun ye kelemansaba ye min y'i cesiri kosebe tubabuw keleli la .

A damine , a ni tubabuw ye sarati caman ta jɔɔn ye , k'u bolono bila sebenw na i n'a fo Keniyebakura benkanseben marisikalo la , san 1886 , Bisandugu ta san 1887 , Niyako ta feburuyekalo la san 1888.

San 1891 , kele wulila a ni tubabuw ce ka d'a kan olu ma saratiw labato.

Tubabuw ka keledenw tun labennen don kosebe. Kelekeminen suguya caman tun b'u fe Samori te minnu sidon , nk'o n'a ta bee Samori ma siran. A y'u kele a seko danmajira la n'a yere ka kelefere labennen ye min be wele « dugujeni ». O te dowerɛ ye , ni Samori tun ye yoro min mine , a taato , a b'o fen bee jeni , hali miseli te to .

O ko ye tubabuw jegan kosebe.U ni Samori ye san wolonwula jalen ke jɔɔn na , u ma minecogo soro a la.

San 1898 tubabuw nana bala Samori la a ka keleda la Gelemu k'a mine ka taa n'a ye Gabon Eguye gun kan . A fatura yen san 1900 waati .

Lakalita : Npogotiginin ye mobili konona kasa goya.

Maakorobonya tun ye laadalako ye lawale la nk'a kera bolokofefen ye anw tile la.

Dugubakonodenw te maakoro bonya hali n'a siw jelen don. U darobo ka go, u malo ka dogo wa u siritigelen don. Nin bee diyalen de b'u la u ka du konɔ, u bangebaaw n'u mamaw* fe.

Don do, Bamako fan do fe, bamanan cekoroba do donna durunin do konɔ, Cekoroba in tun be bo Beledugu de. Bamanan finiw tun b'a la n'olu ye finimugu, dulokiba n'a dabanin ye.

Maakoro in donto mobili konɔ a ye foli ke. Bee y'a lamine fo dennin kelen. O yere y'a jɛjugu bo a la.

Ce fila y'u mabo jɔɔn na ka sije in sigi u ni jɔɔn ce. Nin bee la npogotiginin be k'a danpere bo a la. Maakoro y'a ka koketa bee kolosi. A y'i kanto « Ala k'an son sabali la ». Duurunikonomogo dow y'a jaabi : « Amina ».

Mobili ye yoro jannin ke boli la. Ce min be cekoroba ni npogotiginin ce o y'a jini mobili ka lajo bawo ale sera a jiginyoro la. O jiginna doron npogotiginin y'a nun mine n'a bolonkoniden fila ye. Cekoroba seginn'a ka kuma kan : « Ala k'an son sabali la ». Nin sen in mogo m'a lamine bawo bee y'a ka kuma taafan don.

O ma waati ke dennin y'a jɛjo sije in na k'i kanto : « walahi, cekoroba i ye n tɔro. I kasa bolen fo k'a dama teme. Kabin'i donna mobili konɔ an ka finiw latikonkasa tigeria ».

Cekoroba y'i kanto a ma : « N den , e kan be ne de ma wa ? Yafa n ma ! »

O yoro bee , a y'a jini mobilitigi fe k'ale ser'a jiginyoro la. A jiginna doron, hali mobili ma bo a no na, bokenekasa duurula mobili konɔ. Jaa npogotiginin y'a ka fini fa boji la.

Mogow ye maakoro lajo, k'a deli a k'a bolo lasegin a ko. A k'ale ma fosi ke. A laban, delili cayalen, a sonna nk'a ko : « Denmisenw a y'aw koromajogonw n'a bangebaa filanw bonya ». A ye furamugu do di dennin ma , o yoro bee, konoboli jora.

Maakorobonya te fosi bo mogo la, n'a ma do fara i ka donniya kan, a te fen bo a la.

*Mamaw : momuso ni moke , mogo minw korola kosebe.

Degeliw :

I. Jininkaliw jaabi :

1. Mun b'a jira ko dugubakonoden dow ma ladamu ?
2. Yorajumenka donna mobili konon ?
A taamasiyen dow seben.
3. Npogotiginin ye mun fo cekaroba ma ?
4. Mun kera npogotiginin na ?

II. Masalabolo dakun folo n'a filanan seben ka walew bila sonsira la.

Nsiirin : Donso Famori

Nin kera donsokɛ kogolɛnba do ye ko Famori. A ka cɛfarinya koson, a togo ye kobaw tige, ka wolonkotobaw tige, ka jamanabaw cɛci. Hadamadenw, kungokonofenw bɛɛ ko donso Famori, wa bɛɛ bɛ siran a jɛ.

Famori ka baara bɛɛ tun ye kungokonofenw fagaliye. N'a ye marifa kunkan kelen bo, a bɛ kungokonofen tan jigin jogon fe. Donsokɛ in tun tɛ gerenkanfen to, a tɛ jikonofen to, a tɛ sanfefen to, a tɛ senfilamafen to kuma tɛ sennaanimafen ma.

Fagali in nana gan kungokonofenw na. Don do la, u ye jogon dalaje, k'u k'a laje ka fu siri donso Famori ka waleya jugu in na.

Sigimuso do ani sineninmuso do y'u yere yelema, k'u ke muso jumanin fila. U cɛɛkojugu fe, i t'a don, i bɛ min ta ka min to.

Muso fila ninnu y'u laben ka donso Famori ka dugu segere, u mana teme dugu fen o fen fe, o dugulamogo bɛɛ bɛ bo, k'u jo, k'u laje. Nin don in, cɛ bɛɛ tun b'a fe ka ke Famori ye, bari, a tun ka di u bɛɛ ye ka muso ninnu furu. Dunanmuso fila ninnu surunyanen donso Famori ka dugu la, a y'a to a ka so, k'u kibaruya men. A wulila ka t'u kunben fo yoro jan, k'a jira u la, k'u bɛ donso farin min jini, ni dije bɛɛ b'a kofɔ, ale yere de don. Dunanmusow y'a jaabi: « Anw nakun ye e yere de ko ye, an y'i komen fo yoro jan i ka cɛfarinya koson, an nana su naani baro k'i fe ».

Famori nisondiyalen y'u sensen ka taa n'u ye so. Dosokoro belebele saba tun bɛ Famori fe ani minnu bɛ donsoya ke jogon fe kungo konon ; olu tun bɛ sogow suma don kosebe. Olu jɛ da muso ninnu kan, ani u ka kule, o si ma koroya si ye. Dunanmusow sirannen y'a jini u jatigike fe, a ka wulu ninnu gen ka b'u koron. O yoro bɛɛ famori ye folen bo a sira fe.

Donso famori ye muso ninnu bisimila fo a ka ceso konon, a ka gundominenw bɛ mara yoro min.

O kofɛ a y'i kanto u ma : « A bɛ sogo suguya jamen fe? n bɛ t'o faga sisan ka na n'o ye. »

Muso fila ninnu ko: « Anw bɛ dosokorosogo de fe »
O yoronin bɛɛ, Famori y'a ka dosokoro bɛɛ la belebele wele, o nana doron, a ye bere dasi o kun , o y'i da ka sa o sogo tobira ka di dunanw ma.

Su kolen, u ye baro damine, waati do nana se, muso ninnu y'u kanto Famori ma : « Mun de y'i ke cefarin ye tan k'i togo bo, i be se sogow faga k'a soro u ma i ye.

E dun b'o ke cogo di ? »

Famori ko : « O ka nagon ne bolo kosebe, ne be to ka n yere yelema, o daliluya de be ne bolo »

Famori ba tun ye somaba ye, a y'i to a ka so kono k'a denke ni dunanmusow ka barokan bee lamem. A ye Famori wele k'a laadi, a ki kolosi a ka kumafotaw la muso ninnu ye. Dugu tilalen, barokelaw hakili la ko musokoroba in sunogora, u temena n'u ka pininkaliw ye. Tuma min Famori bena a ka gundo yere da muso ninnu tulo kan a ba nana da gosi k'i kanto Famori ma : « N den, se i da la donnin, muso diya o diya, ce ka gundo dow ka kan ka to a ma kunpan ye . A' ye baro bila yan »

O duguje, Famori y'u pininka tugun « A'be sogo suguya jumen fe bi ».

Sogomuso ninnu ko dosokorosogo

Famori ye dosokoro filanan fana wele, a ye bere fara o kun o sara, o fana sogo tobira ka d'u ma.

Don sabanan fana kera o cogo la . Famori ye dosokoro saba in bee faga kelen - kelen.

Su kolen dunanw ye sira jini Famori fe, bari ni dugu jera, u be segin u taayoro la. Baro jagalen su dugu tila fe, muso ninnu nana u kanto Famori ma : « E tun ka kuma bora a kan o don baro senfe, ko n'i be sogo faga kungo kono, ki b'i yere yelema. O tuma n'i be daje faga, i b'i yere ke mun ye ? »

Famori ko: « Ne be u yere ke bada la tonkun ye. O la ni sogo fenfen nana ji min ba la, n be marifa turu fo o kunkolo la, k'a dasi o kun, k'o faga, ka soro o ma u dije mine janko, ka u ye »

- Musow ko: « N'i be wara faga dun ? »

- Famori ko : « N be n yere ke dugumenenin ye »

- Musow ko tugun : Ngon dun , ale be faga i fe cogo di?

- Famori ko : « N be n yere ke basa ye ka yelen jiri bala »

Nin cogo in de la donso Famori y'a ka gundo bee fo sogomuso fila ninnu ye. A ye kungokonosogo bee fagacogo jefo u ye kelen kelen.

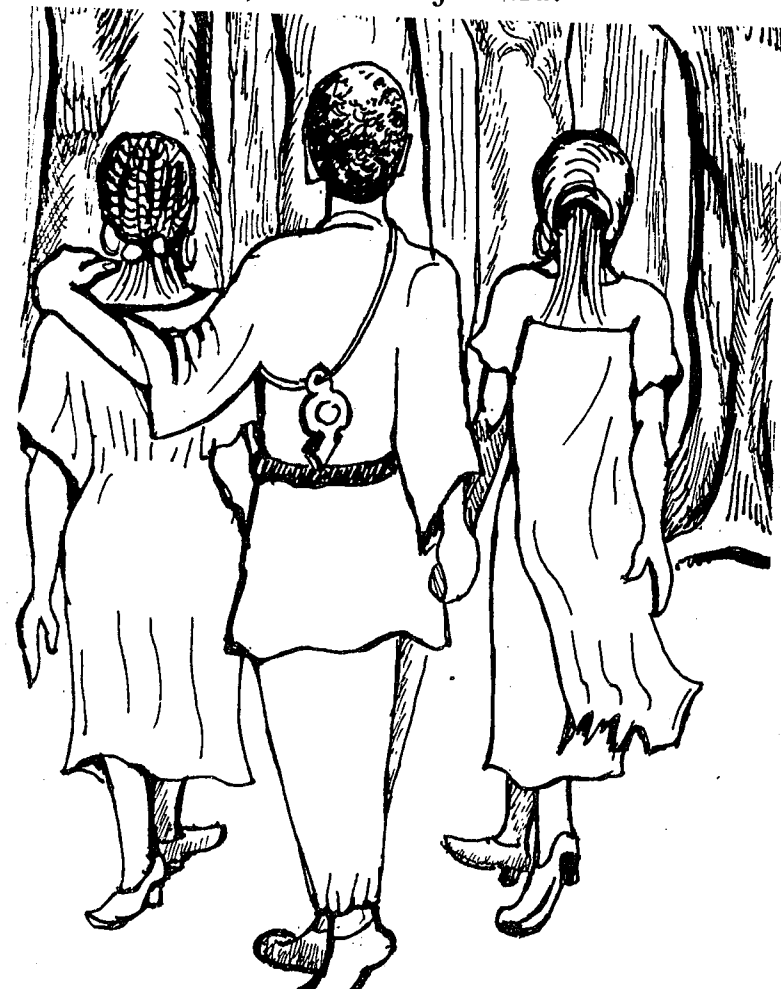
Dugu jelen, dunanw ye sira jini Famori fe ; nka sani a ka sira d'u ma, a y'a jini u fe, u ka segin ka na sipe were. O la, a n'a seko damajira bee k'u ye bari nin sen in na nali balila a la kosebe.

Famori y'a ka marifa ta k'a be t'u bila sira, sogomusow y'a ye donon u ko: « EE ! Famori, o tuma e ka cefarinya te tipe ye wa ? Yan ni yan ce, e be marifa ta? »

Donso Famori dakojugu a yere la, a ye marifa bila o yoro bee. A ye muru ta, u seginna o kuma kelen kan, a y'o fana bila.

Famori bololakolon ni sogomusow ye sira mine. U bena se dugu bada la tuma min Famori bakoronin y'a wele filenin do tun dulonnen don juru la, Famori kan na. Musokoroba in ye belekisenin woro bila o kono ka soro k'i kan to a denke ma : « taa, ni kogelen y'i soro yoro o yoro, file in fiye, belekise kelen be bin, o be ke sababu ye k'i tanga ».

Famori ni sogomuso fila ninnu taara, ka taa, ka taa fo yoro jan. Ni Famori k'a be segin tuma o tuma, u b'a negen ka taa n'a ye jefe. Jaa kungosogow tun kelen don ka nagon dalaje kungokolonba kono, ka feere jugu tige, ko ni Famori sera yoro kofolen in na donon, u b'a ni dije fara.

U selen sogomusow jɛnayɔɔ la, n'o ye kungokolonba kɔnɔna ye, u y'a jini Famori fe, a k'u kɔnɔ, u be don tu kɔnɔ ka na. U donna tu la dɔɔn, u y'u yere yelema ka ke sogow ye u no na.

Famori tun be kɔ don kosebe, donsokɔgɔlen don, a y'i jɔlen to ka kungosogo caman dennen ye tu kɔnɔ, o yɔɔ de la, a y'a faamuya ko sogow kelen don ka janfanjugu siri a kama. A hakili jiginna o yɔɔnin bee a ka kuma fɔlenw na. Sogow girinna k'u b'a mine. Famori y'a yere yelema ka ke tonkun ye badala. Famori tununna kungosogow la. Sogomuso fila ninnu y'u kanto sogo tɔw ma : « A k'a be se k'a yere yelema ka ke tonkun ye. An k'a jini ». O yɔɔ bee sogow y'u jɛsin bada ma, u ye tonkun jɔlen ye yɔɔ jan fe. U bolila k'o magen, u bena se tonkun ma tuma min, Famori y'a yere yelema ka ke dugumenenin ye a tununna u la tugun. Sogomusow hakilijiginna tugun, k'a be se k'a yere yelema ka ke dugumenenin ye u y'o fana fɔ tɔw ye. Sogow ye jini su a kan. U be yɔɔ wuguba cogo min, u b'a wuguba ten, f'u y'a ye; u k'u b'a cɔmin yɔɔ min, a y'i yere yelema ka ke fɛncaman were ye, o bee la, sogow b'a ye. A labanna k'a yere yelema ka ke basa ye, ka yelen jirisunba dɔ la sogow ye Famori jini k'a ye. Sogow taara jele ta ka jiri jutigeli damine. Jiri bena bin tuma min, Famori kamanagannen hakili jiginna a ba ka belekiseninw na. A sinna ka file fiye, belekisenin kelen binna. O sera duguma dɔɔn, jirisunba tilenna a nɔ na . Sogow seginna ka jiri ju tigeli damine tugun.

Famori ba y'a to a ka dugu la, ka Famori ka filenfiyekan men. Musokɔɔba in tun be kodɔn wa a tun be se ko caman na. A y'a yere yelema ka ke dosokɔɔba ye, ka kungosira mine.

A selen kungokolon kɔnɔ, sogow jɛ da a kan, u bee y'u yere jini.

Famori sɔɔɔla ka jigin, a n'a ba taara so.

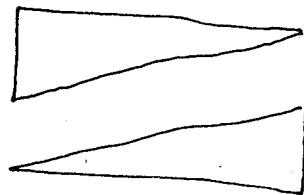
Nin cogo in de la, Famori kisira kungosogow tɔɔɔ ma.

« Mɔgɔ ko dɔn be, nka i ko bee dɔn te ».

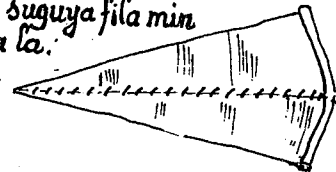
Baarabolodalen : fiɛtaafanjiralan.

Fiɛtaafanjiralan

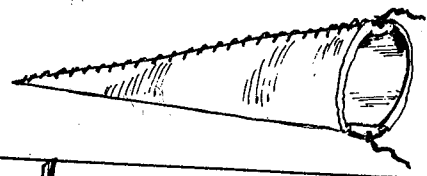
1 Firi fegefegeman dɔ tige k'a ke kere saba
fila ye.

2 Olu fila kere janw kala jɔgɔn na. Banfila suguya fila min
be sɔɔɔ, o dayafan kuru ka jala donyɔɔ k'a la.
Jala negekɔgelenmanin dɔ don a la wala-
sa a da ka to yelennen.

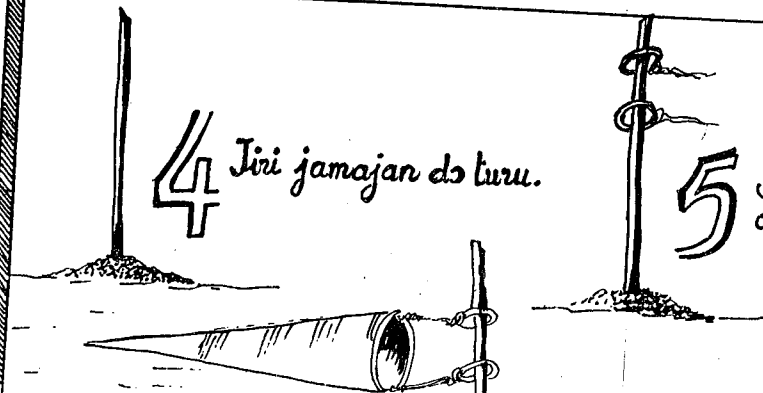

3 Juru fila siri jala in na k'u
siriyoɔ jɛsin jɔgɔn ma.

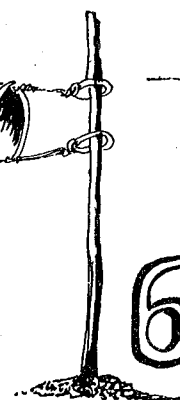

4 Jiri jamajan dɔ turu.

5 Juru fila siri
o la i k'u yoba.

6 Fɛn banfulama juru fila
siri jiri taw la.

7

Ni fiɛre cira, fɛn banfulama be funun
ka fiɛre taafan jira n'a nun dogmanin ye

Fugulafeerela ni warabilenw.

Madu jakate ye fugulafeerela ye Nara . Nin don in, a ye labenw ke Gunbu dogojoli fe.

Kun folo :

Madu n'a muso Asetu.

Asetu : Aa, n korɔ, dugu ma je folo minensiri !

Madu : Fajiri kanpe folo welela, n be do bo sira la ; furance ka jan wa ne ka kamiko in kelen don hamiko ye. N y'a soro bamananw na, « Wulijooona ka fisa sennadiya ye ».

N be bo dugumasira fe, o ka teli. N na seli sira fe, seliwolo be n bolo.

Asetu : Gafandoniba dun b'i bolo nin ye !

Ka se n'i puman ye.

Madu : He, ke, he ! Amiina.

Kun filanan :

Madu yelenna moto kan, ka kungokonosira mine fo gongon be duuru a nɔfe.

Fajiri seliwaati selen, Madu ye moto jo jirisunba do korɔ, ka seli kasoro k'a ka gaban coron a kun na, ka wurudili damine jiriju fe. Sunogo temena ni Madu ye fo ka kolosi til'a la . Warabilenkulu nan'a t'o la, ka gafanw tila jogon ce, ka yelen jiri la.

Sɔɔni, ja binna Madu kan ; a wulila, ka wolo meleke, k'a lasama porototo, ka haalo, k'a munumunu moto fan fe . A je d'o lankolon kan n'a ka kaba si ma korɔya si ye, « Ee, jɔnni dun nana ne jigilatige bi sa, Ala ! A y'i t'o la k'i kun jan k'a ka gafanw coroncoronnen ye warabilenw kun na.

Kun sabanan

Kabakuru tun te Madu bolokoro. A ye kule ni boloserinserin damine a yere korɔ.

Madu : Heyi ! Heyi ! Tatipenenw !

A'ye n ka gafanw di n ma !

A'ye n ka gafanw di n ma !

* Madu b'i panpan cogo min, warabilenw b'u panpan o cogo la. Olu jena Madu b'i tulonge.

* Madu kononafilila ; a ye dɔnsen yelema. A y'a ka fugula bo a kun na, k'o kerun warabilenw ma.
O yoro bee, olu yere kelenkelenna y'u ta foosi k'o fili Madu ma.

Kun naaninan :

Tile tun korotara. Madu jekoroselen y'a ka gafanw tomo k'u siri moto la tugunni ka Gunbusira ta.

A selen yen a tojogonw konogannen y'a jininka a ka meenni sababu la. Madu donn'o la k'o jefo. Olu Yelela fo k'u jeji bo.

Tulon : Kotelatulon

1. Dilancogo : Koteden bo a fara konɔ. Koteden bowo in be labonya ni kotekolo karilen ye doɔnin - doɔnin. Kolo in be se ka ladon bolonkoni ni fen gelenman do ce, a sanfelayanfan fe; k'a kari-kari.

Ni wo in ye koori sawura soɔ, a be lada fen nugulen do kan, kabakuru walima dugukolo simanma, k'a tereke fo k'a nugu.

2. Tulon kecogo : Mogo caman be se ka tulon in ke ni kote kelen ye.

Kotekolo dugumayanfan min nun bolen don, o be don bolonkoni kunba ni bolonkoni jan ni jogon ce, ka kote munumunu. O munumununi senfe, a be se ka simi duguma walima tege konɔ.

N'a be duguma, tege be ke k'a korocce walasa a be dabiri.

N'a be tege konɔ, tege dabirito be suuli n'a ye, k'a dabiri duguma.

Kote biri o biri, o ye kuru kelen ye a biribaga bolo. Ni min desera k'a biri, o sen be bo tulon na.

Taa be ke tulon fe fo k'a to to sebaga kelen ye.

Telegaramu .

Telegaramu ye negejuruseben ye min kunnafonidicogo ka teli.

N'i be nin seben in ci, i ka kan :

- ka sebenni ke k'a je.

- seben in be ci min ma, k'o togo n'a ka aderesi seben.

- ka kunnafoni kunbabaw seben ka dajew mabo jogon na.

- k'i bolonɔ bila seben konɔ kumaw jukoro k'a jira k'e de ka kuma don.

- k'i ka aderesi seben nin bee jukoro.

Kolosili : Nin seben in cisara be tali ke dape hake la.

Mali Jamana Negejuruso Telegaramu
Seben be ci min ma o ka aderesi-----

Seben konɔ -----

Kunnafoni cibaga bolonɔ : -----

Kunnafoni cibaga togo n'a ka aderesi -----

Tulon : Kuruleru - leru

Denmisenninw be kene koori k'u jo jagon kofe fila-fila.
Kelen ye ba ye, kelen ye den ye. Mogo kelen be biri kene cema.
O ye korojara ye.
Baw be donkili da, ka don ke ka kene lamini k'u denw t'u ko la.

Donkili

- Kuruleru-leru, korojara nato
- Bee k'i dennin jaso, korojara nato
- Kuruleru-leru, korojara nato
- Bee k'i dennin gosi, korojara nato
- Kuruleru -leru, korojara nato
- Bee k'i dennin naani, korojara nato
- kuruleru-leru, korojara nato
- Bee k'i dennin jomoti, korojara nato
- Kuruleru-leru, korojara nato
- Bee k'i dennin jomoti, korojara nato.
- Kuruleru -leru, korojara nato.
- Bee k'i dennin jigin, korojara nato

Nin donkili be da mogo kelen fe, tow b'a lamine.

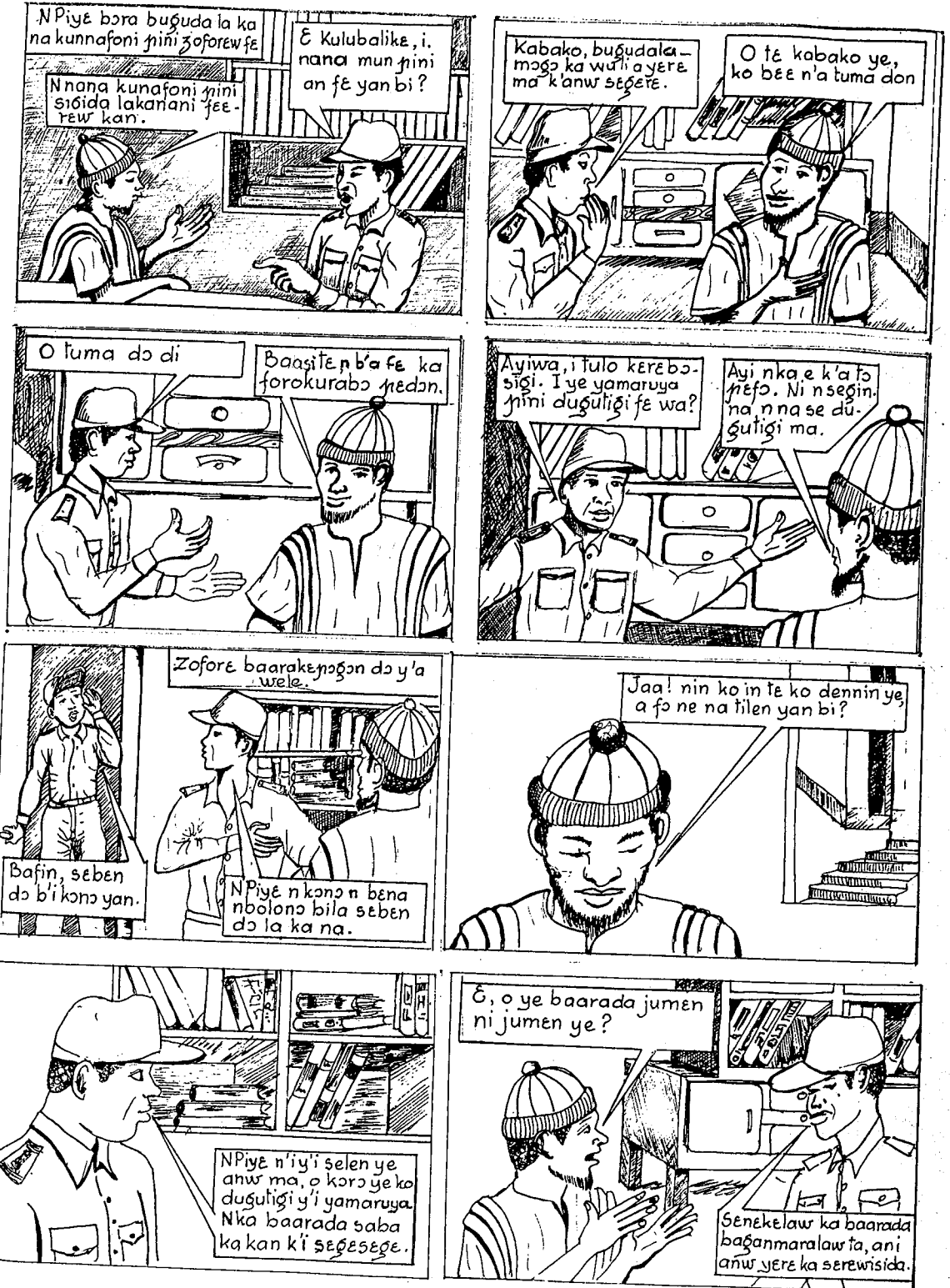
Ni denw jiginna tuma min, donkili be ye lema mogo kelen in fe ,
a b'a fo:

- namugunin bunte, kelen
- namugunin bunte, fila
- namugunin bunte, saba

-
- Namugunin bunte, tan

A tannan korojara be don kene na, Bee ka kan ka se k'i den jaso
joona. N'o te ni korojara ye min ta soro, o sen be bo tulon na o
b'i biri.

Sigida lakanani

Nin bee kun ye mun ye?

Walsá sigida lakanani sariyaw bé se ka labato.

Dnhon ny'a faamuya. Sege sege liw bannen ko. warisara b'ala wa?

O ye waji bi ye nka wariba te, kow nogyara sisan.

Hun, nogyara b'aw faamaw fan fe wa?

Sariya nimu takun ye k'an ka jiri ke renkerennenw lakanana.

O ye jiri sugu jumen ye?

An'ka sariyaw la, Si, Nere, bumu. Balasan ani Sebe y'an ka jiri lakananen dow ye.

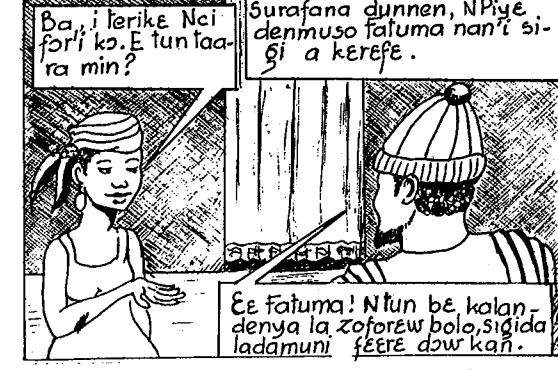
E! nin bee b'ala wa jaa ne tun be n kunfe

kosebe nininkalikela te fili

Hate! don o don tulo be taa kalanso

Zofore ye sigida lakanafeere da NPiye tulo kan. NPiye segina so

Ba, i terike Nci for'i ko. E tun taara min?

Surafana dunnen, NPiye denmusa fatuma nan'i sigi a kerefe.

Ee fatuma! Ntun be kalandenya la zoforew bolo, sigida ladamuni feere dow kan.

Payi payi kunun an ka kalan kera dugukolo non kan.

Kalanbaliya ye dibi ye de!

Ba, ne m'afaamu kosebe ita jefo n ye!

Ee, o tuma karamago ka baara ye mun ye. fari tulan de kelen be ki magosa.

O te sa Ba, bee ko kunun kalanden gelayara kojogu.

Ayiwa yann'i ka fen o fen kele f'i ka don folo.

NPiye denke Alu fana nan'i sigi u kerefe.

Dugukolanon ye fiye wali-maji ka dugukolo nafa-mayaro celi ye.

Ba, fura ka kan ka jini o celi la de!

O ye fiye ye nden. o fura ye dugukolo ladonni ye?

Ba, dugukolo dun be lakana ni mun ni mun ye?

Jiriw ni tufinw ye dugukolo lakanana dow ye. O koson an mankan k'u lolife.

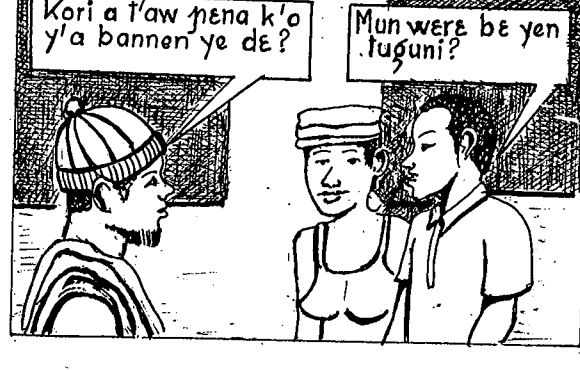
Fiye don, karamago ye nin yoro fo jiriw, jirimisenw ani binw jyo. fo ka bon dugukolo non keleli la.

Alu fana ye nininkali ke

Ba, jiginjigin be yoro minnu na dun?

O la, feere kerengerennen dow ka kan ka fiye ina fo kababalan

Kori a t'aw mena k'o y'a bannen ye de?

Mun were be yen tuguni?

Sigida lakanana feerew kolomavoro ye yirituru ye. Walanbila be na se, a y'aw laben, bawo ne ye jirituru boloda kalo kura.

N'i ko cogo a cogo Ba an b'i ko.

Baarabolodalen : Sutura dilancogo.

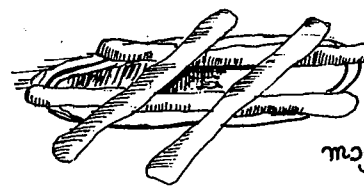
An ka sutura do dilan

1. A'ye dinge sen min dunya be taa metere 2 la.
2. O kono be se metere 1 ma.
3. A'ye jiri fila banamini o dala minnu be se bogo ni mogo kelen koro.
4. A'ye dinge datuguli damine kere fila fe ni jiriw ye.
5. A'ye teme ni cetigew dali ye kerew fe, ka meteretilako keme 30 wo bila cemanace la, u ni jagon ce.
6. A'ye jiri ninnu bee datugu ni deben walima kaara ye.
7. A'ye bogo tonton o kan, k'o digi, k'o dalakepe wo lamini na.
8. An taa o taa jegen na, an boto k'an janto sutura datuguli la.
9. N'an be sutura dilan simantufa la, an ka simandali d'a sanfe.
10. O sutura kogow jocogo , tufaw dacogo nataliye file.
11. An be jegen saniya ka fenpenamafagalanw k'a la.

1^b ni 2^{nan}

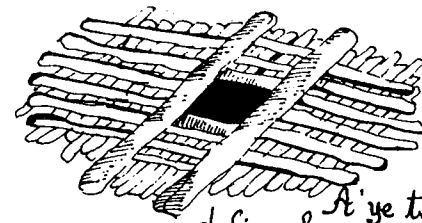
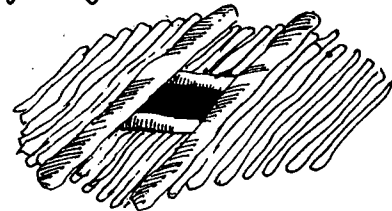
A'ye dinge sen min metere 2 la. O kono

dunya be taa be se metere 1 ma.

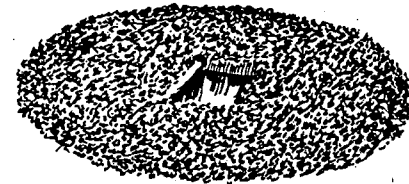

3^{nan}
A'ye jiri fila banamini o dala minnu be se bogo ni mogo kelen koro.

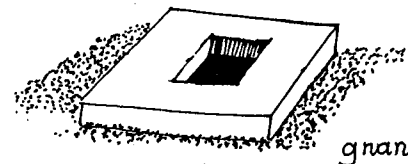
4^{nan}
A'ye dinge datuguli damine kere fila fe ni jiriw ye.

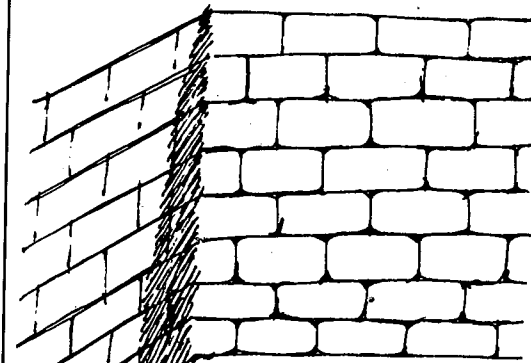
5^{nan}
A'ye teme ni cetigew dali ye kerew fe, ka meteretilako keme 30 wo bila cemanace la u ni jagon ce.

7^{nan}
A'ye bogo tonton o kan k'o digi, k'o dalakepe wo lamini na.

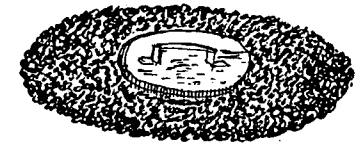
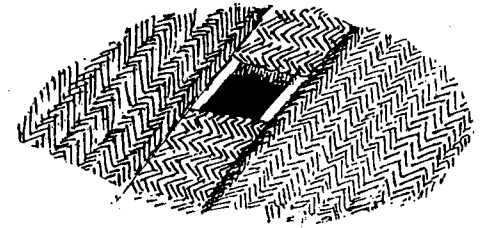

9^{nan}
N'an be sutura dilan simantufa la, an ka simandali d'a sanfe.

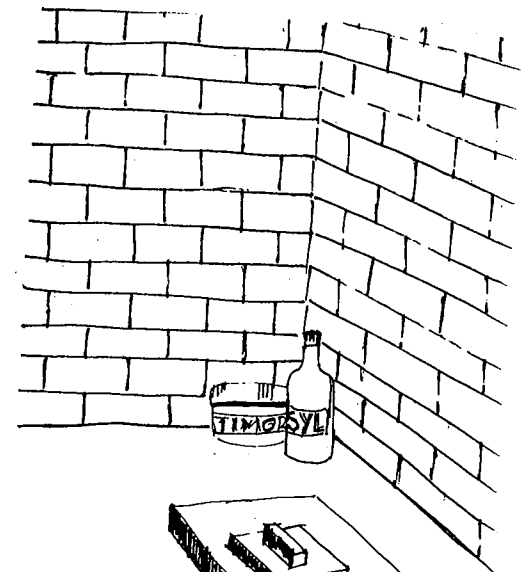

10^{nan}
O sutura kogow jocogo, tufaw dacogo nataliye file.

6^{nan}
A'ye jiri ninnu bee datugu ni deben walima kaara ye.

8^{nan}
An taa o taa jegen na an boto k'an janto sutura datuguli la.

11^{nan}
An be jegen saniya ka fenpenamafagalanw k'a la.

Fen sɔrɔli sɛmɛntiyalisiɛbɛn :

O ye sɛbɛn ye min b'a sɛmɛntiya k'a fɔ mɔgɔ dɔ, Serɛwisida dɔ / Jɛkulu dɔ/ ye fen dɔ sɔrɔ ka bɔ mɔgɔ wɛrɛ yɔrɔ / Serɛwisida dɔ la / Jɛkulu wɛrɛ yɔrɔ. Sɛmɛntiyali in bɛ kɛ ni fen in sɔrɔbaga bolonɔ de ye. Wale in kɛdon n'a keyɔrɔ fana bɛ pɛrɛpɛrelatige.

A ka c'a la sɛmɛntiyali in bɛ kɛ kayɛba dɔ de kɔnɔ nka sɛbɛn in bɛ sɛ ka dilan sɛbɛnfura kɛrɛnkɛrɛnɛn kan.

Fen sɔrɔli sɛmɛntiyalisiɛbɛn misali dɔw file :

1)

Don	Sebenw nimɔrɔ	Fen suguya	Hakɛ	Tabaga bolonɔ
19.08.1999	00752	Gafe	500	

2) NeMusa Kulubali b'a sɛmɛntiya
ko n yegafe 5000sɔrɔ
ka bɔJɔnɔ III kalandɛntɔnyɔrɔ.

Dugu, don.

Sɔrɔbaga bolonɔ.

Dapɛtulon

Dapɛ 6 sɛbɛnɛn bɛ katimu in kɔnɔ, siyatɔgɔw don. U jini i k'u sɛbɛn.

r	b	ɔ	s	i	p	f	ɲ	m	a
d	ɔ	g	ɔ	n	ɔ	u	c	a	s
a	e	t	s	m	o	l	k	n	ɔ
ɔ	b	a	m	a	n	a	n	i	t
k	ɔ	r	ɔ	b	ɔ	r	ɔ	n	f
e	f	a	h	a	l	m	i	k	z
s	ɲ	b	i	k	ɔ	s	p	a	e
o	t	u	r	a	n	ɔ	e	z	o

Poyi : Dipe naamina

An be taa min ?

Hun ! dipe naamina.

Kunun maa ni danbelakana

Bi maa ni yerelagosi

Sini maa ! Sini maa !

Ee ! ne t'o kecogo don.

Furu danbe banna

Badenya hine tununa.

Bulonbaw binna,

Fenkorobaw jigi misenyara.

Heyi ! maaya te donlateme ye de !-

Komotuw tigera,

Tijetigiw dogoyara bamaana.

nasow cira,

Laadiriw tununa mijenkala.

Yerejira donna diine konɔ.

Alapesiranbaaw dogoyara.

Dipe kera nataso ye,

namakala korobaw y'u yere mine

namakalaya fanga laafura.

Selijili sera koladenw ma,

Farinya ni kiseya dugu donna.

Hun dipe !

An be taa min ?

ɓamatutu k'ale namako te na ke tipe ye

Bawo, bima y'ale ke dentulonlan ye.

Hun dipe naamina.

Konkanko ye ci bila jokala ma k'u k'u ta t'u konɔ.

Bawo , bima ma da ko la.

Maakorow k'olu n'u taw be taa.

Bawo bidenw yaadara, yerewolow dogoyara.

Maakorobonya ni maakorokanu,

Olu kera bogokene ye, o be tile ka foroki u fe.

ɓama te basa la !

Mun de ye bilakoro si dogoya ?

Bima be kaba nonsi la

Nonsi dun be yele bima la.

Bawo, ale nonsi wolo ne be yelem waati ni waati.

Nka , o te ale bo a ka nonsiya la de !

Hun ! dipe naamina

An be taa min ?

N badenw, yelem be ke

Nka yelem kojugu, o be maa silatunu.

kumadonsow ko :

« N'i konɔ ganna i taayoroko la,

I be segin ka na i jujon na.

O b'i bilasira »

Amara SISE, Bamako Faaba kalanko jemogo

Poyi : Donso Bayiri.

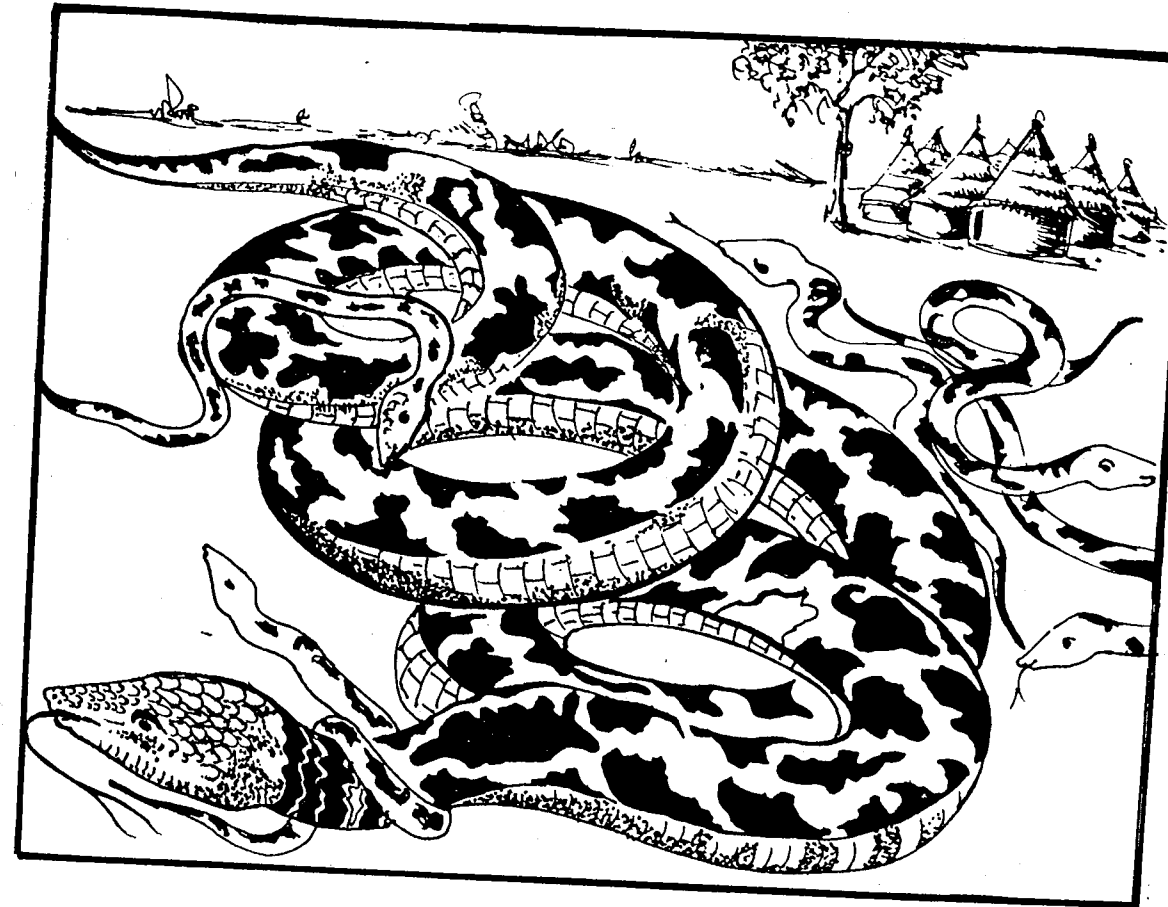
Bayiri donso !
Kita dankelen,
Kulukoro kisekelenfili,
I Dansogo
Su kelebaa Bayiri,
Tile taamabaa Bayiri,
Sogow kuncibaa Bayiri,
Konow dafarabaa Bayiri,
Donso Kamalen.
A barika woloko la Bananba,
A barika mankalanko la Kangaba.
Umu ce Bayiri,
Umu jigi Bayiri,
Nunfarazan ani Dafarazan ;
Jeli bilen te malo
Nk'a fon* be yeri
Buntenigome, gomenin sigigoman.
Tijne don, konobara te korolen don
Nka konobaratigi te fitiriwale ye.
Bayiri donso, i Dansogo.

Sanusi SONGOMO
Segu.

* K'a fon yeri : k'a ten wosi

Yoro duurunan

Laadaw ni ko korow

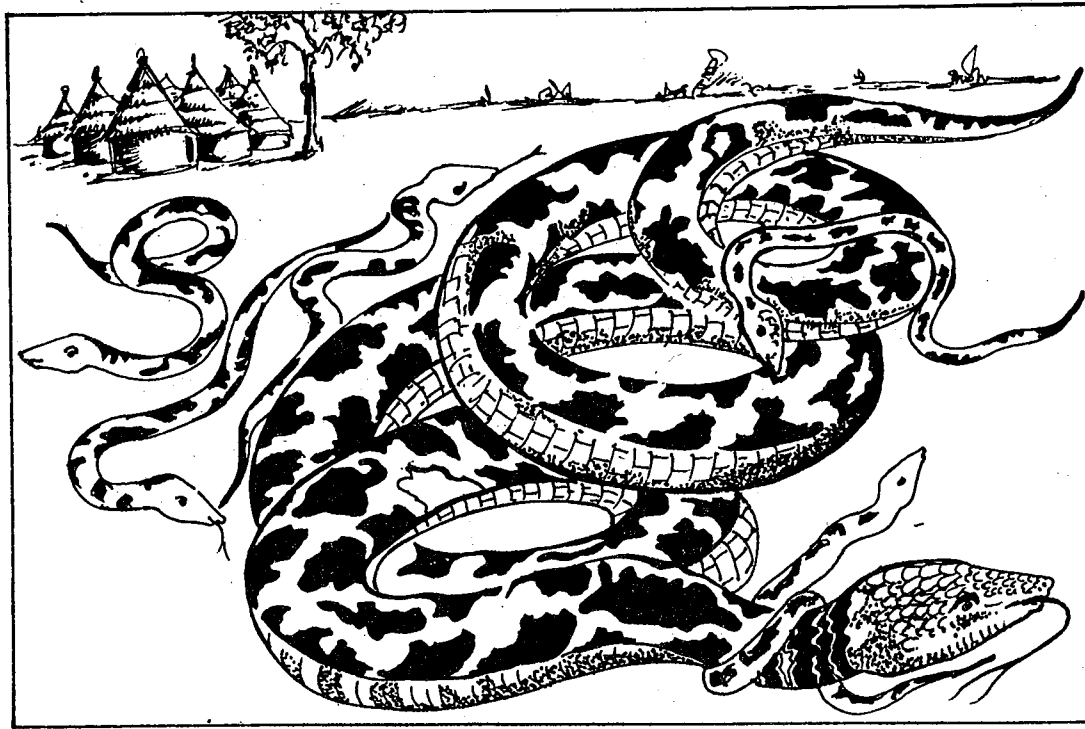

Kalanje : Npesoba dasiri

Dasiriw be dugu caman na nk'u nacogow, u sababu n'u suguyaw te kelen ye.

Npesoba ye dugu ye min be Kucala mara kepekayanfan fe. Dugukoroba don. A tutigebaga ye Npe Kulubali ye.

Donso tun don . Npe kungoyalato de nana bo sirasunba do kan . A segennen y'i sigi o suma na , k'i lafiye. A tora o segenlafiyebɔ de la ni saba do bora tu kono, ka n'a kerefe. Sa in y'a jin'a fe , a ka ke ale lamarabaa ye, ka yoro in tu tige sabu, don do , a bena ke duguba ni dugu dawulama ye . Sa in tun ka bon , a kalankalannen tun don , k'a janya i ko minijan.

Dugu sigilen , Npe ye so jo sa in ye a yere ka du kerefe. Dugu togo kera Npesoba ye , sa togo kera « Npewo. » O korɔ ye miyankakan na , « Npe ka sa » U tora ten , dugu nana bonya . Sa in bugunna . Su mana ko , u b'u kelenkelen yaala sow ni jogon ce. Tuma dow la , a dow b'u da sodaw la walima dalanw yere kan. Nka sa ninnu te fosi ke mogɔ la , u te mogɔ kin , u te mogɔ kele. I be se k'i taama Npewo kan a te yogyogyo. I man'i ka so datugu cogo o cogo , Npewo na t'i fo . N'i ye nkoyoden bila walima k'a turu i ka so da la , sa in te don yen abada.

Ni Npewo donn'i ka so , n'a jenatuma sera a be bo. N'i be siran a je , i b'a ta sufe ni dogobere ye . A b'i meleke o la , i be sorɔ k'a ni bere in ta ye ka t'a bila u ka soda la. Npewo te taama mogɔ jena tile fe . N'a y'o ke don min , mogɔ be sa yen , o te korobo .

Ni kojugu kundalen be dugu kan , sa ninnu b'o jira ni taamasiyen dow ye , maakorobaw de b'olu jefo.

Ni Npewo do y'i kin , hali ni sa were y'i kin o kinda in te baasi s'i ma. O n'a ta bee , i be se ka sa in dayele , ka ko bee k'a la , k'i bolo don a da , a t'i kin .

Bulonda do be Npesoba, ni Npewo fila y'u meleke jogon na yen k'a wuli k'u jo u ku kan, ka to ka jogon takasaba duguma , o korɔ ye ko kele walima kasara do jesinnen be dugu ma . Cekorobaw be sarakaw bo k'olu kunben.

Ni Npewo do sara , a janaja be ke i n'a fo hadamaden ta. A suturalen kofe, cekorobaw be jogon sorɔ sa ninnu ka soda la ka dugawu ke dugu ye.

Npe bonson musoman fen o fen mana furu ka taa yoro o yoro , hali n'a kera siye kelen ye , i na Npewo do y'i ka minenw na don do, nk'a be tunu o yoro bee. Ni mogɔ min ye sa in do faga, , hali n'a ma ke ni lawulinkama ye , i ni b'a dafe .

Bi -bi in na Npewo si to be Npesoba . Dugu bonyana kosebe , dunanw ni bolifenw cayara kojugu , caman fana bora Npewoko la .

Npewoko be daba la Npesokaw bolo hali bi.

I. Jininkaliw

1°) A'ye jininkali ninnu jaabi

a) Sa ni Npe ye jogon sorɔ min ?

b) Mun de ye Npe se sirasun in korɔ ?

c) Mun temena sa in ni Npe ce ?

d) Ni Npewo do sara mun be k'a la de ?

e) kungo jumen be sorɔ npewo fagali la ?

f) Ni kasara be na dugu sorɔ npewow b'o jira cogo di ?

2°) a) Caya tamasiyen ke dape dow la kumasenw kono.

- Dasiri be dugu caman na u sababu te kelen ye

- Sa y'a jini a fe a ka ke ale lamarabaga ye

b) A'ye dakun filanan seben k'a walew bila sisan waati la .

B°) A'ye masalabolo to miiri k'a seben .

II. A' ye pininkali ninnu ni jaabi pumanw bolo di ɲogɔn ma

1. Bi-bi in na dasiriko be barika la wa ?	- Dasiri bonyabaliya be se ka ko se dugu ma.
2. Dasiri be dugu bee la wa ?	- Ni dasiri tene kera sonni be ke k'a dila.
3. Dugu bee dasiri ye kelen ye wa ?	- Dunan ja tun man gelen Npewo la .
4. Dasiri batobaliya be se ka mun se dugu ma ?	- Hali bi dasiriko be barika la .
5. Bagan were jumen be ke dasiri ye ?	- Dasiri te dugu bee la .
6. Ni dasiri tene tijena a be dilan cogo di ?	- Dugu bee dasiri te kelen ye
7. Dasiri bee be bo waati kelenw na wa ?	- Dasiri be son ni woro , walima se ye .
8. Dunan tun ja ka gelen Npewo la wa ?	- Fali, bama, kana olu bee be se ka ke dasiri ye.
9. Dasiri be son wa ?	- Dasiri bee te bo waati kelen na .
10. Dasiri be kojuju ke mogo la wa ?	-Dasiri te ko jugu ke mogo la.

III. Degeliw (Seerebugu dasiriko)

Nin masalabolo in dafa ni dape pumanw ye

1	be	bena
2	ye	yere
3	ɲefe	kerefe
4	were	ma
5	tan	caman
6	sow	mogow
7	tege	tige
8	wulu	wuli
9	kan	konɔ
10	bila	tila

kanlanje : Seerebugu dasiriko

Joyɔɔba dasiri la dugu kunkow n'a heresɔɔkɔw siratige la ;nka bimogoya y'a ke bolokɔfɛfen ye .

Seerebugu dasiri kaana belebele ye , ale de ye tutigebaa ladonniya k'a kisi warabaw ma. O waleɲumandon koson , tutigebaa ye kaana in ladon ka yoro laben a ye a yere Waati bee a be taa dumunifenw d'a ma i n'a fo fenpenamaw, kaana nana bugun , u be yala dugu konɔ fen t'u soro. Dugu nana jiidi , koro sera tutigebaama f'a fatula .

San temenen ko Seerebugukaw ye kaana sonni dabila ,

Don do la dugu nafolotigiba do ye bila ka kana do faga ka d'a ma , k'u ka tu fana U b'o la mankanba do bora sanfe , ka gongondugu ka sin ka dibi don hali mogow te ɲogon ye . Dugu mogow bee siran na , wula fe nafalotigiba in mulukura , min ye kana faga o fiyenna .Kabin'o kera do farala Seerebugukaw ka siran kan. Dugu bee bora k'a t'u yere jalaki k'u kali k'a ɲogon t'u soro. K'a ta o don na ka n'a bi la , Seerebugukaw m'u ka dasiriko ke bolokɔfɛfen ye .

Kalanje : Sinankunya

Mali ye jamana ye siya caman jagaminen be min kono, nka o n'a ta bee, ben de be mogow ni jagon ce ani tulon ni yele.

Nin ben in ni tulon ni yele ma soro ten. Bee b'a don folo, kele de kera, ka mara do fara do kan, k'olu mogow mine ka taa n'u ye, ka fama dow ke jon ye. Diine kelew fana kera i n'a fo Seku Umaru Talo ka bo Segu fo masine. O konona na sa bee b'a don ko kele ye minnu mine, olu koni dusukasilen don. Walasa masiba ka ban, niw ka segin jagon ma fama minnu sera olu y'u denmusow di furu la yoro maralen mogow ma, i n'a fo, ka futakamusow di bamananw ma, Tenen Jara taara furu, kunari fulake ma, bamanan kaneme kera fuladenw ye, a benke, n'a tenemuso denw.

Kanemeya ni sinankunya be jamuw ni jagon ce, misali Tarawele ni Jara, kulubali ni Dunbiya, Ture ni Mayiga, Mayiga ni kulubali. Siya ni siya: Boso ni Dogono, Fula ni Numu, Kakolo ni Maraka. Nin bee kun ye de, mogow ka son jagon na, ka muju jagon koro, ka jagon ka kow kun, o dun be ke, bawo an fe yan, kanemeya, ni sinankunya be ko caman lateme, hali ni kele de tun bena ke, mogow fila ni jagon ce, n'u y'u jamu fo jagon ye, kele te bo bilen, a to be ke yele ni tulon ye.

Misali la an ka dogonow ni bosow ta jefo.

Maninkake fila tun taara taama na. U taamana ka taama, fo k'u segen. Kongo digira dogonin na kosebe, fo k'a dese. Koroke y'a dalen to ka taa yaala walasa a be fen dunta soro ka na di a dogonin ma. A meenna yaala la a ma fosi soro. O kelen, a kononaganto y'a yere worobu tige k'o jeni k'o di a dogonin ma. O falen ko, u ye sira mine. Dogonin kelen ka joli boto ye a koroke la, a ye pininkali ke. Koroke m'i jey'a ye. A yere y'a faamu min kera. U y'u kali jagon ye, k'u bonna o bonna, si kana joli bo si la. Si kana dusukasiko ke si la, hali kanu kana don u ni jagon ce, jango furu. O kera jo ye u ni jagon ce.

U farala jagon na, koroke taara ba fe, o kera bosow ye, dogonin taara kulu la o kera dogono ye.

Balawu caman be dije yoro caman na, siga t'a la ni sinankunya tun be o yorow la, a ka c'a la o tun be ke sababu ye ka belebele bo u la. O de la sa, bee k'i jija walasa sinankunya ka sinsin, a kana tunu fiyewu.

Degeliw :

I pininkaliw jaabi

- A) 1°) Mun na a be fo ko siyaw jagaminen be Mali kono ?
2°) Kelew caya kun tun ye mun ye folo ?
3°) Seku Umaru Talo ye diine jumen kele ke ?
4°) Mun ye bamanan muso Tenen jara se kunari ? O kunaritaa bangeramun na ?
5°) Kalikan kofe, dogo ni koro ye mun ke ?
- B) 1°) Kumasen joli be masalabolofara laban kono ? A'y'u seben.
2°) A 'ye waledemenan 3 jini minnu be waati temenen jira k'u don kumase 3 kono.
3°) A'ye nin dajew dajew kodonnenw seben.
Jon
jagaminen
denmisenw.....
dogonin
belebele

C/ Bosow ni dogonow ka sinankunya jefora cogo min na, a'ye sinankunya were sorocogo maana seben.

II. A'ye tiiri ke ka pininkaliw n'u jaabi pumanw bolo di jagon ma .

1. Mun be tenemusoden ni benkeden ce ?
2. Jo be dogono ni siya jumen ce ?
3. Sinankunya kun ye mun ye ?
4. Mun ye Seku Umaru Talo se segu ?
5. Kunari faamaw tun be kan jumen fo
6. Dogono ni bosow buruju bora min ?

Boso
Diine kele .
Denmisenw ka
mo n'a ye, u ka
d'a la, k'a
waleya .
Bamanan
Dogonin min
taara kulu la
Walasa sigi ka
diya, ka kelew
ban

7. Dɔgɔnɔ tɔgɔ sɔrɔla cogodi ?
8. Kanemeya ni sinankunya be se ka lakana cogodi ?
9. Kun jumen ye furu don futakan ni bamananw ce ?
10. Sinankunya jumen de dɔnnen be kosebe ?

Kanemeya b'u ce
 Kulubaliw ni
 Turew / Jara ni
 Tarawele
 Manden
 Walasa ka ko
 diya jɔgɔn na.

III. Sinankunya

Sinsinnen	Mali kɔnɔ, sinankunyadon . Siya n'a caya bee , ben , kelenya ani tulon ni yele de be bee ni jɔgɔn ce .	lagosilen
kakɔlɔw	Marakaw k'olu ta yeye, manin kaw k'olu ye kulubaliw mara, Dɔgɔnɔw ni kɔrɔbɔrɔw fana ce be ten	miyanka
kokɔrɔw	Taamaden min mena nindon k'u bato, i te dunanya ke, bawo an fe	duguw
jagaminen	yan siyaw beedon jɔgɔn na bi, sigiyɔrɔ jɔnjɔn te mɔgɔ la .	carinnew
mana sɔrɔ	O siratige la, kayitagala Gawo sira mine, n'i ma i kaneme dugu min na, i be n'i sinankun ye yen .	be bugo
dije	Nin wale ninnu ye Mali ke misali ye ,min be kofɔ fan tan ni naani bee fe .	sikaso
ban	Malidenw be se ka fɔ jɔgɔn kɔ waati dɔw la , nka a mana geleya cogo o cogo sigikafɔ b'a	tipe
ye	Sinankunya ni kanemeya ye fen juman baw minnu be sigi diya. An ka kan k'an jija , an ye o minnu	la
benbakew	sɔrɔ an la , u kana tumu. O dun te se ka sɔrɔ fo denmisenw ka mo n'u ye, ka da u la, k'u waleya .	tubabuw

Kalanje : Dugu bilakorotɔn

An ka jamana kɔnɔ , tɔnko ye ko kɔrɔ ye . Kabini lawale la an ka mɔgɔkɔrɔbaw ye hakilijagabɔ ke ka jew sigi hadamadenya latigeke juman ni ladamu sabati kama u sigiyɔrɔw la. Jamana siyaw n'u caya bee , u si ma fɔ si kɔ tɔnko in hakilina kan . N'an ye misali ta bamananna kan, bamananjew tun sigilen don kuluw ye minnu bee n'u ka sariya kerengerennenw tun don : bilakorotɔn , kamalɔntɔn ani mɔgɔrɔkɔbatɔn. Kulu fɔlɔ n'o ye bilakorow ta ye , o tɔn jɔmɔgɔ tun be wele ko « masa ». Ale tun be sugandi kulu mɔgɔ tɔw fe kɔrɔ kunda. Masa ka dankan tun be yen , sofaw ni jɔnamaminew fana tun be yen . O jɔmɔgɔjekulu de tun be bilakorow ka kopew bee latige , wa bonya tun be a kan fana. Ben tun mana ke fen min kan tɔn in kɔnɔ , o tun be waleya bee fe ; ni min tun ye sariya sɔsɔ , o tun be jangi.

Jangi in tun be damine ni worosara ye ka se tominenbɔ ma, basara yere tun be se ka bɔ a ko la . Banbaanciw yere tun be den kerefe fo ka waati jan.ke. U seginni kulu la, o yamaruya tun be masa dɔrɔn de bolo delili kɔfe. Bilakoro donfini tun ye finimugunpogi n'a duloki ye .Bilakorotɔn tun sinsinnen don ben, jɔgɔnbonya , jɔgɔndeme ani kelenya kan . Tɔn in mɔgɔw tun be forobabaaraw ni yogorobɔw ke. Fen min tun be sɔrɔ o baaraw la , u tun be jɔnajew laben n'o ye ka tɔndenw bee nisɔndiya .

Bonya ni deme siratige la , tɔn in tun be deme don cekɔrɔba ni musokɔrɔba deselenw ma. O deme be se ka ke forosene , birikida , sojɔ, sumanadon , nakɔbaara ani baara werew . U tun be dama* don jɔgɔn na baara caman siratige la. Misali la, samiye tun mana don , n'u be dama wuli , u b'a damine tɔndenw na , minnu ka foro be jini k'u keje bin fe.

Ben ni kelenya siratige la , baaraw tun mana nɔgɔya , bilakorow be felebo ni kɔmɔnw kolokolo. Fen minnu mana sɔrɔ olu la , u be je k'o tobi k'o dun walima k'o tila , bee n'i ta ka taa so .

Npogotigi ni bilakoro minnu si ka surun jɔgɔn na , olu tun ye kokejɔgɔnw ye. O kosɔn bilakorow ka ko caman tun te ke npogotigiw kɔ : forobabaara tun mana dabo , npogotigiw tun be tilen bilakorow nɔfe ka ji d'u ma , ka dunun ni tegere fo u ko . Bilakorotɔn jɔnajetobilw keba tun ye npogotigiw de ye .

Tɔn in dabokun tun ye ka denmisɛnw tin don jɔgɔn na , ka ben sabati u ni jɔgɔn ɛɛ , ka jogo puman bange u la . Nka bi-bi in na bilakorotɔn fanga be ka dogɔya an ka duguw kɔnɔ k'a sababu ke hadamadenya taabolo kuraw ye . O n'a ta bee an kana korolen bee ke bolokɔfɛfen ye .

Degeliw :

A - A'ye nininkaliw jaabi :

a) Bamaana , tonw tun tilalen be kulu joli ye ?

A'y'u togo fo ?

b) Bilakorotɔn nafa damado jefo dugu kɔnɔ .

c) Joyɔro jumen tun be npogotigiw la bilakorotɔn kɔnɔ ?

B-a) Nin kumaseɛn in be waati jumen na ? « tɔn in mogow tun be forobabaaraw ni yogorobow ke » .

b) A'ye kumaseɛn kelen in bila waati nata la .

C - A'ye masalabolo in dakun folo dape korocilenw falen dape werew la ka soro ye lema ma don dakun in hakilinaw la .

- jamana (mara)

- lawale la (folofolo)

- hadamadenya (maaya)

Kalanje : Kamalɛntɔn

Bamaana , bilakoro tun mana siginegekoro , a be don kamalɛntɔn na . Danfaranin be kamalɛntɔn ni bilakorotɔn ɛɛ . Kamalɛntɔn jemogo tun be wele ko kuntigikoroɓa , ka kuntigincinin da o kan , tonjeliw , burufiye ni sariyatigiw be da olu kan .

Tɔnkuntigi de tun be tɔn ko bee latige , nka a fanba tun be kuntigincinin de bolo . Tonjeliw ka baara tun ye tɔn korɛw bee labenni ye . Fanaw tun ye mogokofolaw ye tɔn kɔnɔ : olu tun be tɔn sariya sosobagaw lase kuntigi ma . Burufiye ka baara tun ye mogow weleli ye tonsigiw ni tonbaaraw la .

Kamalɛntɔn sigikun tun ye jɔgɔndeme ni jɔgɔnbonya ye dugu kɔnɔ . Dugu kunko si tun te se ka jenabo kamalɛntɔn in ko , hali laadalakow .

Halisa kamalɛntɔn sinsinnen be an ka dugumiseɛn caman kɔnɔ , wa a joyoro ka bon kosebe u ka hadamadenya sabatili la .

Degeliw : Dape puman bila tomiw no na masalabolo kɔnɔ

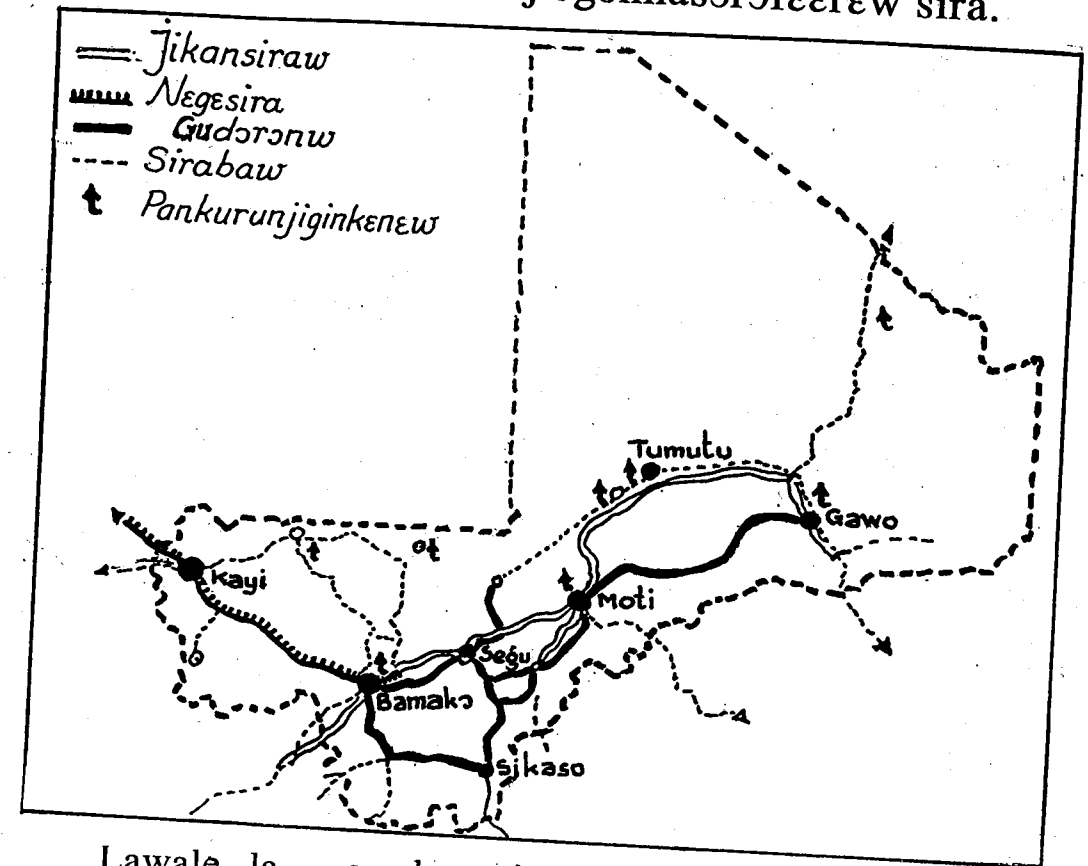
Faransibilakoro tun mana siginegekoro, a tun be don kamalɛntɔn na. Danfaranin tun be kamalɛntɔn ni bilakorotɔn ɛɛ .	Bamaana
sugandi	Kamalɛntɔn jemogo tun beko kuntigikoroɓa , ka kuntigincinin da o kan , tonjeliw , fanaw , burufiye ni sariyatigiw be da olu kan .	wele
Tɔnkuntigide tun be tɔn ko bee latige , nka a fanba tun be kuntigincinin de	Jiritigi
Yoro	Bolo
labenni	Tonjeliw ka baara tun ye tɔn korɛw bee ye . Fanaw tun ta ye mogokofɔ ye tɔn kɔnɔ : olu tun be tɔn	dilanni
layidu sosobagaw lase kuntigi ma .	sariya
weleli	Burufiye ka baara tun ye mogow ye tonsigiw ni tonbaaraw la .	yerekeli
fadenya	Kamalɛntɔn sigikun tun ye jɔgɔndeme ni ye dugu kɔnɔ. Dugu kunko si tun te se ka jenabo kamalɛntɔn in ko , hali laadalakow.	jɔgɔnbonya

sinsinnen cikela	Halisa kamalenton be an ka dugumisen caman konon , wa a joyoro ka bon kosebe u ka taabolo puman sabatili la .	tanganen hadamadenya
---------------------	---	-------------------------

A'ye pininkali n'a jaabi punan bolo di jogon ma .

A-pininkali	B. jaabi
1. Bamananden be don kamalenton na waati jumen ?	. Ka jogon deme , ka jogon bonya
2. Jon tun be ko bee latige ?	.An ka dugumisenw caman konon.
3. Joyoro jumen be tonjeliw la ton konon ?	.Mogokoroba te don kamalenton na .
4. Sigikun jumen tun be kamalenton na ?	. Ayi , a joyoro tun te kamalen ton in konon.
5. Burufiye ka baara ye mun ye ton konon ?	. Tonkuntigi
6. Halibi kamalenton sinsinnen be yoro jumenw ?	. kuntigikoroba
7. Joyoro jumen tun be fanaw la ton konon ?	. Ka sariyaw sosobagaw lase kuntigi ma .
8. Bilakoro joyoro tun be kamalenton in konon wa .	. Ka ton kopew bee laben.
9. Kamalenton jemogo tun be wele cogo di ?	. ka mogow wele tonsigiw ni tonbaaraw la.
10. Mogokoroba be don kamalenton na wa ?	A mana siginegekoro

Donniyamasalabolo :
Mali : Bololabaara. Izinibaara. Turisimu .
Saannifeere ani jogonnasorofeerew sira.

Lawale la , an ka minenw fanba bee tun be dilan bololabaarakelaw de fe : numuw , sanufagalaw , gesedalaw , dagadilannaw , garangew. O n'a jogonnaw.

Kabini an y'an ka yeremahoronya ta , baarasen kuraw nana jamana konon . Izini caman sigira an fe i n'a fo Sukaro izini (o be Dugabugu ni Siribala , Segu mara la). Tigatulu izini , n'o be wele « Huicoma » o sigilen be an ka jamana mara folo, filanan ani sabanan konon (Kita. Kulukoro- Kucala) . Ofisi Nizeri , ale ka baara kologirin be malobaara kan.

O temenen ko , izini suguya caman be yen , i n'a fo « Comatex » . « ITEMA » « CMDT » . O n'o jogonnaw.

Mali ye Turisimu jamana ye . Dugu damado b'a konon i n'a fo Tene , Tumutu , Sanga , Banjagara minnu togo ye dije fan tan ni naani bee labo; yorofilelaw be na Mali konon sanga ni waati bee, ka yoro kofolen ninnu kunpa b'u la.

Sannifeere be boli Mali ni Jamana caman ce i n'a fo Kɔnɔwari , Faransi , Nizeriya , Burukina faso , Afirikidisidi O n'a ɲɔgɔnnaw. Feere fanba be kɔɔri , tiga , jiridenw , baganw , jegew , finiw , cikeminenw , furaw ani sanu kan.

Mali te kɔgɔjida jamana ye . A lamininen don ni jamana wolonwula ye , O de b'a jira ko siraw nafa ka bon kosebe Mali Yiriwali la. Mali kɔnɔ siraw janya be kilometere 13.000 bɔɲɔɔnko bɔ. Sirabaw man ca , Nka kelen kelen b'u la minnu labennen don. Min ye siraw misenw ye olu ka ca , nka a puman ka dɔgɔ. Jikantaamaw be ke senegali ba ni Joliba kan. Negesira be Mali ni Senegali jamana ce. Min ye pankurun ye, ale be Mali ni diɲe fan caman don ɲɔgɔnna . Bi bi in na jamana cesirilen don sira baaraw la. Negejuru , n'o fana ye ɲɔgɔnnasɔɔɔfeere dɔ ye , o jɔyɔɔ ka bon kosebe an fe yan.

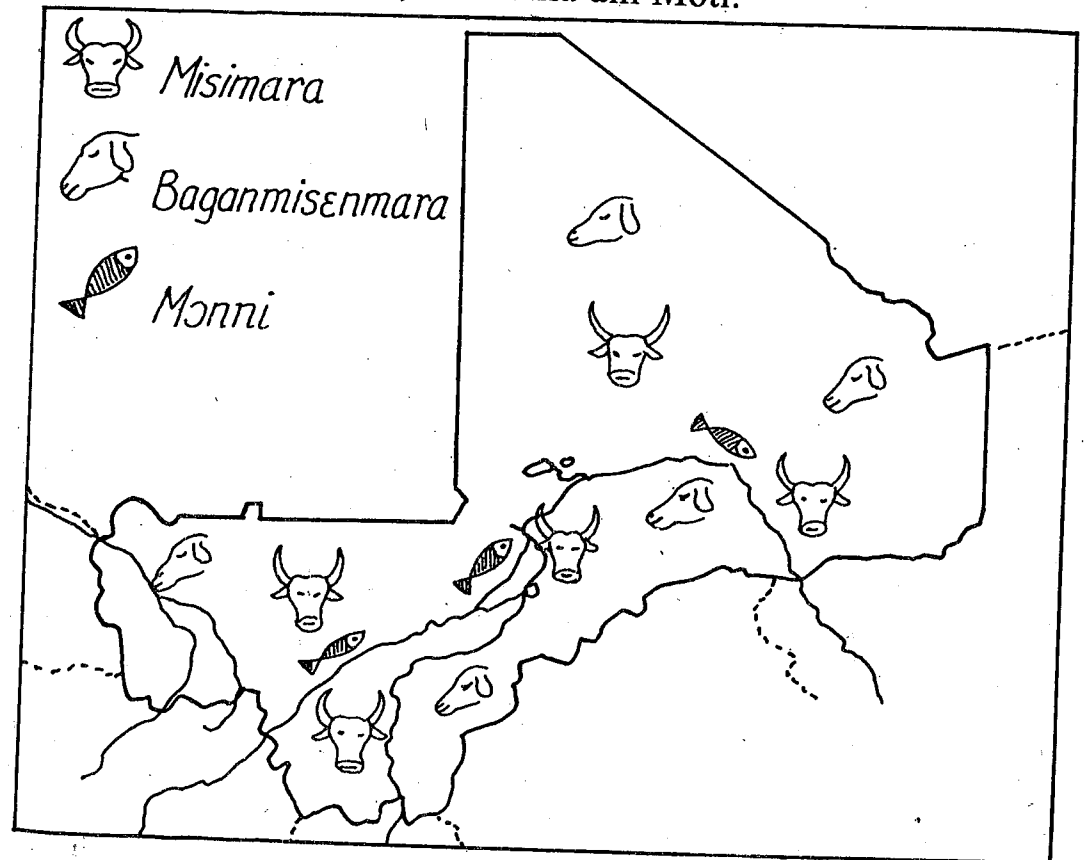
Dɔnniyamasalabolo :

Mali : Dugukolo nafolow -Sene-Baganmara ani Mɔnni

San damado in na , jinini caman kera minnu y'a jira ko dugujukɔɔ nafolo ka ca Mɔli kɔnɔ i n'a fo sanu , luulu , petɔɔɔli o n'a ɲɔgɔnnaw . Dugujukɔɔ nafolo ninnu na , kɔgɔ ni sanu n'a ɲɔgɔnnaw boli daminena. Jiriw , jiridenw , kungo-sogow fana ye Mali kɔnɔ nafolow dɔ ye . Ntensun , nsiminisun ani sebesun jɔyɔɔ ka bon jiribaaraw ni sojɔw la . Jiriden caman be bayelema iziniw na i n'a fo sikɔɔ , jiripeji ani bumu.

Mali ye seneke jamanaba ye .A senefenw ye : ɲɔ , kaba , fini , kɔɔri , tiga , timikala , sira , ku n'a ɲɔgɔnnaw ye.

Mali jɔyɔɔ ka bon farafinna kɔnɔ , baganmara ni mɔnni na. Baganmara be ke kɔɔɔnyanfan de fe kosebe. Misiw hake ye 5.000.000 ɲɔgɔnna ye; sagaw , baw , sow , ɲaamew , faliw ani lew hake ye 12.000.000 bɔɲɔɔnko ye. Kɔnɔw fana be mara an fe yan. Baganmara ye kecogo fila : foroba baganmara ani baganmara kerengerennen n'o be ke an ka jininisɔ damadɔw la i n'a fo Sotiba , ɲɔnɔ , Yanfolila ani Moti.

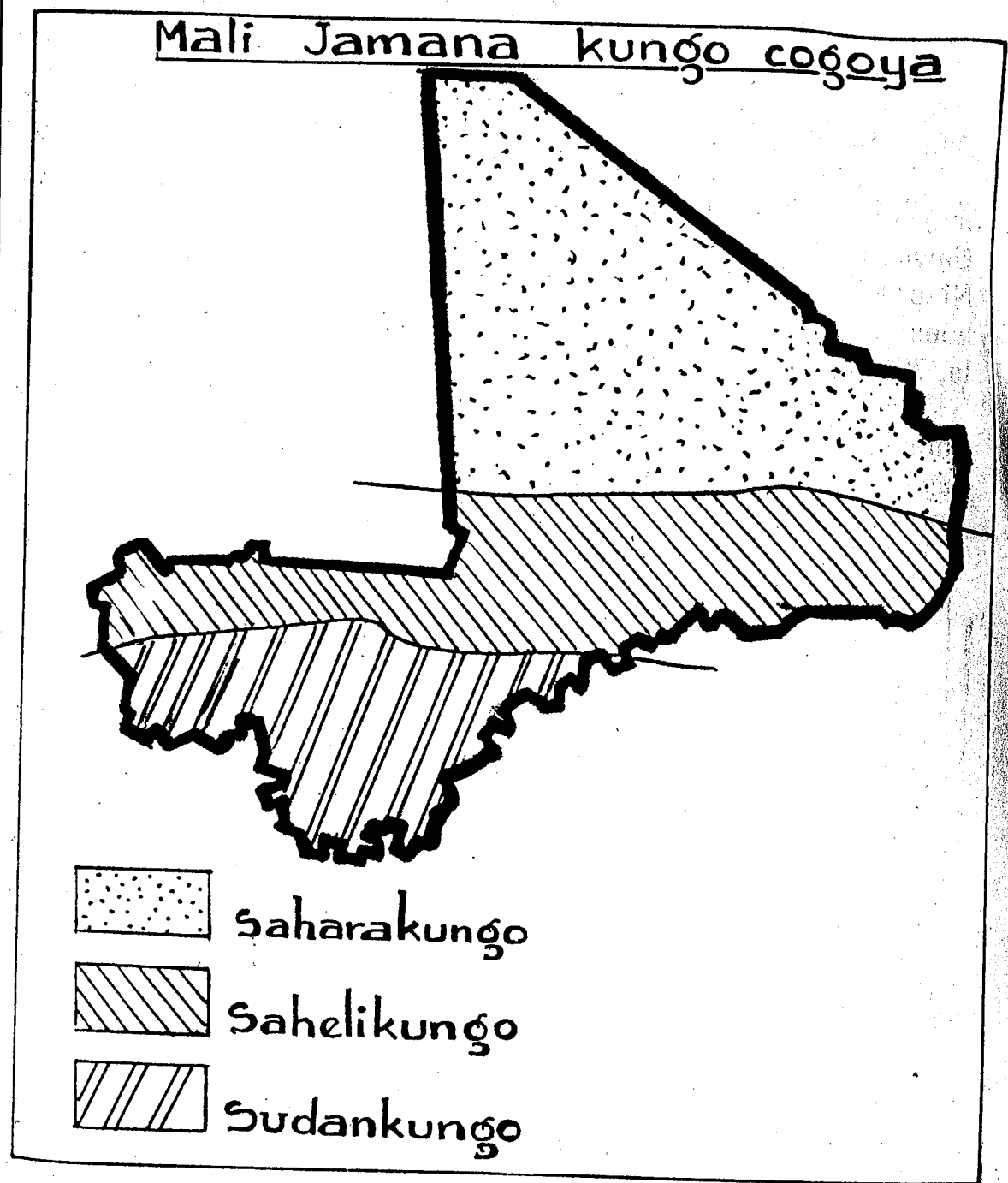

Mɔnni be ke Senegali ni Nizeri baw n'u bolofaraw la. Bosow , Sosow , Somonow ani Sɔrikoyiw de ye Mɔnnikelaw ye. Mɔnni be ke a cogo kɔrɔ la halibi, nka yelema be ka don feerew la Moti serewisida dɔ fe min be wele Operason Pesi. Mɔnni keyɔrɔbaw ye Moti , Gawo ani Segu ye. An ka jege jalan ni jege wusulen caman be taa feere an dafe jamanaw kan.

Dɔnniyamasalabolo :

Mali : waati cogoya-Kungoda ani dugukolo jiko.

Mali ye funteni jamana ye waati cogoya tilalen don saba ye min kɔnɔ.

Woroduguyanfan fe , n'o be wele sudankungo : Tuw ni tu finw ka ca bawo neema ka bon yen kosebe.

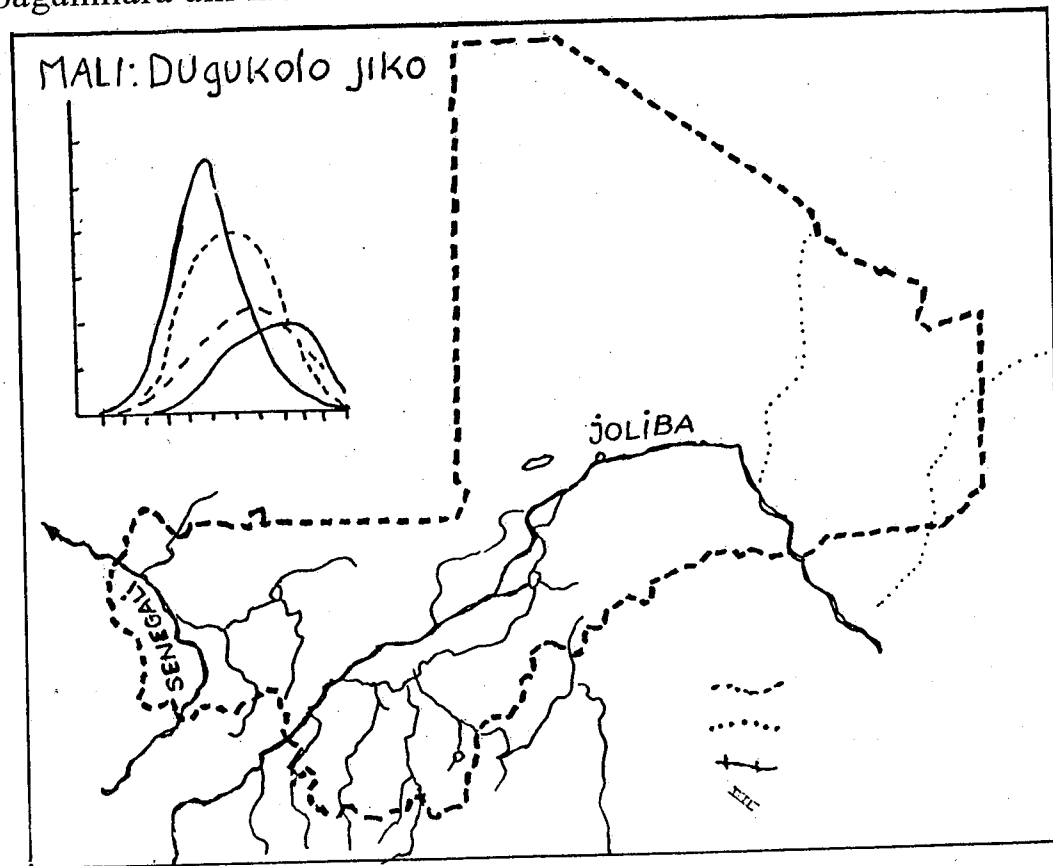
Cemance n'o be wele sahelikungo; Tilema kuntaala ka jan yen . A sanjiw cuncunnen don.

Kepekayanfan fe n'o ye saharakungo ye ; Ja barika ka bon o yoro la kosebe , jiri man ca. Danfara be su ni tile funteni hake ni jogon ce.

Bajiba fila be boli Mali dugukolo kan : Senegali ba ani Joliba. U boyoro ye Lagine ye.

Joliba b'a ta Futa Jalon kulujuru la , ka teme nin dugubaw fe Mali kono : Bamako , kulukoro , Segu , Moti , Tumutu ani Gawo ka soro ka Nizeri jamana ceci ka t'i suuru kogoji la Nizeriya. A janya ye kilometere 4.200 ye . O 1700 be boli Mali kono . Senegali ba janya ye kilometere 1790 ye. O kilometerew la, 700 be boli Mali kono.

Nin ba fila ninnu joyoro ka bon Mali jamana kono: kuranko, jikantaamaw an'a nafasorbaaraw la i n'a fo cike, baganmara ani monni.

Donniyamasalabolo :

Mali : Mogo hake - Mara cogo

Mali konomogo hake be 10.000.000 jogonna bo. A bonya ye km² 141.238 ye ; nk'a sigikiime ye kilometere kene kelen o kelen kono mogo 8 ye .Taamaw nana ni sigiyorofalen ni dugubakonotaa ye.

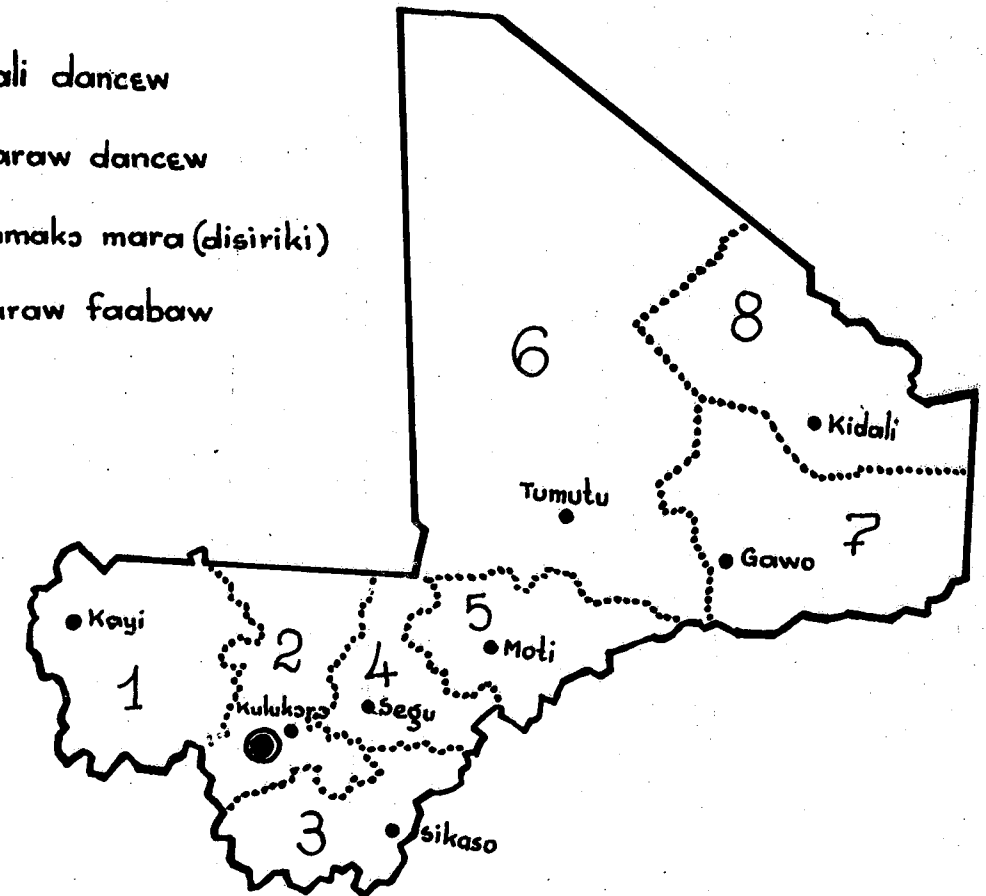
O kera sababu ye ka dugu misen caman lankolonya. Siyaw ka ca Mali la i n'a fo Bamananw, Maninkaw , Fulaw, Dogonow , Minyankaw, Senefow , Marakaw, Burudamew, koroborow o n'a jogonnaw. Siya bee n'a ka kan don ; bamanankan de fobaga ka ca.

— Mali dancew

..... Maraw dancew

● Bamako mara (disiriki)

● Maraw faabaw

Mali tilalen don mara seegin ye: Kayi , Kulukoro , Sikaso, Segu , Moti , Tumutu , Gawo, Kidali ani Bamako Disiriki. Goferenere sigilen be marabolo ninnu kelenkelenna bee kunna. Mara tilalen be serekiliw ye. Serekili kelen o kelen fana tilalen be arondismanw ye :

Jamana fanga tilalen be fangabonda saba ye :
Waleyalifanga , Sariyatafanga ani Kiiritigefanga.

Sariyatafanga be Fasobulonba depitew bolo.
Waleyalifanga be Peresidan ni Goferenema bolo, kiiritigefanga
be kiiritigebulonba bolo.

Donniyamasalabolo :

Mali : Sigicogo - Dance - Kene ani Jamana Kεcogo.

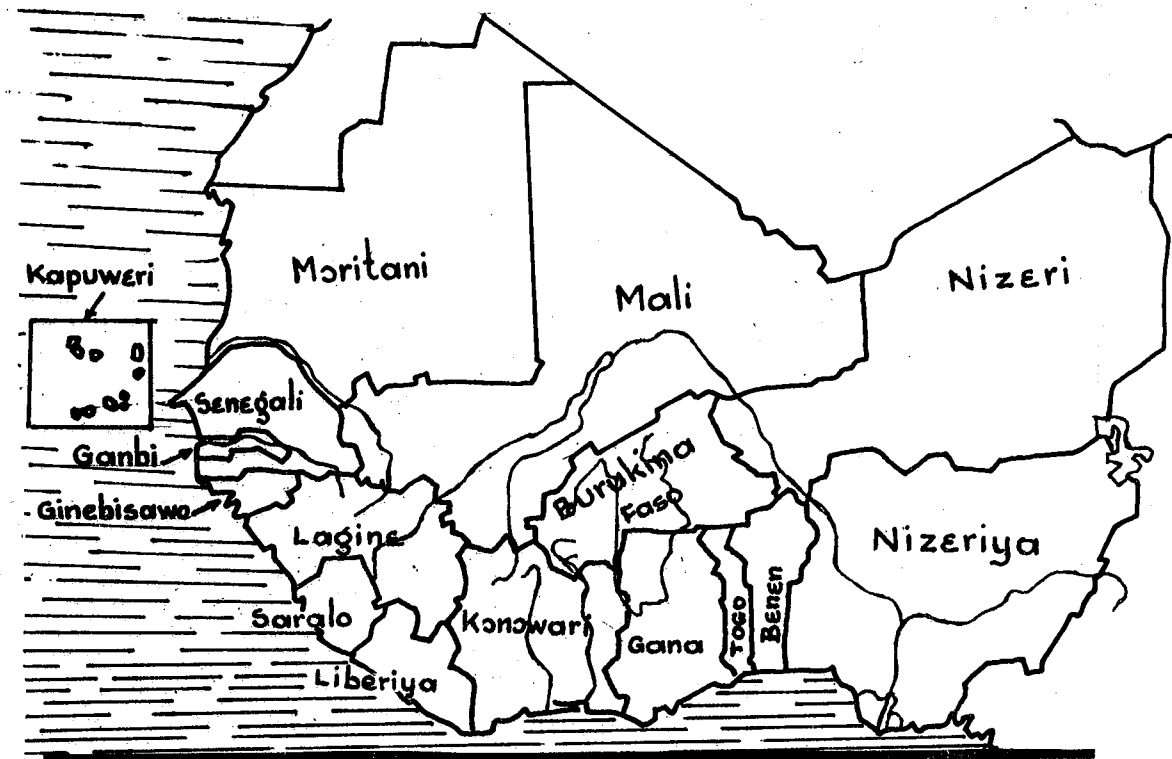
MALI: Sigicogo - Dance - Kene ani dugukolo yecogo

Mali ye seko ni donko jamana koroba ye min be farafinna tilebinyanfan fe . A togo folo tun ye Sudan Faranse ye . An ka jamana ye Mali togo ta an ka yeremahoronya tadon, setanrurukalo tile 22 , san 1960. Mali jamana kene bonya ye kilometere kene 1.24.238 ye . Ani Jamana wolonwula be danbo : keneka fe Alizeri ; Worodugu fe Konowari ni Lagine ; koron fe Nizeri ni Burukina ; tilebin fe Moritani ni Senegali. Mali sigicogo b'a jira k'a lamininen don ni jamana caman ye ; a te kogojida la A dugukolo fanba dalakejenenen don ; Nka tintinmayoro kelen-kelenw b'a kono n'olu ye Manden kulu , Dogonola tintinbaw ani Adarari de Iforasi kulujuru. Falaw la belebelew ye Senegali fala, Nizeri fala ani Seno ni Tawudeni falaw ye. Honbori kulu de ka jan ni kuluw bee ye Mali kono . A janya be se metere 1.155 ma.

Donniyamasalabolo : Afiriki tilebinyanfan

Afiriki bangu tilalen don yoro kunba duuru ye.
Koronfebolo , Cemance , Keneka , Worodugu ani tilebinbolo.

Afiriki tilebin Jamanaw ye 16 ye.

Lagine konakiri ; Saralo , liberiya , Konowari , Gana , Togo , Benen , Nizeriya olu ye kogojidala jamanaw ye , tufin fana be o yoro ninna

Mali , Kapuweri , Burukima Faso , Nizeri , Ginebisawo , Ganbi , Senegali ani Moritani olu ye Sahelibolo Jamanaw ye.

A bonya ye kilometere kene 6.500.000 , mogo miliyon 200.000.000 b'aranko b'a kono.

Afiriki tilebinfejama 16 in bee ye Jamana horonyalenw ye. U bee be dije seleke naani jamana horonyalenw ka ton na n'o ye « O.N.U » ye , ani Afiriki kelenyatn n'a be f'o ma « O.U.A. »

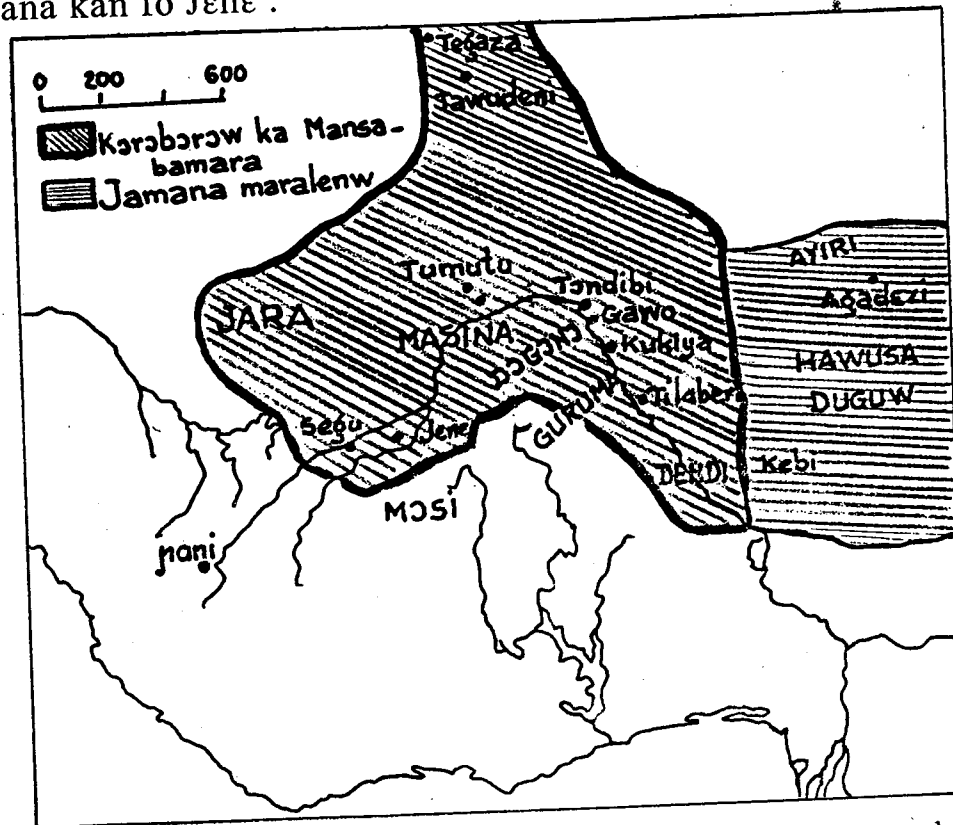
Farafinna tilebinyanfan :

Saheli		
Jamana	Faaba	Kilometere Kene
Nizeri	Name	1.267.700 km ²
Moritani	Nuwakisoti	1.032.455 km ²
Senegali	Dakar	196.722 km ²
Lagine Biso	Biso	36.125 km ²
Ganbi	Banjuli	11.295 km ²
Kapu Weri	Paraya	3. 929 km ²
Mali	Bamako	1.241.238 km ²
Kogojidalajamanaw (Tufinjamanaw)		
Lagine konakiri	Konakiri	245.857 km ²
Saralo	Firitawuni	71.740 km ²
Liberiya	Morowiya	111.362 km ²
Konowari	Abijan	322.462 km ²
Gana	Akara	238.537 km ²
Togo	Lome	56.537 km ²
Benen	Kotonu	112.622 km ²
Nizeriya	Legosi	923.768 km ²

Donniyamasalabolo: Koroborow ka mansabamara Gawo

Gawo mansabamarafanga jujon fo Soni Ali Beri ka mara.

Koroborow ka mansabamara de ye mansabamara belebeleba sabanan ye farafinna tilebinyanfan fe Gana ni Mali mansabamaraw kofe . A tun be bo Dendi n'o be sisan Nizeri jamana kan fo Jene .

Koroborofanga jujon bora Kukiya mara la n'o mansake tun ye Sorikow ye (monnikelaw) . Yen mansake lakodonnen folo kera Faran Makan Bote ye . Kukiya kera faaba ye san keme wolonwulanan na . Kukiya nana ke jagokeduguba ye nka Jaw ka kabila nalen fanga la , Gawo ye san soro a kan san keme seeginnan na . U ka fo la , Ja kabila ye larabu bonsonw ye .

San ba kelen masurunya na , Jaw ka fanga tun be boli Ba Joliba folonkonona bee kan , ka bo Nizeri jamana na fo Gawo . O waati mansake , Ja Kosoyi , ye Gawo ke a ka faaba ye , ka tuubi silamediine na .

Gawo ka togosoro in ma ben Mali mansake ma .
Zenerali Saga Mandiya , n'o ye Kanku Musa ka

kelekuntigi do ye , o wulila ka taa Gawo mine san 1325 , walasa a ka to fanga la , Mali mansake togo la . Ja Asiboyi y'a denke fila (Ali Kolen ni Solomani Nari) tonomada Kanku Musa ye nka san 1337 la , denke fila ninu sera ka boli . U nana u faninncinin Ja Bada bo fanga la . Ali Kolen , n'o ye u la koro ye, o ye fanga ta Gawo , Soniw ka kabila togo la .

Mansake minnu fora jujon ko Soniw ka kabila la , u lakodonnenw kera : Ma Dawo, Solomani Dama ani Soni Ali Beri.

Soni Ali Beri ye Ma Dawo den ye. A sigira fanga la a fanincinin Solomani Dama ko san 1464. Soni Ali Beri tun ye kelee ye min tun ka kegun ,n'a kolo ka kene.

A tun be boliw bato wa donkotigiba tun don fo a tun be wele ko Dali n'o koro ye ko « Sankorotalen » . Silamediine tun y'ale fe birifini de ye, n'o te , a tun dalen t'a la.

A ka kele jamana tun tilalen be kulu saba ye :
duguma kelebolo , sotigiw ani kuruntigiw.

A yere tun ye sotigiw ka kelebolo jemogo ye.
Soni Ali beri tun ye kele cefarinba ye. A ye se soro a ka kelew la. O siratige la :

- A ye Tumutu mine Mali mansake la Zanwuyekalo tile 30 san 1468.

- A ye san wolonwula ke Jene dugu da la ka soro ka se ka yen mine san 1479.

Soni Ali ye Masina fana mine. Sigida fen o fen tun b'a ka mara tilebinfebolo fe , a y'olu bee mine ka yen togo da ko « Tenderima ».

- San 1483 soni Ali Beri ye Masi binkannikelaw kele ka se soro u kan Koriyanse dalaba da la. A ye Dogonow fana kele.

- San 1488 la , a ye Fulaw ni Burudaamew kele ka se soro.

Soni Ali Beri sara san 1492 a nalen ka bo guruma konon.
Ali Beri ka mansabamara tun ka bon kosebe. A tun b'a ta Gawo woroduguyafan na fo Jene. Burudaamew, Guruma , Masina , Tendirima ani dogonow ni mosiw ka jamana fan caman , nin bee tun be Ali Beri ka mara konon.

A ka mara konona na, a ye balanw jo, ka bajalanw senni damine min be taa walata.

Dɔnniyamasalabolo :

Kɔrɔbɔrɔw ka mansabamara sanga waati.

Kɔrɔbɔrɔw ka mansabamara sanga waati benna Asikiyaw sigili ma fanga la.

Soni Ali-Beri fatulen , a denke Soni Bakari Da sigira a nɔ na san 1493. O ma meen fanga la bawo a fa ka kelekuntigi n'ɔ ye Mohamedi Ture ye, o ye fanga bɔsi a la ka i sigi Asikiyaw ka kabila tɔgo la , Awirilikalo tile 2 san 1493.

Asikiya Mohamedi tun ka kegun , a basigilen wa silameba tun don. A ye silamew magere a yere la , k'u k'a baarakeɲɔgɔw ye. A ka hiji kera i ko Kanku Musa ta ɲɔgɔn . Makankaw y'a ke silamediine ɲemɔgo ye Sudan.

O tɔgo in kama , a ka kelew bee be na ke silamediine tɔgo la.

Asikiya Mohamedi fana ye kele caman ke. A dɔgoke Umaru Konjago y'a deme kosebe.

- A ye Mali mansabamara kɔrɔnyanfan bee mine. A ni kelebolo donna fo pani.

- A ye diinekele ke mɔsiw fe , ka Naaba Nasere ni yatenga ka jamanaw mine.

- San 1514 na , Asikiya Mohamedi ye Hawusajamana dow mine : Katisena , Gobiri , Zariya , Kano. A ye se sɔrɔ Burudaamew kan ka sɔrɔ ka taa Agadesi mine. O waati la, Kɔrɔbɔrɔw ka mansabamara tun b'a ta Tekururi la fo Agadesi. A tun be bɔ saharajamana woroduguyanfan na fo Mali mansabamara la , o min tun kera a bolokɔnɔfen ye.

Asikiya Mohamedi fiyennen , a denke Musa y'a bɔ fanga la k'i sigi a nɔ na san 1528. A fatura san 1539.

Kelecefarinya kɔfe , Asikiya Mohamedi tun ye mansake ɲuman ye mara ni politiki siratige la. Fanga bee lajelen tun kafolen be mansake bolo.

A tun sinsinnen be silamediine kan ka marali ke. Marabolofara bee tun n'a ɲemɔgo don . O ɲemɔgɔw tun be wele « fariba walima farima » Jamana minenenw masakew tun be to u nɔ na ka mara ke Asikiya Mohamedi tɔgo la.

Kelejama min tun b'a bolo , o tun te baara were ke kele kɔ.

Asikiyaw ka mansabamara kɔnɔ , jamana yiriwara kosebe. A ka sɔrɔ tun dennen be sene , baganmara , mɔnni , jago ani damansen na.

Hadamadenya sira la, jama tun tilalen kulu damado ye : Fanga masurunnaw , hɔrɔnw , ɲamakalaw ani ɲɔnw.

Dɔnko ni seko siratige la , Kɔrɔbɔrɔw ka mansabamara ye tɔgo sɔrɔ kosebe. Misiriw ni kalansobaw ɲɔra fan bee i n'a fo Sankore kalansoba Tumutu , Jene ani Gawo kɔnɔ.

Dɔnnikelabaw fana tun be yen minnu ye tɔgo ni dawula ni bonya sɔrɔ kosebe i n'a fo : Gawo zakariya, Amedi Baba , Mohamedi Bagayɔgo ani Mohamedi Kati.

Dɔnniyamasalabolo : Tumutu ni Jene , san keme tan ni wɔɔronan na.

San keme tan ni wɔɔronan na , Tumutu ni Jene tun ye dugubaw de ye , jago , diine , donko ni politikisiraw kelen tun be ka jɔɔɔn sɔɔɔ yɔɔɔ minnu na Sudan kɔɔɔ.

Tumutu tu tigera Burudaamew de fe san keme tan ni filanan na , a tilala ka ke Manden Mansa bolokɔɔɔfen ye. A ye sanga sɔɔɔ kosebe san keme tan ni sabanan ni san keme tan ni naaninan kɔɔɔ.

Tumutu sera a ka sanga waati ma Asikiya ka mara kɔɔɔ , san keme tan ni wɔɔronan na.

Jene tu tigera san keme kɔɔɔntɔɔnnan na. Jenekaw ma sɔɔn Mande Mansa ka marali ma nka Soni Aliberi y'a mara san 1479.

Jene tun ye Tumutu filaninjɔɔɔn ye. O fana y'a ka sanga waati sɔɔɔ san keme tan ni wɔɔronan kɔɔɔ.

Nin dugu fila ninnu tun ka bon kosebe wa u ye jɔɔɔɔɔba sɔɔɔ jago , diine , donko ni seko ani politiki siratigew la.

U sigicogo fe ,dugu ninnu kera farafinw ni arabuw benyɔɔɔ ye jago sira fe.

Silamediine dɔnnibagabaw ka jɔɔɔnkunbenyɔɔɔw tun don. O kera sababu ye ka misiribaw jɔ i n'a fɔ Jene misiriba , Sidi yaya , Jinkarayiberi , Sankore misiriw ani Tumutu ta.

Diinekalan , josariyakalan ani tarikukalan ,olu tun be ke kalansobaw kɔɔɔ nin dugu ninnu na.

Asikiyaw ka tile la , Tumutu tun ye fanga ka duguba filanan ye Gawo kɔɔfe.

Mansabamara fosi tun te penabo diinekuntigi ninnu kɔ./.

Dɔnniyamasalabolo :
Kɔɔɔɔɔw ka mansabamara binni

Asikiya Mohamedi fiyennen , a nɔnabilako geleyara. Fadenyakele donna a yere denw n'a balimadenw ni jɔɔɔn ce fanga nɔfe. A denke Musa ye fanga ta san 1528. O kɔfe, a bɔnna Asikiya Isiyaka folo ani Asikiya Dawuda , olu ye tɔɔɔ sɔɔɔ kosebe u ka fanga kɔɔɔ.

Jamana fanga fegenyalen, kelemisen banbaliw ni geleya werew fe , Maroki mansake n'o tun ye. Mulayi Amedi Eli Mansuru ye , o ye kele bin kɔɔɔɔɔw ka mansabamara kan. Kele kera Tɔndibi. Awirilikalɔ tile 12 san 1591 , Maroki Mansake ye se sɔɔɔ. Kapiteni Juderi min tun ye Maroki kelejama kuntigi ye , o donna Gawo , ka tila ka Tumutu fana mine Mekalo tile 30 san 1591.

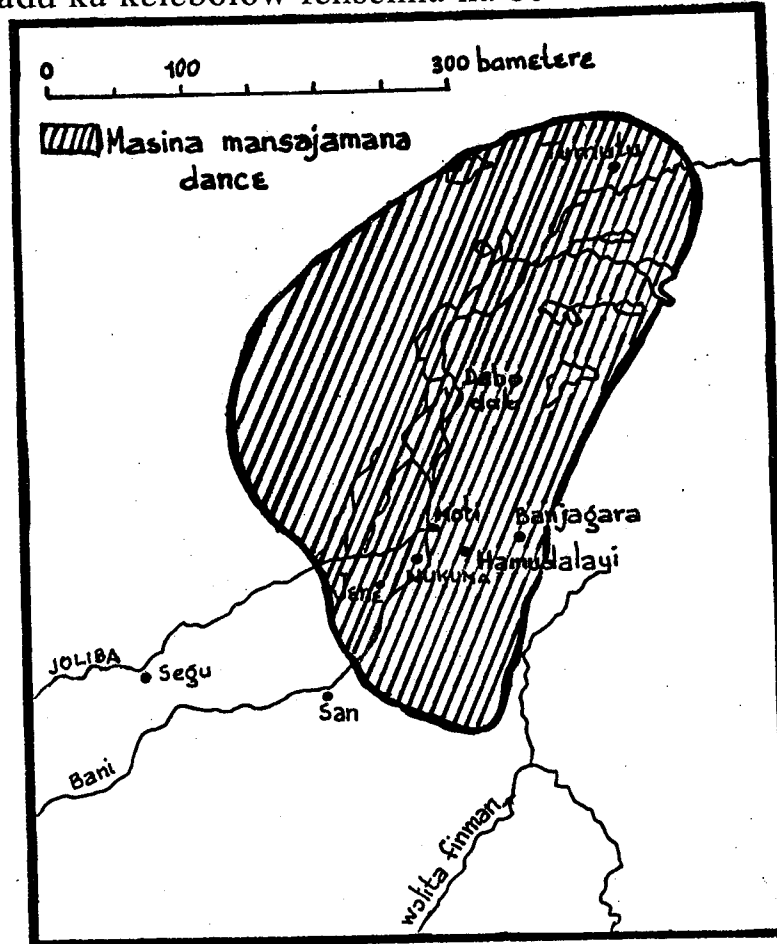
O kelen , here banna , diinekuntigiw ka fanga binna , sɔɔɔ nagasira , kɔɔɔɔɔw ka mansabamara tilala fila ye ./.

Donniyamasalabolo : Masina fulaw ka mansajamana

Siyekili xv^{nan} na , Fula dow y'u sigi Masina. U ye mansajamana fitinin sigi min marabaga folo kera jossonnaw ye.

San 1818 , Seku Amadu Bubu Bari min tun ye silameba ye , o ye kele wuli ka dankari Segu keledenw na Nukuma.

San 1821 , a ye Hamudayi ke o mara faaba ye. San 1826 , Seku Amadu ka kelebolow fensenna ka bo Tumutu fo Jene.

Mara y'a ka sanga waati soro Seku Amadu tile la goferenama ka fanga tun sinsinnen be silameđiine kan . Baganmara ni sene yiriwara kosebe. Mansajamana tun tilalen don : hōronw , pamakalaw ani jōnw.

Donniya tun be soro morikalanyorow la, bawo kalan tun ye wajibi ye .

San 1845 Seku Amadu be fatu tuma min fulaw ka mara tun b'a sanga la . O kelen, a denke Amadu Seku bilal'a no na, o ko Amadu Amadu.

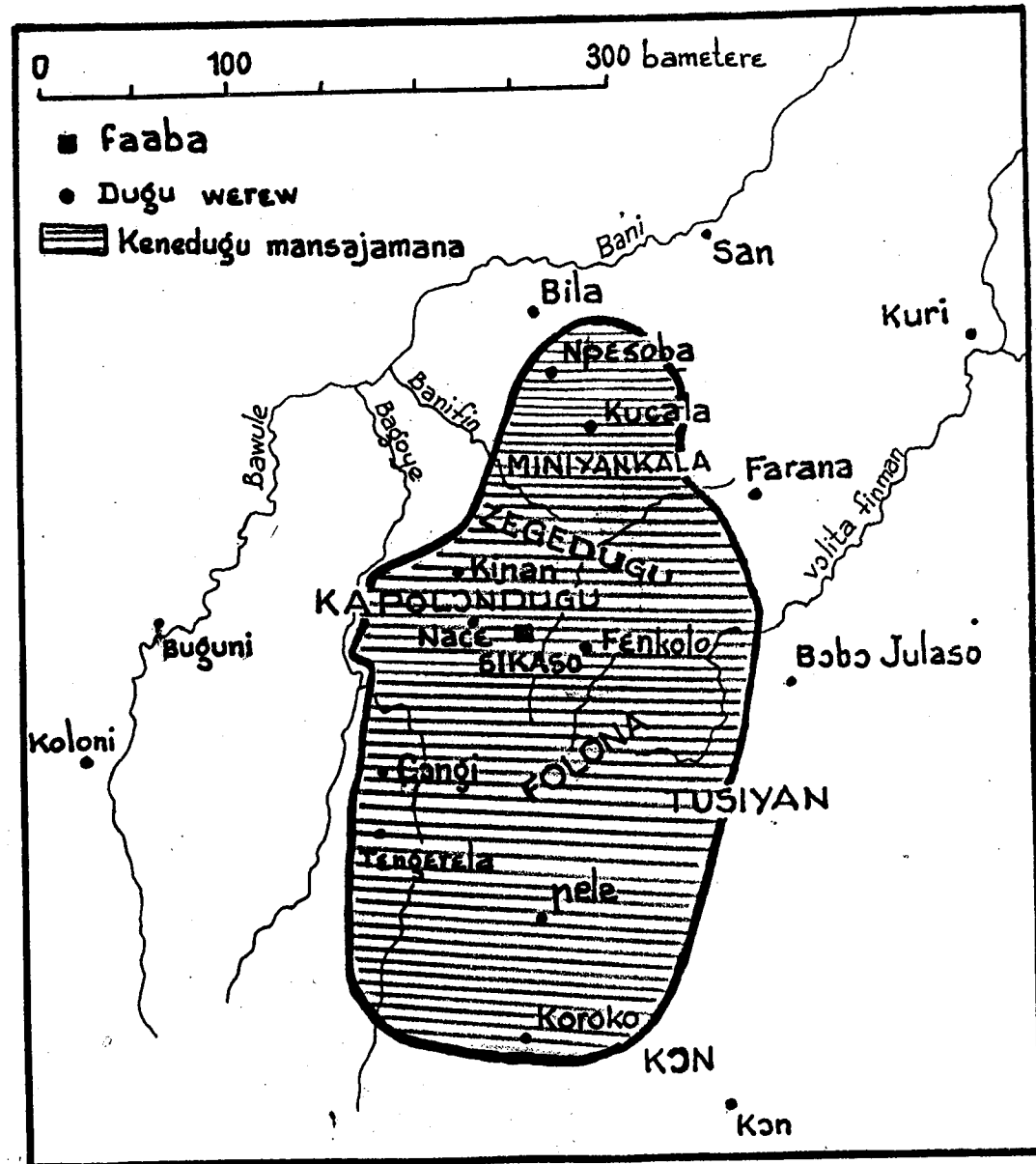
San 1862 , Masina mara minena Fula do fe min togo ye Laji Umaru Talo.

Laji Umaru Talo tun diminen be Amadu Amadu koro n'o ye Masina mansake ye bawo o tun y'i ban k'a deme ka tubabuw kele.

Dɔnniyamasalabolo : Kenedugu mansajamana

Kenedugu ye yɔrɔ jumen ye ? Kenedugu ye neɛmajamana ye fenkenew be sɔrɔ yɔrɔ min.

Kenedugu mara sigira Masa Dawulaba Tarawele fe san 1760 waati la. Mara in tun fensenen don ka bɔ Wolita nuwari ba la ka se Bagoye ba ma. A minena tubabuw fe san 1898 nan.

KENEDUGU MANSAJAMANA

Kenedugu fanga banger a cogo jumen ? Siyekili XVI nan laban na , Wataraw ni Tarawelew tun sigira Wojene Kɔnɔwari kepekayanfan fe. Julaw tun don minnu tun ye silamew ye. O julaw tun y'u ka fanga sigi o yɔrɔw senefow kan.

Tarawelew ni Wataraw ka benbaliya tun ka jugun kosebe. O de koson , Tarawelew kuntigi Makan Jabakate wulila ka t'i sigi jamana kɔnɔ min be wele sisan Burukina Faso. O kɔfe, san 1760 waati , Dawula Ba Tarawele, min ye Nakan Makan Jabakate bonson do ye , o nan'i sigi Fankolo , Mali la, Bobosira la. Yen, a ye kelebolo sigi senkan a yere ye ka Folona senefow mara. O de kera Kenedugu mara damine ye.

Dawula Ba Tarawele tile kera cogo di ? Dawula Ba Tarawele banger a san 1840 ka fatu san 1877. A y'a ka fanga fanba sinsin ben sabatili , Kɔn Wataraw ani Bobow keleli ma.

Kenedugu faaba yelemanen ko Dawula Ba Tarawele fe Bugula san 1859, a ye kele jesin Folona , Ganadugu ani Tegedugu ma. Kɔn Wataraw ni Bobow keleli ma diya Dawula Ba Tarawele la, tineni caman ker'a kun.

Sikaso dugu sigibaa tun ye jon ye ? A nana fanga la cogo di ? Dawula Ba Tarawele bolo bolen ko fanga la san 1876 , a denke filanan Ceba sigira Kenedugu wolo kan. Ceba tun ye cefarin ye, a tun be se ko la, kolabenna puman fana tun don. A ye faaba bo Bugula k'a yelema Sikaso k'a lakanani banba. A ye benkan don a ni Segu masake ce , n'o ye Amadu Seku Talo ye.

Ceba y'a ka fanga sinsin Kenedugu kɔnɔ. A ye Kapolondugu ni Miyankala ani Tusiyan mine kelen-kelen.

O la sa , san 1892, Kenedugu min tun y'a ka sanga laban sɔrɔ, o tun be bo Wolita nuwari la fo Bagoye.

Kabini san 1881, Samori tun nebora Kenedugu fe . Walasa ka Keneduguko yere ban o min tun be kɔnɔfesira tige a la , Samori ye daga sigi Sikaso da la, kalo 18° kɔnɔ ,san 1887, nka Sikaso tun laminina ni dakabana tata ye. Samori timinangoyalen ye daga in wuli kalo tan ni duuru ko. San 1888 Ceba ni nansaraw y'u bolo bila benkanseben na.

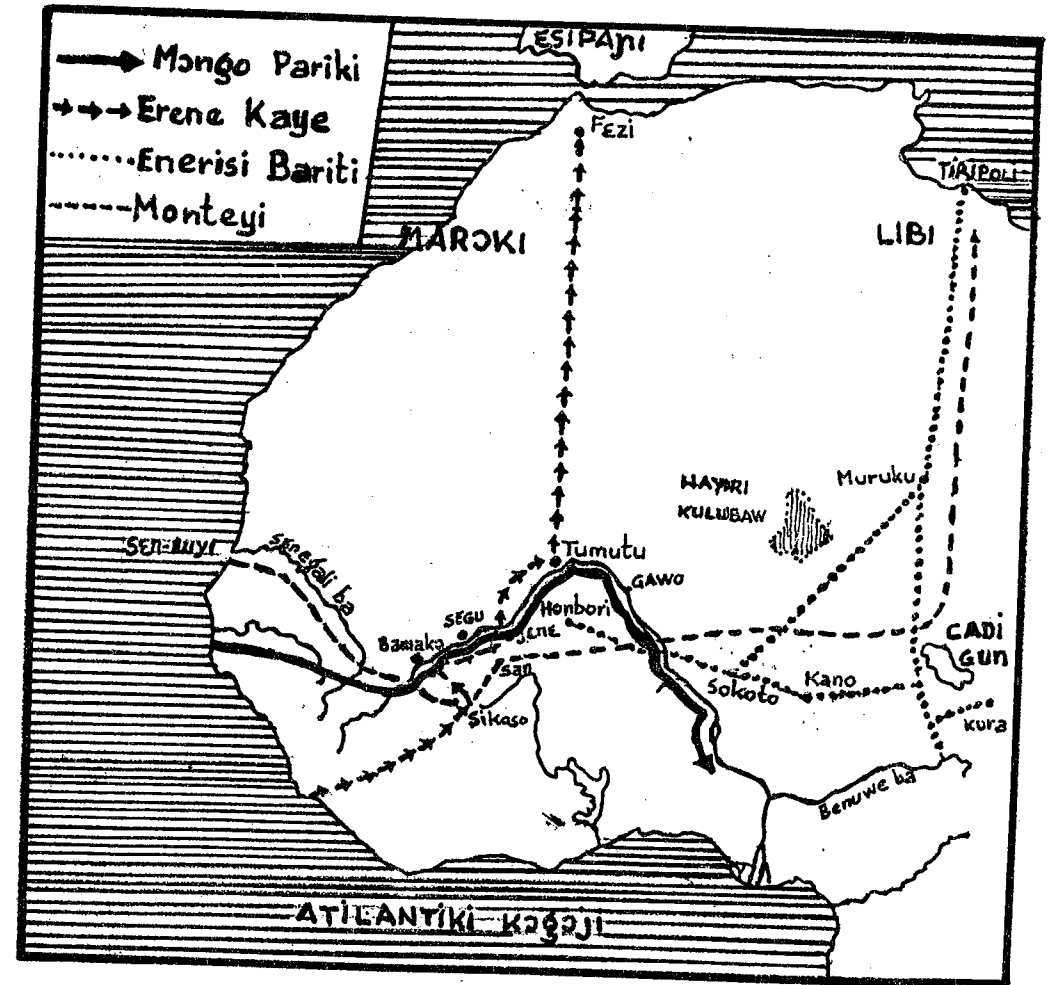
Kenedugu mara tun labennen don cogo di ? Kenedugu mara tilatilalen tun don marabolow caman ye minnu tun kolosilen don masake ka danamogow fe. Olu tun be kiriw tige, ka disongow mine ka maramafenw di keledenw ma. Marabolow tun b'u yere mara nka u bee tun be Ceba ka fanga kɔnɔ.

Ba Benba ni Kenedugu fanga labanna cogo di ? Ceba salen , san 1893, a dogo ke Ba Benba sigira Kenedugu fanga la . A ka cefarinya n'a ka fasokanu koson , a ni tubabuw ma se ka ben fiyewu sigi la. Olu ye Sikaso bonni damine ni gele ye Awirilikalotile tan ni duuru san 1898, nka u ma se ka don dugu konon fo mekalotile folo. Ba Benba y'a yere faga o don kelen ka d'a yere kalikan kan : « Ka ne Ba Benba penama to , tulobilen te don Sikaso ». A ye saya fisaya ni malo ye. Kenedugufanga banna nin cogo la.

Donniyamasalabolo : Yoro kura segesegelow Sudan konon n'o ye Mali ye bi.

- San keme tan ni konontonnan na (XIX) , Angilew ni Tubabuw nana yoro kura segesegeli la farafinna . O senfe , Mongo Pariki , Erene Kaye ani Enerisi Bariti sera Sudan n'o tun be wele bi Mali.

Yoro kura segesegeli in kun tun ye nafoloko ni donni pinini ye.

Nafoloko siratige la , nansaraw tun be yoro kura pini na sannifeere kama.

Donni pinini na , farafinna konona yoro dow tun kunpa b'u la i n'a fo Tumutu.

Mongo Pariki tun ye dogoro ye min be bo Ekosi jamana kan. A ka taama folo senfe, a bora Joliba kan san 1795. A y'a lapini cogo bee la ka se Tumutu, nk'a desera. A ka taama filanan na, a tora Joliba ji la Busa Nizeriya jamana kan san 1806.

Erene Kaye, tubabu kamalen ja gelen do, a ka lapini tun ye Tumutu yeli ye. A y'a ta Lagine kogjida la, ka Sudan ceci worodugu ni kepeka, ka teme Segu fe, ka taa don Tumutu san 1828. A ka taama in kono, a y'a yere surakabo*. A juman seginna Faransi ni kunnafoni caman ye ani Tumutu dugu nataliye.

*Surakabo = a y'a yere ke i n'a fo suraka.

Enerisi Bariti, n'ale tun ye Aliman ye, o ka taama kera Angile jamana togo la. A ye farafinna yoro caman yaala ka bo Hawusa jamana na fo Tumutu. A ye kalo seegin de ke Tumutu. A fana seginna ka taa Angile jamana na ni kunnafoni caman ye./.

Donniyamasalabolo : Tubabuw donni Sudan kono (Mali)

Mansabamara bee binna Sudan k'a to to mansajamana misenw ye i n'a fo Segu , Karata , Kenedugu , Masina.

Fadenya ni benbaliya kelew nana ni fara-farali ye. O kera sababu ye ka tubabuw donni nogyo Sudan kono.

Fataraba ka lapiniba tun ye , ka tubabuw ka mara walankata ka don Sudan kono (Mali). O siratige la , a dagayoro folo kera Madina ye n'o ye Kaso dugu ye min sigilen be Senegali ba da la Kayi kerefe. A y'a ka tata in sigiyoro san Kaso faama Sanbala fe okutoburukalo tile duuru san 1855. Fataraba ye tata in kalifa Poli Holi ni sorodasi ce bi duuru la . Olu ni Laji Umaru ganna jagon na Madina kele la. Madina bolen ko yen , Boroni Deborodi bilala tubabuw je ka taa tata were jo Kita.

Tata in joli ma ben Gunbankokaw ma. Olu y'u ka nison-goya jira. Feburuyekalo tile 11, Boroni Deborodi ye kele bin Gunbanko kan. Kita mineni kera kojuguba ye :

- Jagosira min tun be Sudan worodugu n'a kepeka ce , o tigera.
- Mogow tun hakili la ko tubabuw tun ye magoninaw de ye , nka u nan'a faamuya ko Sudan jamana minebagaw de don.
- Laji Umaru denke Amadu joro kojugu y'a ka kasoden Galiyeni labila.

Kita sorolen ko , Boroni Deborodi nebora Bamako fe. A n'a ka cedenw y'u kunda yen kan.

Feburuyekalo tile folo san 1883 , Titi jare y'u bisimila Bamako. Jarew ni Ture dow ye tubabuw fe teriya fisaya Amadu ka mara ye .

Tubabuw ka Bamakosigi ma ben Samori ma fiyewu bawo, jagosira min tigera worodugu ni kepeka ce , o y'ale ka sorodaw tije. O la , a ye kele bin Bamako kan.

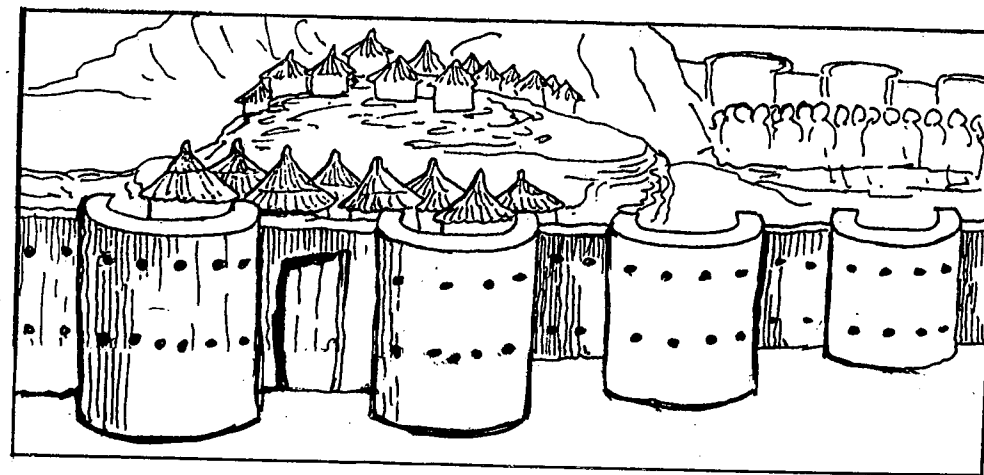
Donniyamasalabolo : Farafinw banni Tubabuw ka mara ma

Siyekili XIX^{nan} waati, farajew y'a jini ka farafinw mara, nka farafinmansake caman ma son o ma i n'a fo Ba Benba Tarawele.

Teriyasira kerenkerennenw tun be Ceba ni tubabuw ce. A dogoke Ba Benba min bilala a no na, o hakilinata n'a koroke ta ma ke kelen ye teriyasira ninu kan.

Ba Benba tun ye cefarin ye , wa faso kanu fana tun b'a la. A ka fanga damine na , a ye musalaka to a ni tubabuw ce. Nk'a laban, a y'i ban benkansebenw labatoli ma, minnu tun be Tubabuw n'a koroke ce.

Desanburukalo san 1897, koloneli Odewudi n'o tun ye koloneli Tarantiniyan nonabila ye, o ye kapiteni Morisonni ci lasigidenyala Sikaso, walasa ka teriyasiraw sinsin Faransi ni Kenedugu faama ce. Ba Benba ma son k'o lasigiden bisimila. A ye kapiteni Morisonni gen feburuyekalo tile folo san 1898. Walasa a ka danbe kana bo a la , Faransi ye kelebolo wuli ka Sikaso segere.

Awirilikalo tile 15 san 1898, Ba Benba ni tubabuw ka jagonsofo folo kera Sikaso da la. Ba Benba n'a ka keledenw ye dugu lakana u seko damajira la. Sikaso tun lamininen don ni dakabana tata* ye, min jajan tun be ta kilometere 8 na, a janya tun be taa metere 6 la , a fiye tun be se metere 6 ma. Tubabuw ka kelebolow ye kangaridaseben ci Sikaso ma, Ba Benba y'o lasegin . Awirilikalo tile 18 don , gelesi daminena. Ba Benba ka keledenw y'u jaabi . U ye keleden caman faga tubabuw la ka

maramafen dow mine. O n'a ta bee, mekalo tile folo, tubabuw sera ka don Sikaso konɔ tata wow fe , u ye minnu bo gelesi senfe. Ba Benba y'a fasa ja kele in senfe. A y'a ni fili, nka, a kelen k'a don ko kele tjena a bolo, a y'a yere faga mekalo tile folo san 1898 k'a da a yere kumakan kan: « Ka ne Ba Benba jema to, tulobilen te don Sikaso ».

* Tata : a be wele tara

Tariku : Burudaamew banni tubabuw ka mara ma.

Sudan kogoduguyanfan na, Burudaamew murutila tubabuw bolo. O kera san 1893. Desanburukalo tile 28, san 1893 , tubabu sɔɔdasi kamalen jalatigi min togo tun ye Obu ,o ye kele bin Burudaamew kan Kabara ko da la. A n'a ka kelese caman ni tora Urumayira kele la. Zanwuyekalo tile 10 , san 1894 Jetinan koloneli Boniye bora ni kelebolo do ye Segu ka na Burudaamew kele Tumutu mara bee konɔ. Zanwuyekalo tile 15 san 1894 kumandan Mohamedi Amadu Aruwali ni Tengerefu burudaamew ye kelebolo wuli ka taa tubabuw kama Takubawo. O senfe jetinan koloneli Boniye n'a ka keleden caman fagara.

Marisikalo tile 23 , san 1894 , tubabuw ye dankari Tengerefuw la Dawure. Kumandan Jofuru ye Tumutu mine .

O bee n'a ta Ulumudiyenw y'u fasa ja tubabuw bolo Gawo fo ka se san 1903 ma.

Ulumudiyenw ka kuntigi togo tun ye Amenokali Firuni. Firuni tun ye kelesafarin ye, a tun ka kegun ,a hakili tun ka di , dalilu caman fana tun b'a bolo minw tun b'a lakana kele tuma. A ni tubabuw karila jɔgon na san 1914; nk'olu y'a mine ka t'a don kaso la Tumutu.

Firuni sera ka boli ka bo kaso in na k'a ka keleden tow magen. San 1915, a ye kelebolo do wuli tugunni tubabuw kama.

O kelen tubabuw y'u kali k'u be fu siri Firuniko la . U balal'a ka keledenw na Anderebukani , k'a tineni caman don u kun.

Firuni ma sa kele o senfe , a taar'a jemadogo yoro were . Kalo kelen o ko , san 1916 , Hogari burudaamew binna a n'a ka keledenw kan. O kele senfe bije do ye Firuni soro min nun tun ye jiri ye , o de ker'a sata ye .

Nsiirin : Fulake ni Suruku

Nin waati, neemaba de tun be jamana konɔ. San tun be na a nacogo la. Fan bee tun ye bin ni jirituw ye.

Kungokɔnbaganw tun ka ca kosebe. Waraw tun be fan bee fe. Sufetaama tun te se ka ke mogɔ bee fe.

Fulake do n'a ka denbaya tun be dugu do la. Don do a muso y'a jini a fe k'a be taa a je da a momuso kan u ka dugu la , k'a be si ka tile yen nka wula fe ko ce ka t'a kunben , n'o te k'o ni fin donna a na ke baara ye. Mogɔ fila ninnu benna nin kan. Fulamuso y'a laben ka taa u ka dugu la. A sira yen. Dugu jelen, sanni a k'a naliko fo a ka mogow ye, a benke do tun be jamana konɔ kabini san caman , o nana cun u kan . Fulamuso ka taali ma bo bilen. Ale fana ma feere were si soro ka ci lase a ce ma.

Wula selen, ce ye sunsunbere do ta ka sira mine k'a be taa a muso kunben. A taara fo ka se sira tila la, a ni muso ma ben. A y'a sigi yen ka fitiri seli. A tilalen seli la, a taara jefɛ doonin, a ni muso ma jigon ye. Fulake y'a fo a yere konɔ k'a muso te na bi bilen, k'a be segin sanni su ka korobaya. Fulake seginto nana se koba da la, bilibilimayoro do la. K'a to taama na suruku do nana i jo a je sira cenance yere la. Fulake, y'a jini ka suruku in gen ka bo a je. A ye bere korota ka mankan suguya bee ci ka dese, suruku ma bo a no na. Fulake ye Ala mine k'a bolobere fili suruku ma. Bere bin suruku kerɛfe a n'o k'i kunda fulake kan, o si ma koroya si ye. Fulake yere ko yan te, a y'a ko da . Suruku y'a gen ka sin tu ma.

Fulake sera jiri folo min ma, o tun ye lonbosun mankan do ye. Fulake taara a falen o balen na. Lonbo ye jiri ye min ka magan nk'a te kari diya la. Fulake yelen yoro min, suruku y'a jo a jukoro yen. Ni Fulake fanga girinyara lonbosun ma, a be suuli ka na dugumayanfan fe . Fulake be kule k'a fo « heyi lonbo » Ni lonbo kurula ka se a dan na, a be tila k'a ko wuli ni fulake ye. Fulake be soro k'a fo o la; « Heyiyo lonbo » Fulake koni tora nin na ten lonbo sanfe . Ni lonbusun suulila fulake be kule « Heyi lonbo » N'a wulila fulake b'a fo » heyiyo lonbo » Nin

bee la suruku jolen b'a jukoro. Ni lonbo suulila, a b'a fo k'a b'o mine n'a da ye. O bee be fulake ka kule juguya. U tora jagon na ten fo ka ta'a kene ci. Yeelen man di suruku ye. Kene cilen kosebe suruku taara kungo kono. Fulake jiginna ka sosira mine. A surunyanen dugu la, a y'a yere ke fubola ye, ka pamafu caman bo, kasoro ka na so.

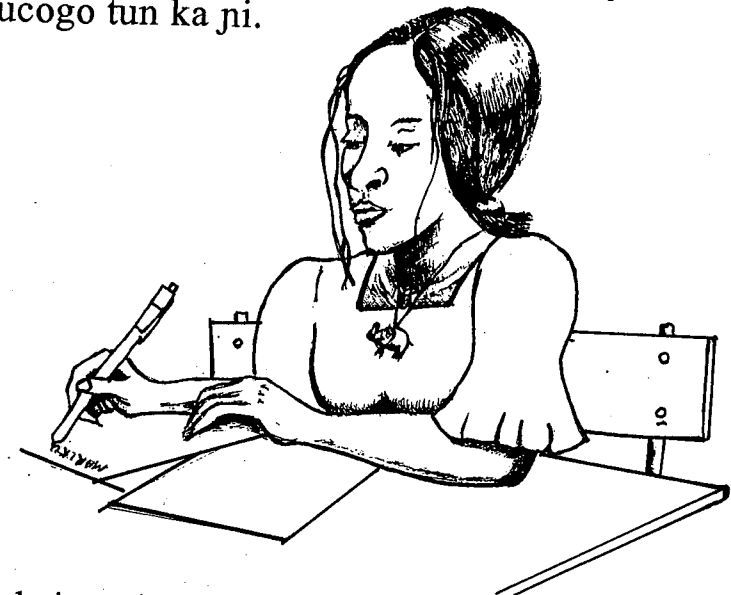
U b'a fo cogo min na, kabini nin temena fulake te sira mine k'a be taa a muso kunben.

Lakalita: Asa Camu

Dije ye takeyoro ye, ni kow ma ban keli ma, u te se ka ban foli ma. N ma nin ye, n ma nin men, i ma meen si la de.

Nin kera duguba do la min togo ye Sebejana. Dugu in tun ka di, siya caman tun ye jagon kunben yen. Ben ni baara tun sabilen don yen kosebe.

Asa Camu, tun ye sungurunnin, dacogo juman ye, a ta tun ye ceja dan ye, mogo si tun t'a ye n'i m'a kanu n'i yere ye. A tun ko ka di bee ye, sabu ka far'a ka ceja kan, sungurun in ladamucogo tun ka ji.

Sebejana kamalen fen o fen tun ko ka di a yere ye, o bee tun juru tigelen don Asa Camu nofe. Bee tun be girin i ta fan. Nafolotigiw, jomasaw, hali faantanw, nin bee barokoyoro tun ye Asaw ka so ye.

U tora ten, fo kamalennin do ka woro nana mine. O togo tun ye Abudu. Bamananw b'a fo ko « mogo garijegge te taa k'i dan abada ». U be min da o kan ko « ce te ce muso ta, ce bee n'a muso don ». Abudu fana tun ye kamalen ladamunen ye a tun ko ka di dugu denmisen bee ye wa kamalenkuntigi tun don.

Koro nana ke bonya, karama ani nisondiyaba kono. Funankenin fila ninu tun ko ka di jagon ye i k'u ka jagon neemu. Don o don do tun be fara u ka diya kan, wa ben tun b'u ni jagon ce fana. Su o su kamalenw ni npogotigiw tun be taa baro ke koro ke ni koromuso fe yen.

N badenw, waati ye waati ye, a te jo , a te sigi , a te da, ale be taa kudayi a n'a konokow. Sanw tora ka teme kelen-kelen fo ka na se kononton ma; nin bee la Asa ma garijege soro sango k'a tipe. Nununukumaw ni kerefekumaw cayara jango musolakaw fe. Aa, nin ko geleyara de ! Dow b'a fo ko ko tumasebali te karaba. Abudu yaalala yoro caman na walasa ka fura soro min be ke sababu ye ka bange nogyo a muso ye. Tubabufura te tubabufura ye, bamananfuraw koni ko te bawo Asa Camu ka so bee tun ye furadaga ye. Fura fen o fen sanna o si ni sababa ma ben.

Hamijugu, kononakasi ani sunogobaliya nana Asa fasa ka nisondiya til'a la, fo ka kelennakuma bil'a la. Denntanya man ji, ale de be muso bila ko bee la. Ko ma je min ko a nana k'o ye . Don do sufe, Asa nana kule damine; a be girin k'a be bo, mogow b'a mine. A y'a farikanfini bee fara-fara ka bo a yere la. A kera fa bilen ye. Fura bee kera ka dese co. Abudu yere nana segen ka limaniya, k'i sigi k'a to Ala ma. Muso in ye san duuru ke bana in na . Tuma dow, a farilankolon de be yaala. A be fen suguya bee tomo ka dun. Asa tora ten fo mogow jinen'a ko. Bana madalen, a tora k'a ka minenw kelen-kelen ta ka t'a ce fe yen. A ye sugulataa damine, a be taa na san, ka tobili ke. O furance konon mogow tora ka siga Asa la. Siga bangeri bawo Asa lajora. O waati mogow si tun te se ka Asa ye ka fa sanga n'a ye.

A nana jigin bilakoro numannin na, k'o togo da Usumani. O ta kera mandiya dan ye. Musomisew ni npogotigiw tun be to ka den in yelema-yelema u ni jigon ce. Do be n'a di a ba ma do were b'a mine.

Den nana sigili dege ka se o la, ka na nunumani dege ka se o la, ka taama dege ka se o fana na. A laban, a be boli ka taa yoro bee; n'a t'a ba koro a be tulon na walima a b'a tojogonw fe kenema. « Jletugu te galoye bali » Asa ka fa nana bala ka wuli. A be to ka yeke, ka yeke k'a je coron den na, o fana b'a file ka yeke.

A nana t'o la ka sin ka Usumani ta k'o siri a ko la ka bo k'i munumunu dugu kofe ka sin ka t'i yere bila ka bin kolon do konon ni den ye. Muso do tun be kolon masurun na ,o y'i bolo fila d'a kun ka kule. O yoronin bee kolonda fara jama na tewu. Kamalenkoro fila jiginna kolon konon. U ye den ni ba bee labo. Den tun kirinna dewu, nka fosi tun ma ke Asa la.

Mogow y'u ta ka taa n'u ye dogtoroso la. K'u to sira fe den y'a je yeke, momuso nisondiya kojugu ye donkili da ka don ke. U selen dogtoroso la, dogtoro y'u lada ka fura dow di u ma. Waati kunkurunnin o kofe, Asa ni Usumani seginna so. Bee sewara.

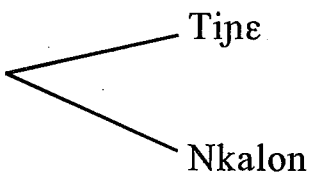
Degeliw

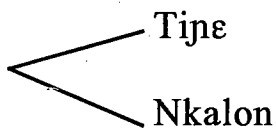
I. Nininkali ninnu jaabi

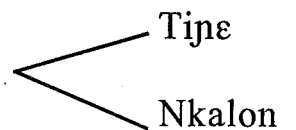
- Asa Camu tun sigilen be dugu jumen na ?
- Asa Camu ce togo tun ye di ?
- Asa ye san joli ke a ma den soro ?
- Den togo tun ye di ?
- Asa labanna cogo di ?

II. Dape ninnu suguya fo : kononton, in, ka , (dugu in ka di)

III. Tipe walima nkalon koori !

Asa ye san duuru ke a ma den soro

Asa sara

Abudu ye fura caman jini a muso ye

IV. Kumasen ninnu bila waati nata la.

- Nin kera duguba do la min togo ye Sebejana.
- Dugu in ka di, siya caman tun ye jigon kunben yen.
- Ben ni baara tun sabatilen don kosebe dugu in konon.

Kumapɔɔnya : Subilenw

Mɔɔw : Jamasere-Kenfen (Jamasere ba. subagakuntigi).
Jamasere muso. Buranmuso (Jamasere muso ba)
Subagamuso dɔ-Subagaw-Walidenw.

Dakun fɔɔ.

(Jamasere muso bannen, a taara a buranmuso fe)

-Jamasere : n buranmuso, i ni sɔɔma !

-Buranmuso : nse, Kurikaw ka kene, Kenfen ka kene ? Kori baasi te yen ?

- Jamasere : n ba !

- Buranmuso : N b'i lamɛn.

- Jamasere : Ne kɔnɔnafililenba don an ka du kasaraba ninna. N kɔrɔkɛ n'a muso sara, min bɛ ne n'o cɛ o sara, ne yere muso fɔɔ salɛn file, kun ni ju si ma ye o la.

(Buranmuso tun bɛ ko dɔn. A'yi makun felewu, kasɔrɔ k'i kanto Jamasere ma.)

- Buranmuso : Kenfen sɔnna o ma ? Nka i kɛ pewu a dan ye nin ye.

- Jamasere : O tuma, e bɛ saya ninna kun dɔn wa ?

- Buranmuso : I ba ye subaga de ye, nka n bɛ fu siri nin na. I muso wɛrɛ te dun a fe. I sigi i ka n lajɛ n'i te siran fiyewu, n bɛ muso d'i ma, k'i labɛn fana. I na kow y'i jɛ na, dabaliban kow.

Dakun filanan.

Buranmuso ye furaw di Jamasere ma k'u kɛcogo fɔ a ye.

A muso filanaɛ fana ser'a bara. Turuba fila tun digilɛn b'a kun.

- Jamasere muso : n kɔrɔ, n ba ka ko in da i tulo kan : « n'i ba y'a sara i la don min k'a bɛ taa yɔrɔ dɔ la, k'a tɛ na joona, a ye fura minnu d'i ma i k'u kɛ i la ».

- Jamasere : baasi tɛ.

- Kenfen : Jamasere, n bɛ na taa bi Jamerebugu la n tɛ na joona.

- Jamasere : Ma, o ka di ? Ayiwa ka segin n'i puman ye.

(Sanni ka fitiri se, Jamasere y'i ko a ka furaw la ka t'i sigi bulon kɔnɔ. Dibilan donn'a ni sokɔnɔna cɛ.)

- Subagamuso dɔ : (a natɔ bɛ k'i taama a kun kan, sentegɛ fila bɛ ka tegere fɔ.)

Kenfen k'i ka na joona. Jama bɛ k'i makɔnɔ, misi dɔ man kene, sugente fara.

- Kenfen : n tilala, an ka taa !

Kenfen tun bɛ so finba dɔ kan, a bɛ jigin ka taa yen fe, ka girin ka na yan, so in b'i ku fekufeku)

- Subagamuso tow : Kenfen kun bɔra ! Kenfen kun bɔra !

Danbele ! Danbele !

Dakun sabanan.

Kenfen b'i dɔn, subaga tow b'i kalekale, dɔw jɛkiliw bɔlɛn bɛ ka da u ten kan.)

- Walidenw : A'ye jɛ an ma ! A'ye hine an na !

- Kenfen : Ee, ka hine aw la ! Hine tɛ yan, aw ye jurusaraw de ye. A'y'u mine ka n'u da n kɔrɔ.

(U y'u faga.)

Jamasere falɛn fileli la a seginna so k'i da.

Dugu jera a y'a jɛ ko ka na a ba fo)

- Jamasere : Danbele ! I ni sɔɔma.

- Kenfen : E Jamasere ! Bi folicogo ye nin ye wa ? I ye nin men min ? I kolosi koyi ?

- Jamasere : Ne ko k'i Danbele, o t'i jamu ye wa ?

(tile damadɔ temena)

- Kenfen : (A buranmuso ma)

N buranmuso jele taa an ka taa dɔɔɔ jini.

- Jamasere muso : Ma, an temena dɔɔɔ jalan caman na ne segenna, an tɛ nin jiri in bolow tige ?

- Kenfen : Fo ne jɛna jiri.

Dakun naaninan

(U sera siju dɔ kɔrɔ, o bɛɛ tun ye bolo jalanw ye)

- Kenfen : Yelɛn i ka nin jiri in bolo jalanw tige.

- Jamasere muso : Ma, ne tɛ se ka yelɛn nin sanfɛ, ne ma deli jirilayelɛn na.

- Kenfen : Ne ko de k'i ka yelɛn. (A y'o fɔ yɔrɔ min, o n'a ka dennin fili jiri sanfɛ n'a nen jan ye o si ma kɔrɔya si ye)

(Sujenbe mankan bɔra, jiri sinna ka lamini subagaw la.)

Buranmuso kulela, ka kule, a kulekan sera a ba ma.

- Buranmuso : Fugari ! i kana n ka sunɔɔɔ tije. I bɛ siran Kenfen de jɛ, o tuma turuba fila digira i kun munna ?

(A y'a turu kelen foni ka jiri jɔsi n'o ye.)

- Kenfen : Wayi ! nin ye mun ye ? Tasuma wa ! A'y'aw yere
pini n be taa n ka sufura ta so ka segin. (A bolibagato)
Jine wa mogo, n'i ma bo n je, n b'i ni dije fara sisan.

- Jamasere : Ne ba , i denke jamasere don. Ne tigera i la, i ka ko
banna bi, i te bo bi ta in na. Kolon kolon jiri be kari a yere kono.
(A y'a to lase ka taa a muso lajigin ka bo jiri kan.)

Sugente subagaw ka fereba.

- Kenfen : Unse ! unse !

(kenfen b'i don, a b'i kalekale, a nen bilenba bi da a dawolo
kan. A ye donkilida damine).

Kolo ye n jula wayanwu, ne denke folo n'a muso kolo ye n jula
« wayanwu ! O ta dogonin kolo ye n jula wayanwu ! n denke
sabanana muso kolo ye n jula wayanwu. »

Yerekunnafonidiseben

Yerekunnafonidiseben ye seben ye min b'a tigi ka kalan n'a ka
baara kelenw kunnafoniw di.

Seben in ka kan ka kuraya tuma bee, k'a lasago yoro
juman na, wa a ka ni mogo bolokoro.

N'an be baara jini, an ka kan ka yerekunnafonidiseben
kerenkerennen dilan ka ben baara pinita ma.

Misali

Bakari Jara

Batakibara : 1765

Bamako

Bangedon ni bangeyoro : san 1956 kolokani

Furulen don -den fila

Kalan kelenw

1986 - 1990 : lakolikaramogo kalansoba Bamako

1982 - 1985 : Lise Asikiya Mohamedi

1973 - 1981 : Barawuli dugumakalanso

Baara kelenw

1996 - 1999 Jininikela balikukalan baarada Bamako

1990 - 1995 Karamogo lise fili dabo Sisoko

Do Werew

Mobiliboli yamaruyaseben

Yamaruyaseben dogoro demeni hukumu kono

Baara kofe

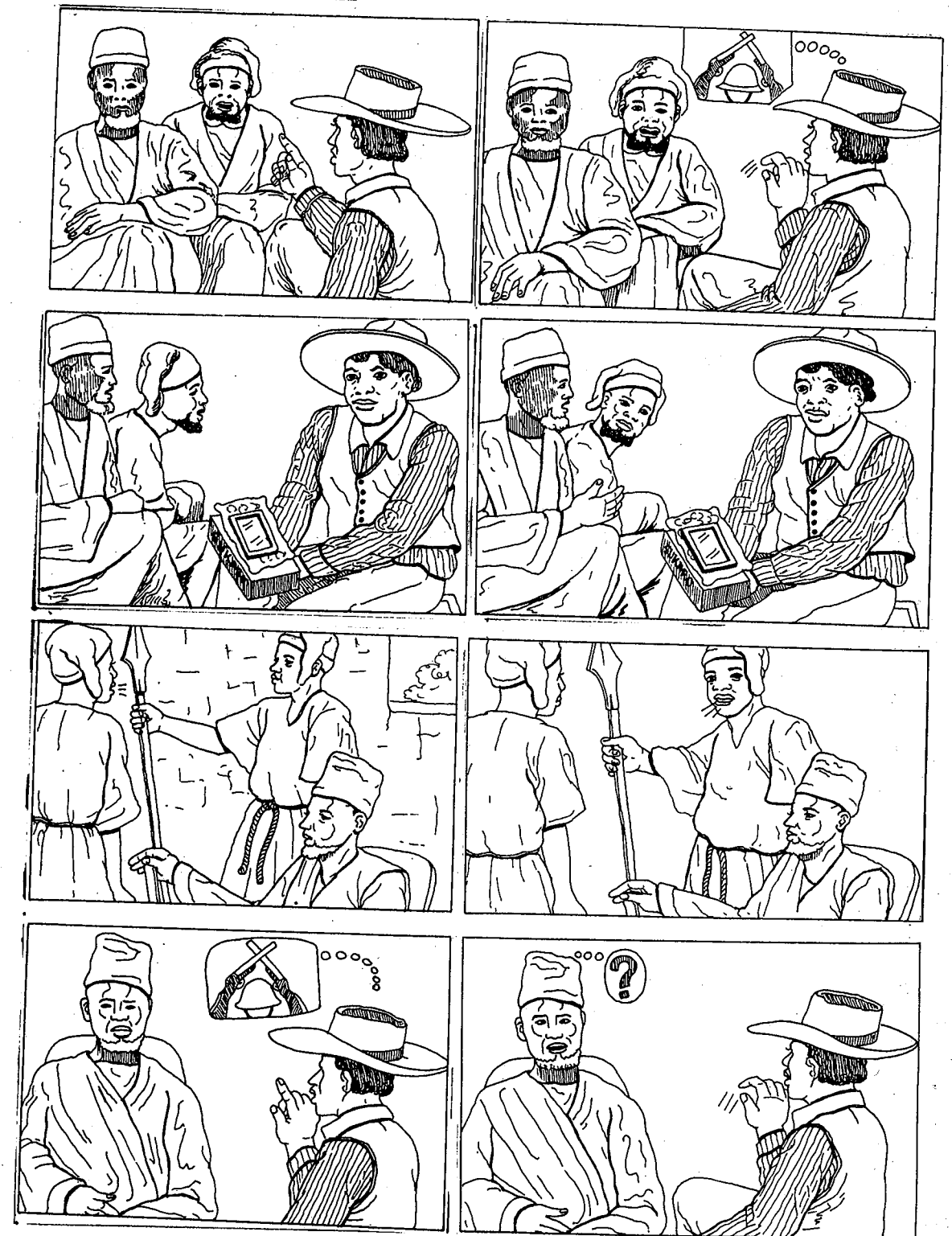
ni dongow : Ntolatan , jegemine, yaala, dugutaa

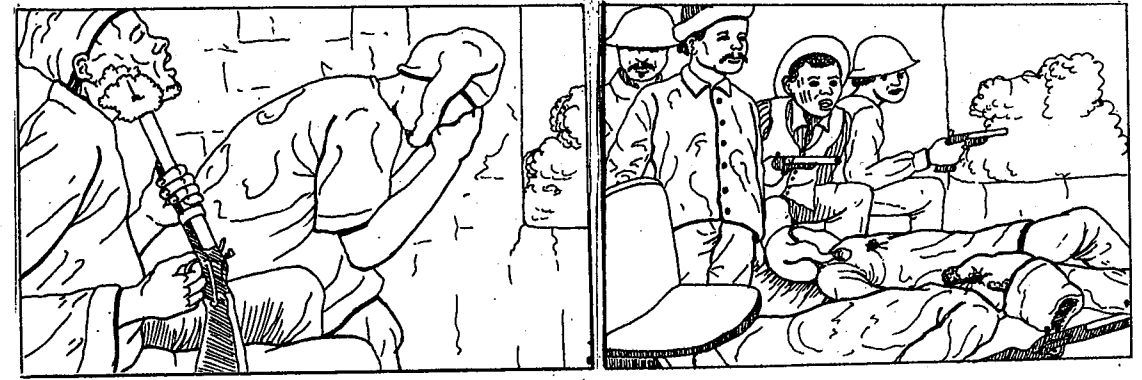
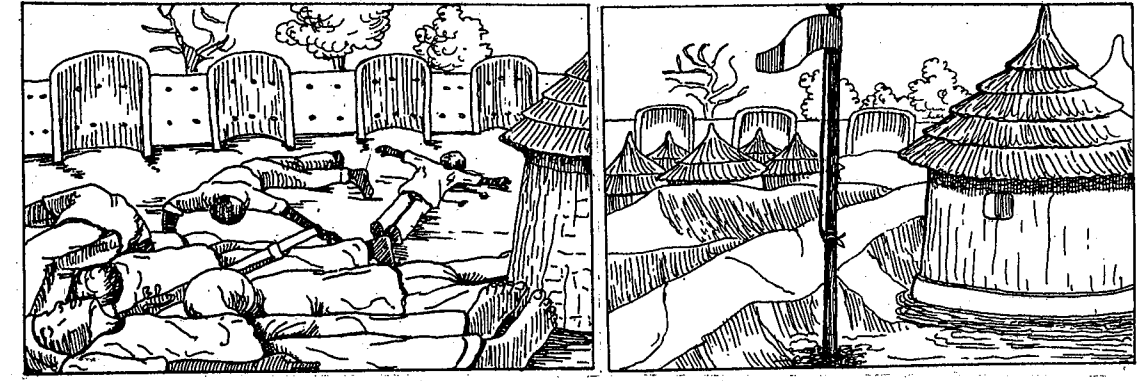
Seki

Seki ye seben kerenkerennen ye min dilannen don waribonw fe.
 A be mogo yamaruya ka wari labo i togolakonti la walima konti were.
 Seki be bo karane kono n'o be wele sekiye.

B.M.C.D manankun : miliyari kelen	Wari hake bota : (jatedenw na) .
Nin wari hake ka sara (o be seben ni siginidenw ye)	
nin Seki no na . warilabobaga :	
B.M.C.D.	DuguDonKalo San
B.P 42	Musa Kulubali
Negejuru : 32.0328	Nafaji Sokura
Konti nimoro : 243.675356	A yere ka so Bolono
Wariboseben nimoro : 467482	

Sikaso mineni

Poyi : Densɔɔɔbaliya

- Den ka di densɔɔɔbaliya ma
- Furu kun jonjon ye denko de ye
- Furu denntan, kele caman, kuma misen caman
- Furu denntan, Sonjugu caman
- Kamalenbaya ni sungurunbaya nkalon
- Fanaya ni subaaya nkalon
- Ala k'an son sabali la, sabali jɔɔɔn te
- Densɔɔɔbaliya ka jugu
- Du kalamene ye den de ye
- Furu sinsinbere , den
- Du tabaa , den
- Hadamadenya jobere, den
- Jamana jobaa, den
- Ee, den ka di sa !
- Ala ka den nɔɔɔya bee ye
- Densɔɔɔbaliya ka jugu
- Wari te den soro
- Densɔɔɔbali ni sonja
- Densɔɔɔbali ni hami jugu
- Sanu te den soro
- Densɔɔɔbali ni kelennamiiri
- Fura kelen pewu
- Limaniya, Ala k'an son limaniya
- Densɔɔɔbaliya ka jugu
- Hun ! n balimake
- Hun ! n balimamuso
- Fatoma ka di bee ye de !
- Wa Batoma yere kerebete.
- An k'an janto jɔɔɔn na, ka jɔɔɔn gasi sigi
- Kamalenyani ni sungurunya m'a di mogo ma.
- Ala k'an son hakili juman
Densɔɔɔbaliya ka jugu

- Densɔɔɔla ye mun de ke Ala ye ?
- Densɔɔɔbali yere ye mun de ke Ala la ?
- Bee n'i dakan Faama in bolo
- Ni min tuma ma se, a te ke , w'a te karaba
- Ala k'an son hakili juman
- K'an son sababu juman
- K'an son limaniya

Mahamadu Jakite, Darisalamu « B » Bamako IV

Poyi : Fasodennuman

Faso !
Siyoro doron ko te,
Du doron ko te,
Duginin kelen doron ko te,
Kabila kelen fana ko te.
Faso ! Faso ! Faso
A ka bon nin bee ye.
E dun be se ka ke mun ye, Faso ?
Duw n'u konofenw,
Duguw n'u konokow,
Kabilaw n'u sigikanw,
Sigiyoro n'a laminiw.
Nin bee lajelen kalalen jagon na
Ni hakili ye, ben kelenya ani sabati konon.
Faso ! Faso ! Faso !
Fen dumanba, fen simaba.
E dun be balo mun na ?
Kan'o pini yoro jan.
Kaaribaanciw ni
Laadiriw kewalew,
Horon dalakan,
Yerewolow taamasira.
E jobaga dun ye jon ye, Faso ?
Fasodennuman, o te bo du bee konon.
Aw minnu ko jama ka here
Aw minnu ko jama ka soro
Aw minnu ko jama ka petaa
Aw minnu ko jama ka lafiya
Denmisenw a y'aw jija
Aw ka ke fasodennuman ye.

Amara SISE, Bamako Faaba kalanko pemogo

Mali fasa

1. Mali man'a kan bo
Netaa keleba don
An bee b'an cesiri
Ka lahidu tiime
So, haju, ganiya kelen
Farafinna kelenya
Jugu man'a kun bo
Konona o kenema
Bee ka wuli k'i jo
Saya ka fisa malo ye.

Lamineni (folo)

Lamineni : Farafinna n'an faso Mali
Jonjon in ko : horonya bere
Farafinna n'an faso Mali
Kele in ko : Kelenya kele
Un ! Mali tile be bi
Un ! Mali tile be sini
Jigiya forow funtira kayira !
Denw hakili latigera pewu pewu !

2. Wuli so ni kungo
Muso, ce ni denmisen
Wuli petaa kannu
Bee ka wasa sini
Faso danbe kama
An k'an ka je sinsin
Jama here koson
Foroba ka yiriwa
K'an bolo di jagon ma
Ka daamu forobaci ke

Lamineni (filanan)

3. Sira ka gelen haali
Jamana nafa sira
Dusu ani kaari
Bada janto jugu la
Tijne kunun tijne
Tijne bi ni sini
Mali bo nogo la
O sabu dan ye baara ye.

Lamineni (sabanani)

4. Farafinna dan ka wuli
Taare ! Fijne kura
Taare ! Mahoronya
Kelenya sira magen
Danbe seginn'an ma
Ka cesiri sinsin
Farafinna kelenya
Lahidu tiime kama
A'ye wuli n badenw
Bee ka y'o dawulakene kan.

Lamineni (laban)

Piyoniyew Fasa

1. Farafinna tile bora !
 Farafinna don sera
 Eyiye! denmisenw
 Jagali donba
 Su dibi fiyera
 Tile nɔɔɔ kura
 Be horonya jira
 Sankolo la
 Be kelenya jira (fila)

Lamineni

Farafinna tile bora
 Eyiye! denmisenw
 Farafinna don sera
 Jigi dakabana! (fila)

fila

2. An benba Konate
 Danbe kene kan
 Anw b'i ka sira ta
 Sintinko kele in na
 Sinniko kene in na
 Anw ta ye sewa ye (fila)

3. Anw be lahidu ta
 Anw be Mali jo
 Farafinna jo (fila)
 Hali n'an ni b'a da fe
 Anw be taa je bada
 Hali n'an ni b'a da fe
 Funtato, an be je!

Lamineni laban

Dɔnkili in bayelemana
 Bamanankan na Abudulayi
 Bari fe, 1979 san kalo 5 nan
 Tile 16 - Bamako.

Danɛɛben

A

Afiriki : Farafinna : Afrique
 Alikoli jema : Furaji je bilenman min be ke joli
 la walasa k'a banakisew faga:
 alcool iodé
 Antonuwari : Soɔɔɔlan: entonnoir.

B

Bagannatulo : Embouche bovine ou ovine.
 Badege : Bakɔɔɔn surunman: bouc
 Baju (danebaju) : Daneɔkolo: racine, base
 Bakɔɔɔnkuru : Kungokɔɔɔsogo kasagoman min ni
 jakuma bɔlen don: civette
 Balodese : Dumunifenkulu do deseli
 hadamaden ka balo la:
 sous-alimentation , malnutrition.
 Banakisematanga : Banakisew kunbencogo : asseptie
 Bila (fosi te bila bo) : Mara: épargne, économie.
 Bobilenfuru : A ka teli ka sɔɔɔ bagan
 wugulikelaw la, i n'a fo misi :
 bonnet

- Bolokofefen : Fɛn kalantan: personne ou objet qu'on néglige.
- Bololabaara : Metiye: travail manuel, métier.
- Bolotajira : Sejira, waso: étalage de biens, vantardise.
- Bu : Muscle.
- Bugunnatigeseben : Karadante: carte d'identité.
- Butɔn : Kolonin walima koloden : bouton
- C**
- Caron : K'a tige ɲɛ kelen pe: couper d'un coup sec.
- Cerun - cerun (k'a) : K'a tige-tige ka misenya : couper en petits morceaux
- Cɛferen (woro) : Fan kelen, fɛɛren: cotylédon, moitié.
- Ci (buguso) : Bin min be ke ka so bili: chaume.
- Cikelakoliden : Agronome stagiaire.
- Cinni : Kinni : mordre
- Cooko (ja nan'i cooko): Ja donna ka mɛɛn jamana kɔɔ: asseoir, se fixer durablement.

D

- Dagayɔɔ : Sigiyɔɔ, baarakeyɔɔ, siyɔɔ: lieu d'habitation, adresse.
- Dan : Nkɔni suguya dɔ don: petite harpe.

- Dandanin : Dedenin, basamuso : margouillat femelle.
- Danfenw : Nimafenw: créatures, êtres.
- Dankɔɔɔbaw : Mɔgɔkɔɔɔba lakodɔnnew: ancêtres.
- Dansagowalew : Dantemewalew: abus, excès.
- Dantanfenw : Baganw: animaux.
- Danɛkɔɔdonnew : Antonymes, contraires.
- Danɛkɔɔɔɔgɔnnew : Synonymes.
- Debe : Kɔɔɔbara (muso kɔɔɔbara) : ventre, sein, uterus
- Dugukolo nafolo : Richesses naturelles
- Dugukolosumana : Géomètre.
- Dugukolo yecogo : Relief

E

- Erafiriki : Farafinna Pankurunnataama jekulu: Air Afrique.
- Erisi : Senekeminen pin caman: herse.

F

- Fangalabaara : Baara min be ke ni barika ye: travail physique.
- Falɛfenw : Binw ni jiriw: végétation.

FIFA	:	Dijɛ sennantolatantɔnba: Fédération Internationale de Footbal Association.
Fijɛdigɪ	:	Pression atmosphérique.
Fijɛdigisumanan	:	Baromètre.
Filan (filanma)	:	Minnu sihake be taa jɔgɔn na: classe d'âge.
Fɔlifɛn gosɪtaw	:	Instruments de musique à percussions.
Fɔlifɛn fiyɛtaw	:	Instruments de musique à vent.
Fɔlifɛn jurumaw	:	Instruments de musique à cordes.
Fulafuru	:	Gennifuru, wayifuru : feuillet
Furasanseben	:	Seben min be banabaato yamaruya k'a ka fura san. Ordonansi: ordonnance.
Furuba	:	Bagan wugulikɛlaw furu min ka bon ni tɔw ye : panse

G

Gaban	:	Gafan : fugula don i n'a fɔ dibiri, k'a kun mɔsɔnnen don : chapeau
Gele	:	Kungokɔnɔjiri kologɛlen min be labɛn k'a kɛ so ntuloma ye: le ven.
Gengerɛn	:	Kala defennen jiri la.

Gennifuru	:	Fulafuru : feuillet
Gerenni	:	Kunnagaziyali : évaporation
Gerɛsi jamana	:	La Grèce.
Gonitalan	:	Fari kalaya walima fɛn kalayataw goniyahake sumanikɛlan.
Goniyahake	:	Kalayahake: température.

H

Hadamɛnya jujɔn tariku:	Waati min b'a ta mɔgɔ fɔlɔ la fo nege ni sebenni sɔrɔwaati la: Préhistoire.	
Hadamɛnya furancɛlayiriwali:	Waati min b'a ta siyɛkili 5 ^{nan} na fo siyɛkili 15 ^{nan} . Donniyabaw ker'a kɔnɔ: Moyen- âge.	
Hakilijenge	:	Hakilijagami: surménage.
Hakililabaara	:	Birokɔnɔbaara: travail intellectuel.
Hakililajiginmasalalabolo:	Mémoire de classe.	
I.N.A.	:	Seko ni Donko Kalansoba: Institut National des Arts.
INESIKO	:	Dijɛ Kalanko, Donniya ani Seko Tɔnba: UNESCO: Organisation

	:	des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture.
Iyerogilifu	:	Hiéroglyphes.
J		
Jagisi	:	Jakisi : si min be so n'a jogonnaw kan na : crinière
Jamanadenyasebenw	:	Hadamadenyakunkow penabosebenw: pièces d'état civil
Janoyi	:	Bana min be sorɔ negetige walima weeretige fe: tétanos.
Jaramankaana	:	Tigre.
Jegedunkononin	:	Kule neba: martin pêcheur.
Jenini menema	:	Combustion vive.
Jenini menentan	:	Combustion lente.
Jimafenw lafonini	:	Jimafenw lasamani: la dilatation des liquides.
Jikokalan	:	Hydrographie.
Jikuru	:	Galasi : glace
Jolibolili	:	Jolibolicogo : circulation du sang
Joliboliminew	:	Jolibolilanw : appareil circulatoire
Jolanw	:	Sogolanw(senw ni bolow):membres
Jujon	:	Damine : origine

		K
KAFU	:	Farafinna Sennantolatantɔnba. CAF : Confédération Africaine de Football.
Kalafili	:	Wote : vote
Kana tigilamogow	:	Jamana lakananikelaw: les Forces de Sécurité.
Kanjabana	:	Funteni waati finebana min kololow ka jugu: méningite
Karijan (folifen gosita):	:	Negenima n'a gosilan negeberenin: baguette de fer frotté sur un socle dentelé
Kerenge	:	Ntegejigi, kolike, terekɔɔ, basace : margouillat mâle
Keretiylene	:	An be tile min na n'a damine ye Isa bangesan ye: Ere chrétienne
Kelejama	:	Larime : sorɔdasiw, Zandaramaw, polisiw ani garadiw : forces armées
Kilakisoni	:	Bolifenw ka buru min mankan boli be janto jira pipi: klaxon
Kinni	:	Cinni : mordre
Kolike	:	Kerenge : margouillat mâle
Kolojalan	:	Squelette

Kolojanw	:	Os longs
Kolopetew	:	Os plats
Kolosurunw	:	Os courts.
Kono balalen	:	Kono lapinibali, min soro la k'a soro a tigi t'a kalama ,walima a ma je n'a ye : grossesse indésirée
Koolo (no)	:	Etamine du petit mil et des graminées.
Kulusisiri (no)	:	Meteré kelen nohon. Ni no kundama ye meteré kelen nohon soro
Kumandanbulon	:	Kumandanso: Chef lieu d'arrondissement.
Kunfilanintu	:	Konoboli juguman ni fono: choléra.
Kungoda	:	Yoro yecogo : paysage
Kunnagaziyali	:	Gerenni : évaporation
Kurudasetile	:	Age de la pierre taillée.
Kurukun	:	Kolow benyoro: articulation.
Kurunugutile	:	Age de la pierre polie.
L		
Lakalita	:	Fait divers (texte)
Lakika	:	Yerewolo : autochtone

Laminifije	:	Atmosphère.
Limaniya	:	Ka ko to Ala ma: confiance en Dieu.
Le	:	Plaine.
Lujurato	:	Fijeba bilala mogo min farikolo la k'a ka dipelatige geleya:handicapé.
M		
Malile	:	Mali izini min ka baara ye nono bayelemani n'a feereli ye: Mali- Lait.
Mankutuliseben	:	Kuntigi be seben min di a ka baarakela ma k'a mankutuw fo a kono : lette de recommandation
Matigiya	:	Setigiya, faamaya: seigneurie.
Metewo	:	Fijedigi ni sanjiw jatemine baarada: météo.
Mileneri	:	San ba kelen o san ba kelen, siyekili tan: millénaire.
Misira jamana	:	Arabu jamana do don min be Farafinna kenekayanfan na ka taa koron fe: Egypte.

N

Negebaaratile	:	Age des métaux.
Ngalama	:	Jiri don min be sumaya furake. A be ke ka gala don fana.
Nigasi	:	Oxygène.
Nikanfen	:	Nidungo: aspiration, plaisir.
Nikogo	:	Sels minéraux
Nimisiwasa	:	Lajiniw dafali: satisfaction.
Nimisa	:	Dusukun yeleman k'a da ko tipeni walim'a goya kan: regret.
Ninaana	:	Suc pancréatif
Nomi	:	Dabolo : bec
Npanmuru	:	Bese: coupe-coupe.
Npolon	:	Folifen juruma don min ni donsonkoni bolen don.
Nson	:	Rouille.
Ntegejigi	:	Basace
Ntilen	:	Giraffe

ɲ

ɲamafifalaw	:	Farafinna donnikela minnu be bone bali ni kilisiw ni boliw ye: exorciseurs.
-------------	---	---

ɲenakala	:	Ka yoro bee file: regarder partout.
ɲonin	:	ɲoninsan: rougeole.

ŋ

ŋaniyajiraseben	:	Baaranina be bataki min seben k'a ŋaniya jira o kono : lettre de motivation
-----------------	---	---

ɔ

ɔromu jamana	:	Rome
--------------	---	------

P

Pake	:	Foroko: paquet
------	---	----------------

Pankurunnataama	:	Voyage par avion
-----------------	---	------------------

Pine	:	Pneu
------	---	------

S

Saale	:	Wusuru : taxes
-------	---	----------------

Saharayanfan	:	Kepekayanfan, kogoduguyanfan, babayanfan: Nord.
--------------	---	--

Sanga (waati)	:	Apogée
---------------	---	--------

Sankeme	:	Siyekili : siècle
---------	---	-------------------

Sewa	:	Ka nisondiya kosebe: se rejouir
------	---	---------------------------------

Sere	:	San bi saba be mogo minnu ni ɲogon ce, olu te sere kelen ye: génération.
Silamstila	:	Waati min damine ye Mahamadu taasan ye Ijira la.
Silatunu (silasa)	:	K'a siya latunu:exterminer.
Simantufa	:	Simanbiriki: brique en ciment
Siyekili	:	San keme o san keme: siècle
Sorofekono	:	Donkilidala kan duman: chanteur (cantatrice), vedette (pie)
Sonnabiri	:	Diaphragme
Soromu	:	Sérum
Sudan	:	Folo Sudan tun ye fila ye: Faransew ta ni Angilew ta. Mali tun ye Sudan Faranse ye. Soudan Français (Mali)

T

Takalagomi	:	Bonbon
Teliya	:	Janyahake bolilen waati dilen kono bolifen do fe: vitesse
Tere	:	Ntegejigi, kolike, basace : margouillat mâle
Tibu	:	Weerebara: tube
Titi	:	Dibi, fuuru : four

W

Wantilateri	:	Mansin min be fiye di: ventilateur
Wayefuru (wayebara)	:	Gennifuru, fulafuru : feuillet
Weere (teminweere)	:	verre
Wolobolafuru	:	Caillette
Wugu (k'a)	:	Ka dumuni (bin) kunu ka tila k'a lana da kono: ruminer
Wugulikela	:	Ruminant
Wusuru	:	Saale : taxes

Sinsin kera gafe minnu kan

1. Dictionnaire Bambara-Français. Charles Bailleul. Editions Donniya - Bamako, 1996.
2. Dictionnaire Français-Bambara. Charles Bailleul. Editions Donniya - Bamako, 1998.
3. Economie familiale. Guide du maître 3è, 4è, 5è, 6è années. MEB/USAID, 1996.
4. Géographie 6è année de l'Enseignement Fondamental; Bamako. Editions Imprimerie du Mali, 1980.
5. Histoire 6è année . IPN, Bamako, 1994.
6. Histoire de l'Afrique Occidentale, Djibril Tamsir Niane, J.Suret Canale. Présence Africaine, juillet 1961.
7. Les Atlas Jeune Afrique, Editions J.A. ACCT.
8. Lexique Bamanankan. Bamako, 1994.
9. Lexique spécialisé bamanankan. Moussa Diaby.
10. Mali Tariku. Kenedugu Fanga (Daramani Tarawele)
11. Mape. Promotion des Langues Manding et Peul. Lexiques spécialisés Manding ACCT. Paris, 1983.
12. Sciences d'Observation 5è, 6è années IPN, 1994.
13. Valentine Vydrine. Mande-English dictionary. Maninka, bamana. Vol. 1; St Petersburg, 1999.